

**Міністерство внутрішніх справ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кримінологічна асоціація України**

*20-річчю заснування
Харківського національного університету внутрішніх справ
присвячується*

**АКТУАЛЬНІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ
У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Міжнародної науково-практичної конференції
23 травня 2014 року**

Том II

Харків 2014

УДК343.2(477)(075.8)
ББК67.9(4УКР)305
А43

*Друкується відповідно до доручення
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 17.02.2014 року, №18*

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції [23 травня 2014 року, м. Харків] / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. – Том II. – Х. : ХНУВС, 2014. – 260 с.

Матеріали науково-практичної конференції висвітлюють широке коло актуальних проблем наук кримінального права та кримінології у світлі трансформації національної правової системи та кримінальної юстиції в цілому.

Другий том представляє наукові повідомлення курсантів та студентів, присвячені проблемам протидії злочинності та боротьби з нею, забезпечення громадського порядку, удосконалення національного законодавства, його наближення до кращих європейських стандартів.

Для науковців, працівників правоохоронних органів, правників, аспірантів, ад'юнктів, курсантів, студентів, слухачів, здобувачів вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн, а також усіх, хто цікавиться проблемними питаннями кримінальної юстиції.

УДК343.2(477)(075.8)
ББК67.9(4УКР)305

Публікації наведено в авторській редакції.

**Оргкомітет не завжди поділяє погляди
авторів публікацій.**

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014
© Кримінологічна асоціація України, 2014

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*
ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА
У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ 9**

Алтиннік Альона Костянтинівна
ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВУ ПРИРОДУ
НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ 9

Анісімов Дмитро Олексійович
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ 11

Бойков Олег Павлович
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ СПОСОБОМ ВЧИНЕННЯ
ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 149 КК УКРАЇНИ 15

Бондаренко Вероніка Олегівна
СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ 20

Бондарчук Євген Валерійович
ПОНЯТТЯ КІБЕРТЕРОРИЗМУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ 23

Борзяк Юлія Дмитрівна
ДО ПОНЯТТЯ ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН 26

Бульба Ірина Валеріївна
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСОВИХ МЕЖ
ПРАВОМІРНОСТІ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА
ЗЛОЧИН 29

Войтенко Аліна Вадимівна
ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ
ДІЯННЯ, ЯК ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ .. 31

Галушка Юлія Віталіївна
ОСУДНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 33

Дзюба Олег Михайлович
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БАНДИТИЗМУ
І РОЗБОЮ 36

Дикий Денис Анатолійович
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРЗЛОЧИНИ
ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ 40

Забурдяєв Андрій Андрійович	
БАНДА: СУЧАСНА СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ УЧАСНИКІВ	44
Каравасєва Юлія Сергіївна,	47
ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ.....	47
Квітко Владислав Володимирович	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛІСНЕ НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ.....	50
Кобякова Анастасія Інтізарівна	
ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	53
Комар Олександр Володимирович	
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ: ПЕРШОПРИЧИНИ	56
Конєв Ігор Олександрович	
ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 332 ¹ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	58
Костенко Ксенія Анатоліївна	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ	63
Лашкевич Павло Сергійович	
ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМИ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ.....	65
Лелюх Олена Олександрівна,	70
ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ	70
Летушов Ігор Олександрович	
ДО ПИТАННЯ ПРО КОНФІСКАЦІЮ МАЙНА ЯК ВИД ПОКАРАННЯ.....	73
Лисенко Андрій Сергійович	
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ	78
Ліщина Ельвіра Сергіївна	
ЩОДО СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПРОВОКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ	81
Магась Микола Олександрович	
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 301 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	85

Манічев Анатолій Володимирович КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 311 КК УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМИ	87
Масленникова Світлана Антонівна ЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ ДІЙ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ ГРОМАДСЬКОМУ ПОРЯДКУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	94
Муковоз Олександр Миколайович ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-КАРАНОЇ КОНТРАБАНДИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	99
Немашкало Марина Володимирівна ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ....	102
Нечай Дмитро Анатолійович ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД ДЕЯКИХ СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ.....	105
Нікітіна Тетяна Олександрівна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРЕДМЕТУ ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ЧИ ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ ЗАСОБАМИ ЗВ'ЯЗКУ АБО ЧЕРЕЗ КОМП'ЮТЕР	110
Нікішкіна Сана Олександрівна ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЙ СПІВУЧАСНИКІВ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ (СТ. 117 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)	115
Пономарьова Тетяна Ігорівна ЧАСТКОВА ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ СТ. 365 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ – ПАРАДОКС ЗАКОНОДАВСТВА.....	120
Сарнавський Микола Олександрович ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	123
Ступак Ігор Анатолійович УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	126

Хілюк Микола Дмитрович	
ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТУ ГРАБЕЖУ	129
Чернуха Катерина Сергіївна	
ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 364 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	132
Юртаєва Світлана Вячеславівна	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРИ ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ У СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ	137
Яблонська Аліна Євгенівна	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ.....	141

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	147

Беленков Олександр Ігорович	
ТИПОЛОГІЯ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї.....	147
Вовк Артур Вікторович, ...	151
БОРІТЬБА З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ: НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСОБИ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ.....	151
Глущенко Сергій Анатолійович	
ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗГВАЛТУВАНЬ	155
Годованець Валерія Валеріївна, ...	159
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	159
Горошко Володимир Володимирович	
СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	164
Домаскин Павло Іванович	
ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ПРОСТИТУЦІЇ: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ	166
Дюльгерогло Олександр Олегович	
КОРУПЦІЯ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	170
Карпінець Юлія Олексіївна	
ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ (НА ПРИКЛАДІ США ТА ШВЕЙЦАРІЇ).....	173

Мартинюк Антон Григорович КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	177
Мартіросян Лілія Каренівна ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРОСТИТУЦІЇ	180
Мусаєва Султаніє Сеїтвеліївна ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ОВС УКРАЇНИ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИКІВ	183
Ніколаєнко Анастасія Сергіївна КСЕНОФОБІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ.....	188
Онисечко Микита Іванович СУБ'ЄКТИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ	192
Орлов Володимир Сергійович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З КОНТРАБАНДОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	196
Пипченко Ігор Михайлович ПРОБЛЕМИ ЛАТЕНТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	200
Сирота Олена Володимирівна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	205
Смірнов Юрій Володимирович ВПЛИВ ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ В СУСПІЛЬСТВІ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ.....	207
Сухарева Наталія Александровна НАСИЛИЕ НАД ДІТЬМИ В СЕМЕЙНО-БЫТОВОЙ СФЕРЕ.....	210
Трофіменко Максим Юрійович АБОРТ ЯК ПРОБЛЕМА В СУСПІЛЬСТВІ ТА ДЕРЖАВІ	213
Узун-Куртогло Вікторія Ігорівна ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ В УКРАЇНІ	215
Шабатура Марія Ігорівна ОРГАНИ І СЛУЖБИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРОФІЛАКТИКУ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ.....	217
Юрковський Олександр Олександрович НАДАННЯ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ЗЛОЧИНУ	220

РОЗДІЛ 3

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	225

Болюбаш Світлана Ігорівна

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРИСЯЖНИХ ДО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ	225

Витковская Алина Сергеевна,

Савич Дмитрий Валериевич

АДМИНИСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ МИЛИЦИИ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ	228

Горецька Аліна Олегівна

ПРИНЦИПИ ОРД ЯК РЕГУЛЯТОРИ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	231

Крюкова Юлія Ігорівна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	234

Наперковська Діана Вікторівна

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ МВС УКРАЇНИ	240

Примачук Яна Віталіївна

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ МИСЛИВСЬКОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ГЛАДКОСТВОЛЬНОЇ ЗБРОЇ	246

Проценко Валерія Олександрівна

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МІЛІЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	249

Хашинський Олександр Ігорович

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ	252

Щербюк Христина Вікторівна

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ АВТОМОБІЛЬНОЇ ІНСПЕКЦІЇ МВС УКРАЇНИ.....	256

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Алтиннік Альона Костянтинівна,

студент 2-го курсу Навчально-наукового інституту права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

Науковий керівник: Старовойтова Юлія Геннадіївна,
доцент кафедри кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВУ ПРИРОДУ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

У ч. 3 ст. 27 Конституції України сказано, що «кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [2].

Наведеними конституційними положеннями зумовлена наявність у Кримінальному кодексі України положень щодо необхідної оборони як обставини, що виключає злочинність діяння.

Метою цієї роботи є з'ясування окремих умов правомірності необхідної оборони.

Необхідною обороною визнається дія, вчинене з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [1].

Право на необхідну оборону є природним і невідчужуваним правом людини. Таке право є абсолютним. Це означає, що всі інші особи не можуть перешкоджати громадянину у законному здійсненні права на необхідну оборону.

Чи завжди особа може скористатися правом на необхідну оборону? Чи є якісь обмеження для використання даного права?

Необхідна оборона, виходячи зі змісту положень ст. 36 Кримінального кодексу України, виключає злочинність діяння за наяв-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ності переліку умов, у випадку порушення хоча б однієї з яких особа, що захищається від суспільно небезпечного діяння, може сама стати злочинцем [3, с. 634].

Характеризуючи підстави необхідної оборони Ю. В. Баулін визначав, що для наявності цієї обставини, що виключає злочинність діяння, необхідні:

- 1) вчинення суспільно небезпечного посягання (правова підстава);
- 2) необхідність негайного заподіяння тому, хто посягає шкоди для усунення або припинення суспільно небезпечного посягання [4, с. 227].

Виходить, якщо цих обставин не існувало під час використання особою права на необхідну оборону, то його дії будуть визнаватися кримінально караними та кваліфікуватися відповідним чином.

Однак потрібно також ураховувати таке: посягання повинно бути дійсним, реальним, а не уявним, існувати в об'єктивній дійсності, а не тільки в уяві особи, яка захищається.

Ознака дійсності нападу дозволяє провести розмежування між необхідною і уявною обороною. Уявна оборона – це оборона проти уявного, удаваного, але насправді не існуючого посягання.

Юридичні наслідки уявної оборони визначаються за загальними правилами про фактичну помилку.

Потрібно сказати, що стан необхідної оборони породжується суспільно небезпечним посяганням. Воно повинно створювати загрозу заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом інтересам. Найчастіше це посягання є злочинним.

Суспільно небезпечне посягання повинно бути наявним. Право на відображення посягання з'являється вже в момент виникнення реальної загрози заподіяння шкоди, хоча воно фактично ще не почалося.

Початковим моментом є не тільки той момент, коли посягання вже відбувається, вже здійснюється (наприклад, злодій вже проник до чужого будинку; розбійник, погрожуючи ножом, вимагає віддати гаманець і т.ін.), але й наявність реальної загрози посягання. В.Ф. Кириченко писав: «право необхідної оборони виникає в той момент, коли напад може розглядатися як безпосередньо майбутнє» [5, с. 36].

Припиняється це право при закінченні посягання. Слід мати на увазі, що основним критерієм визначення цього моменту є суб'єктивне сприйняття його особою. Якщо шкода нападаючому буде заподіяна при явному для особи, яка захищається, закінченні

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції

посягання , то вчинене буде розцінено як акт помсти, але не як необхідна оборона.

Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці захисту.

Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 Кримінального кодексу України.

Необхідна оборона – це гарант реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина. Це дія , якій притаманні певні межі, переступаючи через які, особа ризикує стати злочинцем. Якби не було цих умов, то багато небезпечних діянь могли би штучно виправдовуватися ст. 36 Кримінального кодексу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний Кодекс України. –Х. : Одиссей, 2013. – 232 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Кримінальне право. Загальна частина / за ред. А. С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. – К. : Істина, 2011. – 1112 с.
4. Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния/ Баулин Ю. В. – Х: Основа, 1991. – С. 360.
5. Кириченко В. Ф. Основные вопросы учения о необходимой обороне в советском уголовном праве / Кириченко В. Ф. – М., 1948. – С. 107.

Анісімов Дмитро Олексійович,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шабалистий Володимир Вікторович, начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ

Конституція України проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Це зумовлює необхідність створення дієвих правових механізмів, завданням яких є забезпечення прав потерпілих від злочинів осіб та інтересів держави. Одним з елементів цього є використання пом'якшення кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили злочини, за умови їх позитивної посткримінальної поведінки, що сприяє досягненню оптимальних результатів у згладжуванні заподіяної злочином шкоди, компенсації та відшкодування за завдані збитки, збереженню сил і засобів правоохоронних органів, що дозволяє останнім концентрувати зусилля на пріоритетних напрямках протидії злочинності [1].

З набуттям чинності Кримінальним кодексом (далі – КК) України 2001 року розпочалося впровадження у правозастосовну практику вперше формально відокремленого комплексу норм, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності. Так, згідно з даними Державної судової адміністрації України, від кримінальної відповідальності були звільнені у 2002 році – 12579 осіб, у 2003 році – 27079 осіб, у 2004 році – 22557 осіб, у 2005 році – 30260 осіб, у 2006 році – 23655 осіб, у 2007 році – 32021, а у 2008 році – 22789 осіб. Як видно, діяльність нашої держави спрямована на досягнення цілей кримінального права засобами заохочення і триває з 2001 року до теперішнього часу [2].

Одним із видів звільнення від кримінальної відповідальності є дійове каяття. Визначення цієї підстави надається в дев'ятому розділі КК ст. 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям». Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину широко покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

На даний час не існує однакового розуміння які елементи ст. 45 КК є обов'язковими, а які факультативними. Це питання ми спробуємо з'ясувати у цій доповіді.

В. В. Ярош проаналізувавши, ст. 45 КК, дійшов висновку, що дійове каяття характеризується трьома елементами, а саме: щирим розкаянням, активним сприянням розкриттю злочину та повним відшкодування заподіяного збитку або усуненням нанесеної шкоди. Він вважає, що відсутність хоча б однієї із зазначених складових

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

дійового каяття виключає звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК. Виключення можуть становити лише випадки вчинення злочину або замаху на нього, внаслідок яких не заподіяний збиток або не нанесена шкода [3].

С. В. Дрьомов поділяє елементи звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям на обов'язкові та факультативні. До обов'язкових він відносить дійове каяття, а до факультативних – активне сприяння розкриттю злочину, а також повне відшкодування завданих збитків та усунення заподіяної шкоди. Такий поділ науковець аргументує тим, що не завжди суду та органам досудового розслідування необхідна активна допомога у розкритті злочину особи, яка власне і вчинила певне суспільно небезпечне діяння. Окрім того, не завжди вчинення суспільно небезпечного діяння призводить до заподіяння шкоди або збитків, тож у такому випадку відпадає необхідність у їхньому повному відшкодуванні [4].

З цього приводу В. М. Кобернюк зазначає, що кожний злочин чи замах на нього, навіть за відсутності матеріальних збитків, порушує нормальні суспільні відносини, тобто заподіює шкоду, якщо не конкретній особі, то інтересам суспільства і держави. Тому він не може погодитися із думкою інших авторів, які вважають, що коли у випадку вчинення злочину шкода взагалі не настає, то й відшкодовувати і усувати нічого. Навпаки, у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» наводяться різні способи відшкодування заподіяної злочином шкоди, наприклад, її загладжування шляхом прилюдного вибачення за завдану образу тощо (п. 3) [5].

Ми поділяємо думку В.М. Кобернюка, що такий елемент, як повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, наявний у будь-якому випадку застосування дійового каяття як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, незалежно від виду і характеру злочину. Вказане стосується і активного сприяння у розкритті злочину. Навіть якщо злочин вчинений в умовах очевидності, і встановлення його фактичних обставин не викликає складності для органів, які ведуть процес, пасивна, бездіяльна поведінка особи, яка вчинила злочин, є перешкодою для застосування такої підстави для закриття криміналь-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ного провадження зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності, як дійове каяття.

Варто відзначити, що судова практика розцінює як активне сприяння у вчиненні злочину надання особою органам досудового розслідування будь-якої допомоги в установленні невідомих їм обставин справи (п. 3 вищезазначеної Постанови Пленуму Верховного Суду України [6]. Всі обставини справи, незалежно від зібраної доказової бази, може знати лише злочинець, тож вважати дану умову застосування дійового каяття факультативною також немає підстав.

Однак, як показує практика, деякі суди спрощено підходять до вирішення питання дійового каяття й звільняли осіб від кримінальної відповідальності лише при наявності одного із цих елементів, тоді як заподіяний збиток відшкодований не був. Також, у постановках деяких судів, як підстава для звільнення від кримінальної відповідальності вказувалося дійове каяття, але в мотивувальній частині не визначалося в чому воно полягає [3].

Законодавець при прийнятті КК 5 квітня 2001 року вбачав, що всі елементи передбачені в ст. 45 є обов'язковими. Таким чином, мова йде про необхідність налагодження механізму правового регулювання звільнення від кримінальної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям : автореф. дис...канд. юрид. наук. – Х., 2003. – 20с.
2. Козак О. С. Ефективність звільнення від кримінальної відповідальності в Україні : монографія / О. С. Козак ; за ред. О. М. Бандурки. – К. : Освіта України, 2009. – С. 204.
3. Ярош В. В. Дійове каяття як підстава звільнення від кримінальної відповідальності передбачена загальною частиною Кримінального кодексу України / В. В. Ярош // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1244–1250 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13yvkkku.pdf>.
4. Дрьомов С. В. Коментар до статті 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» Кримінального кодексу України / С. В. Дрьомов // Кримінальне право України. – 2006. – № 10. – С. 42–44.
5. Кобернюк В. М. Закриття кримінального провадження зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності на підставі дійового каяття / В. М. Кобернюк // Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства й удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ (20 квіт.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

2012 р.) / М-во внутр. справ України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 358–362 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/-1466/1/Kobernijk.pdf>.

6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>.

Бойков Олег Павлович,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,
викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців
для підрозділів слідства Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ СПОСОБОМ ВЧИНЕННЯ
ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 149 КК УКРАЇНИ**

Однією з серйозних проблем, що стоять нині перед Україною та світовою спільнотою, є торгівля людьми. Жертвами цього злочину стають жінки, чоловіки і діти, які потерпають від різноманітних його форм, серед яких – торгівля людьми з метою примусової праці, сексуальної експлуатації, примусового жебрацтва, вилучення органів.

Проблема торгівлі людьми потребує комплексного підходу до її вирішення, узгоджених дій законодавців, політиків і державних службовців, взаємодії з міжнародними організаціями, координованої співпраці неурядових організацій, спільних заходів правоохоронних органів та громадськості.

Експертне опитування суддів і слідчих показало, що в окремих випадках виникають труднощі при кваліфікації торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини через те, що в диспозиції статті закріплена низка оціночних понять, зміст яких належним чином не визначений чинним законодавством[1, с. 83]. Метою цієї роботи є визначення окремих проблем застосування кримінального законодавства України, пов'язані зі способом вчинення злочину, передбаченого ст. 149 КК України.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

У законодавстві України охорона волі, честі та гідності особи передбачена окремим розділом Особливої частини КК України. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини є одним зі складів злочинів, що передбачений у цьому розділі. Цей склад злочину неодноразово змінювався та вдосконалювався. Чинна редакція статті, що передбачає відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини, порівняно з попередніми, суттєво покращила способи забезпечення охорони волі, честі та гідності особи, проте у ній залишився і ряд недоліків.

Як слушно зазначає В. А. Козак, диспозиція ст. 149 КК достатньо складна, що породжує й різне за своїм змістом тлумачення низки ознак складу як серед наукових, так і серед практичних працівників. Усе це, безумовно, перешкоджає правильному та однаковому застосуванню правоохоронними органами кримінального закону, а, певною мірою, і належній боротьбі з цим злочином [2, с. 4]. Стосовно цього питання, додає Я. Г. Лизогуб: «детальне її вивчення показало, що вона потребує відповідного законодавчого «чищення» з багатьох причин» [3, с. 3]. Мова йде про способи вчинення цього злочину, що передбачені у ч. 1 ст. 149 КК України.

Потрібно звернути увагу на те, що у визначенні основного складу злочину «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» передбачено два основних способи вчинення цього складу злочину.

Торгівля або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина. Термін «торгівля» розуміється яка форма обміну товаром, пов'язана з рухом товару від виробника до споживача, зміна одного власника на іншого відбувається на основі договору купівлі-продажу [4, с. 103].

Таким чином, торгівля – це певний триваючий процес, діяльність. Торгівля характеризується неодноразовістю, певною тривалістю, наявністю певного дозволу на здійснення цієї діяльності. Тому передбачення у ч. 1 ст. 149 КК України такого способу вчинення злочину, як торгівля людьми повинна полягати у кримінально-правовій охороні не одиничного випадку купівлі-продажі людини, а щонайменше декількох, що по-перше, виключає кримінальну відповідальність за одиничний факт вчинення такого діяння, по-друге ускладнює доказування злочинності таких діянь. Окрім того законодавець вживає термін «людьми», отже мова йде про торгівлю принаймні двома особами одразу. Окрема дискусія між вченими розгортається навколо розуміння того чи є людина предметом цього злочину [5, с. 6].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Поставлені проблемні питання щодо законодавчого передбачення першого способу вчинення злочину можна вирішити передбачивши такий спосіб вчинення цього злочину «Укладення договору купівлі-продажу або іншої незаконної угоди щодо людини».

Інший спосіб вчинення злочину передбаченого у ч. 1 ст. 149 КК України передбачає вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи.

Цей спосіб можна розділити на три складових частини. Перша це сам спосіб виконання діяння, а саме вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини. Передбачення цих проявів способу можливо і не враховує всі можливі варіанти поведінки, але є необхідним для розуміння того які саме діяння повинні бути кримінально караними. Вжиті поняття є достатньо широкими, деякі з них включають в себе декілька проявів поведінки. Наприклад, переміщення включає в себе перевезення перенесення пересилання і т.д. Тому, незважаючи на їх перенавантаженість, у диспозиції статті скорочення або об'єднання цих діянь є недоцільним [6, с. 81].

Друга складова – це мета експлуатації. Укладення договору купівлі-продажу або іншої незаконної угоди щодо людини не потребує доказування спеціальної мети «експлуатації людини». Вона визначена в кримінальному законі в такий спосіб що її наявність обов'язкова, лише під час вчинення вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини.

Експлуатацією людини законодавець вважає всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів, над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення, в злочинну діяльність, використання в озброєних конфліктах і тому подібне. Таким чином законодавець визначив напрямки в якому можлива експлуатація потерпілого.

Наявність спеціальної мети може дещо ускладнювати процес доказування вини винного, однак не можна погодитись з тими науковцями, які вважають за доцільне виключити спеціальну мету з диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України [7, с. 111] її виключення не дасть змогу чітко розмежовувати кримінально-карані діяння з діяннями, що є складовою підприємницької діяльності, зокрема

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

надання послуг по перевезенню, підбір персоналу для проведення сезонних робіт і т.д.

Вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, окрім спеціальної мети вказує на обставини, супутні їх здійсненню, – обман, шантаж і використання уразливого стану потерпілого. Деякі з цих обставин викликають сумніви у доцільності їх законодавчого передбачення. У чинній редакції статті, ці обставини передбачено як обов'язкові, але, як показує слідча практика, почастишали випадки, коли вербування відбувається без обману, шантажу і не завжди з використанням уразливого стану, тобто потерпіла знала куди їде, навіщо, які умови роботи і т.д. Таким чином, виходячи з положень КК України в цих випадках особи, що здійснювали вербування, переміщення, перевезення, передачу або отримання людини з метою експлуатації до кримінальної відповідальності не притягуються, адже вчинене ними діяння повинно містити всі три складові другого способу вчинення цього злочину. Наприклад, вербування з метою експлуатації обов'язково повинно бути пов'язане з обманом, або шантажем, або використанням уразливого стану потерпілої особи.

Враховуючи особливості конструкції ч. 1 ст. 149 КК України виникає невідповідність між цим положенням і частиною третьою примітки до цієї статті, оскільки частина перша статті вказує на використання уразливого стану особи уразливий стан, як обов'язкову ознаку вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання з метою експлуатації. У той же час частина третя примітки передбачає, що відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу, або отримання малолітнього або неповнолітнього за цією статтею повинна наставати незалежно від того, чи вчиненні такі дії з використанням обману, шантажу або уразливого стану осіб, або зі застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності.

Якщо потерпілим в цьому злочині є малолітній або неповнолітній, який одночасно передбачений у інших частинах цієї статті, виникає питання: чи може вербування, переміщення, переховування, передача або одержання малолітнього або неповнолітнього з метою експлуатації створювати основний склад злочину, і якщо так, то як його кваліфікувати – за частиною першої статті 149 КК України або за відповідно частиною другої і третьої статті 149 КК України. Якщо кваліфікувати за частиною другою або третьою, то

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

як розуміти вказівку законодавця «діяння передбачені частиною першою цієї статті», адже обман, шантаж, уразливий стан особи є обов'язковими ознаками, вказаними в частині першій цієї статті.

Окрім того, погроза застосування насильства, або використання службовою особою службового становища є формами прояву шантажу, а обман, як вже зазначалось вище, не завжди використовується при вербуванні.

Таким чином, прибравши з обов'язкових ознак складу злочину обман, шантаж та уразливий стан як такі, що надмірно деталізують кримінально-правову норму можна дещо спростити, зокрема спосіб вчинення, водночас не збільшуючи і не зменшуючи коло суспільних відносин що підлягають кримінально-правовій охороні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Митрофанов І. І. Поняття «торгівля людьми» // Актуальні проблеми боротьби з торгівлею жінками : матеріали міжнар. наук. практ. конф. – Донецьк : ДЮІ МВС України. – 2012. – С. 83–86.
2. Козак В. А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми (аналіз складу злочину): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. А. Козак. – Х., 2003. – 21 с.
3. Лизогуб Я. Г. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Я. Г. Лизогуб. – К., 2003. – 20 с.
4. Юридична енциклопедія : в 6 т./Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія. – 2001. – Т. 6. – 789 с.
5. Степанов В. Г. Общественно-опасные последствия в уголовном праве : автореф. дис. ... на соиск. учен. степени канд. юрид. наук. – М., 2006. – 18 с.
6. Созанський Т. І. Окремі проблеми застосування кримінального законодавства України, пов'язані зі способом вчинення злочину, передбаченого ст. 149 КК України/Т. І. Созанський // Актуальні проблеми боротьби з торгівлею жінками : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 12 квітня 2012 р.). – Донецьк, 2012. – С. 80–82.
7. Підгородинський В. М. Відповідальність за торгівлю людьми за кримінальним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2005. – 18 с.

Бондаренко Вероніка Олегівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шаблистий Володимир Вікторович,
начальник кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

У кримінальному праві України існує ряд проблемних питань щодо практичної реалізації принципу гуманізму. А саме, ці проблеми пов'язані з розумінням цього принципу в цілому та особливостями його втілення в конструкціях санкцій зокрема. Також, ці питання не були предметом спеціального розгляду, що було б доцільним з огляду на формування сучасної концепції розвитку кримінального права надати ґрунтовний науковий аналіз.

Як відомо, принцип може розглядатися як певна керівна ідея, що закладається в створюваний об'єкт і визначає його властивості, тобто існування даного об'єкта покликано її реалізувати. Гуманізм, безсумнівно, є однією з таких керівних ідей в правовій сфері [1, с. 1].

Систему принципів правопорядку становлять *юридичні принципи*, що забезпечують єдність права, його інститутів, правової системи – верховенство права, обов'язковість закону для всіх, рівність перед законом, рівність перед судом, невідворотність відповідальності, презумпція невинуватості та інші спеціальні принципи, що взаємодіють з принципами права як нормативною основою правопорядку. Усі вищезазначені принципи ґрунтуються на загальнолюдських цінностях права, до яких автор відносить як гуманізм, так і демократизм, справедливість, свобода та рівність [2, с. 252]. В свою чергу, всі загальнолюдські принципи права ґрунтуються на принципі гуманізму, який реалізується через визнання гідності людини та забезпечення її основоположних прав і свобод [2, с. 121].

На думку Н. А. Орловської принцип гуманізму має бути віднесений до фундаментальних керівних засад, що спрямовують конструювання кримінально-правових норм в цілому [1, с. 3].

Т. І. Іванюк обґрунтовує висновок про те, що принцип гуманізму в кримінальному праві – це не лише гуманне ставлення до особи, яка вчинила злочин, але і, в першу чергу, і до потерпілого та суспільства в цілому. Керуючись даним принципом при призначенні покарання особі, яка вчинила злочин, суд повинен призначати покарання, спрямоване на відновлення порушених прав та свобод потерпілого і суспільства, а також досягнення мети загальної превенції [3, с. 235]. Такої ж думки дотримується П. В. Хряпінський, який вказує, що сутність принципу гуманізму полягає у визнанні цінності людини (не тільки злочинця, а насамперед, потерпілого). Зокрема, він виражається в тому, що покарання, що передбачає істотне обмеження правового статусу засудженого, переслідує одну мету – захистити інтереси інших, законслухняних громадян, від злочинних посягань.

Якщо скористатися дефініціями законів інших держав, можна дійти до висновку, що і у КК України так само принцип гуманізму має означати таке: 1) кримінальне законодавство забезпечує охорону людини, зокрема її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки, як найвищої соціальної цінності; 2) особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне і достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів; 3) покарання та інші кримінально-правові заходи, що застосовуються до особи, яка вчинила діяння, передбачене цим Кодексом, не можуть мати своїм змістом завдання фізичних страждань або приниження людської гідності [4, с. 24–32].

В кримінальному законі можуть бути закріплені принципи у вигляді окремих норм. У такому випадку принципи кримінального законодавства – це норми, що регламентують не тільки правозастосування, але і вимоги, що висуваються до конструювання закону. Вони в ієрархії кримінально-правових установлень перебувають вище інших норм, тому що втілюють засади, які є системозберігаючими стосовно кримінального законодавства [5, с. 10].

Необхідно зазначити, що в принципі гуманізму можна виокремити два основних кримінально-правових аспекти:

- кримінальне законодавство в пріоритетному порядку забезпечує безпеку людини, її прав і свобод від злочинних посягань. Так, КК України встановлює вичерпний перелік санкцій, за злочини, вчинені проти життя та здоров'я особи [6].
- кримінальне законодавство проявляє людське, гуманне ставлення до правопорушника. Кримінальний закон заперечує

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

тілесні покарання, заподіяння особі фізичні страждання. Держава при застосуванні до людини, яка вчинила злочин, міри покарання прагне повернути цю людину до суспільства, колективу, сім'ї.

Досить часто суди визначають такою, що пом'якшує покарання обставину як наявність на утримання винного дитини або іншої непрацездатної особи. У кримінально-правовій літературі можливість врахування даної обставини при призначенні покарання обґрунтовується принципом гуманізму в кримінальному праві [7, с. 141].

Так, особливе значення його реалізація має для конструювання санкцій, які втілюють «право у дії», адже сьогодні ані примусові, ані заохочувальні санкції КК України не є досконалими з огляду на відображення гуманістичних начал ставлення до людини як до найвищої соціальної цінності, що змушує суди у значній кількості випадків суттєво пом'якшувати кримінально-правову реакцію на вчинені злочини. Але розв'язання проблемних питань в цій сфері повинне базуватися не тільки на пом'якшенні кримінально-правового впливу на особу, що вступила в конфлікт із законом, там де це доцільно, але й на розширенні можливостей захисту прав і інтересів потерпілих від кримінальних діянь [1, с. 6].

Реалізація принципу гуманізму у кримінальному праві неможлива сьогодні без орієнтування на загальновизнані міжнародно-правові акти. Загальна Декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Звід принципів захисту усіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, що закріплюють загальні принципи відносно охорони та захисту прав і свобод людини.

Практика діяльності органів внутрішніх справ показала, що в Україні залишилися актуальними не тільки проблеми покарання, але й гуманного поводження із порушниками, а саме: попередження тортур, латентного насилля, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, недопущення дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних та інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану та інше.

Отже, принцип гуманізму є невід'ємною засадою кримінального права. В кримінальному праві сутність принципу гуманізму виражається у тому, що міри державного примусу до правопорушника не переслідують цілей приниження людської гідності та

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції
спричинення фізичних страждань. Для практичної реалізації принципу гуманізму співробітниками ОВС полягає в повазі до гідності злочинця як людини, в дотриманні його прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Орловська Н. А. Актуальні проблеми побудови кримінально-правових санкцій в контексті реалізації принципу гуманізму // Н.А. Орловська / Часопис Академії адвокатури України. – № 10 (1'2011). – 2011. – С. 1–6.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 520 с.
3. Іванюк Т. І. Врахування судом обставин, які пом'якшують покарання, не передбачених Кримінальним кодексом України / Т. І. Іванюк // університетські наукові записки, 2006. – № 1 (17). – С. 234–237.
4. Хряпінський П. В. Кримінальна правотворчість (гуманізація кримінального законодавства): навч. посіб. / автор-упорядн.: П. В. Хряпінський. – Дніпропетровськ : ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2011. – 336 с.
5. Щепельков В. Ф. Уголовный закон как формально-логическая система : автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08/ Институт государства и права РАН. – М., 2003. – 43 с.
6. Кримінальний кодекс України : кодекс, Закон від 05.04.2001. № 2341 – III // Відомості Верховної Ради України від 29.06.2001 р., № 25, стаття 131.
7. Кузнецова Н. Ф. Куринов Б. А. Отягчающие и смягчающие обстоятельства, учитываемые при определении меры наказания // в кн. : Применение наказания по советскому уголовному праву. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1958. – С. 141.

Бондарчук Євген Валерійович,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Пашнєв Дмитро Валентинович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ КІБЕРТЕРОРИЗМУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Проблема кіберзлочинності досить гостро постає у сучасному інформаційному суспільстві. Кібератаки за досить короткий проміжок часу перетворилися з поодиноких випадків на один з голо-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

вних бізнес-ризиків для організацій у всьому світі. Провідні держави світу все більшої уваги приділяють захисту інформаційних ресурсів та можливості впливу на інформаційні ресурси інших держав. Серед найбільш небезпечних загроз називається кібертероризм, який, виходячи із самого цього терміну, повинен розумітися як діяльність, пов'язана із здійсненням терористичних актів за допомогою способів, які відносяться до кіберзлочинів.

Щодо терористичної діяльності, тобто першої частини цього визначення, умовно можна виділити основні ознаки:

1. Сам терористичний акт, відповідно до ст. 258 КК України містить дії, пов'язані з насильством або погрозою його застосування.

2. Спрямовано такі дії на створення атмосфери відсутності контролю ситуації з боку влади, масової впевненості людей у незахищеності кожної особи, що викликає в неї почуття страху й навіть жаху, оскільки наслідки можуть зачепити будь-кого.

3. Мета дій може бути не пов'язана із самим насильством і його об'єктами, лежати в іншій області інтересів злочинця, і частіше пов'язана з політикою, релігією, поглядами або іншими переконаннями терориста. Це ще більше нагнітає жах через невинність жертв і безглуздість їх страждань або смерті.

Виходячи із КК України, приблизний перелік зазначених дій – застосування зброї, здійснення вибуху, підпалу. По відношенню ж до комп'ютерного тероризму мова йде трохи про інше – мається на увазі тероризм у комп'ютерній сфері, спрямований на заподіяння шкоди комп'ютерним об'єктам, включаючи «падіння» глобальної мережі, інформаційний колапс, виведення з ладу всіх комп'ютерів світу тощо. Комп'ютерний тероризм (кібертероризм) здійснюється в інформаційному просторі. Для цього виду тероризму є характерним напади на обчислювальні центри, центри управління повітряним, морським транспортом, військовими системами, медичними установами, банківські або інші фінансові мережі. Такий вид тероризму може здійснюватися з метою саботажу (державних установ, заподіяння економічної шкоди великим промисловим корпораціям), дезорганізації роботи з потенційно небезпечними об'єктами, транспортом та інше [1].

Очевидно, що уявити собі здійснення в комп'ютерній мережі зазначених у КК дій можуть тільки люди з дуже розвиненими фантазією та уявою. Наприклад, з вибухом можна порівняти миттєве поширення вірусу, мережного хробака на велику кількість комп'ютерів мережі, що призводить до повної її неприцездатності із

втратою критичної інформації, із застосуванням зброї – знищення шкідливою програмою корисної програми або інформації. Але головна відмінність цих дій від чинених у ході терористичного акту в тому, що вони не пов'язані з насильством. Умовне «насильство», як видно, може бути спрямоване тільки на комп'ютерні програми. Тому хочеться підтримати закордонних фахівців, які справедливо стверджують, що спецслужби свідомо перебільшують небезпеку комп'ютерного терору, щоб обґрунтувати необхідність збільшення фінансування своєї діяльності, що кібертерористи – звичайні злочинці, які всього лише використовують «діри» у програмному забезпеченні, і мова йде про суцільно технічну, але не політичну проблему [2].

Однак, оскільки інфраструктура країни залежить від комп'ютерних технологій, остільки й життю країни, суспільства й, звичайно, кожного його представника може загрожувати небезпекою зазначені вище комп'ютерно-технологічні катастрофи або використання керуючих критичними ділянками інфраструктури комп'ютерних технологій у злочинних цілях. До цього тільки слід додати зазначені в КК наслідки (або загрозу їх настання), а також відповідну ціль, і склад злочину в наявності. У зв'язку із цим комп'ютерний тероризм обґрунтовано називається в переліку загроз національній безпеці в інформаційній сфері [3, с. 7].

Але його в законодавстві України поняття не надане. Лише віднісши його до технологічного тероризму можна зрозуміти його природу і, виходячи з цього, кібертероризм можна позначити як «злочини, які відбуваються з терористичною метою із застосуванням ... засобів електромагнітної дії, комп'ютерних систем і комунікаційних мереж, включаючи захоплення, виведення з ладу й руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо або опосередковано створили або створюють загрозу надзвичайної ситуації внаслідок цих дій і становлять небезпеку для персоналу, населення й навколишнього середовища; створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру» [4, с. 1].

Таким чином, з точки зору кримінального права комп'ютерні технології можуть розглядатися в якості засобів терористичної злочинної діяльності, які використовуються для досягнення наступних цілей:

1. Захоплення керування, виведення з ладу автоматизованої системи потенційно небезпечних об'єктів, що прямо або опосередковано створило або може створити загрозу надзвичайної ситуації внаслідок цих дій і становить небезпеку для персоналу, населення

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

й навколишнього середовища; створює умови для аварій і катастроф техногенного характеру.

2. Підвищення ефективності різних напрямків терористичної діяльності (зв'язок, фінансування, обробка інформації тощо).

3. Посилення інформаційного впливу й створення на цій основі необхідної для досягнення мети терористичного акту обстановки, стану людей і суспільства (передавання потрібної інформації в ЗМІ, відключення служб допомоги у надзвичайних ситуаціях тощо).

Врешті-решт, кібертероризм можна визначити як кіберзлочин, вчинений з метою захоплення керування, виведення з ладу інформаційно-телекомунікаційної системи, що прямо чи опосередковано створило, може створити загрозу надзвичайної ситуації, яка становить небезпеку для персоналу, населення чи навколишнього середовища, або створює умови для підвищення тяжкості її наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Савочкін Д. С. Актуальні проблеми класифікації тероризму // Кримський юридичний вісник. – Вип. 3 (7). – 2009. – С. 149–154.
2. Espiner T. Cyberterror «Overhyped», Security Guru Says [Електронний ресурс] / ZDNet UK : News and Analysis. – 23.11.2005. – Режим доступу: <http://www.zdnet.com/news/cyberterror-overhyped-security-guru-says/145757>. – Назва з екрану.
3. Про основи національної безпеки України : закон України // ВВР. – 2003. – № 39. – ст. 351. – Ст. 7.
4. Про боротьбу з тероризмом : закон України // ВВР. – 2003. – № 25. – Ст. 180. – Ст. 1.

Борзяк Юлія Дмитрівна,

студент 2-го курсу Навчально-наукового інституту права
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка

Науковий керівник: Старовойтова Юлія Геннадіївна,
доцент кафедри кримінального права Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПОНЯТТЯ ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. У науці кримінального права поширеним є визначення складу злочину як сукупності встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочинне. Якщо має місце закінчений злочин, то констатується наявність усіх ознак його складу. Однак, якщо злочинне діяння не було доведено до кінця, певні ознаки його складу відсутні.

Мета цієї роботи полягає в тому, щоб розкрити кримінально-правовий зміст інституту замаху на злочин, виявити особливості кримінальної відповідальності за замах на злочин.

У фаховій літературі цим питанням займались багато науковців, таких як М. І. Бажанов, В. В. Сташис, О. О. Дудоров, О. Ю. Решетніков, В. П. Тихий та інші.

Згідно зі ст. 15 КК України замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння, безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі [4, с. 9]. Під діянням слід розуміти діяння, що безпосередньо посягає на об'єкт злочину. На думку В. П. Тихого, замах на злочин – це невдала спроба посягання на об'єкт, діяння винного не спричиняє йому шкоди, злочин не доводиться до кінця, переривається, не завершується всупереч бажання особи довести його до кінця. Причини закінчення можуть бути різноманітними, які не залежать від волі суб'єкта суспільно небезпечного діяння [1, с. 177]. При призначенні покарання суд враховує обставини через які злочин не було доведено до кінця. На думку О. Ю. Решетнікова, ці обставини можна поділити на негативні, котрі обтяжують вину особи, на позитивні, які пом'якшують вину, та такі обставини, що є нейтральними [6, с. 25]. Згідно з ч. 2 та ч. 3 ст. 15 КК України замах на злочин буває закінченим та незакінченим. Ця відмінність полягає у тому, що в одному випадку особа виконала всі дії на які розраховувала, а у іншому випадку дії не були вчинені. На думку А. А. Піонтковського, різниця між закінченим і незакінченим замахом впливає із самої суті розвитку злочинної діяльності як зовнішня реалізація злочинного умислу; незакінчений і закінчений замах характеризуються різним ступенем суспільної небезпеки, оскільки при незакінченому замаху заплановані винним злочинні дії не повністю реалізовані [5, с. 427]. Так, Н. Ф. Кузнєцова вважає, що поділ замаху на закінчений і незакінчений не має суттєвого практичного і теоретичного значення, оскільки: по-перше, такий поділ не зумовлений природою дій, які утворюють замах, оскільки це – єдині і нерозривні дії щодо вчинення злочину; по-друге, у більшості випадків дії з виконання злочину являють собою один, швидкоплинний акт, так що відір-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

вати його початок від кінця неможливо; по-третє, вказаний поділ немає суттєвого значення через те, що злочинна діяльність припиняється через обставини, які не залежать від волі особи [2, с. 94].

Однією з причин недоведення злочину до кінця є фактична помилка – ситуація, коли особа помиляється стосовно об'єктивних властивостей вчиненого нею суспільно небезпечного діяння. З об'єктивної сторони замаху притаманна незавершеність посягання, яке полягає у невиконанні деяких ознак. З суб'єктивної ж точки зору, замах полягає у нереалізованості умислу. Покарання за замах на злочин, згідно зі ст. 16 КК України, призначається за тією ж самою статтею, що і закінчений злочин. При цьому, крім загальних засад призначення покарання, враховуються й пом'якшуючі та обтяжуючі обставини [4, с. 61].

Таким чином, можна зробити висновок, що замах на злочин – це недоведення задуманого до кінцевого результату. Поділ законодавцем замаху на закінчений та незакінчений оснований на ставленні особи до вчинення нею суспільно небезпечного діяння та у її уявленні про ступень вчиненого ним діяння. Крім того, важливою особливістю замаху є відсутність єдності задуманого та реально вчиненого суб'єктом противоправного діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник для студентів юрид. Спец. вищ. закл. освіти. – К.– Х. : Юрінком Інтер- Право, 2002. – 416 с.
2. Кузнецова Н. Ф. Ответственность за приготовление и покушение по советскому уголовному праву / Кузнецова Н. Ф. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1958. – 204 с.
3. Кримінальний Кодекс України. –Х. : Одіссей, 2011. – 232 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 5-те вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2008. – 1216 с.
5. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по уголовному праву / Пионтковский А. А. – М. : Госюризд, 1961. – 666 с.
6. Решетников О. Ю. Покушение на преступление в российском Уголовном праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Решетников О. Ю. – М., 2007. – 31 с.

Бульба Ірина Валеріївна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
слідства Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Байлов Антон Володимирович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського націона-
льного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСОВИХ МЕЖ ПРАВОМІРНОСТІ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН

Відповідно до ч. 1 ст. 38 Кримінального кодексу України (далі – КК) не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади [1, с. 20]. У більшості випадків на практиці затримання злочинця відбувається в момент вчинення суспільно небезпечного діяння або відразу після нього. Правомірне затримання злочинця потерпілими або іншими особами – це насильницькі дії, спрямовані на короткострокове позбавлення волі особи, яка вчинила злочин, з метою доставлення її органам влади, якщо ці дії викликані необхідністю затримання і відповідають небезпечності вчиненого посягання і обставинці затримання злочинця [2, с. 296].

На сьогоднішній день згідно з чинним законодавством насильницькі дії щодо затримання особи, що вчинила злочин, можна здійснити тільки безпосередньо після вчинення злочину. Термін «безпосередньо» слід розуміти в тому значенні, що початковим моментом виникнення права на заподіяння шкоди при затриманні є початок злочинного посягання (тобто не тільки закінчений злочин, а й закінчений або незакінчений замах, і навіть, готування до злочину), яке зберігається під час посягання, що продовжується, а також відразу після вчинення злочину. Отже, завдання шкоди злочинцю через деякий час після вчинення злочину не може розглядатися у відповідності із положеннями ст. 38 КК України. Як зазначають деякі правники, у випадку, коли особа, ухиляючись від затримання, вчиняє суспільно небезпечне посягання щодо особи, яка затримує, можуть діяти правила необхідної оборони (ст. 36 КК України). Затримання громадянами злочинця через деякий час після вчинення злочину потрібно розглядати за правилами крайньої необхідності (ст. 39 КК України) [3].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Навроцький В. О. зазначає, що слово «безпосередньо» означає не часовий проміжок між двома подіями, а відсутність проміжних ланок, посередництва. Беручи до уваги, що затримання здійснюється з метою доставлення особи органам влади, такою проміжною ланкою саме і буде втручання у розвиток подій органів влади, прийняття ними рішення щодо особи, яка вчинила злочин [4, с. 536].

На нашу думку, необхідно розширити часові межі затримання особи, яка вчинила злочин, в зв'язку з тим, що час не змінює ніяким чином юридичної природи вчинку як злочинного діяння і не є основною оціночною категорією для вирішення питання стосовно затримання злочинця. Перш за все, необхідна наявність вчинення очевидного злочину як основної підстави для затримання злочинця і доставлення його до правоохоронних органів з метою притягнення до кримінальної відповідальності. Тобто, затримання буде вважатися правомірним і законним незалежно від того, коли воно було здійснено. Яскравим прикладом є саме розшук, коли громадяни ознайомлюються із складеними фотороботами злочинців і у разі можливості можуть затримувати таких осіб. У такому випадку затримання буде відбуватися не відразу після вчинення злочину і аж ніяк не в момент суспільно небезпечного посягання. Проте злочинець так і продовжує залишатися суспільно небезпечною особою.

Таким чином, беручи до уваги вищезазначене, незважаючи на високий ризик неправомірності затримання, вважаємо за доцільне потерпілим та іншим особам надати право затримувати злочинців (при умові, що їх дії не будуть визнаватися злочинними) не лише безпосередньо після вчинення посягання, а й протягом значного проміжку часу після його здійснення. При цьому значний проміжок повинен вирішуватися в кожному випадку окремо.

У зв'язку з цим пропонуємо ч. 1 ст. 38 Кримінального кодексу України викласти у наступній редакції:

«1. Не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України. Станом на 28 березня 2014 року / упоряд. В. І. Тютюгін. – Х.: Право, 2014. – 236 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2 вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

3. Кримінальне право. Загальна частина. Тема 13. Обставини, що виключають злочинність діяння : мультимед. навч. посіб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?q=http://www.naiu.kiev.ua/tslc/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lec/T13/T13_P4.html&sa=U&ei=dONnU7yUA-mk4gTF3oDgCQ&ved=0CCwQFjAC&usg=AFQjCNFwcmXTEya-kb7iiDG_6N9hRh8pсA.
4. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький : навч. посіб. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

Войтенко Аліна Вадимівна,

студентка 2-го курсу Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Колесник Марина Олександрівна,
старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ,
ЯК ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

Прийняття Верховною Радою України 5 квітня 2001 року нового Кримінального кодексу на законодавчому рівні закріпило існування кримінально-правового інституту під назвою «Обставини, що виключають злочинність діяння». Даний інститут є одним з найбільш оновлених і доповнених у Кримінальному кодексі України, тому в науці кримінального права не усі з передбачених у ньому обставин мають необхідний рівень розробки, аналізу та роз'яснень. У Кримінальному кодексі України 1960 року передбачалося три обставини, що виключають злочинність діяння: необхідна оборона, крайня необхідність і затримання злочинця. Однак у науці кримінального права досліджувалися й інші обставини, що виключають злочинність діяння, які не були закріплені безпосередньо в нормах Кримінального кодексу України. На сьогодні стало питання доцільності застосування ознак, що виключають злочинність діяння, у кримінальному праві України. Інституту обставин, що виключають злочинність діяння, присвячували свої дослідження такі вчені як Ю. В. Баулін, О. М. Костенко, М. В. Костицький, В. В. Сташис, В. Я. Тацій та інші.

В українській кримінально-правовій доктрині задовго до прийняття Кримінального кодексу України 2001 року виділялись чотири групи обставин, що виключають кримінальну відповідальність, зважаючи на те, що вчинені діяння не мали ознак: суспі-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

льної небезпечності; кримінальної протиправності; ознак складу злочину; суспільної небезпечності та протиправності. При цьому до третьої групи пропонувалось віднести неосудність, недосягнення віку кримінальної відповідальності, непереборну силу, відсутність причинного зв'язку, казус, помилку тощо, а до четвертої – необхідну оборону, здійснення свого права, виконання службового обов'язку тощо. Але у законі цей підхід відображення не знайшов.

При загалом задовільній законодавчій регламентації положень про обставини, що виключають злочинність діяння, їх достатній теоретичний розробці, має місце вкрай «обережне» звернення до них у практичній правозастосовній діяльності. Очевидно, що окремі статті Кримінального кодексу мають бути уточнені, низка норм заслуговують на подальший розвиток. Зокрема, видається доцільним:

- розширити перелік вказаних обставин і визначити умови правомірності заподіяння шкоди в ході спортивних змагань, за згодою іншої особи, при виконанні професійних функцій, засобами захисту, що спрацьовують автоматично, тощо;

- уточнити положення, які стосуються окремих видів обставин, що виключають злочинність діяння, насамперед поняття суспільно небезпечного посягання, від якого можлива необхідна оборона. Адже існуюча законодавча конструкція, по суті, покладає на особу, що обороняється, обов'язок здійснити кримінально-правову кваліфікацію посягання, від якого вона обороняється;

- усунути невідповідність між кримінально-правовою нормою про затримання особи, яка вчинила злочин, і конституційним принципом презумпції невинуватості;

- більш точно визначити правові наслідки перевищення меж крайньої необхідності (аналогічно до перевищення меж необхідної оборони та заходів, необхідних для затримання злочинця), інших обставин, які виключають злочинність діяння;

- гармонізувати положення Загальної та Особливої частин Кримінального кодексу щодо відповідальності за діяння, вчинені за наявності окремих умов правомірності діянь, вчинених за відповідних обставин [3].

Актуальним також є теоретичне дослідження шляхів реалізації вказаних та інших, висунутих у вітчизняній кримінально-правовій літературі, пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства та правозастосовної практики у цій частині.

Отже, наведені вище положення свідчать, що є потреба у нормативній регламентації обставин, що виключають злочинність діяння, а також їхній ґрунтовній теоретичній розробці. На думку

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

О. С. Лашкет [1; 2], у майбутньому тенденція до збільшення кількості цих обставин буде зберігатися, що свідчитиме про розвиток і вдосконалення права в цілому. Більше того, обставини, що виключають злочинність діяння, мають стати відомими й зрозумілими для всіх пересічних громадян, а їх використання – типовою поведінкою у конкретних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лашкет О. С. До питання про умови правомірності необхідної оборони / О. С. Лашкет // Юридичні читання молодих вчених : [Збірник матеріалів всеукр. наук. конф., 23–24 квітня]. – К. : НПУ ім. Драгоманова, 2004. – С. 210–212.
2. Лашкет О. С. До питання перевищення меж необхідної оборони [Текст] / О. С. Лашкет // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Спец. вип. : Проблеми застосування кримінального законодавства України – Луганськ : Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, 2007. – С. 112–116.
3. Навроцький В. О. Українське кримінальне право. Загальна частина : [Електронний ресурс], [підручник] / В. О. Навроцький та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 712 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1547121956142/pravo/ukrayinske_kriminalne_pravo_-_navrotskiy_vo.

Галушка Юлія Віталіївна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шаблистий Володимир Вікторович, начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

**ОСУДНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України, зокрема стаття 2 визначає підставу кримінальної відповідальності. Такою підставою є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України. Якщо у злочину відсутній хоча б один з елементів, то вважається, що відсутній склад злочину як такий.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Одним зі структурних елементів складу злочину є суб'єкт злочину. Осудність є обов'язковою ознакою суб'єкта. КК України визнає таку особу осудною, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. З цього визначення випливає те, що підлягає кримінальній відповідальності людина, яка на момент вчинення злочину усвідомлювала суспільно небезпечний характер своїх дій та була в змозі керувати ними. Немає єдності думок у вчених стосовно визначення поняття осудності.

На думку А. А. Васильєва, осудність – передбачена законом обставина, що є фіксованим показником достатніх в особі здібностей для усвідомлення своїх дій (бездіяльності) і керування ними під час вчинення злочину, що є необхідною умовою наявності суб'єкта злочину та його можливості зазнавати заходів кримінально-правового впливу [1, с. 21].

В. В. Лень під осудністю розуміє психічний стан особи (рівень соціально-психічного розвитку, психічне здоров'я, вік), яка здатна давати собі звіт про свої дії (бездіяльність), усвідомлювати їх суспільне значення та керувати ними, а також поєднана з цим спроможність нести за вчинений злочин кримінальну відповідальність й покарання [2, с. 46].

В. М. Куц визначає осудність як «... здатність особи в момент скоєння злочину за своїм психічним станом усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність діяння та керувати ним, а внаслідок цього – здатність підлягати кримінальній відповідальності за скоєне діяння [3, с. 19].

Зокрема, ще в римському праві наголошували на положенні про те, що воля – основа етико-юридичної відповідальності. На сьогоднішній день це положення залишається актуальним. Влучною є думка П. А. Вороб'я, про те що «кримінальна відповідальність має підґрунтя лише там і тоді, де і коли особа проявляє свою волю, коли у вчинку відбивається воля особи, бо якраз осередком, серцевиною злочину є лиха воля особи. За межами волі відповідальність втрачає свою суспільну частку, будь-який сенс, оскільки за цими межами неможливий ніякий суспільний вплив на особу та її поведінку» [4, с. 20–21].

Осудність характеризує норму, типовий стан психіки людини, притаманний певному віку, тому він, як правило, презюмується. На практиці питання про необхідність доведення осудності виникає, тільки якщо є сумніви у психічній повноцінності особи, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння [5, с. 62].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Лише психічно здорова людина свідомо обирає варіанти поведінки, здатна розуміти те, що чинить, і тому може бути відповідальною за свої суспільно небезпечні діяння. Здатність керувати своїми діями свідчить про можливість ставити перед собою певні завдання, мету і, відповідно, розв'язувати їх і досягати бажаного результату, проявляти свою волю у цьому напрямі чи навпаки, утримуватися від необдуманих вчинків і спокус [6, с. 219].

Загалом осудність – це нормальний стан психічно здорової людини. Існує презумпція психічного здоров'я людини. Лише психічно здорова людина свідомо обирає варіанти поведінки, здатна розуміти те, що чинить, і тому може бути відповідальною за свої суспільно небезпечні діяння: кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах та в порядку, передбачених Законом України «Про психіатричну допомогу» та іншими законами України [7].

На нашу думку, запропоновані вченими твердження щодо осудності як необхідної умови кримінальної відповідальності так чи інакше передають зміст поняття, закріпленого в чинному законі про кримінальну відповідальність. Вони схожі за своєю суттю. Осудність як необхідна умова кримінальної відповідальності – це психічний стан особи, за якого вона здатна усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння та керувати ним, а як результат – нести відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильєв А. А. Проблеми осудності у кримінальному праві : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08 / Васильєв А. А. – Х., 2005. – 221 с.
2. Лень В. В. Кримінально-правові проблеми визначення осудності злочинця : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. В. Лень. – Х., 2003. – 215 с.
3. Куц В. М. Теоретико-прикладні аспекти проблеми суб'єкта злочину / В. М. Куц // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1996. – Вип. 1. – С. 17–23.
4. Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення у вину : [монографія] / П. А. Воробей. – К. : Атіка, 2009. – 176 с.
5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: Т.1 : Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 376 с.
6. Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. Кримінальне право України. Загальна частина. – К. : Правові джерела, 2002. – 432 с.
7. Про психіатричну допомогу : закон України від 22.02.2000 // ВВР. – 2000. – № 1489-III. – Ст. 3.

Дзюба Олег Михайлович,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БАНДИТИЗМУ І РОЗБОЮ

Зважаючи на криміногенну ситуацію в Україні, збільшення кількості розбійних нападів і нападів, скоєних бандами, чітке розмежування таких злочинів, як бандитизм і розбій, є необхідним для правильної їх кваліфікації органами досудового розслідування.

Саме тому актуальність даного дослідження полягає в тому, щоб полегшити питання розмежування означених вище злочинів при кваліфікації їх працівниками органів досудових розслідувань.

Чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України містить визначення понять форм спільної злочинної діяльності, які посилюють відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь, вчинених у співучасті.

Бандитизм, без сумнівів, є одним з найбільш небезпечних злочинів проти громадської безпеки. Правильне застосування ст. 257 КК України, що передбачає відповідальність за бандитизм, неможливо уявити без ретельного аналізу всіх ознак складу цього злочину. Незважаючи на те, що ознаки бандитизму сформульовано стисло, і текст диспозиції ст. 257 займає менш ніж три рядки, кожне її слово підлягає тлумаченню, кожна ознака потребує виявлення власних складових. Інакше кваліфікація відповідних групових дій може бути помилковою, не відображаючи дійсного становища з усіма наслідками, що настають.

На практиці досить часто виникають ситуації, коли певне суспільно небезпечне посягання, на перший погляд, має риси як бандитизму, так і розбою. Юридична конструкція відповідних статей КК України дає для цього певні підстави.

Згідно ст. 187 КК України розбій визначається, як «напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства». Кваліфікуюча ознака (ч. 2 ст. 187 КК) – попередня змова групи осіб, або особою, що вчинила

розбій або бандитизм. Законодавче визначення бандитизму (ст. 257 КК України) має таку конструкцію: «Організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному ним нападі».

Першою відмінністю бандитизму і розбою є об'єкт посягання: при розбої – це суспільні відносини власності. Додатковим об'єктом виступають життя і здоров'я потерпілих осіб. Предметом злочину є чуже майно. При бандитизмі безпосередній об'єкт – це громадська безпека – стан захищеності суспільства, таких його цінностей, як життя та здоров'я людей, власності, довкілля, нормальної діяльності підприємств, установ та організацій від загально небезпечних посягань. Саме існування банди несе в собі загрозу для нормальної діяльності в державі.

З об'єктивної сторони, розбій характеризується активною дією, а саме: нападом з метою заволодіння чужим майном, поєднаним із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Також обов'язковою факультативною ознакою цього складу злочину є застосування фізичного насильства або погроза таким насильством.

Об'єктивна сторона бандитизму може виражатись у трьох формах: 1) організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян; 2) участь у такій банді; 3) участь у нападах, які вчинює банда.

Серед трьох варіантів діянь, які передбачає ст. 257 КК України – «Бандитизм» (організація банди, участь у банді, участь у вчинюваному нею нападі), тільки одне може мати спільні риси з розбоєм, а саме участь у вчинюваному нею нападі.

Під нападом при бандитизмі наука кримінального права та судова практика розуміють дії, спрямовані на досягнення злочинного результату за допомогою насильства над потерпілим або створення реальної загрози його застосування [1, с. 230–241].

На думку Голіни В. В., напад – це агресивна, протиправна дія, яка вчиняється з будь-якою злочинною метою й створює реальну й безпосередню небезпеку негайного застосування насильства як засіб досягнення цієї мети [2, с. 28–32; 3].

Ю. Б. Мельникова та Т. Д. Устинова вважають, що напад без насильства неможливий, хоч ці поняття і не є тотожними, оскільки не будь-яке насильство набуває форми нападу. Напад, на їхню думку, – це швидка, стрімка дія, вчинена з метою захоплення, заподіяння шкоди тощо [3, с. 14].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

З точки зору В. С. Комісарова, зміст «нападу» не обмежується застосуванням чи можливістю застосування насильства, він має більш складний характер. Напад при бандитизмі, як стверджує автор, – це не лише акт застосування насильства, а певний процес, обмежений в часі і просторі, протягом якого зберігається реальна небезпека застосування насильства до необмеженого кола осіб [4, с. 100].

Б. В. Волженкін вважає, що напад не можна ототожнювати з насильством або погрозою його застосування, оскільки останнє є одним з елементів нападу, який включає в себе й інші дії [5, с. 16].

На нашу думку, напад – це певний процес, обмежений в часі та просторі, протягом якого вчиняються певні дії поєднанні з насильством, або з погрозою застосування такого насильства, для досягнення певної мети.

Текст ст. 257 КК України «Бандитизм» (як і текст відповідної статті КК України 1961 р.) не заперечує, щоб тлумачити поняття «напад» досить широко. Важко погодитись, нібито «... в якості бандитизму слід розглядати не будь-які напади..., а лише такі, що скоєні з метою отримання доходу у вигляді злочинного промислу...». До того ж саме таке роз'яснення надав Пленум Верховного Суду України (далі – ПВСУ) у Постанові «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005 р. [6, п. 26]. У Постанові звертається увага, що «ст. 257 не передбачає ніяких цілей вчинюваних бандою нападів». Отож метою нападу необов'язково є заволодіння майном. Нею може бути згвалтування, залякування тощо. Тому знов таки з розбоєм є сенс співвідносити лише такі дії банди, як напад з метою заволодіння майном.

Бандитизм подібний лише до озброєного групового розбою, тобто тому, що передбачений ч. 2 ст. 187 КК України «Розбій, вчинений за попередньою змовою групою осіб».

Момент закінчення злочину є різним залежно від конструкції складу злочину, описання ознак злочинного діяння в законі. За конструкцією розбій є усіченим складом злочину, оскільки злочин вважається закінченим з моменту вчинення нападу, поєднаного із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, або з погрозою застосування такого насильства, незалежно від того заволоділа винна особа майном потерпілого чи ні. Бандитизм за юридичною конструкцією є також усіченим складом злочину: саме з моменту організації банди бандитизм вважається закінченим злочином.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Створення усічених складів дає можливість запобігти пом'якшенню покарання за вчинене готування до злочину або замах на злочин і розглядати стадії готування або замаху на злочин як закінчений злочин. Банду слід вважати створеною з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх ознак банди. Ознаками банди є: 1) кількість: три і більше осіб, кожна з яких є суб'єктом зазначеного злочину; 2) форма співучасті: або організована група, або злочинна організація; 3) стійкість; 4) озброєність: наявність хоча б однієї одиниці зброї будь якого виду (вогнепальна, холодна та ін.). Про наявність цієї зброї і можливість її використання мають знати члени банди, саме використання не важливе; 5) мета: напад на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян. Як правило, в більшості випадків, це декілька нападів, але може бути і один, якщо він потребує тривалої підготовки.

Суб'єктивна сторона цих двох складів злочину характеризується прямим умислом. Проте мета цих злочинів різна: при розбої – це заволодіння чужим майном, а при бандитизмі – напад на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян. Суб'єктом вже зазначених злочинів може бути фізична осудна особа, яка досягла 14 років.

Можливим ускладненням при відмежуванні насильницького розбою і бандитизму, є вчинення останнього з корисливих мотивів.

Отже, бандитизму притаманні такі форми співучасті як організована група і злочинна організація. Що стосується розбою, то ст. 187 КК України передбачає попередню змову групи осіб та організовану групу. З'ясовуючи відмінність бандитизму від розбою, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, деякі автори підкреслювали, що банда – більш організоване і стійке злочинне формування, справами якого керують один або декілька організаторів, попередня змова учасників доповнюється розподілом ролей, круговою порукою і т. д.

Тому ми робимо висновок, що озброєний груповий розбій має спільні риси з бандитизмом тільки за наявності мінімум трьох нападників. Не виникає жодного питання про бандитизм у разі нападу з метою заволодіння майном з боку менш ніж трьох озброєних осіб. Те саме можна твердити про напад з тією ж метою хоча і трьох, але неозброєних осіб. У таких випадках вчинене можна ква-

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції

ліфікувати як розбій. Водночас виключає питання про розбій напад трьох озброєних осіб, але не заради заволодіння майном, а з метою помсти, згвалтування та ін. За наявності всіх ознак складу злочину це може бути бандитизмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Курс советского уголовного права Т. 3. / Н. А. Беляев, В. С. Прохоров, М. Д. Шаргородский и др. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1983. – 836 с.
2. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціальне-правове і кримінологічне дослідження / В. В. Голіна. – Х. : Регіон-інформ, 2004. – 212 с.
3. Мельникова Ю. Б., Устинова Т. Д. Уголовная ответственность за бандитизм : метод. пособие. – М., 1995. – 32 с.
4. Комиссаров В. С. Уголовная ответственность за бандитизм : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 1983. – 194 с.
5. Волженкин Б. В. Вопросы квалификации краж, грабежей и разбоев, совершенных с целью завладения личным имуществом граждан. – Л. : Ин-т усоверш. следств. работников, 1981. – 35 с.
6. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 12// Постанова Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах/за заг. ред. В. Т. Маляренка, упоряд. П. П. Пилипчик. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – С. 346–353.

Дикий Денис Анатолійович,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Пашнєв Дмитро Валентинович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРЗЛОЧИНИ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Бурхливий розвиток автоматизації, інформатизації та комп'ютеризації у всіх сферах суспільного життя, стрімкий розвиток інформаційних технологій, розширення виробництва технічних засобів і застосування комп'ютерної техніки, породили новий вид суспільно-небезпечних винних діянь, який у міжнародних

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

актах отримав назву «кіберзлочини». Проте поняття кіберзлочинів в законодавстві України відсутнє.

Серед науковців останнім часом переважає думка, що це злочини, об'єднані специфічним місцем їх вчинення – кіберпростором: «Кіберзлочинність – це сукупність злочинів, що здійснюються в кіберпросторі за допомогою комп'ютерних систем або шляхом використання комп'ютерних мереж та інших засобів доступу до кіберпростору, в межах комп'ютерних систем або мереж, а також проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і комп'ютерних даних» [1, с. 46].

Але таке теоретичне визначення не наближає нас до суті цього явища з юридичної точки зору, не надає нам чітких ознак складів таких злочинів, за якими можна було б без аналогій, яких кримінальне право не визнає, вказати, що певний злочин, передбачений КК України, є кіберзлочином.

З цих позицій про кіберзлочинність можна судити тільки з положень Конвенції про кіберзлочинність (далі – Конвенція) та Додаткового протоколу [2; 3], ратифікованих Україною із застереженнями відповідними Законами [3; 4].

Порівняльний аналіз Конвенції та КК України дає можливість встановити, що більшість діянь, передбачених у Конвенції, визнаються злочинами в українському законодавстві. До таких діянь належать: нелегальне перехоплення (ст.ст. 163, 361, 362 КК); втручання в дані (ст.ст. 361, 362 КК); втручання в систему (ст. 361 КК); злочини, пов'язані з дитячою порнографією (ст. 301 КК); підробка, пов'язана з комп'ютерами (ст.ст. 358, 366 КК); шахрайство, пов'язане з комп'ютерами (ч. 3 ст. 190 КК). Діяння, передбачені Додатковим протоколом до Конвенції, охоплюються ст. 161 КК, яка встановлює відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії, та загальними нормами Особливої частини КК України, що передбачають злочини проти свободи совісті (ст.ст. 178–181 КК).

Водночас національне кримінальне законодавство, на відміну від Конвенції, не передбачає відповідальності за таке діяння, як навмисний доступ до цілої комп'ютерної системи (далі – КС) або її частини без права на це. Згідно чинного КК України кримінальна відповідальність за незаконний доступ до КС настає лише у випадках настання таких суспільно небезпечних наслідків як втрата, під-

робка, блокування інформації, спотворення процесу її автоматизованої обробки або порушення порядку маршрутизації (ст. 361 КК).

Досліджуючи Конвенцію, ми маємо також зазначити, що національне кримінальне законодавство прямо не передбачає відповідальності за такі дії, як:

1) навмисний продаж, розповсюдження або надання для використання іншим чином комп'ютерних паролів, кодів доступу або подібних даних, за допомогою яких можна отримати доступ до всієї або частини КС з наміром використання її для вчинення будь-якого зі злочинів, перерахованих у статтях 2–5 Конвенції;

2) володіння пристроями, включаючи комп'ютерні програми, створені або адаптовані насамперед з метою вчинення будь-якого зі злочинів, перелічених у статтях 2–5 Конвенції, або комп'ютерними паролями, кодами доступу або подібними даними, за допомогою яких можна отримати доступ до всієї або частини КС з наміром використання її для вчинення будь-якого зі злочинів, перерахованих у статтях 2–5 Конвенції, з наміром використання зазначених предметів для вчинення будь-якого зі злочинів, перерахованих у статтях 2–5.

Проте кримінальне законодавство містить достатньо засобів кримінально-правової охорони від посягань, що вчиняються у співучасті, а також засобів протидії попередній злочинній діяльності. Так, враховуючи визначення Конвенції, конститутивною ознакою яких є мета подальшого вчинення злочинів, навмисний продаж, розповсюдження або надання для використання іншим чином комп'ютерних паролів, кодів доступу або подібних даних являють собою пособництво у вчиненні відповідних злочинів. У свою чергу, володіння шкідливими засобами з метою подальшого вчинення злочинів необхідно, відповідно до національного законодавства, вважати готуванням. Оскільки, як ми бачили з наведених вище визначень, Конвенція пропонує встановлювати кримінальну відповідальність не просто за володіння, розповсюдження або придбання шкідливих програмних чи технічних засобів, кодів доступу чи іншої подібної інформації, а лише в тому випадку, коли ці дії вчиняються з метою подальшого скоєння комп'ютерних злочинів.

Використовуючи положення Конвенції, Додаткового протоколу та КК України, умовно можна виділити такі групи кіберзлочинів, які будуть відповідати законодавству України:

1. Правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем (злочини у сфері викорис-

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції
тання ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку).

2. Правопорушення, пов'язані з комп'ютерами (найбільш розповсюджені – злочини проти власності).

3. Правопорушення, пов'язані зі змістом (з дитячою порнографією).

4. Правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав (проти прав інтелектуальної власності).

5. Правопорушення расистського або ксенофобського характеру з використанням комп'ютерних систем (поширення матеріалів, погроза, образа тощо).

Щоб надати визначення певному поняттю слід виявити загальні специфічні ознаки, що об'єднують в ньому елементи, які до нього входять. Якщо це стосується кримінально-правового визначення окремого виду злочинів, то ці ознаки повинні бути обов'язковими елементами їх складів. В кримінальному праві таким загальноприйнятим елементом, за яким виділяються види злочинів, є родовий об'єкт. Як видно, стосовно кіберзлочинів виявити єдиний родовий об'єкт відповідно до КК України неможливо, оскільки перераховані нами статті заходяться в різних його розділах. Те ж саме можна сказати і про інші обов'язкові елементи складів кіберзлочинів, оскільки вони різні і серед них немає загальних.

Виходячи з цього, найбільш логічним нам бачиться, що кіберзлочинами відповідно до законодавства України слід вважати суспільно небезпечні діяння, передбачені КК України, які містять ознаки правопорушень, вказаних в Конвенції про кіберзлочинність та Додатковому протоколі до неї з урахуванням застережень, зроблених Верховною Радою України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Протидія кіберзлочинності в Україні: правові та організаційні засади : навч. посіб. / [О. Є. Користін, В. М. Бутузов, В. В. Василевич та ін.]. – К. : Видавничий дім «Скіф», 2012. – 728 с. – С. 46.
2. 2 Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. [Електронний документ] / Верховна Рада України : Законодавство. – 25.03.2013 р. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_575.
3. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи від 28.01.2003 р. [Електронний документ] / Верховна Рада України : Законодавство. – 25.03.2013 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_687.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

4. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність : закон України від 07.09.2005 р. № 2824-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України: Законодавство. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/-laws/show/2824-15>.
5. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи : закон України від 21.07.2006 р. № 23-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 39. – Ст. 328.

Забурдяєв Андрій Андрійович,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фіалка Михайло Ігоревич,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

БАНДА: СУЧАСНА СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ УЧАСНИКІВ

Організована злочинність – це особливе суспільно небезпечне явище, «верхівка злочинності». Часто злочин – результат систематизованої, цілеспрямованої діяльності декількох, а в окремих випадках декількох десятків або навіть сотень осіб. У таких випадках має місце організована злочинність. За статистичними даними рівень організованої злочинності за останні роки знизився. Але це більшою мірою пов'язано з тим, що організована злочинність розвивається, стає підготовленою, таємною, складною і невразливою до правоохоронних органів, тому їхня діяльність не відображається в офіційній статистиці. Частішають випадки, коли до складу організованих злочинних груп входять працівники державних органів, органів внутрішніх справ, прокуратури, суду [1, с. 192]. Тому проблематика організованої злочинності є дуже актуальною. Важливим елементом для будь-якої злочинної групи є системність і структура. Якою ж є структура банди? Яким чином діють окремі її ланки і які завдання виконують?

Дана проблема не нова. Існування організованої злочинності відноситься до найстаріших проблем кримінального права, кримінології, соціології та інших наук. Дослідження в даній сфері відбуваються вже біля ста років. Дане питання досліджували такі вітчизняні вчені, як О. М. Джужа, П. В. Агапов, Б. Ш. Бейбудатов. Чимало

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції
зарубіжних науковців, а саме: В. Биков, О. Н. Ширококов, Т. Д. Устинова та ін. також розглядали та аналізували проблему організованої злочинності та її структури.

Метою нашого дослідження є висвітлення структури сучасної банди, її окремих ланок і частин; функцій окремих її учасників, а також ролі і значення лідера.

Банда – це заздалегідь організована на основі єдиної мети з розподілом ролей стійка озброєна група з трьох і більше учасників для вчинення нападів на підприємства, установи, організації або на окремих осіб.

До ознак банди як організованої групи належать: група (три і більше учасників), озброєність, стійкість їх об'єднання єдиним планом дій з розподілом функцій учасників групи, спеціальна ціль – напад на підприємства, установи, організації, фірми, банки, ферми, магазини, склади або на окремих громадян, квартири, дачі та інше [2, с. 159].

Консолідація і організованість банд, їх озброєність, мобільність, характер і способи вчинення злочинів, прояв жорстокості, вбивства, конспірація, створення певної системи безпеки для її членів, наявність у деяких з них «перевертнів» – співробітників (колишніх і працюючих) правоохоронних органів, протидія органам влади, правоохоронній і правозастосовчій системам, знищення свідків та інші дії – усе це робить бандитизм, як прояв організованої злочинності, небезпечним кримінальним явищем для суспільства. Банди своїми нападами тероризують міста, райони, села, з'ясовують «відносини» між собою за допомогою зброї, займаються вимаганням, розбоями, викраденням людей з метою отримання викупу, виконують злочинні на замовлення та ін.

Однією з найважливіших ознак банди є її структура. Тобто її ієрархічний склад, ділення на певні групи та підгрупи. Структура банди, як цільового об'єднання злочинців для спільної діяльності, може бути представлена у вигляді декількох підгруп учасників, що розрізняються за ступенем впливу на дану діяльність, визначення її цілей і завдань, а також персонального складу співучасників, формування і використання загальних майнових фондів.

Очолює банду лідер – зазвичай це авторитет, рідше може бути злодій в законі. Лідери займаються тільки організаційною або координуючою діяльністю і ніколи на конкретні злочини не ходять.

Лідер – людина, яка володіє сильним і владним характером і має зв'язки в органах влади, в системі правоохоронних органів, бізнесі і, безперечно, в кримінальному світі.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Заступники лідера (інші авторитети – партнери) спеціалізуються за напрямками, наприклад: що контролюють рекет, займаються контррозвідкою, здійснюють внутрішню безпеку та відповідають за кадри, відповідальні за зустрічі з іншими бандами та силові акції. Радники лідерів відповідають за економічний і банківський напрям [3].

Другий рівень в організованій злочинній групі – це бригадири, відповідальні за невеликі мобільні групи по 5-10 чоловік. Вони так само, як і лідери, займаються організаційною роботою, найчастіше вони самі беруть участь у стрілках і ходять разом зі своєю бригадою на конкретний злочин.

Третій рівень складають бойовики («бики», «солдати») – основна маса банди, яка призначена для силових акцій. Спеціальний окремий підрозділ банди – це підривники та кілери, але останнім часом лідери використовують як кілерів спеціально підібраних людей з інших міст і областей. Така практика виправдана – менше можливості бути викритим і, відповідно, легше заплутати сліди злочину. Крім кілерів на штатній посаді в організованій злочинній групі може бути «чистильник». Це кілер-ліквідатор для своїх бойовиків, які провинились. Практикуються такі акції щодо зрадників, бригадирів-змовників, бойовиків-наркоманів і у випадках так званого «скорочення штатів» [3].

Четвертий рівень складають особи, які сприяють банді при вирішенні різних питань (пособники, збувальники, постачальники, корумповані чиновники та ін.). Вони приймають епізодичну участь (з санкції лідера чи активних членів) у вирішенні окремих тактичних питань, в плануванні і здійсненні окремих злочинів.

Окремі особи, які стоять поза групою, але близько з нею співпрацюють – це бухгалтери, адміністратори, радники і охоронці лідера.

Зазвичай кістяк банди складають колишні спортсмени, іноді вулична молодь, так звана «шпана». Часто в угруповання входять і колишні злочинці, які мали в основному невеликі терміни – за крадіжку, шахрайство, викрадення машин. У нову хвилю угруповань входять колишні і діючі працівники правоохоронних органів [3].

Важливе значення для «успішного» діяння банди має лідер, він же керівник, організатор. Зазвичай це особа 28–40 років, яка не працює або, яка займається комерційною діяльністю для прикриття бандитизму. Найчастіше організатори, керівники банд – визнані у злочинному світі «авторитети», лідери. Керівниками банд можуть бути колишні співробітники правоохоронних органів, навіть спеціалізованих підрозділів, спортсмени, військовослу-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

жбовці, рецидивісти та ін. Для них (у порівнянні з іншими членами банд) характерними є: підвищений інтелектуальний рівень, організаторські і вольові якості, ініціативність, кмітливість, здатність підкоряти собі інших людей, впливати на них, жорстокість, агресивність, рішучість при застосуванні насильства тощо. Керівник банди виконує організаційно-управлінську, ідеологічну, інформаційну, стратегічну, координаційну і дисциплінарну функції. Тривалість існування і час невланності банди свідчать про добре налагоджену безпеку, розвідку і здібності її керівництва [2, с. 162].

Отже, з вищенаведеного можна зробити висновок, що сучасна банда – явище складне, структуроване і системне. Організована злочинна група має певну ієрархію, яка складається з лідера і трьох ланок, кожна з яких виконує свої функції і має окреме значення. Для тривалого існування банди важливе значення має керівник. Він повинен володіти великою кількістю лідерських якостей для успішного керування бандою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Профілактика злочинів : підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужа. – К. : Атіка, 2011. – 720 с.
2. Кримінологія : Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. переробл. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.
3. Структура групувань. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chinovnikam.net/content/21/1139/1.html>.

Каравасєва Юлія Сергіївна,

студент 2-го курсу Навчально-наукового інституту права
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка

Науковий керівник: Старовойтова Юлія Геннадіївна,
доцент кафедри кримінального права Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
кандидат юридичних наук, доцент

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА
ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ**

У ст.ст. 51–52 Кримінального кодексу України (далі – КК України) одним з видів покарання є конфіскація майна. Такий вид покарання також передбачений в Особливій частині Кримінального Кодексу України, зокрема у ст.ст. 209, 203-2, 204 та інших. Крім

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

того, з 1 вересня 2014 року набуває чинності ст. 96-8 КК України, яка передбачає конфіскацію майна юридичної особи.

Метою цієї роботи є з'ясування особливостей конфіскації майна як додаткового виду покарання.

У вітчизняній науці кримінального права проблематикою конфіскації майна займалися багато науковців, зокрема М. Бажанов, Ю. Баулін, О. Горох, Т. Денисова, А. Музика, Ю. Пономаренко та інші.

Ст. 50 КК України визначає покарання як захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Конфіскація майна – це примусове безоплатне вилучення у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого.

Конфіскація майна є мірою покарання, що обмежує, насамперед майнові права засудженого та поширюється на будь-яке майно засудженого, щодо якого він має право власності.

Можна виділити кілька видів конфіскації майна: повну та часткову, загальну та спеціальну.

Повна конфіскація виявляється у вилученні всього майна, що належить засудженому. Часткова конфіскація полягає у вилученні зазначеної у вироку суду частини майна.

Тому суд завжди повинен зазначити у вироку конфіскується все або тільки частина майна засудженого. Якщо конфіскації підлягає лише частина майна засудженого, то суд зобов'язаний зазначити у вироку, яка саме частина майна конфіскується, або повинен перелічити предмети, що конфіскуються із зазначенням їх індивідуально-визначених ознак[1, с. 314].

Загальна конфіскація майна – це вид майнового покарання, каральний вплив, який ніякою мірою не залежить від характеру та ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину, а визначається лише вартістю майна, що належить засудженому на праві приватної власності.

Своєю чергою, загальна конфіскація характеризується певними ознаками:

1) конфіскація є примусовим заходом, тобто майно вилучається на користь держави незалежно від волі його власника в примусовому порядку;

2) при конфіскації може бути вилучено повністю або частково будь-яке майно;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

3) майно стягується в дохід держави, а не будь-яких приватних осіб.

Особливістю загальної конфіскації майна є те, що вона:

1) може бути призначена лише у випадках прямо передбачених в санкціях норм Особливою частини КК України;

2) встановлена за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини [4, с. 150].

Спеціальна конфіскація – це примусове вилучення майна, за рішенням суду в дохід держави, а також знарядь злочину, що належать обвинуваченому та інших речей, які були нажито злочинним шляхом. [4, с. 151]

Розглядаючи питання ефективності спеціальної конфіскації як засобу запобігання зазначимо, що вона застосовується при вчиненні багатьох злочинів так званої економічної спрямованості, тобто злочинів, вчинення яких зумовлюється здебільшого корисливим інтересом винного з метою отримання ним певної вигоди [2, с. 96].

Таким чином, шляхом застосування такого засобу, як спеціальна конфіскація, усуваються умови, що сприяють вчиненню нових або продовженню розпочатих злочинів.

Виходячи з вищевикладеного, слід зробити висновок, що конфіскація відіграє досить значну роль як додатковий вид покарання у кримінальному праві та в системі покарань. Завдяки цьому покаранню досягаються завдання запобігання злочинів. Своєю чергою, конфіскація буває загальна та спеціальна, а також повна та часткова. Слід зазначити, що такий вид покарання може бути призначений судом за наявності певних умов, які передбачені КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бажанов М. І., Баулін Ю. В., Борисов В. І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. – К.– Х. : Юрінком Інтер- Право, 2002. – 416 с.
2. Канубриков В. А. Принцип законности и конфискация имущества как средство предупреждения преступлений // Грамота. – 2011. – № 6 (12) : в 3-х ч. Ч. 1. – С. 95–97.
3. Кримінальний Кодекс України. –Х. : Одиссей, 2013. – 232 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 5-те вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2008. – 1216 с.

Квітко Владислав Володимирович,

студент 2-го курсу гуманітарно-правового факультету
Запорізького національного технічного університету

Науковий керівник: Філей Юрій Володимирович,
завідувач кафедри правознавства Запорізького
національного технічного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛІСНЕ НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ
ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ
ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ**

В останні десятиліття відбулися глибокі зміни соціально-економічних умов життя суспільства, які зробили актуальною проблему виконання батьками обов'язків щодо виховання своїх дітей. Перед юридичною наукою і практикою поставили питання регулювання батьківських обов'язків в нових умовах, коли половина сімей розпадається, батьки, зайняті зароблянням грошей, не мають можливості приділяти своїм дітям досить часу, починають з'являтися нетрадиційні форми сім'ї. У зв'язку з цим важливо закріпити у правових нормах обов'язки батьків та гарантії їх реалізації.

Метою роботи є дослідження особливостей кримінальної відповідальності за невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, з'ясування співвідношення із адміністративною відповідальністю та розробка пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства, що дозволять покращити охорону прав і свобод дитини або особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Стаття 184 КУпАП регулює неналежне виконання батьківських чи опікунських обов'язків, без настання тяжких наслідків для дитини. За це адміністративне правопорушення передбачене стягнення у виді штрафу від одного до трьох н.м.д.г. [1]. На нашу думку, обсяг цього стягнення не сприяє виправленню особи та запобіганню вчинення нових правопорушень. Чи не найкращим прикладом, який підтверджує дане твердження, можна вважати вирок одного із районних судів Черкаської області, який був винесений у 2013 році. Судом було встановлено, що громадянка, маючи на вихованні неповнолітню дочку, злісно не забезпечувала її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку, матеріально-побутовими умовами, злісно не вико-

нувала своїх батьківських обов'язків, передбачених вимогами ст. 150 СК України, за що неодноразово притягувалася до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП. Внаслідок цього неповнолітня дочка була госпіталізована до лікарні з діагнозом інфільтративний туберкульоз з ураженням нижньої частини лівої легені з формуванням казеоми, що згідно з висновками комісійної судово-медичної експертизи, являється тяжким захворюванням, яке виникло в зв'язку з відсутністю догляду за дитиною з боку її матері.

Суд визнав винною громадянку в скоєнні злочину передбаченого ст. 166 КК і призначив їй покарання у виді двох років обмеження волі [2]. Тобто, громадянка за невиконання своїх обов'язків, як матері, була неодноразово притягнута до адміністративної відповідальності. Чи це зупинило її? Чи змусило змінити спосіб життя? Як видно із діагнозу дитини після госпіталізації, цього не відбулося. Адже дитина, навіть після сплати штрафів, все одно залишалася проживати в неналежних умовах, що і призвело до численних захворювань. Тому зміни в законодавстві, спрямовані на захист дітей в таких ситуаціях, безумовно є дуже важливими і потрібними.

Стаття 166 КК встановлює покарання за невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, тільки, якщо це призвело до тяжких наслідків [3].

Вважаємо за потрібним внести зміни до ст. 166 КК і викласти її у такій редакції.

Частина перша: «Злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, – карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від трьох до шести місяців». Тобто, на наш погляд, доцільно криміналізувати злісне невиконання батьками обов'язків по догляду за дитиною без настання тяжких наслідків.

Частина друга: «Те саме діяння, що спричинило тяжкі наслідки, – карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк».

Одним із аргументів доцільності таких змін може бути аналіз зарубіжного кримінального законодавства. Так, стаття 156 КК РФ має назву «Невиконання обов'язків по вихованню неповнолітнього». В ній йде мова про те, що невиконання або неналежне вико-

нання обов'язків по вихованню неповнолітнього батьком або іншою особою, на яку покладено ці обов'язки карається штрафом у розмірі до ста тисяч рублів або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період до одного року, або обов'язковими роботами на строк до чотирьохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або примусовими роботами на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або без такого, або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або без такого [4]. Тобто, кримінальним законодавством РФ караються випадки невиконання обов'язків по вихованню неповнолітнього із будь-якою тяжкістю наслідків для дитини. Проте, на мою думку, покарання у виді штрафу, як це встановлено в КК РФ, недоцільне, адже стягуючи штраф із батьків, діти, які й так знаходяться у важкому становищі, лишаються таких важливих коштів для покращення свого здоров'я та розвитку.

У Білорусі питання невиконання обов'язків по догляду за дитиною, регулюється ст. 165 КК. В цій нормі кримінального закону йде мова про те, що неналежне виконання обов'язків щодо забезпечення безпеки життя і здоров'я малолітньої особою, на яку такі обов'язки покладені по службі, або особою, яка виконує ці обов'язки за спеціальним дорученням або добровільно прийняла на себе такі обов'язки, що призвело до заподіяння малолітній особі з необережності менш тяжкого тілесного ушкодження, за відсутності ознак посадового злочину – карається штрафом, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років. Якщо ж таке саме діяння призвело з необережності до смерті малолітнього або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, то таке діяння карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на той самий строк [5]. Отже, і в Республіці Білорусь кримінальне законодавство встановлює покарання не тільки за тяжкі наслідки, а й за менш тяжкі, які виникли із неналежного виконання обов'язків щодо забезпечення безпеки життя і здоров'я малолітньої особи.

Дослідження особливостей кримінальної відповідальності за невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, у законодавстві зарубіжних країн та розробка пропозицій щодо удосконалення національного кримінального законодавства, дозволить покращити

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

охорону прав і свобод дитини або особи, щодо якої встановлена опіка чи піклування.

Отже, наявна проблема невиконання батьками своїх обов'язків перед дітьми. Із кожним днем вона поглиблюється і як наслідок, залишає негативний відбиток на розвиткові, а інколи і на житті дітей. Тому будь-які зміни в законодавстві, спрямовані на захист дітей в таких ситуаціях, безумовно, є необхідними. Виходячи із усього вище сказаного, усі ми повинні створити світ, сприятливий для дітей, світ у якому кожна дитина почуватиметься захищеною, де її думка буде поважатися, де немає місця насильству, світ, який би дав змогу виховати здорове та щасливе покоління. Оскільки сьогоднішні діти – завтрашні громадяни, то їх захист і розвиток є передумовою майбутнього розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : станом на 1 вересня 2013 року. – Х. : Одісей, 2013. – 288 с.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
3. Кримінальний Кодекс України : станом 1 вересня 2013 року. – Х. : Одісей, 2013. – 232 с.
4. Уголовный Кодекс РФ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>.
5. Уголовный Кодекс Республики Беларусь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.consultant.ru/>.

Кобякова Анастасія Інтізарівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шаблистий Володимир Вікторович, начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Стан підліткової злочинності викликає занепокоєння та зумовлює необхідність пошуку нових засобів для її попередження, вжиття додаткових заходів з боку державних органів і громадськості, які б сприяли поступовому зменшенню злочинних проявів у

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

середовищі неповнолітніх. Серед загальних заходів профілактики зазначених явищ важливе місце посідає процесуальна діяльність органів розслідування, прокуратури і суду, що здійснюють провадження у кримінальних справах про злочини неповнолітніх. Рівень криміналізації у підлітковому середовищі залишається високим. Статистика МВС свідчить, що лише у 2012 р. в Україні неповнолітніми було вчинено близько 14 000 злочинів [1].

Як зазначено у ч.1 ст. 22 Кримінального кодексу України кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. Особи, що вчинили злочин у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за деякі злочини, передбачені другою частиною цієї статті.

Як свідчить судова практика, більшість засуджених підлітків вчинили злочини вперше. Але залишається значною кількість неповнолітніх, які до засудження раніше вже вчиняли злочини і притягалися до кримінальної відповідальності [2].

Постійно збільшується кількість засуджених неповнолітніх, які виховувались поза сім'єю, в інтернаті, дитячому будинку. Таких дітей нерідко використовують злочинні угруповання для вчинення протиправних дій. Підліткова злочинність молодшає. Кожний третій підліток вчинив злочин у віці 14–15 років. У зв'язку з цим набирає гостроти проблема вчинення злочинів дітьми у віці від 11 до 14 років [4, с. 7].

Вікові особливості неповнолітніх значно впливають на мотивацію їхніх вчинків. Такими особливостями є: недостатній життєвий досвід; схильність до наслідування; вплив на них оточуючих, особливо дорослих осіб; бажання показати себе самостійним і намагання звільнитися від контролю та опіки з боку батьків, вихователів; специфічне трактування таких понять, як сміливість, чесність, дружба; неправильна оцінка конкретних життєвих ситуацій; недостатній розвиток, а інколи і повна відсутність критичного ставлення до своїх вчинків, вчинків інших. Ці особливості підлітків потрібно враховувати слідчим і суддям, на яких покладено обов'язок здійснювати провадження справ про злочини неповнолітніх.

Значною мірою сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми такі обставини, як безконтрольність з боку батьків, відсутність профілактичних заходів у роботі з «важкими» підлітками, їх незайнятість, вживання спиртних напоїв та наркотичних засобів,

проблеми в сім'ях, безробіття батьків і відсутність у них коштів на утримання дітей.

Починаючи з 11-річного віку у особи формується автономна мораль, зокрема усвідомлення необхідності дотримуватись правил певної поведінки, відповідальність за порушення цих правил, усвідомлення відповідальності за вчинене. Тобто виникає суб'єктивна відповідальність як властивість особи узгоджувати свою поведінку з певними правилами та нести відповідальність у разі порушення цих правил [5, с. 90].

На думку психолога І. Мамайчук, яка займається дослідженням проблем, пов'язаних із психологічною експертизою малолітніх та неповнолітніх осіб, «доцільність вчинків значною мірою визначається не просто віком підлітка, а рівнем його особистої зрілості» [6, с. 123], і це підтверджує необхідність проведення судово-психологічної експертизи на визначення осудності особи.

На мою думку, це проблемне питання потрібно вирішувати на законодавчому рівні, а саме – внести зміни до ст. 22 КК України, в яких зазначити, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка досягла віку, передбаченого частинами першою та другою цієї статті, але внаслідок відставання у психічному або інтелектуальному розвитку, не пов'язаному з психічним розладом, під час вчинення суспільно небезпечного діяння не могла повною мірою усвідомлювати фактичний характері суспільну небезпечність своїх дій (бездіяльності) або керувати ними.

Представники досудового слідства мають переконливо довести неповнолітньому, який оступився, що держава в особі представника правоохоронних органів та судді зацікавлена насамперед у тому, щоб він став на шлях виправлення, що держава поважає його права і забезпечує їх, щоб неповнолітня особа отримала переконливий виховний потенціал, який би дав їй можливість усвідомити, що вона має жити за правилами, які встановлені суспільством, критично поставитися до своїх дій і стати на шлях виправлення.

Отже, ми бачимо, що питання неповнолітньої злочинності є досить гострим і потребує негайного вирішення. Вирішення цієї проблеми, на мій погляд, є досить складним процесом і потребує детального аналізу всього законодавства, що більшою чи меншою мірою торкається злочинів, вчинених неповнолітніми, з метою виявлення недоліків, які, можна сказати, гальмують процес подолання злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт МВС України «Стан та структура злочинності в Україні» станом на 20.11.2012 р.
2. Офіційний сайт Єдиного державного реєстру судових рішень, станом на 04.10.2013 р.
3. Кримінальний Кодекс України від 5.04.2001 р. зі змінами і доповненнями станом на 04.07.2013 р. – С. 180.
4. Судова палата у кримінальних справах ВСУ «Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність». – С. 10.
5. Муздыбаев К. Психология ответственности. – Л.: Наука, 1983. – С. 254.
6. Мамайчук И. И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике : учеб. пособие. – СПб., 2002. – С. 248.

Комар Олександр Володимирович,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Олішевський Олександр Володимирович, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ: ПЕРШОПРИЧИНИ

Злочини проти власності є однією з найпоширеніших і найнебезпечніших груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на одне з найцінніших соціальних благ – право власності. Захист останнього має особливе суспільне значення, оскільки економічна свобода є підґрунтям політичної, національної та релігійної свобод. Нормальне функціонування відносин в цій сфері забезпечує стабільність усієї економічної системи, підвищення рівня добробуту народу. З кожним роком статистика змінюється не в кращу сторону, адже з часом їх скоюють все більше, а це свідчить про те що причини та умови, що підштовхують до вчинення злочинів не зникають. Кримінологія у якості причин злочинів проти власності як окремого виду злочинного діяння вказує на дефекти індивідуальної правової свідомості, на «пережитки минулого» у свідомості й поведінці, неправильні погляди та уявлення, на наявність у свідомості окремих осіб антисуспільної установки, на егоїзм, кар'єризм, корисливе ставлення до державної чи колективної власності. Як

бачимо, причина такого виду суспільно-небезпечних діянь криється у світогляді людини.

Існує три основні типи світогляду: міфологічний, релігійний та ідеологічний. Нині заходом нав'язується ідеологічний тип – консьюмеризм (ідеологія споживання). Для того щоб показати зв'язок між останнім та явищем, що досліджується, зробимо його короткий огляд. У консьюмеризмі можна виділити кілька підсистем. Перша включає матеріально-речовий бік (будинки, квартири, автомобілі, яхти, літаки, гвинтокрили, одяг, аксесуари, прикраси, засоби зв'язку, твори мистецтва тощо). Демонстративне споживання включає в себе й регулюючу підсистему – певні правила та норми поведінки, стиль споживання: лижі взимку в Куршевелі та Сен-Мориці, початок весняного сезону – на Сардинії, серпень – у Сен-Тропе і Монако, економічний форум у Лондоні, Тиждень моди у Парижі і Мілані. Ці правила нерідко доносить до своїх читачів т. зв. «глянець», який є типовим продуктом масової культури. Світ глянцю – споживацький рай, котрим управляє деперсоналізоване, ніби розчинене у насиченому дорогими парфумами повітрі, божество успіху. Тут легко одружуються і легко розлучаються, миттєво роблять блискучу кар'єру, подорожують куди і коли заманеться, їздять у дорогих авто, їдять у екзотичних ресторанах, носять кілограми коштовних прикрас і ніколи не хворіють, і не помирають. Інколи бавляться у доброчинність [1, с. 47].

Інша підсистема демонстративного споживання може бути названа суб'єктною. Вона представлена особами, котрі здійснюють реальне або удаване демонстративне споживання – голова родини та її члени, прислуга та інше. Специфічна роль жінки у споживацькому суспільстві, котра трактується тут як дорога прикраса свого власника, а отже найдорожча річ демонстративного споживання. Її вартість має бути незаперечною для оточення. Звідси намагання представників вітчизняної еліти оточувати себе переможницями конкурсів краси, топ-моделями [2].

З наведеного, неважко побачити, що даний світогляд викликає і підсилює бажання людей до збагачення. Оскільки ідеологія споживання передбачає постійну гонитву за матеріальним, то вона є шкідливою для здоров'я і істинного щастя людей, адже відбирає всі сили і час. Саме тому з цим явищем необхідно швидко та цілеспрямовано боротися. В першу чергу, необхідно показати те, що щастя нав'язане ідеологією західних країн, не є істинним і не приносить людині нічого крім розчарування, та інших проблем.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Для цього потрібно сучасному суспільству формувати нову ідеологію на тих принципах та цінностях що завжди були для нас близькими – сім'ї, любові, дружби та гармонійного розвитку. Спрямовувати націю до споживання не матеріального, а духовного. Це досягається шляхом використання інформаційно-психологічного впливу.

Інформаційно-психологічний вплив (ІПВ) – це вплив на свідомість особи і населення з метою внесення змін у їх поведінку та (або) світогляд. Базовими методами інформаційно-психологічного впливу є переконання і навіювання. Переконання звернене до власного критичного сприйняття дійсності. Тобто, у доступній формі для населення, спираючись на загальновідомі логічно зв'язані факти донести шкідливість ідеології споживання та спрямувати його в новий світогляд. А методом навіювання, що спрямований на суб'єктів, які некритично сприймають інформацію, цілеспрямовано дати курс в якому йому потрібно розвиватись. Та найголовніше зменшити пагубний вплив на людей методів та способів навіювання споживацької ідеології, тобто, можливими способами та засобами блокувати не потрібні реклами, ЗМІ та інші джерела.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Альтернативная культура: Энциклопедия / [сост. Дмитрий Десятерик]. – Екатеринбург : Ультра. Культура, 2005. – 240 с.
2. Сінкевич О. Б. Ідеологія суспільства споживання та масова культура: філософсько-культурологічний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-412/philosophical-anthropology-412/15224-412-1223>.

Конев Ігор Олександрович,

студент 4-го курсу юридичного факультету Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: Лантінов Ярослав Олександрович,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного
факультету Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО
СТАТТЕЮ 332¹ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

15 квітня 2014 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (далі –

Закон про тимчасово окуповані території). Відповідно до пп. 1 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень даного Закону, Кримінальний кодекс України (далі – КК) доповнено статтею 332¹ «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї». Історико-політичні умови в Україні та Східній Європі з необхідністю викликали криміналізацію даного діяння. Фактична окупація частини території України, військова агресія з боку Російської Федерації, перевищення повноважень низкою органів та посадових осіб Автономної Республіки Крим та міста Севастополя вимагали законодавчого регулювання та закріплення особливого правового статусу даних територій. Дискусійним є питання про наявність в українському законодавстві такого правового режиму, як «правовий режим тимчасово окупованої території». Відповідно до положень Конституції України, передбачається лише два особливих правових режими, що регламентуються органічними законами – воєнний та надзвичайний стани [2].

Частина 1 ст. 332¹ КК формулює диспозицію наступним чином: «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї з метою заподіяння шкоди інтересам держави». Під окупованою територією, відповідно до ст. 3 Закону про тимчасово окуповані території, визнається сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій (пункт 1 ч. 1 ст. 3), внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України (п. 2 ч. 1 ст. 3), повітряний простір над територіями, зазначеними у пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 3 (п. 3 ч. 1 ст. 3) [1].

Включення даного складу злочину до розділу XIV «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» вбачається не досить вдалим. Адже із самої назви випливає, що об'єктом кримінально правової охорони виступає, зокрема, державний кордон. Таким чином, де-факто, Україна визнає перетворення адміністративної межі між адміністративно-територіальними одиницями на державний кордон. В такому випадку необхідно б було змінити назву самого розділу, наприклад «Злочини у сфері охорони держа-

вної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення правового режиму тимчасово окупованої території, забезпечення призову та мобілізації». У такому випадку об'єктом даного злочину можна визначити як належний порядок функціонування правового режиму тимчасово окупованої території.

Об'єктивна сторона даного злочину виявляється в активній формі, а саме – порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї. Для правильного розуміння слід звернутися до ст. 10 Закону про тимчасово окуповані території. Громадяни України мають право на вільний та безперешкодний в'їзд на тимчасово окуповану територію і виїзд з неї через контрольні пункти в'їзду – виїзду за умови пред'явлення документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. В'їзд іноземців та осіб без громадянства на тимчасово окуповану територію та виїзд з неї допускаються лише за спеціальним дозволом через контрольні пункти в'їзду – виїзду. Порядок в'їзду іноземців та осіб без громадянства на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Отже, слід розмежовувати можливі форми вираження об'єктивної сторони залежно від суб'єкта. У разі вчинення злочину громадянином України, активний бік об'єктивної сторони полягатиме у кількох формах:

1) в'їзд на тимчасово окуповану територію або виїзд з неї поза контрольним пунктом в'їзду-виїзду;

2) перетин контрольного пункту в'їзду-виїзду без пред'явлення документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. При чому, перетин лише на транспортному засобі, про що буде йтися далі.

Вчинення злочину, передбаченого ст. 332¹ КК, іноземцями або особами без громадянства можливе у наступних формах:

1) в'їзд на тимчасово окуповану територію або виїзд з неї поза контрольним пунктом в'їзду-виїзду;

2) в'їзд на тимчасово окуповану територію або виїзд з неї через контрольний пункт в'їзду-виїзду без спеціального дозволу.

Загальним визначенням активної форми об'єктивної сторони даного злочину іноземцями або особами без громадянства можна назвати порушення встановленого Кабінетом Міністрів України порядку в'їзду іноземців та осіб без громадянства на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї. На сьогодні такий порядок урядом не встановлено. Відповідно до п. «б» п. 1 ч. 5 Прикінцевих

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

та перехідних положень Закону про тимчасово окуповану територію, Кабінету Міністрів України доручено протягом 15 днів з дня набрання чинності цим Законом прийняти нормативно-правові акти на виконання цього Закону.

Звертає на себе увагу формулювання «в'їзд» та «виїзд», а також зазначення у санкції статті як додаткового покарання конфіскації транспортного засобу, що вказує на таку особливість – вчинення даного злочину можливе лише із застосуванням транспортного засобу. За формально-логічним підходом, проникнення на тимчасово окуповану територію або її залишення без застосування транспортного засобу (наприклад, пішки) не є кримінально караним. За цим же підходом, здійснення злочину можливе лише наземним транспортом. Тобто, проникнення на тимчасово окуповану територію чи її полишення повітряним або морським транспортом не є «в'їздом» чи «виїздом» у дослівному розумінні. Через це пропонується викласти диспозицію статті 332¹ КК у наступному вигляді: «Порушення порядку доступу на тимчасово окуповану територію України або її полишення». Також, варто б було прописати території, з яких дозволяється доступ, а також розташовуються контрольні пункти. Наприклад, Закон Грузії «Про окуповані території» у ст. 4 прямо передбачає території, з яких іноземним громадянам та особам без громадянства дозволяється в'їзд на окуповані території: у Південну Осетію (Цхінвальський регіон згідно тексту закону) – з напрямку Горійського муніципалітету, в Абхазію – з напрямку Зугдідського муніципалітету [3].

Складовою суб'єктивної сторони, що виступає обов'язковою ознакою, є мета злочину, а саме – заподіяння шкоди інтересам держави. Тлумачення категорії «інтереси держави» надається в рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді). Зокрема, Конституційний Суд у мотивувальній частині вказує, що «інтереси держави» є оціночним поняттям. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо [4]. Таким чином, зважаючи на застосування оціночного терміну, одноманітність визначення того чи становив в'їзд на тимчасово окуповану територію України або виїзд з неї мету заподіяння шкоди саме інтересам держави, є сумнівною.

Саме наявність мети як кваліфікуючої ознаки даного складу злочину визначає єдину можливу форму вини – умисел. Тобто, особа може і необережно виконати активну форму об'єктивної сторони (наприклад, не знаючи про встановлений порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію прибути на територію Кримського півострову), однак має бути спрямованість злочинного умислу саме на заподіяння шкоди інтересам України, адже факт простого порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї не визнається українським законодавцем кримінально-караним.

Через це постає питання про момент, з якого вважати злочин вчиненим. Традиційні підходи – формальний та матеріальний, – не вбачається можливим, оскільки просте виконання об'єктивної сторони ще не створює складу злочину, а настання наслідків у вигляді шкоди інтересам держави не вимагається. В такому випадку пропонується визнавати злочин закінченим після виконання об'єктивної сторони за умови встановлення поєднання з названою метою злочину.

Щодо питання суб'єкту злочину, то, як вже зазначалося, ним може бути як громадянин України, так і іноземець та особа без громадянства, яким, відповідно до вимог ч. 1 ст. 22 КК, на момент вчинення злочину виповнилося 16 років.

Частинами 2 та 3 ст. 332¹ КК встановлено кваліфікуючі склади: вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища (ч. 2 ст. 332¹ КК), дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою (ч. 3 ст. 332¹ КК) [5].

Підсумовуючи викладене, варто ще раз підкреслити недосконалість законодавчої техніки, яка застосована для викладення тексту даної статті Кримінального кодексу, а також звернути увагу на проблематичність її застосування з огляду на неконтрольованість Україною території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [Текст] : закон України від 15.04.2014 № 1207-VII // Голос України. – 2014. – № 83.
2. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. -1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Закон Грузії об оккупированных территориях [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://travelgeorgia.ru/147/>.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) [Текст]: Рішення від 08.04.1999 № 3-рп/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 15. – Ст. 35.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

.....
Костенко Ксенія Анатоліївна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шаблистий Володимир Вікторович, начальник кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНОГО
СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ**

Суспільно небезпечні діяння здійснюють конкретні люди. Кожен випадок скоєння злочину має свої індивідуальні ознаки, в тому числі ті, що відносяться до характеристики особи, яка винна. Кожна особистість має специфічні, тільки їй властиві ознаками, що складають її індивідуальність.

Питання про суб'єкта злочину, за своєю сутністю, є питання про особу, що вчинила злочин і підлягає кримінальній відповідальності. Частина 1 статті 18 Кримінального Кодексу (далі КК) України чітко встановлює, що: «суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка скоїла злочин у віці передбаченого Кримінальним Кодексом України може наставати кримінальна відповідальність».

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

На думку Є. Л. Стрельцова, суб'єкт злочину можна вважати основним елементом складу злочину, тому що саме суб'єкт вчиняє винні, протиправні, суспільно небезпечні діяння, що посягають на об'єкт злочину [1, с. 59]. Суб'єкт злочину як елемент складу злочину характеризується трьома ознаками: це особа фізична, осудна, що досягла певного віку.

В.М. Трубников вважає, що для повного й об'єктивного аналізу всіх сторін, характерних особистих ознак людини, що вчинила злочин, недостатньо тільки наявності двох ознак – осудності та віку. Для того, щоб мати повне і всеосяжне уявлення про всі сторони і властивості цієї особи, потрібні знання про її інші психічні характеристики, що є особливо важливим для встановлення причин і умов вчинення злочину, а також наступного здійснення карально-виховного процесу [2, с. 112].

Поряд із поняттям загального суб'єкта КК України передбачає і поняття спеціального суб'єкта. Частина 2 ст. 18 КК України визначає, що «Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа». Отже спеціальний суб'єкт – це особа, яка крім обов'язкових загальних ознак має спеціальні ознаки. Ознаки спеціального суб'єкта доповнюють загальне поняття суб'єкту злочину, виступаючи як додаткові. Ці ознаки можуть бути різними наприклад: службовий стан, професія, певна діяльність, родинні відносини та інші.

Ці спеціальні ознаки можуть прямо вказуватися в тексті диспозиції конкретної статті або безпосередньо впливати з тексту відповідної кримінально-правової норми. Наприклад, у ч. 1 ст. 371 КК, яка передбачає відповідальність за завідомо незаконне затримання або незаконний привід, не зазначено, хто є суб'єктом цього злочину. Однак зі змісту цієї статті можна встановити, що ним можуть бути працівники правоохоронних органів, які наділені правом затримувати осіб чи здійснювати їх привід.

Ознаки спеціального суб'єкта, доповнюючи ознаки загального суб'єкта злочину, звужують коло осіб, які можуть підлягати кримінальній відповідальності. Визначення спеціальних ознак суб'єкта злочину обумовлюється специфікою окремих складів злочинів, вчинення яких є можливим виключно у зв'язку з відповідним видом людської діяльності, яку можуть здійснювати не всі, а обмежене коло суб'єктів.

На думку В. В. Устименка, правильним є визначення спеціального суб'єкта, що містить у собі обмежувальну ознаку, яка окрес-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

лює коло осіб, які можуть бути суб'єктами певних злочинів. Але ці ознаки повинні бути обов'язково передбачені у кримінальному законі або прямо випливати з нього [3, с. 8].

Отже, слід погодитися з нашими вченими, що: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, виконавцем якого може бути лише особа, додаткові ознаки якої визначаються або впливають зі змісту відповідної статті Особливої частини Кримінального кодексу України». Наведене визначення спеціального суб'єкта надасть можливість усунути суперечливості між законодавчим визначенням спеціального суб'єкта злочину та можливістю застосування цієї норми до співучасників злочину, суб'єктом якого можуть бути тільки спеціальні суб'єкти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стрельцов Є. Л. Спеціальний суб'єкт злочину у новому Кримінальному кодексі України / Є. Л. Стрельцов // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення : матеріали. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 жовтня. 2001 р.) / редкол.: Сташис В. В. та ін. – К.-Х. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 59–61.
2. Трубников В. М. Нове про суб'єкт злочину / М. В. Трубников // Вісник національного університету внутрішніх справ: Спецвипуск. – Х. : НУВС, 2002. – С. 110–117.
3. Устименко В. В. Специальный субъект преступления / В. В. Устименко. – Х. : Вища школа, 1989. – 104 с.

Лашкевич Павло Сергійович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кондратов Дмитро Юрійович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМИ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Сучасний стан правопорядку в Україні характеризується доволі складною криміногенною обстановкою, зокрема у сфері охорони громадського порядку. Як свідчить практика останніх місяців, масові порушення громадського порядку зачіпають цілу низку відносин, що охороняються законом, зокрема у сфері власності,
© Лашкевич П. С., 2014

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

життя та здоров'я громадян, роботи органів державної влади, суспільного спокою тощо. Поведінка натовпу зазвичай є агресивною, неконтрольованою та залежною від зовнішніх факторів, що характеризується підвищеною суспільною небезпекою. Нерідко ці дії набувають соціально загрозливих форм та мають тяжкі наслідки (вбивства на ґрунті расових, міжнаціональних або міжетнічних конфліктів, знищення пам'яток історії та культури, групові погроми й підпали, силове захоплення споруд і ділянок місцевості, прояви сепаратизму та тероризму тощо).

В умовах сьогодення соціально-економічна безпека є однією із найвагоміших складових національної безпеки України. Різка зміна соціально-економічних факторів у суспільстві призводить до загальної нестабільності в державі, зокрема до вчинення масових заворушень. На даний момент масові заворушення стали реальною загрозою для інтересів національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку в Україні.

У системі заходів з охорони громадського порядку та безпеки громадян важлива роль належить законодавству про кримінальну відповідальність. Чинний Кримінальний кодекс України у Розділі XII встановлює кримінальну відповідальність за ряд злочинів, що посягають на громадський порядок, зокрема, і за організацію масових заворушень.

Водночас окремі дефініції, якими оперує законодавець у текстах вказаних статей, у низці випадків сформульовані не конкретно, не завжди узгоджуються з регулятивним законодавством. Неоднозначні підходи до тлумачення окремих положень, складнощі у юридичній оцінці та кваліфікації злочинів призводять до помилок при застосуванні кримінально-правових норм, що заважає ефективній протидії злочинності.

Треба зазначити, що питання кримінальної відповідальності за масові заворушення досліджувалися досить великою кількістю вчених, зокрема М. І. Бажановим, О. М. Бандуркою, Ю. В. Бауліним, В. І. Борисовим, В. О. Глушковым, М. Й. Коржанським, В. М. Куцом, П. С. Матишевським, П. П. Михайленком, М. І. Мельником, М. І. Хавронюком та іншими.

Світова спільнота також не стоїть осторонь даної проблеми та в своїх нормативно-правових актах приділяє чимало уваги питанням запобігання та боротьби з таким явищем, як масові заворушення, зокрема, відносячи їх до ряду злочинів із підвищеною суспільною небезпечністю.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Чинне законодавство України про кримінальну відповідальність у ст. 294 КК визначає масові заворушення як організацію масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях [1, с. 135].

Таким чином, об'єктивна сторона цього злочину передбачає дві форми дій: по-перше, організація масових заворушень, які призвели до насильства над особою, погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель або споруд, насильницького виселення громадян, опору представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, а по-друге, активна участь у зазначених діях.

Організація масових заворушень – це об'єднання людей для участі у масових заворушеннях, керівництво натовпом, підбурювання до вчинення дій, які являють собою масові заворушення, провокаційні дії, вчинені з метою викликати відповідну поведінку великих груп людей, Способи організації масових заворушень можуть бути різноманітними (виступ на мітингах, оголошення різноманітних звернень, розробка планів по збурюванню натовпу, розподіл ролей серед окремих учасників масових заворушень тощо) [2, с. 750].

Отже, під організацією масових заворушень розуміють діяльність, по-перше, спрямовану на підшукування і підготовку осіб для участі в масових заворушеннях, об'єднання натовпу, а по-друге, керівництво такими діями, які спрямовані на збудження у людей негативного ставлення до законної влади, існуючого в державі правопорядку і громадської безпеки та на підбурювання натовпу до вчинення насильства над громадянами, погромів, підпалів, знищення майна, озброєного опору представникам влади, захоплення будівель, насильницького виселення громадян

Слід зазначити, що злочин у формі організації масових заворушень вважається закінченим, якщо дії організатора були результативними, тобто призвели до вчинення дій, зазначених у КК, або до спроби їх вчинити.

Найчастіше дії з організації заворушень проводяться ще до їх початку. Така діяльність може мати вигляд легітимної: наприклад, звернення до органів влади із законними вимогами (від населення

міста, району, регіону та ін.). при цьому мітинги, демонстрації, збори, які передують заворушенням та організують для вирішення соціальних проблем населення, фактично мають на меті концентрацію екстремістських сил для проведення наступних масових заворушень [3, с. 135].

У подальшому дії натовпу можуть вийти з-під контролю організаторів. Тоді вчиняються інші, не передбачені планом розвитку подій, злочини: пограбування, вбивства, зґвалтування, крадіжки, утримання заручників та ін. Зауважимо, що вчинені під час масових заворушень вбивства або посягання на життя певної категорії осіб, наприклад працівників правоохоронного органу, потребує кваліфікації за сукупністю ст. 294 і відповідних статей, що передбачають відповідальність за такі більш тяжкі злочини (наприклад, статті 112, 115, 348, 379, 400, 443 КК України) [4, с. 835].

Другою формою масових заворушень виступає активна участь у них, що передбачає безпосередню участь осіб у насильстві та інших діях, зазначених у диспозиції ст. 294 КК України. Лише перебування у натовпі під час масових заворушень ще не свідчить про активну участь особи в безпорядках.

Згідно з диспозицією цієї статті кримінальну відповідальність тягне не будь-яка участь у масових заворушеннях, а лише «активна». Подібної позиції притримується і законодавець Республіки Польща, у ст. 254 кримінального кодексу якої також передбачена відповідальність саме активних учасників злочинного натовпу [5, с. 175–176].

Проте, необхідно констатувати, що дана ознака має не конкретизований, оціночний характер, що дає змогу тлумачення цієї норми як в широкому, так і у вузькому значеннях, а це, у свою чергу, може призвести до помилок у кваліфікації вчиненого.

На нашу думку, в даному випадку доцільніше було б замінити поняття «активна участь» на більш широке, яке б охоплювало всіх учасників даного діяння. Наприклад, «участь у масових заворушеннях». Вважаємо, що на підтвердження цієї позиції доцільно навести законодавчі рішення цього питання в країнах СНД та Європи. Так, ч. 2 ст. 212 КК РФ передбачає кримінальну відповідальність за участь у масових заворушеннях, передбачених частиною першою цієї статті [6, с. 516–517].

Аналогічно вирішується питання про відповідальність за участь у масових заворушеннях у ч. 2 ст. 225 КК Грузії, де кримінально караною визнається участь у діяннях, передбачених ч. 1 цієї

ж статті, зокрема, участь в насильницьких діях, погромах, підпадах, застосуваннях зброї чи вибухових речовин, збройний опір представникам влади [7, с. 253], а також у ст. 260 КК Швейцарії, де учасники натовпу притягуються до відповідальності, якщо вони об'єднаними зусиллями вчинили насильницькі дії у відношенні людей чи речей, заклик до вчинення таких дій, або не підкорились вимогам відповідних органів [8, с. 238].

Отже, враховуючи оціночність такої ознаки як «активність», ми можемо зауважити, що дана стаття потребує змін. Проте, законотворці нашої держави, зокрема народні депутати України А. М. Павловський та О. М. Бригинець запропонували взагалі виключити дану статтю з КК України, аргументуючи це тим, що вона дублює і відтворює інші статті КК України, такі як ст. 194, 270-1, 341, 109, 342, 258 [9].

Проте, на наш погляд, у зв'язку із соціально-політичною ситуацією, що на сьогодні склалася у нашій країні, доречніше було б сконцентрувати увагу безпосередньо на удосконаленні цієї норми з метою притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які організовують масові заворушення та приймають активну участь у них, оскільки більшість осіб, що вчиняють погроми, підпали, чинять опір представникам правоохоронних органів, на жаль, залишаються безкарними.

Масові заворушення підривають основи суспільства, дестабілізують обстановку, порушують нормальне життя громадян, роботу підприємств, установ та організацій. Тому, за даної ситуації, вбачається доцільним посилити заходи безпеки у відношенні окремих категорій осіб та об'єктів, збільшити санкції за такі дії, встановити додаткові заходи впливу для охорони громадського порядку, прав та законних інтересів громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України. Станом на 10 квітня 2014 року / упоряд. В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2014. – 232 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Каннон, А.С.К., 2002. – 1104 с.
3. Кримінальне право України. (Особлива частина): підручник / [А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житний та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2011. – 572 с.
4. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

- В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [вид. четверте, доповн.]. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 1208 с.
5. Уголовный кодекс Республики Польша / [науч. ред. А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова; перевод с польского Д. А. Бариллович]. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 234 с.
  6. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / [Ахметшин Х. М., Игнатов А. Н., Котов В. П. и др.]; под общ. ред. В. М. Лебедева. – М.: Издательство НОРМА, 2003. – 880 с.
  7. Уголовный кодекс Грузии / [науч. ред. З. К. Бигвава; пер. с груз. И. Мериджанашвили]. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 409 с.
  8. Уголовный кодекс Швейцарии / [пер. с нем. и предисл. А. В. Серебренникова]. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 350 с.
  9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо виключення статті 294 Кримінального кодексу України)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GG35B00A.html

---

Лелюх Олена Олександрівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шаблистий Володимир Вікторович,
начальник кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ

У чинному КК України вже традиційно для вітчизняного кримінального законодавства передбачені положення, які стосуються можливості призначення примусового лікування особам, які є суб'єктами злочину. Разом з тим, не можна не відзначити, що на відміну від попереднього кримінального законодавства, в ст. 96 КК України, яка стосується примусового лікування, законодавець суттєво змінив підстави застосування вказаних заходів. Так, якщо в ч. 2 ст. 14 КК УРСР 1960 року вказувалося, що суд незалежно від призначеного кримінального покарання, міг направити на примусове лікування особу, засуджену за злочин, вчинений на ґрунті алкоголізму чи наркоманії, то в ч. 1 ст. 96 КК України 2001 року йдеться про

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

можливість примусового лікування тих осіб, які вчинили злочини та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.

На відміну від КК України 1960 року, у якому лише ст. 13 та 14 були присвячені регулюванню питань застосування примусових заходів медичного характеру та відповідальності за злочин, вчинений у стані алкогольного сп'яніння, варто зазначити, що у КК України 2001 р. вперше виділено спеціальний розділ XIV, а саме: «Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування» (ст. 92–96).

Це пов'язано, перш за все, з потребами реформування кримінально-правової політики у сфері дотримання прав людини та гуманізації заходів кримінально-правового впливу. Але, оскільки застосування цих заходів регламентовано різними галузями права (кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого) та медицини, необхідно розробити єдине поняття примусових заходів медичного характеру як комплексного міжгалузевого інституту.

Законодавець вперше сформулював мету застосування примусових заходів медичного характеру, що полягає, насамперед, в обов'язковому лікуванні особи. Не менш важливою є і така мета – запобігання вчиненню особою нових суспільно небезпечних діянь. Цей захід має примусовий характер. До речі, частина науковців не поділяє такої думки [1, с. 7–20.]. Зокрема, І. С. Ной вважав, що примусовими такі заходи можна вважати лише для категорії осіб, які страждають на алкоголізм та наркоманію. Для осіб, які вчинили злочин у стані неосудності, такі заходи треба вважати не примусовими, а насильницькими [2, с. 208]. Залежно від тяжкості психічного захворювання, рівня суспільної небезпечності особи, яка становить небезпеку для себе або інших осіб, а також з урахуванням тяжкості вчиненого діяння до таких осіб застосовуються примусові заходи медичного характеру, види яких передбачені ст. 94 КК України.

Уніфікація є підставою застосування примусового надання медичної, зокрема психіатричної допомоги, хворим на алкоголізм, наркоманію, інші психічні розлади не тільки сприяла б єдиному підходу щодо підстав примусового лікування, але й узгоджувалася би з міжнародними стандартами у цій галузі.

Вважаємо, що застосування примусового лікування до хворих на алкоголізм чи наркоманію відповідно до Закону України «Про психіатричну допомогу» має низку переваг порівняно з регламентацією такого лікування відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР «Про примусове лікування і трудове перевиховання хронічних алкоголіків», а також Закону України «Про заходи про-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

тидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними».

Справа в тому, що загальний строк перебування у лікувально-трудовому профілакторії не може перевищувати двох років, а примусове лікування хворих на наркоманію не може тривати довше ніж один рік. Виникає логічне запитання: що робити у тих випадках, якщо протягом вказаних строків не вдалося вилікувати особу або досягти ремісії у її захворюванні? В цьому відношенні нам видається, що в цих випадках більш правильними є положення Закону України «Про психіатричну допомогу», які не обмежують строки лікування. Оскільки таке лікування не є заходом юридичної відповідальності встановлювати його строки безпідставно адже невідомо скільки часу потрібно для лікування особи.

Крім того, в науковій літературі правильно вказується на прогалину у регулюванні примусового лікування хворих на токсикоманію [4, с. 1056]. На сьогодні таке лікування може здійснюватися виключно на підставі Закону України «Про психіатричну допомогу».

Примусове лікування може бути реалізоване судом за настанням певних умов, а саме:

1) медичний висновок про наявність у суб'єкта злочину хвороби, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб;

2) застосування до особи за вчинений нею злочин певного виду покарання. Відсутність підстав та умов для примусового лікування автоматично виключає можливість його застосування. На відміну від КК України 1960 р., де передбачалося примусове лікування лише хронічних алкоголіків і наркоманів, КК України 2001 р. не конкретизує категорії осіб, до яких може бути застосоване примусове лікування. Водночас у ч. 1 ст. 96 КК України вживається узагальнене поняття – «особи, які вчинили злочини та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб».

Як правило, керуючись положеннями законодавства України про охорону здоров'я, до соціально небезпечних захворювань зараховують туберкульоз, психічні, венеричні захворювання, СНІД, лепру, хронічний алкоголізм, наркоманію. Закон передбачає, що примусове лікування здійснюють заклади охорони здоров'я чи медичні служби кримінально-виконавчих установ. Якщо особа засуджена до позбавлення волі чи обмеження волі, вона підлягає примусовому лікуванню за місцем відбування покарання. Порядок застосування примусового лікування осіб, засуджених до обмеження волі, кримінально-виконавчим законодавством чітко не врегульований; лише у ст. 63 Кримінально-виконавчого кодексу

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції
(далі – КВК) України зазначено, що лікувально-профілактична робота у виправних центрах проводиться на загальних підставах, відповідно до законодавства про охорону здоров'я. Виконання примусового лікування засуджених до позбавлення волі регламентовано ст. 117 КВК України.

Психіатрія, патопсихологія осіб з девіантною поведінкою, а також судова практика переконливо свідчать про те, що часто злочини вчиняють особи з різними психічними аномаліями, при яких здатність усвідомлювати характер своїх дій та керувати ними повністю або частково втрачається. Таким чином, неосудність та обмежена осудність – це об'єктивні явища, які кримінальне право не може оминати увагою, оскільки неврахування такого психічного стану при призначенні покарання винним особам порушує не тільки принцип індивідуалізації та диференціації відповідальності, а й принцип гуманізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Введенский И. Н. Принудительное лечение душевнобольных и психопатов / И. Н. Введенский // Душевнобольные правонарушители и принудительное лечение. – М., 1929. – С. 7–20.
2. Ной И. С. Вопросы теории наказания в советском уголовном праве / И. С. Ной. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1962. – 208 с.
3. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 р. № 7.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доп. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Атіка, 2004. – 1056 с.

Летушов Ігор Олександрович,

студент 2-го курсу Навчально-наукового інституту права
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка

Науковий керівник: Старовойтова Юлія Геннадіївна,
доцент кафедри кримінального права Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНФІСКАЦІЮ МАЙНА ЯК ВИД ПОКАРАННЯ

Можливість існування у вітчизняній системі права такого заходу як конфіскація майна передбачена у Конституції України, згідно зі ст. 41 якої «конфіскація майна може бути застосована

виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом». Свій подальший розвиток це конституційне положення знайшло в багатьох галузях законодавства.

Метою цієї роботи є з'ясування обґрунтованості знаходження конфіскації майна в переліку покарань, передбачених КК України.

Конфіскація майна є різновидом майнового покарання. Під майновими покараннями розуміються такі примусові заходи, які застосовуються від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягають виключно у передбаченому законом обмеженні права власності засудженого. На думку М. П. Черненко, у системі покарань, яка передбачена чинним КК України, до майнових покарань слід віднести лише штраф і конфіскацію майна [7, с. 14].

Стосовно питання про доцільність подальшого існування в Україні конфіскації майна в науці кримінального права не припиняються дискусії. Одні науковці вважають, що покарання у виді конфіскації майна необхідно залишити. Наприклад, прихильником цієї точки зору є І. Л. Марогулова, яка не лише погоджується із необхідністю існування конфіскації майна як виду покарання, але й запропонувала застосовувати її не тільки як додаткового покарання, але й основного [3, с. 136]. Подібної точки зору дотримується і Н. В. Огороднікова, яка пропонує розширити застосування штрафу та конфіскації майна за вчинення майнових злочинів [5, с. 10]. Г. М. Собко вважає, що конфіскація майна справедливо існує в системі покарань, та акцентує увагу на тому, що варто більш краще окреслити характер обмеження й привести до сучасних умов перелік майна, що може бути конфісковано [6, с. 55–56].

І. М. Антонов вважає, що конфіскація майна є ефективним засобом впливу на злочинців і відзначає що вона успішно застосовується за кордоном. На його думку, конфіскацію майна можна використовувати як додаткове покарання у санкціях за злочинні посягання на здоров'я, встановлюючи при цьому альтернативне покарання – або штраф, або конфіскацію майна. Таке рішення значно розширить можливості судових органів і підвищить ефективність застосування кримінального закону у боротьбі зі злочинами, які спричиняють шкоду здоров'ю [1, с. 29].

Інші вчені критикують конфіскацію майна та висловлюють судження про суперечність цього покарання встановленому у ст. 24 Конституції України принципу рівності всіх громадян перед законом. Вказана конституційна норма прямо забороняє будь-які

обмеження чи привілеї за ознаками майнового стану. Оскільки ж, як було зазначено раніше, загальна конфіскація майна є покаранням, ступінь карального впливу якого визначається виключно майновим станом засудженого, то його використання у КК України є порушенням конституційного права людини на рівність перед законом [3, с. 393]. Дійсно, для особи, яка своєю чесною працею до вчинення злочину змогла накопичити значний обсяг майна, покарання у виді конфіскації майна буде більш суворим, ніж для особи, яка або не змогла придбати майно, або до винесення вироку суду його приховала.

У фаховій літературі часто зазначається, що конфіскація майна порушує принцип особистої відповідальності, оскільки торкається майнових інтересів не лише засудженого, але й членів його сім'ї. Хоча відповідно до закону цей вид покарання поширюється лише на майно, яке знаходиться в приватній власності злочинця, він не може не обмежувати можливостей задоволення матеріальних інтересів і позитивних потреб його сім'ї. Таким чином, конфіскація порушує не лише право приватної власності злочинця, а також права невинуватих осіб, що не відповідає принципу відповідальності лише за наявності вини. Звісно, покарання будь-якого виду завдає страждання родичам засудженого, але не в такій значній мірі, як загальна конфіскація майна [4, с. 224].

Конфіскація майна, як справедливо зазначав М. І. Бажанов, безпідставно вражає право приватної власності і суттєво торкається майнових та особистих прав членів сім'ї засудженого, які безвинно страждають у такому випадку. Науковець наводив такі аргументи на користь виключення конфіскації майна із системи покарань. По-перше, це покарання властиве лише феодальному праву і праву тоталітарних держав; цивілізоване ж кримінальне право такого виду покарання не знає. По-друге конфіскація майна має суто фіскальний характер [2, с. 151–152].

Зазначена проблема не є ґрунтовно розробленою в науці. Проте основні підходи до її вирішення вже намічені. На наш погляд, аналіз наукових розробок з цього питання дозволяє виділити наступні властивості, що мають бути притаманні покаранням.

Перш за все, покарання має бути спрямоване проти певного суб'єктивного права людини. Кожне із покарань є заходом державного примусу, який виявляється у комплексі каральних елементів (правообмежень), специфічних для кожного його виду, але завжди пов'язаних з позбавленням певних благ і можливостей.

Правообмеження засуджених визначаються режимом відбуття конкретного виду покарання. Режим виконання покарання майнового характеру (зокрема, такого покарання як конфіскація майна) забезпечує каральний вплив на засудженого, виступає одним із засобів виправлення.

По-друге, покарання має обмежувати, а не позбавляти суб'єктивного права людину. Згідно з ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом, виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадянського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві. Конфіскація майна не повністю позбавляє людину права власності, а лише обмежує це право. Більше того, через деякий час вона може заробити кошти і відновити право власності на майно, яке було конфісковане. Тому і за цією ознакою конфіскація майна, очевидно, може визнаватися покаранням.

Нарешті, покарання у виді конфіскації майна, як і будь-яке інше покарання, має забезпечувати реалізацію принципу справедливості. Справедливість – один із основних принципів кримінального права, відповідно до якого покарання, що застосовується до особи, яка вчинила злочин, повинно відповідати характеру і ступеню суспільної небезпечності злочину, обставинам його вчинення й особі винного. Покарання повинно бути призначено у межах санкції статті КК України, якою передбачено відповідальність за вчинений злочин, з урахуванням положень Загальної частини КК України. Справедливе покарання залежить від повного, всебічного й об'єктивного дослідження всіх обставин справи, правильного висновку про кваліфікацію діяння, а також забезпечення законності, рівності громадян перед законом і судом та принципу гуманізму.

У цьому контексті ставиться питання про доцільність конфіскації майна, набутого до злочинної діяльності засудженої особи. Зрозуміло, що ніяким чином це не сприяє ресоціалізації особи. Розуміємо, що загальна конфіскація звернена виключно на майно, придбане законним шляхом. І саме тому виникає питання, чи відповідає таке покарання принципу справедливості. Ступінь карального впливу цього покарання (а в окремих випадках і наявність карального впливу взагалі) визначається виключно майновим станом засудженого і не залежить від тяжкості злочину, обставин його вчинення чи особи винного. Очевидно, чим більше майна має

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

засуджений, тим більша сума матеріальних збитків, які будуть йому заподіяні в результаті виконання цього покарання. З іншого боку, каральний вплив повністю нівелюється для засуджених, які не мають майна, що підлягає конфіскації, у тому числі й через небажання протягом тривалого часу працювати, зловживання спиртними напоями чи наркотичними засобами тощо. Таким чином, на нашу думку, конфіскація майна не може визнаватися справедливим покаранням.

Видається за доцільне розглянути питання про виключення загальної конфіскації майна із системи покарань. Передбачених Загальною частиною КК України, адже даний вид покарання не відповідає загальновизнаним нормам міжнародного права, Конституції України, принципам гуманізму і справедливості, застосування конфіскації майна порушує конституційне право на рівність перед законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонов И. М. Пенализация преступлений, причиняющих вред здоровью : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Владивосток : Дальневосточный гос. ун-т, 2004. – 30 с.
2. Бажанов М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву. –К. : Вища школа, 1980. – 216 с.
3. Марогулова И. Л. Специальная конфискация по уголовным делам / Марогулова И. Л. / Проблемы совершенствования советского законодательства: Тр. ВНИИСЗ. –1978. –Вип.13. – С. 130–140.
4. Мельникова В. М. Конфіскація майна, як додатковий вид покарання // Мельникова В. М. Юридичні читання молодих вчених : зб. матеріалів всеукр. наук. конф., 23–24 квіт. –К. : НПУ ім. Драгоманова, 2004. – С. 222–225.
5. Огородникова Н. В. Санкции за имущественные преступления (виды, обоснованность, построение) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – Саратов : Саратовский юрид. ин-т им. Д. И. Курского, 1991. – 17 с.
6. Собко Г. М. Пропозиції по вдосконаленню повної конфіскації майна за кримінальним законодавством України і шляхи його вдосконалення / Собко Г. М. // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – № 4. – С. 55–56.
7. Черненко М. П. Проблеми теорії і практики виконання майнових покарань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – Х. – 2003. – 20 с.

Лисенко Андрій Сергійович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

Наукових керівник: Шульга Андрій Михайлович,

професор кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківсько-
го національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ

Для України проблема боротьби з торгівлею людьми особливо гострою стала в останні десятиліття. Сукупність соціально-економічних умов, специфіка географічного положення та справжній «хаос» на українських кордонах призвели до того, що Україна перетворилася в країну-донора та країну-транзит «живого товару». За інформацією Міжнародної організації з міграції, за останні роки близько 400 тисяч українців виїхали за кордон з метою працевлаштування, з яких понад 100 тисяч жінок потрапили в секс-індустрію країн-реципієнтів. [4, с. 11]

Визначення торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини, дане в диспозиції ст. 149 КК України в початковій редакції, не було позбавлено вад і часто піддавалося критиці за відсутність чіткості. В основному воно акцентувало увагу на діях, пов'язаних з переміщенням особи через державний кордон України з метою експлуатації, та не зовсім відповідало вимогам міжнародно-правових актів.

У процесі імплементації положень зазначеної вище Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколу «Про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми» в українське законодавство Верховною Радою України в січні 2006 року було внесено зміни до Кримінального кодексу, за якими ст. 149 КК України викладена у новій редакції.

Так, даний злочин визначається як торгівля людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Таке визначення є найбільш вдалим, повними та чітким. [2, с. 433]. Юридичний аналіз

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України, дає можливість встановити відповідність законодавства України про кримінальну відповідальність вимогам розглянутих міжнародно-правових актів щодо протидії торгівлі людьми.

Так, об'єктом злочину, передбаченого зазначеною статтею, є суспільні відносини, які забезпечують особисту волю, честь та гідність особи. Також об'єктом злочину є гідність особи, оскільки вона виступає об'єктом незаконної угоди, або обману, шантажу чи уразливого стану, піддається можливій експлуатації, що принижує її. Додатковими факультативними об'єктами в кваліфікованому та особливо кваліфікованому складах даного злочину (ч. 2 і ч. 3 ст. 149 КК України) можуть виступати життя і здоров'я особи, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх службових повноважень. [3, с. 90]

Об'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини, як складу злочину передбачає обов'язкову наявність таких ознак, як суспільно-небезпечне діяння та спосіб вчинення злочину. Суспільно небезпечне діяння у даному складі злочину характеризується активною поведінкою (дією) особи, що знаходить свій прояв у одній з таких форм: торгівлі людьми; здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина; вербування людини; переміщення людини; переховування людини; передачі або одержання людини. [2, с. 433].

Зокрема, під торгівлею людьми розуміється незаконна безповоротна передача особою (продавцем) людини, яка є своєрідним «живим товаром», іншій особі, яка її одержує і виступає покупцем, за певну грошову чи іншу винагороду або шляхом обміну її на речі. Дія вважається закінченою з моменту одержання покупцем людини або встановлення щодо потерпілого фактичного володіння.

Способами вчинення даного злочину, які за своїм характером альтернативними є використання: обману; шантажу; уразливого стану особи.

В ч. 2 ст. 149 КК України в якості кваліфікуючих ознак вказані такі способи вчинення злочину, як використання службового становища; використання матеріальної чи іншої залежності; застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких; погроза застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких. У частині 3 цієї ж статті – такі способи, як: застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи

його близьких; погроза застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких.

Суб'єктом цього злочину може бути будь-яка фізична, осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність – 16 років, незалежно від її статі та громадянства. [3, с. 93]. Серед кваліфікуючих ознак даного злочину ч. 2 ст. 149 КК України передбачає також його вчинення спеціальним суб'єктом: службовою особою (з використанням службового становища) або особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності. [1, с. 47].

Суб'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини характеризується ознаками вини, мети та мотиву. Вина при вчиненні цього злочину може бути лише у формі прямого умислу, зміст якого полягає в тому, що особа усвідомлює суспільну небезпечність вчиненого діяння і бажає вчинити саме так. Спеціальною метою торгівлі людьми або здійснення іншої незаконної угоди щодо людини є експлуатація людини, що прямо вказано в диспозиції кримінально-правової норми. Така ознака суб'єктивної сторони складу злочину, як мотив, прямо не зазначена в диспозиції ст. 149 КК України, але вона витікає зі змісту кримінально-правової норми. Видається, що мотивом вчинення цього злочину є користь, оскільки винний, переслідуючи мету експлуатації людини, керується корисливими спонуканнями. [3, с. 92].

Таким чином, в Україні створюється юридична база для захисту прав, свобод, інтересів громадян, потерпілих від торгівлі людьми, яка відповідає міжнародним вимогам і стандартам прав людини, забезпечувала б реалізацію прав кожної особи та контроль за виконанням законодавства щодо їх охорони. Україна одна з перших в світі комплексно підійшла до вирішення проблеми торгівлі людьми. Урядом затверджено програму протидії цьому явищу, прийнято спеціальне законодавство про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, створено спеціалізовані підрозділи ОВС по боротьбі з цим злочином.

Торгівля людьми – це неприпустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти. Протидія цьому явищу вимагає вироблення ефективних методів як, на державних, так і на міжнародних рівнях. Тому потрібно провести ретельнішу імплементацію норм міжнародного права до законодавства України у тому числі імплементувати норми міжнародних конвенцій щодо означеної проблеми. Саме це дозволить більш раціонально застосовувати чинне законодавство для протидії людям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України. Постанови пленуму Верховної Суду України у кримінальних справах (станом на 20.04.10). – Х., 2009. – 468 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2-х ч. / під заг. ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка – К. : МП «Каннон», 2008. – 1103 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 624 с.
4. Іщенко В. О. Торгівля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби) : монографія. – К. : Атіка, 2004. – 247 с.

Ліщина Ельвіра Сергіївна,

голова наукового товариства курсантів та студентів,
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
слідства Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Байлов Антон Володимирович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ЩОДО СУБ'ЕКТИВНОЇ СТОРОНИ ПРОВОКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ
ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ**

Для того аби суспільно небезпечне діяння було злочином, воно повинно містити всі елементи складу злочину, одним із яких є суб'єктивна сторона злочину. Суб'єктивна сторона злочину – це внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, котре нею вчиняється, і до його наслідків [1, с. 152]. Питання щодо суб'єктивної сторони злочину завжди було актуальним у кримінально-правовій науці, бо на відміну від об'єктивної сторони, вона немає зовнішнього виразу і тому її дуже важко довести.

У Кримінальному кодексу України (далі – КК) не існує визначення «Провокація злочину», тобто дії провокатора кваліфікують як дії підбурювача або організатора злочину. Проаналізувавши роботи Ф. Г. Бурчака, Б. Волженкіна, В. Д. Іванова, О. І. Альошиної, В. О. Навроцького та ін., спробуємо охарактеризувати суб'єктивну

сторону провокації злочину як спеціального питання відповідальності за співучасть у злочині.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є вина, тобто це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (ст. 23 КК). Вчинення провокації злочину можливо лише з прямим умислом, адже особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, тобто вона розуміє фактичну сторону того, що відбувається, розуміє значущість вчиненого діяння, передбачає як неминучість, так і можливість настання суспільно небезпечних наслідків та бажає настання суспільно небезпечних наслідків. Це виражається в тому, що вона заздалегідь обдумує свої діяння. Підтримуючи позицію О. І. Альшиної, що дане діяння проходить декілька етапів реалізації, пропонуємо виділити наступні його етапи:

1. *Підшукування особи, щодо якої буде здійснюватися провокація.* При цьому ця особа повинна бути осудною, досягти віку з якого настає кримінальна відповідальність, адже кінцевою метою провокатора є виявлення особи задля того, аби вона понесла кримінальну відповідальність. У тих випадках, якщо провокатор буде використовувати особу, яка не є суб'єктом злочину, то лише з однією метою аби приховати злочин, а це вже буде опосередковане виконавство.

2. *Дії, що полягають у реалізації умислу на вчинення злочину у провокуючої особи.*

3. *Створення певної обстановки.* На даному етапі провокатор виконує функції організатора, адже він створює певні умови, в яких буде вчинятися злочин.

4. *Вчинення конкретного злочину провокуючою особою.* На нашу думку, це є одним із головних етапів дії провокатора, адже лише у випадку вчинення злочину провокуючою особою, вона буде підлягати кримінальній відповідальності, бо якщо провокатор лише викликає намір вчинити злочин, це не буде його кінцевою метою, адже виявлення умислу не представляє безпосередньої загрози об'єкту, тому дана особа не буде нести кримінальної відповідальності. Таким чином, провокатор завжди бажає, щоб у особи не тільки виник намір вчинити злочин або взяти участь у його вчиненні, але щоб особа реалізувала цей намір в об'єктивній дійсності.

5. *Викриття особи, що вчинила злочин.* Вважаємо, що даний етап є здійсненням основної мети провокатора, адже в іншому

випадку він здійснює лише функції організатора, і це є головною відмінністю даних категорій.

Вважається, що на практиці можливі випадки, коли наслідки, що спричинені діяльністю спровокованої особи, виходять за межі прямого умислу провокатора. В таких ситуаціях виникає питання щодо визначення форми вини провокатора не тільки відносно діяння спровокованої особи, а й щодо наслідків, які настали від таких дій. Тому провокаційна діяльність провокатора також може характеризуватися суспільно-небезпечними наслідками, що настали в результаті вчинення діяння спровокованою особою [2, с. 63-64]. Погоджуючись з даною думкою, вважаємо за доцільне зазначити, що якщо стосовно вищевказаних етапів характерний тільки прямий умисел з боку провокатора, то щодо наслідків, заподіяних спровокованою особою можливі деякі інші варіанти. Проаналізуємо їх.

1. *Прямий умисел*, при якому провокатор бажає настання суспільно небезпечних наслідків у результаті діяння особи, яка була спровокована. Така ситуація має місце у відносно рідкісних випадках, коли провокатор переслідує одночасно дві мети. Першою з них виступає як раз досягнення злочинного результату внаслідок дій спровокованого, другою – безпосередньо провокаційна мета – заподіяння шкоди спровокованому [2, с. 65]. У даному випадку, вважаємо, що провокатор повинен нести відповідальність за сукупність злочинів, яка буде включати в себе провокацію злочину та співучасть у злочині, де його дії слід кваліфікувати, як організатора, якщо ж він викрив особу, вважаючи, що не понесе відповідальності за даний злочин, і злочин, передбачений ст. 396 КК «Приховування злочину». Наведемо таку ситуацію. Особа, претендує на одержання частини спадщини поряд з іншим спадкоємцем. Для того, щоб позбавитися свого «конкурента» з отримання спадкового майна і одночасно прискорити процес отримання цього майна, вона підмовляє останнього отруїти спадкодавця, маючи за мету потім звернутися до правоохоронних органів із заявою про вчинення вбивства [2, с. 65]. Безумовно, у наведеному прикладі має місце прямий умисел не тільки щодо дій, вчинених спровокованою особою, а й щодо наслідків у вигляді смерті, які настали в результаті таких дій. За такої ситуації має місце провокація підбурювання, і провокатор має відповідати за злочин, вчинений виконавцем (п. 6 ч 2 ст. 115 КК) з посиланням на ч. 4 ст. 27 КК.

2. *Непрямий умисел*, при якому провокатор свідомо допускає настання суспільно небезпечних наслідків в результаті діяння особи, яка була спровокована [2, с. 65]. У даному випадку, з нашої точки зору, провокатор повинен нести відповідальність за ці наслідки, адже він хоч і не бажав, але свідомо допускав можливість їх, при цьому ані яким чином не відвернув їх настання. Ф. Г. Бурчак, характеризуючи вину підбурювача, відзначав: «Штовхаючи виконавця на вчинення матеріального злочину, підбурювач у ряді випадків бачить у результаті справи свій інтерес. Однак в окремих, порівняно рідкісних випадках, підбурювач бачить свій інтерес лише в тому, щоб виконавець здійснив суспільно небезпечне діяння; до суспільно небезпечних наслідків він ставиться байдуже» [3, с. 123]. Це також можна стверджувати і щодо провокатора.

3. *Необережність*, при якій провокатор легковажно розраховував на відвернення суспільно небезпечних наслідків, що настали в результаті діяння особи, яка була спровокована, або не передбачав, хоча повинен був і міг їх передбачити [2, с. 65]. Вважаємо, що саме необережністю і характеризується вина провокатора стосовно наслідків, тобто має місце змішана форма вини.

Інколи виникають випадки, коли провокатор заздалегідь створює обстановку, що вимагає скоєння незакінченого злочину, замаху на злочин. Наприклад, провокатор створює обстановку, що викликає вчинення злочину, склад якого сформульований законодавцем, як матеріальний. При цьому провокатор діє таким чином, щоб спровокована особа не змогла довести злочин до кінця та її діяльність була припинена на стадії замаху на злочин.

Таким чином, при з'ясуванні суб'єктивної сторони провокації злочину важливим є встановлення мети, адже провокація від підбурювання відрізняється тим, що провокатор «передає злочинця» відповідним правоохоронним органам, а також може його шантажувати з цього приводу. Але це його кінцева мета, також він має цілі, що і підбурювач, а саме: (а) найближча мета діяльності провокатора – викликати у особи намір вчинити злочин або взяти участь у його вчиненні [2, с. 66]; (б) проміжна мета – безпосереднє вчинення особою злочину (вчинення готування, замаху на злочин або закінченого злочину або співучасть у вчиненні злочину [2, с. 66]; (в) кінцева (основна) мета – викриття особи, що вчинила злочин. Вважаємо, що саме встановлення останньої (кінцевої мети), є обов'язковим для встановлення суб'єктивної сторони діяльності провокатора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальне право України. Загальна частина // за ред. Тація В. Я., Сташиса В. В. – Х. : Право, 2007. – 496 с.
2. Альошина О. І. Об'єктивна сторона провокації злочину / О. І. Альошина // Наше право. Науково-практичний журнал. – №3 (1 ч.). – 2006. – С. 63–66.
3. Бурчак Ф. Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву / Ф. Г. Бурчак ; отв. ред.: Лановенко И. П. – К. : Наук. думка, 1969. – 216 с.

Магась Микола Олександрович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Черевко Кирило Олександрович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 301 КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

В Україні почастішали випадки початку кримінальних проваджень щодо громадян України за статтею 301 Кримінального кодексу України «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів». Правопорушники винаймають квартири, де влаштовують веб-студії, які облаштовують комп'ютерною технікою, веб-камерами, після чого найняті ними дівчата, які зареєстровані на іноземних сайтах, через веб-камери транслюють своє еротичне зображення для перегляду користувачами вказаних веб-сайтів. Після того як моделі зацікавлювали користувачів, вони заходили на них у приватний чат, у якому останні, в режимі реального часу, створювали та транслювали приватне шоу порнографічного характеру, виконуючі всі бажання користувачів. Оплата цієї діяльності здійснюється шляхом грошових переказів на банківські рахунки.

Однак досі в судовій та слідчій практиці існує дискусія, щодо того, чи є порнографічне відео, яке транслюється в мережі Інтернет в режимі реального часу, предметом злочину, передбаченого ст. 301 КК України.

Розглядаючи це питання, треба звернутися до поняття порнографії та продукції порнографічного характеру. Відповідно до За-
© Магась М. О., 2014

кону України «Про захист суспільної моралі» 2004 року під порнографією слід розуміти вульгарно-натуралістичну, цинічну, непристойну фіксацію статевих актів, самоцільна, спеціальна демонстрація геніталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок з натури, які не відповідають моральним критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти. До предметів порнографічного характеру слід відносити будь-які матеріальні об'єкти, предмети, друкована, аудіо-, відеопродукція, в тому числі реклама, повідомлення та матеріали, продукція засобів масової інформації, електронних засобів масової інформації, змістом яких є детальне зображення анатомічних чи фізіологічних деталей сексуальних дій чи які містять інформацію порнографічного характеру. Можна зробити висновок, що транслявання через веб-камеру дій моделей, в мережі інтернет в режимі онлайн відносяться до порнографії але не до порнографічних предметів. Предметом злочину, передбаченого ст. 301 КК України є предмети порнографічного змісту та в загально кримінальній науці визнаються як засоби вчинення злочину і класифікуються наступним чином: різні твори (оповідання, вірші, тощо у друкованому, машинописному, рукописному і т.п. вигляді); – зображення (відтворення дій порнографічного характеру на малюнках, фотознімках та т.п.); інші предмети порнографічного характеру (наприклад, скульптурні композиції). Можна побачити, що до кола предметів порнографічної продукції відносять досить широкий перелік предметів, але всі вони об'єднані спільною рисою, в якості якої виступає їх матеріальність. Транслявання порнографічного та еротичного контенту в режимі реального часу, за законодавством України, не можна віднести до предмету злочину передбаченого ст. 301 КК України, к зв'язку з відсутністю матеріального носія, де зберігається цей порнографічний контент. Авжеж, можна записати на жорсткий диск це приватне шоу, але в даному випадку особа яка записувала його, автоматично стає співучасником, підбурювачем, злочину. Але, на мою думку, даних осіб можна притягувати до кримінальної відповідальності за ст. 302 КК України «Створення або утримання місць розпусти і звідництва». Положення об'єктивної сторони даного злочину (ч. 1 ст. 302 КК України) охоплюють можливість вчинення таких альтернативних діянь: створення місць розпусти; утримання місць розпусти; звідництво для розпусти. У вказаних діяннях під місцем розпусти слід визнавати будь-яке приміщення або інше місце, спеціально пристосоване чи

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

підготовлене для одноразового, багаторазового чи періодичного вчинення розпусних дій (безладних статевих зв'язків, групових сексуальних дій, проституції тощо) постійними відвідувачами, які змінюють партнерів або невизначеним колом осіб (будинки, квартири, номер у готелі що використовуються для розпусних дій або проституції тощо). Під створенням місць розпусти слід розуміти дії по: – завершенню пошуку приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій; – придбанню, найму, оренді чи набутті будь-яким іншим способом приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій. Під утриманням місць розпусти, слід розуміти дії, що забезпечують їх функціонування та постійне чи тимчасове використання (пошук клієнтів; отримання від них замовлень та грошей; оплата найму (оренди) приміщення, комунальних послуг, транспортних витрат, інші фінансові розрахунки; придбання і реалізація клієнтам білизни, інших предметів для сексуального збудження, продуктів харчування та напоїв).

Манічев Анатолій Володимирович,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 311 КК УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ
УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМИ**

Нелегальний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у країні набуває все більших масштабів, стає досить серйозним соціальним чинником, який негативно впливає на стан здоров'я і благополуччя людей, розвиток суспільства в цілому.

Сьогодні поширення наркоманії є однією з найболючіших проблем нашого суспільства, яке має тенденцію до зростання. Велика кількість тяжких та особливо тяжких злочинів вчиняються саме в стані наркотичного сп'яніння. За даними МВС України, наркозлочини традиційно посідають друге місце у структурі злочинності. На думку дослідників, проблема протидії злочинам у сфері обігу наркотиків має кілька аспектів, один з яких – жорсткий контроль з боку держави за обігом як самих наркотичних засобів, так і

хімічних речовин, за допомогою яких вони виробляються та виготовляються, так званих прекурсорів наркотичних засобів або психотропних речовин [1, с. 30]. Разом із тим слід зауважити, що такі речовини в силу специфічних властивостей широко використовуються у промисловості (передусім, медичній), науці, техніці, сільському господарстві та побуті. Тому, з одного боку, через необхідність широкого використання прекурсорів, а з іншого – запобігання створенню умов для незаконного виробництва або виготовлення наркотиків та психотропів, держава, в особі відповідних органів, встановила заходи контролю над прекурсорами або обмежила обіг деяких з них.

Ураховуючи суспільну небезпеку незаконного обігу наркотиків, законодавець встановив найбільш суворий вид юридичної відповідальності – кримінальну – за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання сировини, необхідної для створення наркотиків або психотропів-прекурсорів, передбачену ст. 311 КК України [2].

Склад розглядуваного злочину сконструйований таким чином, що в ньому прямо вказується на його предмет – прекуртори. Не дивлячись на те, що поняття прекурсорів застосовується в кримінальному законодавстві, для його тлумачення слід звертатися до інших нормативно-правових актів, оскільки диспозиція норми, описаної у ч. 1 ст. 311 КК України, є бланкетною, про що свідчить вказівка на незаконність дій з прекурсорами.

Звернення до законодавства, яким врегульовано порядок обігу прекурсорів, дозволяє зробити висновок, що основним нормативно-правовим актом є Закон України від 15 лютого 1995 року № 60 «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекуртори» зі змінами та доповненнями від 11.08.2013. Так, ст. 1 цього Закону визначає прекуртори наркотичних засобів і психотропних речовин як речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [3].

У цьому ж законі наведено поняття Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі – Перелік), як згрупованих у списки наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до таблиць I-IV згідно із законодавством України та міжнародними договорами України (наразі чинним є Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвер-

джений Постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 770 «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»[4] зі змінами та доповненнями). До відповідно пронумерованих списків таблиць Переліку наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори включаються з урахуванням доцільності їх використання у медичній практиці та залежно від ступеня їх небезпечності для здоров'я людини і застосовуваних заходів контролю.

Слід відмітити, що у ст. 311 КК України диференційовано відповідальність за незаконні дії з прекурсорами залежно від їхнього розміру, який визначено у таблиці 3 «Великі та особливо великі розміри прекурсорів, що знаходяться у незаконному обігу» наказу МОЗ України від 01 серпня 2000 року № 188 «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу». Частина 2 ст. 311 КК України встановлює більш сувору відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів з метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин у великому розмірі, а ч. 3 цієї статті дозволяє притягти до відповідальності особу за вказані дії вчинені в особливо великих розмірах.

З цього приводу видається цікавою пропозиція Є. В. Фесенка щодо вдосконалення ч. 1 ст. 311 КК України, зокрема, на його думку, щоб запобігти зайвій криміналізації перелічених діянь, слід встановити обов'язковою ознакою незаконного виготовлення, зберігання прекурсорів тощо їх значний розмір [5, с. 139].

Аналіз судової практики застосування ст. 311 КК України, а саме 80 вироків за цієї нормою, винесених судами всіх областей України, а також міст Києва та Севастополя, у період з 01 січня 2010 року до 01 січня 2013 року [6, с.123] свідчить, що у переважній більшості випадків предметом цього злочину виступають ангідрид оцтової кислоти, соляна та сірчана кислоти, ефедрин і псевдоефедрин, отримані з лікарських засобів. За вказаний період часу за ч. 1 ст. 311 КК України за ознакою незаконних дій з такими прекурсорами як соляна та сірчана кислота були випадки засудження осіб, у яких було вилучено вказані прекурсори у розмірі менше 10 мл.

Так, типовим є наступний приклад – 17 липня 2012 року вироком Чорноморського районного суду Автономної Республіки

Крим за ч. 1 ст. 311 KK України було засуджено особу, яка у невстановленої слідством людини придбала, а потім перевезла та зберігала ангідрид оцтової кислоти у розмірі не менше ніж 0,81 г з метою виготовлення наркотичного засобу без мети збуту [7].

Разом із тим, за ч. 1 ст. 311 KK України можуть бути засуджені особи за незаконні дії з соляною та сірчаною кислотою у розмірі до 20 л., очевидно, що суспільна небезпека наведеного злочину і дій з прекурсорами у розмірі до 20 л. є різною. На думку Данилевської Ю. О., у наведеному вироку та подібних випадках питання притягнення до кримінальної відповідальності повинно вирішуватися з урахуванням ч. 2 ст. 11 KK України – не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [6, с. 124].

Ураховуючи викладене, вважає Данилевська Ю. О., що у ч. 1 ст. 311 KK України доцільно обмежити розмір прекурсору наркотичного засобу або психотропної речовини вказівкою на великий розмір, тому з ч. 2 цієї статті слід виключити словосполучення «у великих розмірах», а криміналізувати дії з прекурсорами в особливо великому розмірі, відповідно з ч. 3 цієї статті вказівку на особливо великий розмір виключити [6, с. 124].

Дослідження об'єктивної та суб'єктивної сторони злочинів, описаних у різних частинах статті, що розглядається, також дозволяє: виявити певні неузгодженості, та запропонувати шляхи їх усунення.

З аналізу диспозиції норми, описаної у ч. 1 ст. 311 KK України, можна зробити висновок, що незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів з метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин є закінченим злочином з моменту вчинення діяння незалежно від того, чи буде в подальшому реалізована законодавчо зазначена мета – їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, тобто їх можна віднести до злочинів з усіченим складом, як таких момент юридичного закінчення яких пов'язується із вчиненням діяння, яке за своїм загальним кримінально-правовим змістом є незакінченим злочином – готуванням або замахом. Як наслідок, для кваліфікації за ч. 1 ст. 311 KK Украї-

ни вище перелічених дій необхідною умовою є наявність мети використання таких прекурсорів для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин. У той же час, указана норма містить ще одну форму об'єктивної сторони злочину – збут прекурсорів (ч. 2 ст. 311 КК України), який слід розглядати як самостійний склад злочину, а не як кваліфікуючу ознаку. Оскільки, як слушно зауважує В. О. Навроцький, якщо частина статті чи окрема стаття не передбачає всіх ознак основного складу, то це означає, що вона містить не кваліфікований, особливо кваліфікований вид складу цього злочину, а склад зовсім іншого, самостійного злочину [8, с. 450–451].

Незаконний збут прекурсорів відноситься до злочинів з формальним складом, оскільки законодавець криміналізував лише діяння без зазначення суспільно небезпечних наслідків. Зауважимо, що у ч. 2 ст. 311 КК України при описі об'єктивної сторони у формі незаконного збуту прекурсорів відсутня вказівка на будь-яку мету та попередній спосіб отримання. Тобто за правилами буквального тлумачення, для притягнення до кримінальної відповідальності за цією нормою достатньо встановити факт незаконного збуту прекурсору незалежно від того, яким чином – законним чи незаконним – особа набула прекурсор, що у подальшому збула, та з якою метою було зроблено відчуження.

Прикладом може слугувати вирок Верховинського районного суду Івано-Франківської області 22 жовтня 2012 року було засуджено жінку за ч. 2 ст. 311 КК України. Жінка, як приватний підприємець, займалася роздрібною торгівлею будівельними й супутніми товарами та незаконно у невістановленого чоловіка придбала для реалізації 4 пляшки соляної кислоти, щоб реалізовувати її як засіб для зняття іржі з металу та нальоту з сантехніки. Продавши пляшки з соляною кислотою вона була затримана працівниками міліції. Дії жінки були кваліфіковані судом як незаконне придбання з метою збуту та збут прекурсору [9]. Як бачимо, суд встановив спосіб отримання прекурсору – незаконне придбання з метою збуту, мета ж збуту у вирокі не зазначена з чого можна зробити висновок, що на думку суду, вона на кваліфікацію за ч. 2 ст. 311 в частині збуту не впливає.

На думку Данилевської Ю. О., якщо криміналізація незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ч. 1 ст. 311 КК України) відбулася тільки за умови, що такі дії вчинюються з певною метою – викори-

стання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, – то і незаконний збут прекурсорів (ч. 2 ст. 311 КК України) може бути інкримінований особі лише за умови, що вона усвідомлювала, що здійснює збут прекурсорів з метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин [6, с. 126].

Сам по собі незаконний збут прекурсорів не можна розглядати виключно як злочин у сфері обігу наркотиків та як такий, що посягає на здоров'я населення. Незаконний збут прекурсорів може посягати і на відносини у сфері господарської діяльності, оскільки обіг прекурсорів – це ліцензована в Україні діяльність, прекурсор наркотичного засобу або психотропної речовини широко застосовується у різних галузях промисловості і дії з ним без спеціальної мети – продовження незаконного обігу наркотику, не є суспільно небезпечними для здоров'я населення.

Таким чином, наявність вказаної мети є необхідною та криміноутворюючою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 311 КК України. Відсутність такої мети, не встановлення її свідчить про неможливість кваліфікації скоєних діянь за вказаною нормою. Як слушно зауважують науковці, її встановлення має велике значення для кваліфікації дій за цією статтею та відмежуванню їх від випадків, коли такі дії спрямовані на виробництво, виготовлення прекурсорів для виробничих або побутових потреб [10, с. 28].

Отже, нами було досліджено кримінальну відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 311 КК України. Пропонуючи шляхи удосконалення норми, що розглядається, слід підтримати пропозицію В.І. Борисова, на думку якого за межами ч. 3 ст. 311 КК (особливо кваліфікуючі ознаки розглядуваного злочину – особливо великий розмір прекурсорів або вчинення дій організованою групою) залишилося посилення на дію – незаконний збут прекурсорів, яка передбачена в ч. 2 цієї статті, вочевидь, що цей недолік може бути усунений лише шляхом законодавчих змін до ст. 311 КК [10, с. 31]. Зауважимо, що поза дією ч. 3 ст. 311 КК України залишилися також і інші діяння, передбачені ч. 2 статті 311 КК України.

Підбиваючи підсумки викладеному, слід констатувати, що на законодавчому рівні запроваджено механізми протидії незаконному обігу прекурсорів наркотичних засобів або психотропних речовин, разом із тим кримінально-правові норми у цій сфері містять окремі недоліки, усунення яких сприятиме більш ефективній боротьбі з незаконним обігом наркотиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чернишов В. Л. Проблеми обігу прекурсорів у закладах охорони здоров'я України / В. Л. Чернишов // Економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С 29–33.
2. Кримінальний кодекс України (із змін та доповн. станом на 15 червня 2013р). – Х. : Одиссей. – 2013. – 232 с.
3. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР (Редакція станом на 11.08.2013[Електронний ресурс]//zakon.rada.gov.ua/go/60/95-вр.
4. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : постанова КМ України від 6 травня 2000 року № 770[Електронний ресурс]/ zakon.rada.gov.ua/go/770-2000-п.
5. Фесенко Є. В. Кримінально-правові засоби протидії злочинам проти здоров'я населення / Є. В. Фесенко // Вісник Кримінологічної асоціації України : зб. наук. праць [редкол. Л. М. Давиденко, Т. А. Денисова, О. М. Джужа та ін.]. – Х. : Золота миля, 2012. – С. 135–143.
6. Данилевська Ю. О. Кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 311 КК України: окремі питання удосконалення норми // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2013. – № 2. – С. 120–129.
7. Вирок Чорноморського районного суду Автономної Республіки Крим від 17 липня 2012 року у справі № 123/1533/2012 [Електронний ресурс] // Сайт Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: [http:// www.reyestr.court.gov.ua/Review/25151377](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25151377).
8. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / Навроцький В. О. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
9. Вирок Верховинського районного суду Івано-Франківської області від 22 жовтня 2012 року у справі № 0903/948/2012 [Електронний ресурс]//Сайт Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/-Review/26923381>.
10. Борисов В. І. Кримінальна відповідальність за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів / В. І. Борисов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень / за заг. ред. А. А. Музики. – К. : КЮІ КНУВС. – 2005. – С.24–33.

Масленникова Світлана Антонівна,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гуренко Дмитро Юрійович,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ ДІЙ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ ГРОМАДСЬКОМУ ПОРЯДКУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Згідно з Конституцією України громадянам гарантується право на свободу зборів, мітингів, демонстрацій, вуличних походів. Порядок організації та проведення масових заходів політичними партіями, громадськими, релігійними, профспілковими та іншими організаціями, об'єднаннями громадян передбачено чинним законодавством України. Такі заходи повинні проходити мирно, без порушень громадського порядку і загроз безпеці громадян [1]. Проте деякі масові заходи використовуються як засіб для скоєння хуліганських і антигромадських вчинків, що ставлять під загрозу заподіяння істотної шкоди громадському порядку і моральним основам життя суспільства.

На сьогоднішній день одним з найчисельніших видів злочинів проти громадського порядку є злочин передбачений статтею 295 Кримінального кодексу України, який передбачає відповідальність за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою збуту матеріалів такого змісту. Актуальність дослідження цього злочину підтверджується тією небезпекою, яка створюється для спокою громадян та нормальної діяльності підприємств, організацій, установ.

Під закликом ми розуміємо, повідомлення, змістом якого є спонукання до вчинення певного діяння чи заподіяння певного наслідку. Науковці визначають заклик як активний вплив (усно чи письмово, з використанням магнітофона, радіо, телебачення, інших технічних засобів тощо) на невизначену кількість людей (слухачів, читачів, глядачів) або на членів певної партії, організації чи інше угруповання, пов'язане зі схиленням їх до здійснення погро-

мів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд. Заклики, які висловлюються перед особами є відкритими, без обмежень доступу. Такий заклик має бути публічним, особи, які слухають ці заклики мають реально сприймати або, на думку розповсюдженця, можуть сприймати ці заклики. Тому заклик до вчинення цього злочину, звернений до окремих конкретних осіб повинен розглядатися як підбурювання до злочину. Заклики можуть бути розраховані на невизначене коло громадян, можуть бути цілеспрямовано звернені до тих або інших прошарків населення, етнічних груп; до членів тих чи інших рухів, партій, інших громадських організацій, але в будь-якому випадку вони мусять бути пов'язані з цілеспрямованим схиленням невизначеного числа осіб до вчинення будь-якої з дій, згаданих у ст. 295 КК [6].

Питання про публічність закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, на нашу думку, повинно вирішуватися судами, які зобов'язані враховувати місце, спосіб, обстановку та інші обставини справ, так як публічність є оціночною ознакою. Наприклад, звернення до групи людей в громадських місцях, на мітингах, зібраннях, демонстраціях, розповсюдження листівок і розвішування плакатів, розміщення закликів в соціальних мережах загального користування, включаючи мережу Інтернет (на сайтах, блогах, форумах).

У одному з коментарів до Кримінального Кодексу України публічні заклики тлумачаться як такі, що передбачають хоча б одне відкрите звернення до невизначеного, але значного кола осіб, в якому висловлюються ідеї, погляди чи вимоги, спрямовані на те, щоб шляхом поширення їх серед населення чи його окремих категорій (представників влади, військовослужбовців тощо) схилити певну кількість осіб до певних дій. Якщо такі заклики звернені до конкретної особи, вони кваліфікуються як підбурювання до вчинення дій, метою яких є насильницька зміна чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади [7, с. 146]. Публічність є оціночною ознакою, і питання про наявність її має вирішуватися в кожному конкретному випадку з урахуванням часу, місця, обстановки здійснення закликів тощо.

Виникає питання, що розуміється під поняттям «значне» коло осіб. Серед всіх запропонованих підходів до визначення публічності найбільш аргументованим, незважаючи на окремі недоліки, необхідно визнати підхід, за яким публічність має розумітися, як звернення до двох або більше людей. Що ж стосується врахування

незначного ступеню громадської небезпеки закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, якщо вони звернені до двох осіб, можливо або сформулювати особливе для даної статті поняття публічності, або вказати, що у особи, яка робить такі заклики, має бути умисел для їх подальшого втілення.

Також потребує роз'яснення те, чи настає кримінальна відповідальність за так звані завуальовані публічні заклики, які були висловлені в ході наукових чи політичних дискусій.

Відповідно до диспозиції статті, об'єктивна сторона злочину полягає в двох формах: 1) публічні заклики до вчинення погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницьке виселення громадян, що загрожує громадському порядку; 2) розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, якщо ці дії загрожують громадському порядку або безпеці громадян. Тобто можна дійти висновку, що об'єктивна сторона злочину включає одну обов'язкову ознаку – діяння у формі дії, яка виражається лише активною поведінкою [4, с. 377].

Публічні заклики висловлюються з метою схилити особу до вчинення:

- погромів – виступів проти якоїсь групи населення, які супроводжуються руйнуванням і пограбуванням майна, насильницьким вигнанням людей, масовими вбивствами;

- знищення майна – приведення його у повну непридатність до використання за цільовим призначенням, воно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність (особливістю знищення майна є не тільки повний вивід його з господарського обігу, але й неможливість відновлення шляхом ремонту або реставрації. Майно втрачає свою цінність – фізично не перестає існувати, але стає непридатним для використання);

- підпалу – знищення або пошкодження майна вогнем, якщо при цьому існувала загроза життю та здоров'ю людей або загроза заподіяння значних матеріальних збитків;

- захоплення будівель і споруд – протиправного насильницького доступу у приміщення і його зайняття повністю чи частково з метою, перешкодження чи виключення можливості їх використання законним власником чи користувачем за функціональним призначенням. Ознаками захоплення є: – протиправне і незаконне проникнення в будівлі чи споруди; – якщо це робить неможливим використання їх за функціональним призначенням [4].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Розповсюдження матеріалів (звернень, листівок, гасел, листів, магнітофонних касет, комп'ютерних компакт-дисків, дискет тощо) полягає в доведенні їх змісту – до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку – до відома невизначеної кількості або певної групи людей. Розповсюдження таких матеріалів може здійснюватися шляхом розсилки поштою, передачі через комп'ютерні мережі, розклеювання їх на стінах будинків, вітринах, підкидання в приміщення державних органів чи установ, підприємств чи організацій тощо [6, с. 234]. Тобто, це безпосередня передача чи доведення будь-яким способом таких закликів до відома осіб.

Виготовлення матеріалів охоплює як авторство (створення текстів, сюжетів, виготовлення оригіналів), так і тиражування чи розмноження відповідної продукції.

Під виготовленням матеріалів розуміється виготовлення (тобто створення будь-яким способом), листівок, плакатів, гасел із вказаними закликами до вчинення злочинних дій.

Спосіб виготовлення таких матеріалів залежить від їх виду та форми існування (документарна чи бездокументарна). Матеріали у документарній (паперовій) формі існування можуть бути виготовлені типографським способом, шляхом ксерокопіювання, малювання тощо. Виготовленням бездокументарних матеріалів слід вважати створення текстового документа за допомогою комп'ютера, або внесення будь-яких змін до баз даних, сайтів, які змінюють (або доповнюють) зміст зафіксованої в ньому інформації. Тобто виготовлення з метою розповсюдження таких матеріалів може здійснюватися шляхом внесення певних даних (заклики до вчинення погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд) до інформаційних ресурсів інших осіб, тобто є одночасно втручанням у роботу автоматизованої системи, якою є така система реєстру. Такі дії одночасно утворюють і склад злочину, передбачений ст. 361 КК і мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ст. 295 КК та відповідною частиною ст. 361 КК, оскільки внесення змін в бази даних може призвести до підробки, втрати інформації чи спотворення процесу її обробки [5, с. 82–83].

Під збереженням розуміють перебування таких матеріалів безпосередньо у винного, наприклад, у його помешканні, автомобілі, за місцем роботи, з метою їхнього розповсюдження. Зберігання означає утримання матеріалів, які згодом мають бути розпо-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

всюдженими, в безпеці, в цілості – недопущення пошкодження таких матеріалів внаслідок дії природних чи технічних факторів, убезпечення їх від сторонніх осіб тощо.

Отже, можна дійти висновку, що тема закликів до вчинення дій, що загрожують громадському порядку на даний час є досить таки актуальною. Так як в країні зростає тенденція до масових заворушень. Врегулювання цієї норми має бути обов'язковим, адже більшість людей «по-своєму» розуміє поняття «публічність» і плутає свободу слова з підбурюванням до вчинення дій, які загрожують спокійним умовам життя людей, нормальної роботи підприємств, організацій, установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. – Х. : Право, 2011. – 56 с.
2. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 15 травня 2013 року). / упоряд. В. І. Тютюгін // – Х. : Право, 2013. – 232 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
4. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 3-є вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 624 с.
5. Кузнецов В. В. Відповідальність за заклики до масових заворушень за кримінальним законодавством країн колишнього СРСР / В. В. Кузнецов // Держави та регіони. Серія: Право – 2010. – № 2. – С. 82–86.
6. Кримінальне право. Особлива частина : мультимед. навч. посіб. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.naiaiu.kiev.ua/tslc/books/mnp_krum_pravo_osob/Files/Lekc/T13/T13_P2.html.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., перероб. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Атіка, 2005. – 1064 с.

Муковоз Олександр Миколайович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

Наукових керівник: Шульга Андрій Михайлович,

професор кафедри кримінального права та кримінології

факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-КАРАНОЇ КОНТРАБАНДИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

В Україні проводиться реалізація демократичних реформ у сфері кримінального судочинства з метою наближення правової системи держави до європейських стандартів. Головними напрямками цього процесу є декриміналізація і гуманізація кримінального законодавства. Основні зміни у кримінальному законодавстві торкнулися злочинів у сфері господарської діяльності. Одним з таких злочинів є контрабанда (ст. 201 КК України). Цей злочин безпосередньо пов'язаний з митною територією України.

Згідно ст. 5 Митного кодексу України, територія України – зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також штучні острови, установки і споруди, що створюються у виключній морській економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України, становлять єдину митну територію України. У ст. 6 цього ж кодексу зазначено що межі митної території України є митним кордоном України. Відповідно до ст. 17 Конституції України забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. У зв'язку з цим положенням Конституції, кримінальний закон реалізує цю конституційну норму кримінально-правовою заборонаю такого діяння як контрабанда. Митна політика України спрямована на забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Контрабандою, відповідно до ч. 1 ст. 201 КК України, визнається переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культур-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

них цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Дана стаття має чіткий та вичерпний перелік предметів які вважаються предметом контрабанди.

Попередня редакція ст. 201 КК України (до редакції від 23.09.2010 р.) визначала контрабандою переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України. Предметом контрабанди додатково визнавалися товари у великих розмірах (вартість яких у тисячу і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян) та стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України. Товар – це будь-яка річ що може вільно обмінюватись на інші речі або продукт праці, здатний задовольнити людську потребу і спеціально виготовлений для обміну. Тобто речі виготовлені для власного споживання не є товаром. Також не є предметом даного злочину речі, що ввозяться при переселенні громадян та речі, що входять до складу спадщини. До стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України, це товари, на які поширюється режим ліцензування і встановлення квоти щодо зовнішньоекономічних операцій.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що законодавець розмежував контрабанду виходячи з предмету і здійснив декриміналізацію так званої товарної контрабанди. Декриміналізація – це зворотний процес, визнання діяння незлочинним. Здійснюється шляхом скасування кримінальної відповідальності за його вчинення (зокрема з встановленням за нього інших видів відповідальності, наприклад адміністративної).

На даний час за вчинення товарної контрабанди настає адміністративна відповідальність яка визначена Митним кодексом

України (МК України). Так, ст. 351 МК України передбачає відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митного органу або поза часом здійснення митного оформлення, або з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу. Також ст. 352 МК України передбачається відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані.

Причиною переведення «товарної контрабанди» до адміністративного правопорушення є економічна неефективність кримінальної відповідальності за вчинення цього виду контрабанди. Так у 2009 р. за даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України порушено справ на 445 млн. грн., стягнуто до бюджету – 1,5 млн. грн. У 2010 році при порушених на 695 млн. грн. кримінальних справ скарбниця отримала лише 1,4 млн. грн. А у 2011 році до бюджету взагалі не було перераховано ні копійки при тому, що кримінальних справ за товарну контрабанду порушено на 298,6 млн. грн.

Заходами адміністративно-правового впливу за товарну контрабанду є накладення штрафу та конфіскація товарів контрабанди та транспортних засобів що використовувались для їх перевезення. Згідно ч. 1 ст. 328 МКУ адміністративні стягнення у вигляді попередження, штрафу можуть бути накладені не пізніш як через два місяці з дня вчинення правопорушення. А конфіскація застосовується за рішенням суду і провадиться незалежно від часу вчинення або виявлення правопорушення. Тому вбачається більш швидкий порядок надходження грошей в дохід держави.

Декриміналізація товарної контрабанди у поєднанні з посиленням адміністративної відповідальності є ефективним інструментом протидії незаконному переміщенню товарів. Також введення адміністративної відповідальності призводить до економії часу, коштів та людських ресурсів в ході провадження адміністра-

тивних процедур. Відповідно буде забезпечене і зменшення корупційо-генних факторів, оскільки суд за наявності вини порушника зможе прийняти лише одне можливе рішення – про конфіскацію та накладення штрафу. Забезпечується додаткове наповнення Державного бюджету за рахунок стягнення штрафів та реалізації конфіскованих товарів в дохід держави. Однак найголовніший аспект нововведення полягає у тому, що застосування адміністративних стягнень, забезпечує гуманізацію відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності та запобігає вчиненню протиправних дій громадянами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Немашкало Марина Володимирівна,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Цвіркун Наталія Юріївна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

У науці кримінального права зазначається, що злочин, як і будь-який акт вольової поведінки людини, являє собою психофізичну єдність зовнішньої (фізичної) і внутрішньої (психічної) сторін діяння. Об'єктивна сторона злочину характеризується наступними ознаками: суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, спосіб, знаряддя й засоби, а також обстановка вчинення злочину.

Об'єктивна сторона вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини як злочину з матеріальним складом включає в себе суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність), що спрямоване на спричинення смерті дитини, суспільно небезпечний наслідок у вигляді смерті дитини, причинний зв'язок між діянням та наслідком та час вчинення злочину.

У юридичній літературі розрізняється активне та пасивне дітовбивство. Активне дітовбивство – це вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини шляхом активних дій, характер яких мо-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

же бути різноманітним. За формою впливу дітовбивство поділяється на такі види: вбивство (дія) з використанням власної м'язової сили людини; вбивство (дія) з використанням знаряддя для посилення м'язової сили людини; вбивство (дія) з використанням інших сил, яким м'язова сила людини надає рух.

Уперше узагальнення видів убивства новонародженої дитини здійснила Л. І. Тиміна у 1980 р.[1, с. 61]. Так, до першої групи автор відносить: удушення дитини руками, стиснення ніг при вивільненні дитини з утроби матері, нанесення ударів по голові дитини. До другої групи способів вбивства відносяться: закриття отворів рота і носа новонародженої дитини м'якими предметами, наприклад, подушкою, простирадлом, одягом, здавлювання ший петлею. Третя група включає: утоплення дитини у воді, у фекальних масах, введення у верхні дихальні шляхи сторонніх тіл та рідини (наприклад, нашатирного спирту), обварювання окропом, спричинення смерті шляхом спроб спустити новонароджену в унітаз, туге сповивання [2, с. 415].

Вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини у законі обмежене певним проміжком часу: з початку до закінчення пологів або відразу після пологів. Пологи – це певний фізіологічний процес, пов'язаний з народженням дитини. Їх можна розглядати у двох аспектах: 1) як певний фізіологічний процес; 2) як констатацію факту народження. Указуючи на вчинення вбивства новонародженої дитини відразу після пологів, законодавець також обмежує вчинення даного злочину певним проміжком часу. При цьому він не конкретизує його, що викликає труднощі як на практиці, так і призводить до дискусій серед науковців. Так, С. Бородин вважає, що у випадку, коли мати почала душити дитину, цей період слід вважати завершеним. Більш слушною є позиція деяких учених, які вважають, що оскільки в медичній практиці новонародженою вважається дитина до досягнення нею одного місяця, то вбивство матір'ю дитини до досягнення цього віку має кваліфікуватись за ст. 117 КК [3, с. 411].

Наслідки у вигляді біологічної смерті новонародженого – обов'язкова ознака вбивства, коли мова йде про склад закінченого злочину. Протиправне посягання, яке призвело до клінічної смерті новонародженого, але останній врешті-решт залишився живим, за відповідних умов може розцінюватись лише як замах на умисне вбивство або як спричинення умисного чи необережного тяжкого тілесного ушкодження, небезпечного для життя в момент заподі-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

яння [4, с. 89]. Однією з необхідних умов визнання особи винною у скоєнні вбивства є встановлення причинного зв'язку між її діями і наслідком – настанням смерті новонародженого.

Досліджуючи питання про початок кримінально-правової охорони життя людини, можна погодитися з позицією більшості вчених, що ним є початок фізіологічних пологів. Однак, саме поняття «початок фізіологічних пологів» у законі не визначене, а у юридичній літературі його зміст визначається неоднозначно. Оскільки пологи – певний фізіологічний процес, який триває у часі і пов'язаний з появою на світ немовляти, то очевидно, що він може розглядатися у двох аспектах: 1) пологовий процес – процес, який триває у часі; 2) народження дитини – констатація (завершеність) пологового процесу. З урахуванням біологічних (медичних) факторів, виділяють три пологових періоди: перший період – початковий, який триває до 18 годин – розкриття шийки матки (пологові перейми); другий період – тривалість якого до 2 годин, вигнання плоду (народження дитини); третій період – послідовий (відокремлення і вихід плаценти), який триває до 1 години. Враховуючи вищевикладене, пропонується під початком фізіологічних пологів, з якого починається кримінально-правова охорона життя людини, вважати перший період пологового процесу, який характеризується розкриттям шийки матки [5, с. 12].

Враховуючи те, що новонароджена дитина є малолітньою дитиною, а вбивство малолітньої дитини передбачено в якості кваліфікуючої ознаки п. 2 ч. 2 ст. 115 КК, пропонується вчинення таких дій через деякий час після пологів кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК. Такий підхід вимагає зміни відповідного роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з цього питання (п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2 [6]. Пропонується ст. 117 КК доповнити ч. 2, якою передбачити відповідальність за умисне вбивство матір'ю під час пологів або відразу після пологів своїх двох чи більше дітей або вчинення цього злочину повторно. Це положення закону могло б застосовуватись на практиці у випадках вбивства двох чи більше дітей або при повторності дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тимина Л. И. Ответственность за детоубийство по советскому уголовному праву : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08 / Тимина Людмила Ивановна. – М., 1980. – 207 с.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

2. Мартиненко О. А. Запобігання випадків жорстокого поводження з немовлятами-перспективи для українського суспільства // Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов : мат-ли міжнар. наук. конф. – К. : ДНДІ МВС України, 2009. – Х. : Права людини, 2009. – С. 415.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-е вид., перероб. та допов. / відп. ред. С. С. Яценко. – К. : А.С.К., 2002. – 968 с.
4. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / ред. М. І. Бажанов. – К.–Х. : Юрінком Інтер-Право, 2002. – 496 с.
5. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – К., 2003. – 22 с.
6. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.

Нечай Дмитро Анатолійович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кондратов Дмитро Юрійович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД ДЕЯКИХ
СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ**

Вирішення питань відмежування шахрайства від суміжних злочинів має не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки цим забезпечується виконання найважливішого завдання правосуддя будь-якої держави – застосування покарання за відповідні злочини в строгому, точному дотриманні кримінального законодавства з охорони права власності. У сучасних умовах право власності має бути надійно захищено від протиправних і особливо злочинних посягань, одним із видів яких є шахрайство. Проте, досить часто на практиці виникають питання щодо відмежування шахрайства від крадіжки та інших суміжних злочинів проти власності. Переважно такі ситуації виникають у тому разі, коли винний при вчиненні крадіжки використовує довіру потерпілої особи.

При кваліфікації таких випадків потрібно мати на увазі, що довірчі відносини при шахрайстві – це відносини довіри не взагалі, а з приводу певного майна. Також треба враховувати, що обман чи зловживання довірою при шахрайстві застосовуються винним з метою викликати у потерпілого впевненість про вигідність або обов'язковість передачі йому майна чи права на нього. Отже, обов'язковою умовою визнання обману чи зловживання довірою ознакою об'єктивної сторони шахрайства є використання його для заволодіння майном чи придбання права на майно [1, с. 478]. Також при відмежуванні шахрайства від суміжних злочинів, слід враховувати те, що при шахрайстві, на відміну від інших видів злочинів проти власності (крадіжка, вимагання, грабіж тощо), передача майна винному відбувається добровільно і виникає в результаті помилки потерпілого. Ці особливості дозволяють відмежувати шахрайство від крадіжки з використанням довіри.

Так, коли особа заволодіває конкретним майном, яке добровільно передано йому іншою особою внаслідок відносин довіри останнього до першого, то вчинене потрібно кваліфікувати як шахрайство. Якщо ж обман використовується для досягнення іншої мети, наприклад для створення умов для наступного заволодіння майном у супереч волі потерпілого, полегшення доступу до майна (для проникнення у відповідне приміщення тощо) і безпосередньо не обумовлює перехід майна або права на нього до винного, він не може визнаватися способом шахрайства. Такі дії слід розцінювати як крадіжку [1, с. 478]. Наприклад, якщо одна особа, внаслідок довірчих відносин до іншої, надає останній можливість користуватися своєю квартирою: проживати в ній, відвідувати її тощо (зокрема, передає ключі від квартири), а остання, використовуючи це, заволодіває майном, яке знаходиться у помешканні, або звертає його на користь третіх осіб, то у такому випадку вчинене потрібно кваліфікувати як крадіжку. В даному випадку зловживання довірою виступало лише способом отримання доступу до майна, а саме вилучення майна відбувалося таємно [2, с. 520].

Крім того, у випадках, коли потерпілий внаслідок малолітнього віку, фізичних або психічних вад, а також інших обставин не усвідомлює змісту своїх дій або не може керувати ними, передачу майна не можна вважати добровільною, тому незаконне заволодіння майном у таких випадках також необхідно вважати таємним і кваліфікувати як крадіжку [3, с. 180; 4, с. 208].

Що стосується відмежування шахрайства від привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання служ-

бовим становищем, то в цьому випадку мають значення умови (підстави), на яких майно знаходиться у винного. У результаті довірчих відносин майно може бути передано однією особою іншій, по-перше, на підставі документа (наприклад, договору підряду, оренди, комісії, прокату, схову тощо), тобто бути ввіреним або знаходитись у віданні останньої, по-друге, без документа (у такому разі майно є не ввіреним, а лише довіреним особі). У першому випадку при заволодінні ввіреним майном вчинене слід кваліфікувати за ст. 191 КК України як привласнення чи розтрату майна. У другому випадку заволодіння довіреним майном треба кваліфікувати як шахрайство.

Шахрайство за рядом ознак також подібне до злочину, передбаченого ст. 192 КК України. Обидва злочини посягають на чужу власність, їм притаманний один спосіб дії винного – обман або зловживання довірою, обидва злочини вчиняються з корисливим мотивом. Однак, якщо при шахрайстві винний шляхом обману або зловживання довірою безпосередньо заволодіває майном, яке на праві власності належить тій чи іншій організації або знаходиться у віданні уповноваженої особи, то при вчиненні діяння, передбаченого ст. 192, ознаки розкрадання відсутні, тобто винний шляхом обману або зловживання довірою не заволодіває майном, а ухиляється від передачі майна, яке він в силу закону чи угоди повинен був передати. Мова йде про ухилення від сплати обов'язкових платежів, які не входять до системи оподаткування (оплата за житло, електричну енергію, газ, оплата проїзду); отримання грошових коштів (кредитів, позик, соціальних виплат тощо) з використанням при цьому пільг, на які особа не мала права; неправомірне повернення чи несвоєчасне повернення власнику майна чи грошових коштів, що позбавляє власника можливості використати їх на власний розсуд і отримати певний прибуток; незаконне використання чужого майна чи коштів (використання водієм відомчої машини для незаконного перевезення людей чи вантажів з корисливою метою), нецільове використання коштів чи майна іншого власника, отриманих на законних підставах (попередня оплата за товар, оренда житла чи автомобіля тощо), в результаті чого потерпіла сторона втрачає упущену вигоду.

Можна стверджувати, що як при шахрайстві, так і при заподіянні майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою власнику заподіюється майнова шкода. Відмінність цих злочинів полягає в тому, що при шахрайстві має місце вилучення майна із фонду власника або іншого володільця, в результаті чого зменшу-

ється наявна маса такого майна, тоді як при вчиненні злочину, передбаченого ст. 192, винний отримує майнову вигоду шляхом використання майна, яке лише мало ще перейти у власність тієї чи іншої особи. У останньому випадку має місце так звана непередача належного [1, с. 479]. Наприклад, якщо особа за підробленими документами в органах соціального забезпечення отримує допомогу на дітей, то вона повинна відповідати за шахрайство, через те що в цьому випадку винний заволодіває коштами безпосередньо з державного фонду. В іншому випадку, якщо винний, підробивши відповідний документ, не сплачує або сплачує в меншому обсязі плату за комунальні послуги, він підлягає відповідальності за злочин, передбачений ст. 192 КК України.

У наш час набули поширення випадки, коли особа отримує пенсію, не повідомляючи при цьому про заробіток, за наявності якого пенсія не повинна сплачуватись або її виплата повинна проводитись у меншому обсязі. У цьому випадку немає складу шахрайства, адже пенсія нараховується особі на законних підставах, а зарплатня виплачується за виконання відповідної роботи. У наявності лише порушення порядку виплати пенсії, при якому надлишкові кошти, отримані особою, стягуються на користь держави.

При шахрайстві обман використовується для введення в оману осіб, у власності або віданні яких знаходиться майно, з метою заволодіти ним, а при заподіянні майнової шкоди, яке виражається в ухиленні від сплати обов'язкових платежів, винний шляхом обману вводить в оману потерпілу особу відносно наявності на своєму боці зобов'язання по передачі свого майна цій особі. Таким чином, внаслідок обману у першому випадку суб'єкт заволодіває чужим майном і вчиняє шахрайство, в другому випадку особа ухиляється від необхідної передачі майна, чим заподіює потерпілому майнової шкоди.

Дуже схожим із шахрайством є заподіяння майнової шкоди, яке виражається у заволодінні шляхом обману майном, яке повинно надійти від окремих громадян у фонди інших організацій. Об'єднує ці злочини те, що винний в обох випадках звертає на свою користь чуже для нього майно. Але, якщо при шахрайстві винний заволодіває майном, яке вже належить цим організаціям, то при заподіянні майнової шкоди він заволодіває майном, яке не надійшло у власність організацій, хоча й повинно було надійти.

Аналогічно повинно вирішуватися питання про відмежування даних складів у випадку, коли винний звертає на свою користь майно, яке повинно надійти у власність організацій, шляхом вико-

ристання підроблених або викрадених документів (проїзні квитки, білети в кіно, цирк, театр тощо). У зв'язку з цим не можна погодитись з позицією П. С. Матишевського, який вважав, що викрадення документів, які наділені зазначеною у них матеріальною вартістю і можуть бути реалізовані серед населення, повинно розглядатися як розкрадання [5, с. 30]. Скоріш за все, обманне заволодіння такими документами повинно розглядатися як шахрайство у тому випадку, коли ці документи є еквівалентом вартості (гроші, цінні папери). У випадках, коли викрадені документи надають винному або іншим особам лише право на отримання майнових послуг від різного роду організацій (право на проїзд, відвідання кінотеатру), і це право реалізується самим винним або третіми особами, яким були продані такі документи, вчинене, на думку автора, повинно розглядатися як заподіяння майнової шкоди.

Таким чином, при відмежуванні даних злочинів визначальними є особливості їх об'єктивних сторін. Наріжним каменем при цьому є той факт, що при шахрайстві відбувається безпосереднє заволодіння майном, що призводить до зменшення фонду майна його власника, а при заподіянні майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою винний своїми протиправними діями перешкоджає збільшенню цього фонду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Каннон, А.С.К., 2002. – 1104 с.
2. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [вид. четверте, доповн.]. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 1208 с.
3. Кримінальне право України. (Особлива частина) : підручник / [А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житний та ін.]; за заг. ред. О. М. Литвинова ; наук. ред. серії О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2011. – 572 с.
4. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів / М. Й. Коржанський. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 416 с.
5. Матишевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П. С. Матишевский. – К. : Юринком, 1996. – 240 с.

Нікітіна Тетяна Олександрівна,

студентка 4-го курсу гуманітарно-правового факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Науковий керівник: Шиян Дмитро Сергійович,
доцент кафедри правознавства Інституту управління та права
Запорізького національного технічного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРЕДМЕТУ ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ
ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ЧИ ІНШОЇ
КОРЕСПОНДЕНЦІЇ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ ЗАСОБАМИ ЗВ'ЯЗКУ
АБО ЧЕРЕЗ КОМП'ЮТЕР**

На сьогоднішній день Україна знаходиться на етапі вдосконалення задля вступу до Європейського Союзу. Це зумовлює багато змін у житті країни у багатьох сферах. Правова система України сприйняла і відобразила в Конституції найбільш прогресивні ідеї світової спільноти щодо захисту прав людини.

Оскільки Україна є демократичною державою, то гостро постає питання щодо проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина. Одним із основних прав людини є, гарантоване ст. 31 Конституції України, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [1], яке передбачає заборону для будь-кого без згоди людини, яка направляє або одержує листи, спілкується по телефону, телеграфу, факсу або за допомогою інших засобів поштового, електричного та електронного зв'язку, знайомитися з її листуванням чи іншою кореспонденцією, прослуховувати її телефонні розмови тощо, а також розголошувати їх зміст або сам факт листування, телефонної розмови, відправлення чи отримання грошового переказу, телеграми та іншої кореспонденції. Від того, наскільки забезпечена недоторканність таємниць приватного життя громадян, як глибоко держава може проникати в зміст цих таємниць, і які підстави для цього вона вважає законними й достатніми, залежить ступінь свободи особи в державі, рівень демократизму та гуманності її політичного режиму.

Враховуючи швидкий розвиток техніки, її можливостей, телекомунікацій, комп'ютерів та інших засобів зв'язку, за допомогою яких особа може здійснювати спілкування з іншими особами, розширюються масштаби сфери охоплення ст. 163 Кримінального кодексу України (далі для скорочення викладення КК України) [2].

Адже ще декілька десятків років тому люди могли спілкуватися між собою лише за допомогою листів, телеграм або ж телефонів. Однак на сьогоднішній день спілкування вийшло далеко за межі цих способів – тепер з'явилася велика кількість видів техніки, програмне забезпечення тощо, за допомогою яких люди можуть обмінюватись інформацією між собою. В разі, якщо ця інформація є приватною, то вона підлягає під кримінально-правовий захист саме ст. 163 КК України. Тому вдосконалення та збільшення саме дії даної статті є дуже важливим для підтримання кримінального законодавства на належному демократичному рівні. Адже таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції є дуже важливим елементом існування сучасного суспільства. Таємниця приватного спілкування засобами зв'язку або ж через комп'ютер забезпечує підтримку сімейних, дружніх і ділових відносин.

Предметом цього злочину є відомості, що передані чи передаються шляхом листування або телефонних розмов, та повідомлення, які передаються або були передані телеграфом чи за допомогою інших засобів зв'язку, а також через комп'ютер. Мова йде не про листи або телеграми як матеріальні носії інформації, а безпосередньо інформація, що передається (або вже передана) в листах, телеграфом, іншими засобами зв'язку або через комп'ютер, а також телефоном, тобто безпосередньо зміст цих листів, телеграм, телефонних розмов, листів електронної пошти тощо. Підтримуючи думку Д. Ю. Кондратова, потрібно звернути увагу на те, що інформація та її матеріальні носії співвідносяться між собою як зміст та форма, тому звернення таємниці до свого носія є нікчемним [3, с. 73]. Відповідно до Закону України «Про інформацію» інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4].

До предмета цього злочину потрібно також віднести й інформацію про сам факт листування чи розмови однієї людини з іншою, з юридичною особою, інформацію про особу, якій адресовано лист (повідомлення, телеграму) чи з якою велася розмова (прізвище, ім'я, її адреса та інші особисті дані), інформацію про дату та час листування чи розмови. Отже, основними ознаками інформації як предмету злочину, передбаченого ст. 163 КК України, є: 1) її таємний характер – інформація повинна бути такою, яку б адресат або джерело інформації не бажало доводити до відома інших з будь-яких причин; 2) інформація повинна передаватися чи бути

переданою засобами зв'язку або через комп'ютер [3, с. 73]. Не можуть бути визнані предметом цього злочину відомості та повідомлення, які містяться в службовій кореспонденції, а також відомості та повідомлення, що містяться у приватній кореспонденції, яка передається через третіх осіб, за допомогою тварин чи в інший спосіб [5, с. 406].

Засоби зв'язку – технічне обладнання, що використовується для організації зв'язку. Засоби зв'язку призначені для прийому та передачі інформації на відстані. Інформація також може передаватися у різних формах: паперовій, звуковій та візуальній. До засобів зв'язку відносять: телефон, домофон, факс, телеграф, модем, радіостанція тощо.

Поняття комп'ютер, досить-таки багатозначне, найчастіше вживається для означення програмно керованого електронного пристрою обробки інформації. Під комп'ютером (електронно-обчислювальною машиною) розуміється комплекс електронних та інших технічних пристроїв, за допомогою якого здійснюється автоматична обробка даних. Разом з тим, це може бути будь-який механічний, немеханічний (електронний) пристрій (або навіть людина), призначені для проведення обчислень.

У кримінальному провадженні при складанні формулювання обвинувачення необхідно чітко і точно вказати усі кваліфікуючі ознаки як основного (простого) складу, так і обтяжуючі ознаки кваліфікованого, та особливо обтяжуючі ознаки особливо кваліфікованого складу злочину, що містяться у вчиненому кримінальному правопорушенні. За наявності декількох привілеюючих, кваліфікуючих або особливо кваліфікуючих ознак, вказаних альтернативно, обирається або одна, або декілька з них. Певні сучасні технічні засоби передачі інформації важко віднести конкретно або до засобів зв'язку, або до комп'ютера чи взагалі до них обох.

Візьмемо для прикладу телевізор Smart TV. З одного боку – це телевізор, котрий має вбудований доступ до Інтернету, однак з іншого – це комп'ютерна система, інтегрована в телевізор, котра працює на основі операційної системи. Деякі моделі телевізорів Smart TV мають можливість підключення до соціальних мереж, за допомогою яких дуже часто сучасні люди спілкуються між собою, обмінюються інформацією, в тому числі й приватною. За допомогою вказаних телевізорів також здійснюються різного роду відео конференції та відео дзвінки через Skype, обмін фото- та відео контентом між пристроями, такими як комп'ютер або ж смартфон.

Існує думка, що деякі моделі телевізорів Smart TV можуть слідувати за користувачами. Зокрема, вони відсилають на сайт виробника інформацію щодо перемикання каналів, а також імена файлів, записаних на додаткових носіях інформації, що приєднуються до телевізора. Як повідомляє The Washington Post подібним злиттям інформації своїх користувачів займаються й такі знамениті компанії Microsoft, Google, Facebook, Skype тощо [6]. Тож виникає проблема віднесення телевізора Smart TV до засобу зв'язку або ж віднесення його до комп'ютера та охоплення вказаної інформації сферою дії ст. 163 КК України.

Смартфони, комунікатори, планшетні персональні комп'ютери, Slate PC, Інтернет-планшети, мобільні Інтернет-пристрої та ще дуже багато різноманітних новітніх пристроїв, призначених зокрема й для обміну певною інформацією та відомостями. Постає багато складностей безпосередньо у віднесенні кожного з них під одну з кваліфікуючих ознак, зазначених у ст. 163 КК України, як засоби зв'язку або комп'ютер. Важко віднести спілкування осіб за допомогою програмних забезпечень типу Skype або ICQ, SMS- та MMS-переписки до сфери охоплення одного із цих термінів, що на сьогоднішній день зазначені у ст. 163 КК України.

При складанні формулювання обвинувачення одночасне віднесення одного технічного засобу і до засобів зв'язку, і до комп'ютеру одночасно (хоча це у дійсності може бути і так) є помилковим. Тому виникає потреба в універсалізації термінів «засоби зв'язку» та «комп'ютер». Таким об'єднуючим поняттям може бути дефініція «технічні засоби телекомунікацій».

Закон України «Про телекомунікації» у ст. 1 визначає такі терміни. Технічні засоби телекомунікацій – обладнання, станційні та лінійні споруди, призначені для утворення телекомунікаційних мереж. Телекомунікаційна мережа – комплекс технічних засобів телекомунікацій та споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних чи інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням. Телекомунікації (електрозв'язок) – передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних або інших електромагнітних системах [2]. Отже, термін «технічні засоби телекомунікацій» значно ширше охоплює новітні засоби, якими може здійсню-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ватися обмін інформацією, спілкування тощо, адже до них належать: телефонні, радіо-, теле- та комп'ютерні засоби. У всіх них інформація є ресурсом, що надається клієнтам.

Таким чином, враховуючи швидкий розвиток техніки, а отже виникнення проблеми віднесення певних предметів альтернативно або до засобів зв'язку, або до комп'ютера, гостро постає питання про універсалізацію цих термінів, зазначених у ст. 163 КК України. Пропонується у назві ст. 163 КК України та диспозиції ч. 1 цієї статті після слів «що передаються», слова «засобами зв'язку або через комп'ютер» замінити словами «технічними засобами телекомунікацій». А отже, назву ст. 163 КК України та диспозицію ч. 1 цієї статті викласти у такій редакції: «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засобами телекомунікацій».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (із наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III (із наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
3. Кондратов Д. Ю. Порушення таємниці кореспонденції (коментар до статті 163 КК України) / Д. Ю. Кондратов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1 (48). – С. 71–79.
4. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (із наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 4-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юридична думка, 2007. – 1184 с.
6. Богунов В. Спецслужби і Google не втручатимуться в приватне життя – люди відмовляться від нього самі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/27158specslyzhbi_i-google_ne_vtruchatimutsya_v_privatne_zhittya_.html. – Назва з екрану.

Нікішкіна Сана Олександрівна,

студентка 4-го курсу коледжу Харківського
економіко-правового університету

Науковий керівник: Павликівський Віталій Іванович,
завідуючий кафедрою кримінально-правових дисциплін
та адміністративного права Харківського
економіко-правового університету,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЙ СПІВУЧАСНИКІВ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ (СТ. 117 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Концепція правової держави завжди пов'язується, перш за все, з ідеями природних невідчужуваних прав людини, з їх визнанням, повагою та охороною з боку держави. Ст. 27 Конституції України закріплює головне природне право кожної людини – право на життя: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». [1, с. 7]. Життя є найбільш цінним із всіх благ, охоронюваних державою, не лише для людини, а і для українського суспільства в цілому. Тому захист життя людини гарантується Конституцією України, а за посягання на життя людини встановлена найбільш суворя – кримінальна відповідальність. Поряд із відповідальністю за умисне вбивство (ст. 115 Кримінального кодексу), вбивство через необережність (ст. 119 КК України), чинне кримінальне законодавство передбачає відповідальність за умисні вбивства при пом'якшуючих обставинах, зокрема умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України).

Спектр відносин, пов'язаних із участю в них неповнолітніх або малолітніх осіб регулюється не лише законодавчо на рівні держави, а й на рівні міжнародних відносин. Зокрема, такі суспільні відносини щодо малолітніх регулюються Конвенцією про права дитини, Декларацією про права дитини, Декларацією про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному та міжнародному рівні.

З диспозиції ст. 117 КК України ми розуміємо, що відповідальність за даний злочин настає безпосередньо за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Виходячи з цього, суб'єктом

вказаного злочину може бути лише матір новонародженої дитини, яка знаходиться в особливому психічному стані, зумовленому процесами пологів. Аналіз судової практики виявляє таку закономірність. Переважна більшість жінок – молоді жінки у віці до 25 років, як правило, незаміжні, народжують дитину вперше, в більшості випадків від випадкового або першого сексуального зв'язку. Підштовхувати до вчинення такого злочину може скрутне матеріальне становище, почуття сорому та страху перед батьками та оточуючими.

Враховуючи те, що новонароджена дитина є малолітньою дитиною, а вбивство малолітньої дитини передбачено як кваліфікуюча ознака п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України, вбивство, вчинене за межами цього часу, слід кваліфікувати на загальних підставах за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України.

Але постає питання про те, як кваліфікувати дії осіб, які безпосередньо приймають участь у вчиненні, організації або допомагають вчинити злочин, передбачений ст. 117 КК України. Згідно з чинним кримінальним законодавством співучасть у злочині визнається спільна умисна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Головною рисою спільності дій (бездіяльності) співучасників є те, що дії (бездіяльність) кожного з них є складовою частиною загальної діяльності з вчинення злочину. Вони діють разом, роблячи кожний свій внесок у вчинення злочину. Дії (бездіяльність) кожного з учасників за конкретних обставин є необхідною умовою для вчинення злочинних дій (бездіяльності) іншим співучасником, а, зрештою, – необхідною умовою настання спільного злочинного результату. Також, якщо звертись до правил кваліфікації дій співучасників у вчиненні умисного злочину, то буде зрозумілим, що дії виконавця (співвиконавця) кваліфікуються за відповідною статтею особливої частини КК України, в якій передбачений склад вчиненого злочину, а інші співучасники (організатор, пособник, підбурювач) несуть відповідальність за тією ж статтею, що і виконавець (співвиконавець), але з необхідним посиланням на відповідний пункт ст. 27 КК України, в залежності від того, яку роль вони виконували при вчиненні злочину. Зазначене правило підтверджується загальними положеннями до розділу XIX КК України (військові злочини). Особи, не зазначені у статті 401 («Поняття військового злочину») за співучасть у військових злочинах підлягають відповідальності за відповідними статтями цього розділу [2, с. 167].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Але ж, якщо розглядати факт співучасті у злочині, передбаченому ст. 117 КК України, то виникають проблеми щодо кваліфікації дій співучасників. Зазначене вище правило, на думку багатьох правників у цьому випадку не діє. Так, В. О. Навроцький з приводу кваліфікації діянь співучасників у злочинах зі спеціальним суб'єктом зазначає, що якщо відповідальність диференційована з урахуванням ознак суб'єкта, то дії виконавця кваліфікуються з урахуванням наявних у нього елементів, що пом'якшують відповідальність, а дії організатора, підбурювача, пособника за певною частиною ст. 27 та статтею Особливої частини, яка передбачає злочин загального суб'єкта [3, с. 313]. Обґрунтуванням зазначеної позиції є твердження, що за ст. 117 КК України можуть кваліфікуватися лише діяння матері, що вбиває свою новонароджену дитину, за умови, що вона знаходиться в особливому психоемоційному стані, зумовленому пологами. Інші ж особи (організатор, підбурювач, пособник) не знаходяться і не можуть знаходитись у особливому психоемоційному стані, зумовленому пологами, тому їх діяння слід розглядати як організацію, підбурювання або пособництво умисному вбивству (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України).

Щодо кваліфікації дій співвиконавця умисного вбивства новонародженої дитини, маємо наступне. Кваліфікувати дії співвиконавця за ст. 117 КК України не допустимо із тих же міркувань, через які не можна кваліфікувати за ст. 117 КК України і дії інших співучасників злочину. Адже, якщо особа не може бути виконавцем конкретного злочину, то вона не може визнаватись також і співвиконавцем цього посягання.

На мою думку, діяння співвиконавця умисного вбивства новонародженої дитини слід кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України, як виконання умисного вбивства малолітнього. Таку позицію можна обґрунтувати тим, що співвиконавець виконує частину об'єктивної сторони, тобто вчиняє дії, спрямовані на позбавлення життя новонародженої дитини, але фактично не має характеристик спеціального суб'єкта даного злочину.

Згідно з вищевикладеним, були розглянуті різні варіанти кваліфікації діянь при умисному вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини. В цих випадках мати виконує об'єктивну сторону складу злочину. У першому випадку мати позбавляє життя свою новонароджену дитину і при цьому є єдиним виконавцем злочину. У другому – мати позбавляє життя свою новонароджену дитину не самостійно, разом з нею дії, що становлять об'єктивну сторону

злочину, виконує ще одна особа – співвиконавець (який є загальним суб'єктом).

Однак можливі й інші варіанти, які є необхідність розглянути. По-перше, це випадок, коли новонароджену дитину вбиває загальний суб'єкт, а мати виступає організатором, підбурювачем або пособником у вчиненні злочинного посягання. Очевидно, що дії виконавця слід кваліфікувати як дії виконавця умисного вбивства малолітнього (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України), адже він не перебуває в зумовленому пологам особливому психоемоційному стані, тобто не має ознак спеціального суб'єкту даного злочину. Але постає питання про те, як в цьому випадку кваліфікувати дії матері, яка має всі ознаки спеціального суб'єкту. Адже, виходячи з положень Загальної частини КК України (ст. 26 КК України), незважаючи на те, що мати виступає у якості організатора, підбурювача, пособника та має всі ознаки спеціального суб'єкта, для кваліфікації за ст. 117 КК України, відповідальність вона повинна нести за організацію, підбурювання або пособництво до умисного вбивства малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України), тобто до злочину, який вчиняє загальний суб'єкт. Вважаю це правильним вирішенням питання кваліфікації, так як ст. 115 КК України є загальною нормою, яка не містить у собі жодних привілеїв щодо суб'єктного складу, а також діяння, яке закріплене у ст. 115 має більшу ступінь суспільної небезпеки, ніж злочин, передбачений ст. 117 КК України. У ст. 117 КК України встановлена відповідальність лише виконавця, який знаходиться в особливому, викликаному пологам, стані. Відповідальність організатора, підбурювача, пособника даною статтею не передбачена і, на нашу думку, вони підлягають відповідальності на загальних підставах.

Аналізуючи судову практику застосування положення ст. 117 КК України, можна зробити висновок, що при вирішенні питання про відповідальність матері за вбивство своєї новонародженої дитини під час пологів або одразу після них, в більшості випадків судом не розглядаються ті об'єктивні ознаки, які безпосередньо призвели до вчинення злочину. Саме тому питання та аспекти співучасті у вчиненні даного злочину достатньо не висвітлені, а тому і нормативно не врегульовані. Але, з точки зору логіки, можна виявити невідповідність кваліфікації дій співучасників у тому, що з формальної точки зору вони є співучасниками у злочині, який фактично не був виконаний, адже виконавець притягується до

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

кримінальної відповідальності за статтею, яка передбачає інший вид суспільно небезпечного діяння.

У кримінально-правовій літературі висловлені пропозиції про доцільність виділення кваліфіковано складу умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. [4, с. 10, 17]. Зокрема, О. Л. Старко пропонує у ч. 2 ст. 117 КК України передбачити кримінальну відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, вчинене повторно. Л. А. Остапенко вважає, що кваліфікуючими ознаками умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини варто визначити вбивство двох чи більше дітей, вчинення злочину повторно. [5, с. 9].

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновки, що на даний момент кримінальне законодавство у аспекті регулювання відповідальності співучасників у злочинах зі спеціальним суб'єктом не є досконалим і вимагає доповнення та удосконалення. Можливо, необхідно доповнити ст. 117 КК України другою частиною, яка б передбачала відповідальність за підбурювання або пособництво у вчиненні цього злочину, так як в нашій країні не поодинокі випадки, коли жінку фактично змушують чи схиляють до вчинення цього злочину сторонні особи. Тобто, проблема співучасті в даному злочині має місце і повинна бути належним чином врегульована законодавством, тому що на сьогоднішній день кваліфікація дій співучасників за даним злочином викликає багато проблем та колізій, потребує вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. ЦУЛ, 2014 – 60 с.
2. Кримінальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (станом на 12 березня 2012 року). – Х., 2012. – 456 с.
3. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
4. Старко О. Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально- правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київському національному університету внутрішніх справ МВС України. – К., 2007. – 22 с.
5. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 14 с.
6. Бородин С. В. Преступления против жизни. – М. : Юристъ, 1999. – 356 с.

Пономарьова Тетяна Ігорівна,

курсант 5-го курсу факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник: Назимко Єгор Сергійович,
начальник ад'юнктури Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЧАСТКОВА ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ СТ. 365 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ – ПАРАДОКС ЗАКОНОДАВСТВА

З моменту набрання чинності Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року правову спільноту було орієнтовано на підвищення якості превентивних антикорупційних заходів, що вплинуло на зміст норм Кримінального кодексу України (далі – КК України), які зазнали серйозних змін.

У науковому світі існує догма про те, що корупційні діяння – злочини «білих комірців» (адміністраторів та управлінців, інтелектуальної еліти), які зумовлені наявністю у службовців сукупності владних повноважень, перевищення яких надає можливості отримання неправомірної вигоди.

Із моменту набрання чинності КК України, з 2001 до 2014 року існувала норма, яка встановлювала відповідальність за перевищення влади або службових повноважень службовими особами (ст. 365 КК). Її було скориговано згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 року № 3207-VI [1].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21.02.2014 року [2], норму було змінено в частині, яка стосується суб'єкта злочину, котрим стали лише працівники правоохоронних органів. Хоча, доцільно зазначити, що ст. 19 Конвенції ООН, на яку посилається законодавець, стосується лише **зловживання** службовим становищем, але ніяк не перевищення влади або службових повноважень [3].

Часткова декриміналізація зазначеного злочину – крок назад по відношенню до Указу Президента України «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки» від 21 жовтня 2011 року № 1001/2011, у якій зазначено, що для реалізації Національ-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ної антикорупційної стратегії необхідні узгоджені дії державних органів та органів місцевого самоврядування щодо: забезпечення доброчесності на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування: удосконалення системи контролю за використанням державного майна з метою недопущення фактів одержання прихованих прибутків державними службовцями або, за їх сприяння, іншими особами чи угрупованнями; оптимізації фінансування політичних партій та виборчих кампаній шляхом установлення чітких правил їх фінансування, а також забезпечення ведення ефективного незалежного контролю за таким фінансуванням [4].

Перевищення влади чи службових повноважень може бути як самостійним складом (згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» перевищення влади реалізується шляхом вчинення дій, які є компетенцією вищестоящої службової особи цього відомства чи службової особи іншого відомства; вчинення дій, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках, або з особливого дозволу, або з додержанням особливого порядку, – за відсутності цих умов; вчинення одноособово дій, які могли бути вчинені лише колегіально; вчинення дій, які ніхто не має права виконувати або дозволяти [5]), так і предикатом корупційних діянь – таких, наприклад, як одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (незаконне збагачення), яке, згідно зі ст. 368-2 КК України, не вимагає від злочинця виконання дій в межах своїх повноважень, що є однією з форм корупції.

Перевищення влади або службових повноважень службовою особою, що вчиняється з метою отримання неправомірної вигоди чи незаконного збагачення може проявлятися, наприклад, шляхом виконання особою дій, що хоча й виходять за межі її повноважень, але зумовлені певним владним становищем, тобто наприклад, розкрадання державного майна представником влади зумовлюється наявністю у нього сукупності владних повноважень, які надають йому позитивної репутації, використовуючи котру, службовець отримує можливість незаконно збагатитися.

У широкому сенсі, про суспільну небезпечність декриміналізованого діяння свідчить низка фактів: перш за все, це підрив авторитету органів державної та виконавчої влади, деструктивний

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

вплив на нормальну службову діяльність, посягання на економічну безпеку України і нарешті, – негативний відбиток на демократичності її режиму взагалі.

Бажання України займати гідне місце на світовій арені повинно супроводжуватися слідуванням країни вимогам міжнародно-правових актів. Останні ж концентрують увагу законодавців на корупційних діяннях усіх службових осіб, не виокремлюючи конкретні професійні прошарки.

Часткова декриміналізація ст. 365 КК з наданням їй вузької спрямованості лише на працівників правоохоронних органів не є виправданою, оскільки більшість варіантів можливого перевищення влади саме цією категорією входить до складів злочинів відповідальність за які передбачено XVIII розділом КК «Злочини проти правосуддя». Варто відмітити, що вони здебільшого не пов'язані із бажанням незаконного збагачення. Тим більш, що згідно з відомостями, наданими Єдиним державним реєстром судових рішень, протягом 2013 року перевищення влади чи службових повноважень вчинили 161 працівник правоохоронних органів, а з моменту часткової декриміналізації злочину по сьогоднішній день – 6 осіб. З 01.01.2013 по 21.02.2014 рік незаконні дії, передбачені ст. 365 КК України вчинили 77 службових осіб [6].

Встановлення відповідальності лише щодо правоохоронців за перевищення влади чи службових повноважень у ст. 365 КК суперечить не тільки міжнародним нормативно-правовим актам щодо протидії корупції, а й принципам кримінального права, одним з яких є принцип рівності усіх громадян перед законом. Конституцією України, у ст. 24 також зазначено, що «...не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 41, ст. 414): [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>.
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

проти корупції» від 21.02.2014 р.(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 12, ст. 188): [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/746-18>.

3. «Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 01.01.2010 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 49): [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/-laws/show/995_c16.
4. Указ Президента України «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки» від 21 жовтня 2011 року № 1001/2011: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/-laws/show/1001/2011>.
5. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: Навчально-практичний посібник / Укл. Б. О. Кириць – Львів: Ліга-прес, 2008. – 408 с.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>.
7. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

Сарнавський Микола Олександрович,

студент 3-го курсу Міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Оробець Костянтин Миколайович,
асистент кафедри кримінального права № 2 Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ
ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ
ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ**

В Особливій частині КК України, а також КК Російської Федерації, відповідальність за вчинення злочинів проти громадської безпеки встановлюється нормами, які згруповані в окремий розділ (главу): розділ IX «Злочини проти громадської безпеки» КК України та глава 24 «Злочини проти громадської безпеки» КК Російської Федерації.

Суспільна небезпечність злочинів цієї категорії полягає в тому, що вони порушують безпечні умови життєдіяльності – загальну (спільну) безпеку, безпеку життя, здоров'я, власності широкого і невизначеного кола осіб та безпеку інших цінностей суспільства, створюють загрозу настання тяжких наслідків, а нерідко до них і призводять [2, с. 3]. Перерахованими цінностями має визначатись

© Сарнавський М. О., 2014

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

пріоритетність у діяльності правоохоронної системи держави, спрямованої на запобігання та протидію злочинності.

У сучасний період, який характеризується вкрай нестабільною політичною, економічною обстановкою, наявністю сепаратистських проявів, масштабних проявів насильства із застосуванням зброї, створенням незаконних військових угруповань та їх підвищеною активністю, набуває особливої значущості боротьба із злочинами, пов'язаними із викраденням, привласненням, вимаганням вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодінням ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 262 КК України).

Аналогом ст. 262 КК України в російському варіанті є ст. 226 «Розкрадання або вимагання зброї, боеприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв» КК РФ. Конструктивно ці статті мають суттєві відмінності, що породжує певний інтерес для наукового дослідження із застосуванням порівняльно-правового методу.

Цей метод дає змогу вийти за межі своєї національної системи права, дослідити проблеми юридичної науки і практики з кримінального права інших держав, розширити межі наукових пошуків, здійснити обмін кримінально-правовою інформацією, врахувати як позитивний, так і негативний досвід у законотворчості й у правозастосуванні [1, с. 342].

Серед існуючого спектру відмінностей між статтями 262 КК України та 226 КК Російської Федерації зупинимось на деяких відмінностях, пов'язаних із законодавчим формулюванням об'єктивної сторони цих складів злочинів.

Український законодавець у диспозиції ст. 262 КК України вказав наступні ознаки об'єктивної сторони: а) дія як форма суспільно небезпечного діяння; б) спосіб вчинення злочинної дії. При цьому дія знайшла своє вираження у виді п'яти форм злочинного посягання: у ч. 1 статті – викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння певним способом (шахрайством); у ч. 2 статті – заволодіння певним способом (зловживанням службовою особою своїм службовим становищем); у ч. 3 статті – розбій. Всі ці форми злочинного посягання мають свої індивідуальні істотні ознаки, завдяки яким здійснюється їх розмежування. Визначень цих понять стаття не містить. Сутнісні ознаки злочину, вчиненого у цих формах, вироблені наукою кримінального права та сферою правозастосування [2, с. 126].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

На відміну від українського законодавця, російський законодавець у ст. 226 КК Російської Федерації не пішов шляхом зазначення у диспозиції статті вичерпного переліку форм злочинної дії, а застосував узагальнюючий термін «розкрадання». Дефініція розкрадання зазначається у примітці до ст. 158 «Крадіжка» КК Російської Федерації: «Під розкраданням у статтях цього Кодексу розуміються вчинені з корисливою метою протиправне безоплатне вилучення і (або) обернення чужого майна на користь винної особи або інших осіб, що спричинили шкоду власнику або іншому володільцю цього майна».

У вітчизняній науці кримінального права висловлюються неоднозначні точки зору щодо досконалості вищезазначеної дефініції. Однак, на нашу думку, підхід російського законодавця, що полягає у застосуванні узагальнюючого терміну для різних форм злочинної дії, заслуговує на схвалення. Він дає можливість охоплювати при кримінально-правовій кваліфікації весь спектр злочинних дій, ознаки яких вказані у дефініції. Порівнюючи у цьому контексті український варіант конструювання об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК України, можна у якості прикладу відмітити існуючу на практиці складність кримінально-правової кваліфікації розтрата вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв та радіоактивних матеріалів.

Введення уніфікованого вищевказаного узагальнюючого терміну до КК України та передбачення відповідного законодавчого визначення поняття, що відтворює сутність явища об'єктивної дійсності, сприяло б однозначному та правильному застосуванню кримінального закону на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панов М. І. Лекція професора М. Панова: вступ до курсу «Кримінальне право України» / М. І. Панов // Право України. – 2011. – № 9. – С. 321–342.
2. Тихий В. П. Відповідальність за злочини проти громадської безпеки: науково-практичний коментар / В. П. Тихий. – К. : НКЦ СБ України, 2007. – 92 с.
3. Сарнавський М. О. Логічні неточності конструювання деяких норм кримінального закону / М. О. Сарнавський // Логіка і право. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Логіка і право». Харків, 11 травня 2012 р. / Науковий редактор: д-р філос. наук, проф. О. М. Юркевич. – Х. : Видавництво «ФО-П Корецька Л.О.», 2012. – С. 125–127.

Ступак Ігор Анатолійович,

студент 3-го курсу Інституту підготовки кадрів для органів
прокуратури України Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Харитонова Олена Володимирівна,
доцент кафедри кримінального права № 1 Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент

**УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ТА США:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Зі змісту ст. 212 КК України 2001 р. «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» вбачається, що суб'єктами цього злочину можуть бути: 1) службова особа підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, 2) особа, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, 3) будь-яка інша особа, що зобов'язана сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі, що входять в систему оподаткування і введені в установленому законом порядку [1, с. 174]. Згідно з вимогами ст. 18 Загальної частини КК України такими суб'єктами можуть бути лише фізичні особи.

Що стосується врегулювання цього питання в кримінальному законодавстві США, то необхідно зазначити, що у федеральному Титулі 18 Кодексу США (Title 18 of the United States Code) даний злочин (tax evasion) визначається як нелегальне ухилення від податків особами, корпораціями і трестами [2]. Більш повно дане поняття розкрито у Титулі 26 Кодексу США (Title 26 of the United States Code), Внутрішньому Кодексі Доходів (Internal Revenue Code), де воно визначене як умисне намагання будь-якої особи ухилитися будь-яким чином від податку, встановленого даним титулом (title) або іншого обов'язкового платежу [3]. Причому, як підкреслюється в справах United States v. Knox Coal Co., United States v. American Stevedores Inc., United States v. Lusting та інших, під «особою» в даному випадку розуміється, крім фізичної особи, як представника корпорації, також і сама така корпорація. Тобто термін «особа» тут вживається у широкому значенні – як фізична та юридична особа [4, chapter 1, section 1, p.2]. Проте для визнання юридичної особи суб'єктом розглядуваного злочину необхідна наявність певних умов, які були встановлені прецедентом State Minnesota v. Christy Pontiac, де було визначено три необхідні кри-

терії відповідальності юридичної особи за дії свого агента: 1) протиправні дії були скоєні працівником у межах його службових повноважень; 2) ці дії виконувались в інтересах корпорації; 3) вони були вчинені за дорученням керівництва корпорації. Наявність всіх трьох ознак є необхідною для притягнення юридичної особи до відповідальності[5; с. 241].

Варто зазначити, що при розробці чинного Кримінального Кодексу України також висувалися пропозиції визнати юридичну особу суб'єктом, зокрема, цього злочину. Дискусії в наукових колах з цього питання мають давню історію. Зокрема, деякі вчені зазначають, що визнання юридичної особи суб'єктом даного злочину буде порушенням принципу персональної відповідальності, оскільки, наприклад, штрафні санкції проти юридичної особи можуть позначитися на її працівниках, принципі недопустимості подвійного покарання, відповідальності за вину, оскільки юридична особа фактично буде відповідати за дії свого працівника і, взагалі, дані зміни можуть призвести «до значних ускладнень»[6; 7, с. 268].

В той же час американські юристи аргументують доцільність визнання корпорації суб'єктом даного складу злочину значною суспільною небезпечністю ухилення від сплати податків, яка має наслідком недоотримання бюджетом значних коштів, і з цим важко не погодитись. Крім того, ще одна форма проявлення даного злочину, яка є навіть ще більш небезпечною – це можливість завдання шкоди національним інтересам держави на міжнародній арені. Наприклад, у справі *United States v. Arch Trading Co.*, компанія Arch Trading Co була визнана винною у протиправному укладенні двох-мільйонного контракту з Іраком (в той час як громадянам та юридичним особам США заборонялося вступати у будь-які правовідносини з представниками цієї країни) і прихованні цієї угоди, а відповідно, і доходу від неї, з якої повинен був стягуватися податок [8].

Безспірно, будь-яка галузь права, і кримінальне право не є винятком, весь час повинна знаходитися (і знаходиться) в постійному розвитку, в тому числі із врахуванням іноземного досвіду. З часом деякі концепції починають потребувати перегляду та вдосконалення. Досвід багатьох країн Заходу, зокрема, США показує, що на певному рівні розвитку найбільш впливовими суб'єктами суспільних відносин замість фізичних осіб стають юридичні особи, адже можливості кожної конкретної особи прямо пропорційні можливостям того учасника суспільних відносин, від імені якого він виступає. Звичайно, юридичні особи як об'єднання фізичних

осіб є в цьому плані більш впливовими, ніж одна окремо взята фізична особа, а тому і можлива суспільна небезпечність злочинів, вчинених цими двома суб'єктами, також є різною. Крім цього, не можна погодитись з тезою щодо неможливості юридичної особи відповідати за дії її працівників. Думається, проблематика цього моменту може вирішуватися вже згадуваним трискладовим тестом: 1) якщо службова особа діяла в межах своїх службових повноважень, 2) в інтересах юридичної особи і, що найважливіше, 3) за дорученням керівництва юридичної особи, наприклад, акціонерів, то вона в даному випадку виступає нічим іншим, як знаряддям вчинення злочину, а відповідальність покладається на юридичну особу.

Очевидно, що осіб, які дійсно отримують вигоду від ухилення від сплати податків, тобто акціонерів компанії, нерідко неможливо притягнути до відповідальності через те, що їх офіційна діяльність в управлінні юридичною особою може обмежуватися отриманням дивідендів, і в такому випадку, коли відповідальність замість юридичної особи доведеться нести її службовій особі, дійсно буде страждати принцип невідворотності та персоніфікації покарання. Цьому можна запобігти, притягуючи до відповідальності справжнього суб'єкта ухилення від сплати податків – його платника (юридичну особу); в той же час відповідальність самої службової особи доцільно визначати на основі висвітлених вище критеріїв.

З переходом України до ринкової економіки, оголошення європейського курсу нашої держави, з'являється можливість сподіватись, що з розвитком підприємницької діяльності та наближенням економічного розвитку України до рівня західних стандартів, дедалі більше суспільні відносини будуть представлені взаємодією різноманітних юридичних осіб, а їх значення у суспільному житті країни значно збільшиться. Відповідно, і дана проблема також буде набирати все більших масштабів, вимагаючи законодавчого удосконалення визначення суб'єкту ухилення від сплати податків, безперечно із врахуванням іноземного досвіду, і зокрема, США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Киричко В. М., Перепелиця О. І. Злочини у сфері господарської діяльності за Кримінальним кодексом України та в судовій практиці[Текст]: науково-практичний коментар. – Х. : Право, 2010. – 784 с.
2. Title 18 of the United States Code
3. Title 26 of the United States Code(Internal Revenue Code)

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

4. Tax Crimes Handbook / Office of Chief Counsel, Criminal Tax Division – 2009[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.irs.gov%2Fpub%2Firs-utl%2Ftax_crimes_handbook.pdf&ei=s69OU_XcNoK7ygO-4YKIBA&usg=AFQjCNH0E17gggDwYKhHLOuw_06sVzmt_A&sig2=U6jhP13F49ofH2DhuJh2HA&bvm=bv.64764171,d.bGE.
5. Каменський Д.В. Кримінальна відповідальність за податкові злочини за федеральним законодавством США [Текст]. – Луганськ, 2011. – 424 с.
6. Кураш Я. М. Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. – Х., 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nulau.edu.ua/REPOZITORII/UGOLOV_PRAVO_3/-Knigi/KONSPEKT_PODATKIV_1999.html.
7. Брич Л., Навроцький В. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні [Текст]. – К. : Атіка, 2000. – 288 с.
8. U.S. v. ARCH TRADING CO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.leagle.com/decision/19932074987F2d1087_11915.xml/U.S.%20v.%20ARCH%20TRADING%20CO.

Хілюк Микола Дмитрович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Цвіркун Наталія Юрївна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТУ ГРАБЕЖУ

Вирішення питання про об'єкт грабежу базується на визначенні поняття об'єкта злочину. На теперішній час у науці кримінального права не завершено дискусію щодо сутності об'єкта злочину.

Представники першого напрямку вважають, що об'єктом злочинів є блага і цінності, що охороняються кримінальним законом. Теорію об'єкту злочину як правового блага підтримували С. Б. Гавриш, В. Г. Грузкова, А. Л. Дудников, В. Е. Коновалова, Л. Е. Моїсеєнко, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, А. В. Наумов. Як вказує П. С. Матишевський, «об'єкт як елемент складу злочину – це цінності, що охороняються кримінальним законом, проти яких

спрямоване злочинне діяння і яким воно може заподіяти або заподіює шкоду» [1, с. 100].

Другий напрям найбільш чітко і послідовно представлений у працях Г. П. Новосьолова. Критикуючи концепцію об'єкта як сукупності суспільних відносин і ґрунтуючись на тому, що від злочину завжди страждають люди, він робить висновок, що об'єктом кожного злочину є люди – індивіди або їхні малі чи великі групи (об'єднання) або в цілому суспільство (соціум) [2, с. 53–64].

Третій напрям відображений у роботах В. П. Ємельянова. Принципово погоджуючись з представниками двох попередніх напрямів, він вважає їх такими, що недостатньо повно і адекватно відображають ті об'єкти, які перебувають під охороною кримінального права. В. П. Ємельянов робить висновок, що універсальною категорією, яка здатна охопити собою всі без винятку охоронювані кримінальним законом реальні об'єкти, може бути категорія «сфери життєдіяльності людей» [3, с. 133].

Грабіж, передбачений ст. 186 Кримінального кодексу України (далі – КК), розташовано у розділі VI Особливої частини КК «Злочини проти власності». В науці кримінального права прийнято вважати, що назва розділу Особливої частини вказує на родовий об'єкт злочинів, які охоплюються відповідними статтями. Отже, всі злочини, які охоплюються статтями розділу VI Особливої частини КК, посягають на власність.

Виходячи з назви розділу VI Особливої частини КК, об'єктом злочинів цього розділу є відносини власності. Відповідно до ст. 319 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) власник на свій розсуд володіє, користується і розпоряджається належним йому майном і іншими об'єктами відносин власності [4]. Отже, як юридична категорія право власності є забезпеченою законом можливістю володіти, користуватися та розпоряджатися належним власнику майном. Володіння означає господарське панування власника над річчю, приналежність майна окремій людині. Під використанням слід розуміти отримання із речі корисливих якостей шляхом її виробничого або ж особистого споживання. Розпорядження представляє собою вчинення відносно майна вчинків, які визначають його подальшу долю (у т.ч. обміну, пошкодження або знищення) [5, с. 433]. Злочинне діяння порушує відносини власності, створюючи неможливість для власника реалізовувати свої права стосовно володіння, користування та розпорядження належним йому майном. Отже, родовим об'єктом злочинів проти власності є

сукупність суспільних відносин власності з приводу володіння, користування та розпорядження майном.

ЦК передбачає форми власності – приватна, комунальна, державна, власність народу України (ст. 324-327 ЦК) [8]. З урахуванням такого поділу вважаємо за необхідне визначати безпосереднім об'єктом злочинів проти власності відносини власності в рамках певної їх форми. Тобто безпосередній об'єкт злочинів проти власності можна визначити як відносини власності в рамках певної їх правової форми залежно від правового статусу суб'єктів права власності, на які безпосередньо посягають (спрямовані) суспільно небезпечні діяння, передбачені Розділом VI Особливої частини КК, і яким вони заподіюють чи можуть заподіяти істотну шкоду. Слід зазначити, що злочинне посягання на власність може в тому чи іншому ступені спричиняти шкоду й іншим суспільним відносинам, які тісно пов'язані з відносинами власності. Тому в таких випадках можна встановити декілька безпосередніх об'єктів, вплив кожного з яких на характер та ступінь суспільної небезпечності злочину, а також на розташування його складу в системі Особливої частини КК далеко не однаковий [6, с. 15]. Так, специфіка певних способів злочинного заволодіння чужим майном є такою, що злочини проти власності одночасно посягають не тільки на власність, але й на життя, здоров'я, волю, свободу пересування власника майна. Саме тому *додатковими* (обов'язковими або факультативними) об'єктами окремих злочинів проти власності (в залежності від характеру дії і способу злочинного посягання) є життя, здоров'я, честь, гідність, особиста недоторканність, безпека людини та інші суспільні відносини, які порушуються чи можуть порушуватися у зв'язку з посяганням на відносини власності як на основний об'єкт (відносини приватної, комунальної чи державної форм власності). Ці додаткові об'єкти, що страждають при злочинних посяганнях на відносини власності, значною мірою підвищують ступінь суспільної небезпеки вчиненого, що суттєво впливає на конституцію санкцій і тяжкість покарання, передбаченого в них за ці злочини. Так, ч. 2 ст. 186 КК передбачає відповідальність за грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства. Такий грабіж має додатковий безпосередній об'єкт – свободу і тілесну недоторканність особи [7, с. 154].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Отже, безпосередній об'єкт грабежу слід визначити як сукупність суспільних відносин власності з приводу володіння, користування та розпорядження майном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. – К. : А.С.К., 2001. – 352 с.
2. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты РФ. – М. : Издательство НОРМА, 2001. – 208 с.
3. Ємельянов В. П. Визначення об'єкта злочину в кримінально-правовій науці: дискусійні питання // Вісник Запоріж. юрид. ін-ту ДДУВС. – 2009. – № 2.
4. Цивільний кодекс України // ВВР. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
5. Цивільний кодекс України : Наук.-практ. комент. / за ред. А. С. Довгєрта ін. – К., 2004.
6. Панов Н. И. Уголовная ответственность за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием. – Х., 1977. – 128 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташи-са, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і доп. – Х., 2010. – 608 с.

Чернуха Катерина Сергіївна,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Гуренко Дмитро Юрійович,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАПЕЮ
364 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Проблема ефективності запобігання корупції є актуальною для будь якої держави, і саме визначення таких заходів сприяло активному дослідженню цього явища, результатом якого було написання значної кількості книг, статей, проведення міжнародних конференцій, рекомендацій щодо її запобігання. Але не зважаючи на такий високий рівень досліджень та застосованих заходів, корупція, як явище, не зменшується у своїх масштабах, і, на жаль, відбувається її проникнення у всі сфери життя [1, с. 143]. Згідно з результатами дослідження проведеного міжнародною

організацією Transparency International Індексу сприйняття корупції у 2013 році, рейтинг України за рівнем корумпованості залишився практично незмінним – 25 балів зі 100 можливих. Таким чином наша країна посіла 144 місце серед 177 держав, охоплених дослідженням [2].

Кримінальне законодавство є однією з важливих складових системи антикорупційного законодавства України. Кримінально-правові норми антикорупційного спрямування направлені на протидію найбільш небезпечним, злочинним проявам корупції [3, с. 328, 329]. Правильне тлумачення та практичне застосування положень, які закріплені в цих нормах, має важливе як теоретичне, так і практичне значення [4, с. 62].

Із прийняттям Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року № 746-VII відбулися значні зміни в положеннях норм ст. 364 Кримінального кодексу України (далі КК), а саме: 1) в абзаці першому частини першої слова «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» замінені словами «з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи»; 2) частину третю виключено; 3) в абзацах першому та другому пункту 1 примітки до статті цифри «365» виключено; 4) у пункті 3 примітки до статті цифри «365-1» виключено. Але на законодавчому рівні не здійснюється кримінально-правова характеристика прийнятих норм.

Згідно зі ст. 364 КК України до кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем може притягатись лише службова особа (спеціальний суб'єкт), але поширена у чинному законодавстві України гра слів «службова особа – посадова особа – державний службовець» і відтак різне тлумачення даних понять, зовсім не вносить чіткості у вирішення питання про те, хто ж є суб'єктом службових злочинів.

З метою визначення поняття «посадова особа» Міністерство юстиції України підготувало лист від 22.02.2013 №1332-0-26-13/11, де зазначається, що для визначення поняття «посадова особа» необхідно виходити з правозастосовної практики, яка зазначає, що головним критерієм віднесення особи до кола посадових осіб є наявність в неї організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. У свою чергу, відповідно до судо-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

вої практики, яка склалася і знайшла своє відображення у відповідному узагальненні Верховного Суду України (Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво»), організаційно-розпорядчими обов'язками є обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності.

Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо).

У той же час під адміністративно-господарськими обов'язками розуміються обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревизорів та контролерів тощо.

Що ж стосується визначення поняття «службова особа», то згідно з частинами 1, 2 примітки до ст. 364 КК України, відповідно до якої службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Крім того, службовими особами в КК України, також визнаються особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

В свою чергу відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2002 «Про судову практику у справах про хабарництво» представники влади – це працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. А саме, це такі особи, які в межах своїх повноважень мають право віддавати обов'язкові для виконання іншим особам (як фізичним, так і юридичним) накази, розпорядження, вказівки, приймати не тільки в межах відомства, представниками якого вони є, а й поза ним, громадян, з приводу поведінки, вчинків, діянь громадян, не підпорядкованих їм по службі чи роботі, а це наприклад: народні депутати; прокурори та їхні помічники; працівники міліції; пожежні інспектори, інспектори рибного нагляду, мисливські й податкові інспектори та інші.

Отже, можна зробити висновок, що законодавством чітко не розмежовуються поняття «посадова особа» та «службова особа»

Що ж стосується громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності, то він може бути визнаний службовою особою (посадовою особою) лише тоді, коли у нього реально виникає можливість виконання вказаних вище обов'язків. А це можливо у випадку, коли такий громадянин на умовах трудового договору наймає працівників для сприяння йому у здійсненні підприємницької діяльності. За таких обставин він набуває організаційно-розпорядчих повноважень стосовно найманих працівників (право ставити перед ними певні завдання, визначати розмір заробітної плати, розпорядок робочого дня, застосовувати дисциплінарні стягнення тощо).

Щодо вирішення питання щодо кваліфікації суспільно-небезпечного діяння тієї чи іншої особи як злочину у сфері служ-

бової діяльності треба мати на увазі, що «особа здобуває права службової внаслідок не будь-якого повноваження, а тільки такого, яке пов'язане з наданням їй організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій» [6, с. 55].

Отже, викладене дозволяє зробити висновок про необхідність більш конкретного визначення терміну «службова особа» та конкретизувати перелік осіб, яких слід визнавати службовими особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кулакова Н. В. Проблеми запобігання корупції / Н. В. Кулакова // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні : матеріали науково-практичної конференції (19 квітня 2013 року, м. Харків) / МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : Золота миля, 2013. – 322 с.
2. Transparency International [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/content/4036.html>
3. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.
4. Васильєв А. А. Кримінально-правові засоби протидії корупції: окремі аспекти законодавчого регулювання / А. А. Васильєв // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні : матеріали наук.-практ. конф. (19 квітня 2013 року, м. Харків) / МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : Золота миля, 2013. – 322 с.
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції : Закон України від 21 лютого 2014 року № 746-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 12. – Ст. 188.
6. Слущька Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності: навч. посіб. : рекомендовано МОН України / Т. І. Слущька. – К. : КНТ, 2007. – 168 с.

Юртаєва Світлана Вячеславівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Дніпропет-
ровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРИ ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ У СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

Згідно з чинним Кримінальним кодексом (далі – КК) України, обставини, які пом'якшують покарання, наведені у п 7 ст. 66 КК України. До них належить і вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого. Хоч дане поняття вживається у кримінальному законодавстві вже більше століття, з'ясування його значення та обставини при яких дане поняття має кримінально-правове значення були та є предметом наукових дискусій. Розгляду даного питання присвячено наукові праці таких науковців як О. В. Авраменко, М. І. Дубініної, М. Маланчак, Т. Приходька, В. М. Бурдіна, О. М. Попова, А. В. Байлова, Б. В. Сідорова, О. Д. Сітковської, В. В. Сташиса, Л. А. Остапенко, В. М. Ткаченко, Т. Ткаченка, Т. Г. Шавгулідзе, С. Шишкова та багато інших.

Постанова Пленуму Верховного суду України (далі – ПВСУ) «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7.02.2003 р. №2 у пункті 23 зазначено, що суб'єктивна сторона вбивства або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, відповідальність за які передбачено статтями 116 і 123 КК України, характеризується, окрім умислу, ще й таким емоційним станом винного, який значно знижував його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними. Необхідною умовою кваліфікації дій винного за зазначеними статтями є сильне душевне хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання чи тяжкої образи з боку потерпілого. У випадках, коли вбивство вчинено або тяжке тілесне ушкодження заподіяно після того, як стан сильного душевного хвилювання минув, ідеться вже не про «неможливість усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними» і кваліфікація відбувається за відповідними статтями КК України без урахування пом'якшуючих

обставин. Пом'якшуюче значення цієї обставини пов'язано з двома ознаками: а) наявністю стану душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок; б) протизаконних дій з боку потерпілого.

Під сильним душевним хвилюванням, викликаним неправомірними або аморальними діями потерпілого, розуміються сильні, такі, що швидко виникають та бурхливо протікають, короточасні стани психіки винного, причиною яких була неправомірна або аморальна поведінка потерпілого. Такий психічний стан спричинює жах, відчай, лють особи, що звужує її здатність значною мірою усвідомлювати свої дії або керувати ними [1, с. 151].

Причиною виникнення сильного душевного хвилювання можуть бути будь-які неправомірні, у т. ч. злочинні, або аморальні дії потерпілого. При цьому важливим є те, що стан сильного душевного хвилювання виник відразу після вчинення потерпілим вказаних дій, а не через значний проміжок часу після цього. Протиправні або аморальні дії можуть бути спрямовані не лише проти самого винного, а й проти його рідних, близьких або інших осіб, суспільства, держави тощо [1, с. 151]. Отже, вчинення потерпілим певних дій, які можуть бути причиною виникнення сильного душевного хвилювання, є однією з головних ознак для кваліфікації дій винної особи яка вчинила те чи інше каране діяння. Неправомірні дії – це дії, що не узгоджуються з вимогами правових норм, порушують правові приписи [2]. Таким чином будь-які діяння, які порушують чинне законодавство, в тому числі і кримінальне, можуть бути причиною виникнення сильного душевного хвилювання. Аморальні дії – це дії які суперечать нормам загальноприйнятої моралі. Якщо говорити про аморальність, то дії, які можуть підпасти під дане описання, необхідно оцінювати не тільки з об'єктивної, а і з суб'єктивної точки зору, а також моральні установки особи яка вчинила злочин.

Якщо погодитись з думкою Бурдіна В. М. та деяких інших науковців, що при вирішенні питання про тяжкість образи до уваги обов'язково треба брати її об'єктивний зміст, слід дійти висновку, що в окремих випадках суб'єктивне сприйняття образи нівелюється. Адже застосування об'єктивного критерію при вирішенні цього питання завжди буде базуватися на певному сумніві в тому, що не зважаючи на те, що у конкретної особи на поведінку потерпілого виник стан сильного душевного хвилювання, але в іншій особи такий стан міг і не виникнути. Справа в тому, що тут необхідно брати до уваги те, що причина завжди рівна своєму наслідкові – немає маленьких причин, які б спричиняли великі наслідки,

і навпаки. Тобто, коли вже образа обумовила виникнення стану сильного душевного хвилювання, то очевидно, що для цієї конкретної особи вона була тяжкою, не зважаючи на те, що більшість інших осіб на неї могли зреагувати по-іншому [3, с. 288].

В даному випадку ми згодні з Дудоровим О.О., який зазначає, що характер поведінки потерпілого, яка зумовила виникнення стану сильного душевного хвилювання, впливає на ступінь тяжкості вчиненого злочину, передбаченого ст. 123 КК України, і в такій якості має враховуватись при призначенні покарання [4]. Адже силі дії рівна сила протидії. Якщо вчинки потерпілого характеризувалися не просто образою, а тяжкою образою, систематичним знущанням, привселюдним приниженням або аморальними діями які здатні викликати сильне душевне хвилювання у винної особи, то саме ті дії потерпілого щодо винної особи, їх ступінь протиправності та аморальності, а також значення для винної особи будуть впливати на ступінь тяжкості вчиненого злочину.

Стан сильного душевного хвилювання (фізіологічний афект або непатологічний) – це раптовий і дуже інтенсивний емоційно-психологічний стан (реакція) людини, який значно знижує її здатність керувати своїми вчинками. Неправомірні дії, про які йдеться, полягають у застосуванні з боку однієї людини до іншої людини психічного або фізичного насильства, вчинення розпутних дій, знущання над нею, нанесення тяжкої образи, вчинення зухвалого ошуканства тощо, що викликає стан фізіологічного афекту і вчинення людиною в такому стані злочину щодо свого кривдника [5, с. 245].

Слово «сильне» служить показником того, що виникає у винного хвилювання має бути вираженим, інтенсивним і порушувати нормальну психічну регуляцію поведінки. Разом з тим дезорганізація психічної діяльності не повинна бути настільки глибокою, щоб повністю виключати здатність особи до усвідомлення своїх вчинків і до керівництва ними. Цим сильне душевне хвилювання, що є не хворобливим станом осудної людини, відрізняється від хворобливих психічних розладів, що обумовлюють неосудність (до останніх належить, зокрема, патологічний афект) [6].

Отже, у даному випадку йдеться про злочин, в якому водночас є вина злочинця і у певному розумінні вина самого потерпілого від злочину. Обставину, про яку йдеться, суд не може враховувати як таку, що пом'якшує відповідальність, якщо вона визначена в законі як обов'язкова ознака конкретного складу злочину (статті 116 і 123 КК). [5, с. 245] Наявність такої обставини як стан сильного

душевного хвилювання і дій які призвели до його виникнення є причиною існування відповідних окремих привілейованих статей, а не просто частини загальної статті за обставин, що пом'якшують відповідальність.

Розглянемо умисне вбивство у стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК України), за яке передбачене покарання у вигляді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк. Виходячи із санкції цієї статті дане протиправне діяння є злочином середньої тяжкості, а тому за його вчинення особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності за наявності підстав, визначених ст.ст. 47, 48, 49 КК України. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання (ст. 123 КК України) яке карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років і є злочином невеликої тяжкості, а отже, за його вчинення особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності за наявності підстав, визначених ст.ст. 45–49 КК України. Проте і стосовно цього злочину не знайдено випадків звільнення осіб, які вчинили такий злочин, від кримінальної відповідальності. Основою підтвердження наведених даних є дослідження Авраменко В. О.[7].

Підсумовуючи, розглянуте можна дійти наступного **висновку**: розглянуті привілейовані склади злочинів необхідні кримінальному праву. Але залишається не чітко визначений законодавством стан сильного душевного хвилювання, наявність якого дозволяє застосовувати відповідну статтю КК України. Законодавець слушно не конкретизує дії потерпілого, адже для кожної особи своя межа виникнення стану сильного душевного хвилювання при протиправних чи аморальних діях. Якщо для однієї особи достатньо лише один раз привселюдно бути приниженою для виникнення бажання помсти, заподіяння шкоди кривдникові у стані сильного душевного хвилювання, то для іншої – навіть систематичні приниження не викликає такого бажання. Також не можемо не відмітити, що велике значення для кваліфікації злочинів за ст. 116 та ст. 123 КК мають сприйняття винною особою дій потерпілого та їх протиправність та аморальність, тобто чим більше потерпілий завдасть своїми діями шкоди винному, тим більша ймовірність того, що у винного виникне бажання помсти у стані сильного душевного хвилювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка – К.: Атіка, 2005. – 1064 с.
2. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст] : підручник / О. В. Зайчук [та ін.]; відп. ред. О. В. Зайчук. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 685 с.
3. Бурдін В. Про поняття «протизаконне насильство», «тяжка образа» та «систематичне знущання» в складах злочинів, передбачених в ст. 116 та ст. 123 КК України / В. Бурдін // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2006. – Вип. 42. – 384 с.
4. Дудоров О. О. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання: поняття, правова природа, значення / О. О. Дудоров // Вісник запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2011. – №1. – С. 204–211.
5. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Станом на вересень 2011 р. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
6. Шишков С. Установление «внезапно возникшего сильного душевного волнения (аффекта)» // Законность. – 2002. – №11. – С. 24.
7. Авраменко О. В. Врахування стану сильного душевного хвилювання у кримінально-правовій кваліфікації // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2007. – Вип. 1. – С. 218–230.

Яблонська Аліна Євгенівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,
викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТЕР'Ю СВОЄЇ
НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ**

В наш час одним з важливих питань, яке хвилює вчених кримінального права, та практиків є проблема кваліфікації злочинів, до них відносяться і такі злочини як умисне вбивство матер'ю своєї новонародженої дитини. Вирішення цього питання є необхідним, оскільки впливає на кримінально-правову оцінку діянь матері, яка

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

вбиває свою новонароджену дитину і кваліфікація діянь інших співучасників, якщо такі є. Для того, щоб вірно кваліфікувати злочини даної категорії, потрібно володіти не тільки знаннями на теоретичному рівні, але й вміти застосовувати їх в практичній діяльності. З цього і випливає *актуальність даної роботи*, що полягає у вирішенні питань, пов'язаних з правильною та чіткою кваліфікацією злочинів, таких як вчинення умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини.

Умисні посягання на життя у всі часи визнавались одними із найбільш тяжких злочинів. Будь-яке умисне вбивство має винятково високий ступінь суспільної небезпеки. Повідомлення про ці злочини завжди спричиняють особливий суспільний резонанс і насамперед, коли йдеться про вбивство новонародженої дитини. Адже дитина, як зазначається у ратифікованій Україною Конвенції про права дитини, внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування [1].

Дослідження цієї проблеми потребує визначення характерних особливостей злочинів даного виду. На думку Старко О. Л., дітовбивство – це умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів [2]. На нашу думку, поняття «дітовбивство» є більш широким за своїм обсягом, тому що відповідальність за цей злочин передбачена декількома статтями КК України. Кваліфікації цього злочину можлива за ч. 2 п. 2 ст. 115 чи за ст. 117 КК України, що сприяє можливості виникнення конкуренції кримінально-правових норм.

Проблемні ознаки умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини виражені словами «новонароджена дитина», «матір», «під час пологів», «відразу після пологів». Постанова Пленуму Верховного Суду України (далі – ППВСУ) від 7 лютого 2003р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» не містить конкретних і чітких орієнтирів змісту цих ознак [3].

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» початком кримінально-правової охорони життя дитини (у тому числі й при народженні дитини в результаті кесаревого розтину) слід вважати появу будь-якої частини тіла дитини з утроби матері. При кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини за обставин народження дитини за допомогою штучного методу розродження, визначення початкового моменту життя немає принципового значення, що зумовлено специфікою конс-

трукції ст. 117 КК України – часовим проміжком «під час пологів». Така ознака, як життєздатність (здатність новонародженої дитини до подальшого існування поза організмом матері) не завжди має кримінально-правове значення. Нежиттєздатна дитина (недоношені новонароджені, а також новонароджені, які мають аномалії розвитку та деякі хворобливі стани) народжується живою, тому позбавлення її життя слід вважати вбивством [4].

Доцільним є визначення меж періоду новонародженості (у розумінні ст. 117 КК України), який триває з моменту початку кримінально-правової охорони життя дитини й закінчується з моментом завершення особливого психофізичного стану матері (який визначається у кожному конкретному випадку), та внесення у зв'язку з цим змін до відповідної постанови Пленуму Верховного Суду України. У педіатрії новонародженим визнається немовля з моменту констатації живонародженості і до 28 днів життя; в акушерстві початковий момент новонародженості конкретизується першим подихом і перерізанням пуповини, а продовжуваність періоду новонародженості дорівнює одному тижню; в судовій медицині період новонародженості обмежений однією добою[5]. На нашу думку необхідно вказати у Постанові Пленуму Верховного Суду конкретний термін новонародженості та його межі.

На думку Лукічева О.В. поняття «під час пологів» слід розуміти як певний проміжок часу, який триває з моменту початку кримінально-правової охорони життя дитини до закінчення пологового процесу. Період «відразу після пологів» настає після завершення послідового (останнього) періоду пологів. Момент закінчення цього проміжку часу вирішується у кожному конкретному випадку, враховуючи всі обставини справи. Орієнтиром визначення цього моменту може слугувати момент початку проведення заходів по догляду за щойно народженим немовлям (перев'язування пуповини, миття, годування немовляти) [6, с. 32]. На мою думку, слід підкреслити, що особливий психофізіологічний стан жінки під час скоєння вбивства новонародженої дитини необхідно відмежовувати від так званих післяпологових психозів, які складаються з ендогенних органічних захворювань (шизофренія, маніакально-депресивний психоз), що спровоковані вагітністю та пологами. В таких випадках мати на момент вчинення злочину визнається неосудною і кримінальний відповідальності не підлягає.

Вчинення умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини повторно має місце на практиці й також свідчить про під-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

вищену небезпечність винної особи, але передбачає розрив у часі, протягом якого є можливість обдумати вирішення ситуації, що спонукає зробити висновок про доцільність визнання даної обставини обтяжуючою [7, с. 9].

Особливості розглядуваного складу злочину, який містить ознаки спеціального суб'єкта, усувають можливість кваліфікації дій інших, крім матері, співучасників умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини, за ст. 117 КК України. Привілейований склад злочину стосується лише жінки, яка виносила та народила дитину.

Юридична конструкція об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 117, відповідає типовій юридичній конструкції умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК), а саме наявності: а) діяння, що полягає в посяганні на життя іншої людини (новонародженої дитини); б) наслідку у вигляді настання біологічної смерті потерпілого; в) причинного зв'язку між діянням і наслідком [8, с. 45].

У свою чергу посягання на життя новонародженої дитини може бути здійснене як активною формою поведінки (дією), так і пасивною формою поведінки (бездіяльністю).

Убивство шляхом дії може полягати у безпосередньому фізичному впливі на організм новонародженої дитини (нанесення ударів у життєво важливі органи, здавлювання шиї тощо), а також зумовлювати такий вплив через будь-які чинники зовнішнього середовища (дія високої чи низької температури, електроструму, отрути, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів тощо). Бездіяльність як спосіб посягання на життя новонародженої дитини виявляється у тому, що винна особа (мати новонародженої дитини) не вчиняє дій, які б відвернули настання смерті потерпілого (новонародженої дитини), хоча в конкретній ситуації вона могла і повинна була такі дії вчинити (відмова від годування тощо). Наслідки у вигляді біологічної смерті новонародженого – обов'язкова ознака вбивства, коли мова йде про склад закінченого злочину. Протиправне посягання, яке призвело до клінічної смерті новонародженого, але останній врешті-решт залишився живим, за відповідних умов може розцінюватись лише як замах на умисне вбивство або як спричинення умисного чи необережного тяжкого тілесного ушкодження, небезпечного для життя в момент заподіяння [9]. Однією з необхідних умов визнання особи винною у скоєнні вбивства є встановлення причинного зв'язку між її діянням і наслідком – настанням смерті новонародженого.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Враховуючи те, що новонароджена дитина є малолітньою дитиною, а вбивство малолітньої дитини передбачено в якості кваліфікуючої ознаки п. 2 ч. 2 ст. 115 КК, пропонується вчинення таких дій через деякий час після пологів кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК. Такий підхід вимагає зміни відповідного роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з цього питання (п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2) [10].

Доцільно доповнити ст. 117 КК України частиною 2, якою передбачити відповідальність за умисне вбивство матір'ю під час пологів або відразу після пологів своїх двох чи більше дітей або вчинення цього злочину повторно. Це положення закону могло б застосовуватись на практиці у випадках вбивства двох чи більше дітей або при повторності дій.

Провівши дослідження змісту та значення основних складових, умисне вбивство може кваліфікуватися за ст. 117 КК України лише тоді, коли дитину вбила мати, яка цю дитину народила. Вбивство чужої дитини незалежно від будь-яких обставин не може кваліфікуватися за ст. 117 КК України. За ст. 117 КК України кваліфікується вбивство, вчинене матір'ю під час пологів або відразу ж після них. Якщо після пологів минув деякий час, то заподіяне вбивство, хоч би і матір'ю своєї новонародженої дитини, не може кваліфікуватися за ст. 117 КК України. Не може кваліфікуватися за ст. 117 КК посягання на життя плода ще до пологів. Такі дії кваліфікуються як незаконне проведення абортів (ст. 134 КК).

Отже, у випадках, коли жінка, яка вчиняє умисне вбивство своєї новонародженої дитини із заздалегідь обдуманим умислом, під час пологів або одразу після них й не перебуває в певному психофізіологічному стані, то її дії у будь-якому випадку повинні кваліфікуватися за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України (у випадку відсутності інших кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року) редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року.
2. Старко О. Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київському національному університеті внутрішніх справ МВС України. – К., 2007. – 22 с.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

3. Постанова Пленуму Верховного суду України від 7 лютого 2003 р. №2. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи.
4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III.
5. Гончаренко В. Г. Коментар до статей 115, 116 розділ II «Злочини проти життя та здоров'я особи» Кримінального кодексу України // Законодавство України. – Науково-практичний коментар. – 2004. – № 8. – С. 32–50.
6. Лукичев О. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика детоубийства : автореф. на соискание ученой степени канд. юрид. наук.
7. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України) : афтореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08/ Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 14 с.
8. Гришук В. К. Основний склад умисного вбивства за Кримінальним кодексом України – 2003. – № 2. – С. 40–51.
9. Дідківська Н. А. Окремі питання караності умисних вбивств за Кримінальним кодексом України // Адвокат. – 2005. – № 6. – С. 23–26.
10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України/ ред. С. С. Яценко. – К.: А.С.К., 2002. – 968 с.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Беленков Олександр Ігорович,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського
національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фіалка Михайло Ігорович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського націона-
льного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ТИПОЛОГІЯ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї

Одна із наукових проблем, яка існує у правовому полі, на сьогодні є проблематика вивчення насильства в сім'ї, а саме розгляду таких питань як поняття насильства в сім'ї, механізм протидії таким злочинам, види насильства в сім'ї, типи сімейних злочинців, механізм вчинення таких злочинів та класифікація типів осіб, які вчинили насильницькі злочини в сім'ї.

Сьогодні кримінологічна наука розвивається у багатьох нових напрямках, серед яких політична кримінологія, кримінологія масових комунікацій, економічна кримінологія, кримінологія та кримінопеналогія (пенітенціарна кримінологія), сімейна кримінологія [1, с. 5]. Саме сімейна кримінологія, вивчає проблему існування злочинності в сім'ї і найбільш показового виду – насильства в сім'ї.

У сучасному світі насильство в сім'ї є міждисциплінарною проблемою права, охорони здоров'я, психології, педагогіки, соціології. Його наслідки важким тягарем лягають на суспільство. Останніми роками громадськість України все більше турбує проблема насильства в сім'ї як одного з найбільш шкідливих соціальних явищ.

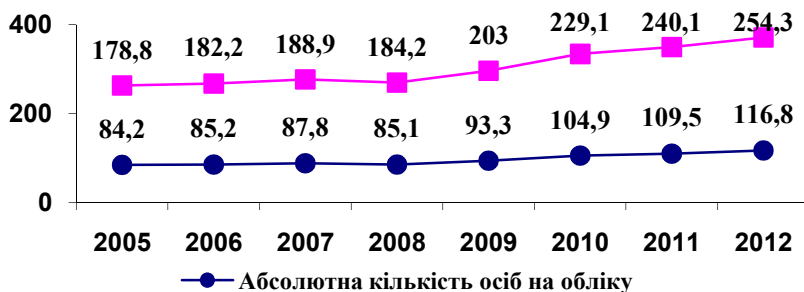
На законодавчому рівні дану проблему визнано в Законі України «Про попередження насильства в сім'ї», який Верховна Рада України ухвалила 2001 року. За визначенням даного Закону насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [2].

Проблема насильства в сім'ї розглядалась в наукових працях Ю. М. Антоняна, О. М. Бандурки, Я. І. Гілінського, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, О. М. Джужі, А. П. Закалюка, В. В. Іванова, О. М. Ігнатова, В. М. Кудрявцева, Л. М. Кулика, К. Б. Левченко, Ю. В. Лисюка, О. М. Литвинова, Н. В. Машинської, Д. О. Назаренко, Д. В. Попова, Ю. Л. Приколотіної, Л. Д. Сердюка, В. П. Білонова, О. М. Храмцова та інших вчених.

Починаючи з 2005 і до початку 2013 року, як зазначає Д. О. Назаренко, кількість осіб, які перебували на обліках в ОВС за вчинення правопорушень, передбачених ст. 173-2 КУпАп («Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми»), збільшилася більш ніж у двічі: з 84155 до 116759 осіб (див. Мал. 1.) [3, с. 228].

Мал. 1. Графічне зображення рівня й динаміки осіб, які перебувають на обліку в ОВС у зв'язку за вчиненням насильства в сім'ї в абсолютних (тис. осіб) та відносних (кількість на 100 тис. населення) показниках

Для більшого розуміння «злочинців», які вчиняють такі правопорушення, необхідно розподілити їх на види, тобто класифікувати типи таких осіб.

Ситуативний тип. Злочинці цього типу до вчинення злочину характеризуються позитивно або нейтрально, загалом схильні до наслідування загальноприйнятих правил соціальної взаємодії. Аморальні елементи свідомості й поведінки такої особи, її мікросередовища виражені незначною мірою. Більш істотні дефекти механізму взаємодії соціального середовища й особи виявляються у складній конфліктній ситуації, у тому числі внаслідок непередбачуваності до неї. Для таких осіб характерні невміння стримуватися

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

в конфліктній ситуації, соціальний інфантилізм відсутність інтелектуальних, емоційних і вольових ресурсів, необхідних для вирішення складної конфліктної ситуації, нездатність прогнозувати наслідки своїх вчинків і т.п.

Разом з тим, у рамках ситуативного типу треба виділити три підтипи.

Рантрово-конфліктний підтип. Особи цього підтипу досить орієнтовані на загальноприйняті правила поведінки, схильні будувати її з урахуванням групових норм, враховувати думку свого оточення. Рівень їх агресивності відповідає середньому рівню. Такі особи здатні до диференційованої, адаптивної й опосередкованої поведінки і конструктивного розв'язання виникаючих міжособистісних протиріч. Вони володіють достатніми особистісними ресурсами для вирішення більшості виникаючих проблемних ситуацій.

Афективний підтип. У зазначену групу ввійшли злочинці, які вчинили кримінальне насильство в сім'ї у стані сильного емоційного потрясіння, напруження. Для таких осіб характерна орієнтація на дотримання загальноприйнятих норм і правил, низька агресивність. У конфліктах вони прагнуть знайти компроміс, але разом з тим мають низьку емоційну стійкість і слабку стресову толерантність. Злочинцям цієї групи найменш притаманні риси афективної ригідності, що перешкоджає тривалій кумуляції негативних переживань і сприяє більш гнучкій поведінці.

Накопичувально-афективний підтип. Ця група говорить про те, хто вчинив насильство у стані гострого емоційного напруження спровокованого діями потерпілих. Винні характеризувалися високим рівнем асоціальності та найнижчим, порівняно з іншими типами, рівнем агресивності. Для них характерні афективна ригідність, емоційна нестійкість, конформність, схильність до самозвинувачення, напруженість, тривожність, високий контроль емоцій і поведінки, високий інтелект, позитивно спрямовані цінності схильність прогнозувати наслідки своєї поведінки та інші особливості, що перешкоджають прояву агресивно-насильницьких спонукань в поведінці. Зазначені особистісні особливості сприяють формуванню у злочинців даного підтипу схильності до тривалого накопичення негативних переживань, фіксації на них, внаслідок чого насильство в сім'ї вчинюється в умовах тривалої психотравмуючої ситуації, викликаній систематичною протиправною і (або) аморальною поведінкою потерпілого. Ситуативні психотравмуючі чинники у взаємодії з гальмуючою агресією призводять до куму-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ляції (накопичення) емоційної напруженості, яка розряджалася в насильницьких діях через механізм «останньої краплі».

Нестійкий тип. До цього типу належать особи, які загалом характеризуються негативно і які раніше допускали порушення моральних норм і вчинювали різні правопорушення, у тому числі й у сфері сімейних відносин. Вони неналежно виконують вимоги суспільно прийнятих соціальних ролей, але спрямованість на вчинення насильницьких дій проти особи у них явно не виражена. Вчинення насильницьких злочинів нерідко стає для них засобом досягнення особливо значимих цілей, заволодіння певним «благом» (наприклад, утвердження в ролі глави сім'ї, самоствердження, підпорядкування своїй волі, заволодіння матеріальними цінностями і т.п.).

Стійкий тип. Для представників цього типу характерна і стійка агресивно-насильницька спрямованість, сформованість стереотипу застосування грубої сили. Вони виникають у мікросередовищі, де норми моралі і права систематично порушувались. Їхня злочинна насильницька поведінка в сім'ї впливає зі звичного стилю життя та обумовлюється стійкими антигромадськими поглядами, асоціальними установками й орієнтаціями. Ці особи ведуть аморальний, антигромадський спосіб життя.

Злісний тип. Ці злочинці відрізняються чіткою і стійкою агресивно-насильницькою спрямованістю, яка має глибоко укорінений, домінуючий, злісний характер, внаслідок чого їхні злочинні дії значною мірою втрачають ситуаційний характер. Провокація з боку потерпілого, як правило, взагалі відсутня, або незрівнянна з наслідками, які наступили. Зазвичай вони самі створюють конфліктну ситуацію для задоволення власного бажання застосувати до потерпілого насильство (часто насильство в сім'ї вчинюється ними в умовах відсутності будь-яких міжособистісних протиріч). У них спостерігається максимально високий рівень агресивності, що є для них домінуючим способом самоствердження і має характер самоцінності. Тому сімейне насильство для них є самоціллю [4, с. 34, 38, 40].

Підводячи підсумок необхідно наголосити на тому, що для більшого розуміння проблематики насильства в сім'ї та напрацювання певних заходів протидії, необхідно чітко усвідомлювати особливості типології осіб, що вчиняють таке насильство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии : монография / Горшенков Г. Н., Кабанов П. А., Касторский Г. Л., Колесников В. В., и др. ; под ред.: Шестаков Д. А. – С.-Пб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 353 с.
2. Про попередження насильства в сім'ї закон України : від 15 листопада 2001 року № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>. – Редакція від 09.12.2012.
3. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам 6 монографія / Д. О. Назаренко. – Х. : Диска плюс, 2013. – 524 с.
4. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. – К. : Національна академія внутрішніх справ України. – 2005. – 124 с.

Вовк Артур Вікторович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Житний Олександр Олександрович,
професор кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

**БОРЬБА З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ
ЗЛОЧИННІСТЮ: НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСОБИ
ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ**

Починаючи з 80-х років XX ст. принципово нові риси у розвиток людства привносить глобалізація, яка відбувається у демографо-екологічній, технічній, економічній, геополітичній, соціокультурній сферах [1]. Зазначені процеси сприяли виникненню у «кримінальній картині світу» принципово нової ситуації, однією з характерних рис якої стала поява феномену транснаціональної злочинності, яка априорі не може не бути організованою. У зв'язку із цим на рівні міжнародного спілкування поступово сформувалось усвідомлення тих глобальних загроз та значущості проблем, які транснаціональна організована злочинна діяльність несе для світу в цілому та для кожної держави зокрема. При цьому наявні розробки даної проблеми вимагають погодитись із думкою, що «транснаціональна організована злочинність – це найбільш скла-

дний об'єкт для наукового дослідження в силу своєї багатогранності та тотальної антитранспарентності» [2, с. 111].

«Транснаціональність» як якість сучасної злочинності з'явилася як результат діяльності організованої злочинності, її трансформації, виходом за межі території однієї держави, внаслідок чого кримінальні практики набули міжнародних, глобальних масштабів. По суті, це один із вищих рівнів кримінальної еволюції, викоренити який практично неможливо, але цілком реально зменшити її негативний вплив на сучасну світову економіку та політику. При цьому діяльність національних правоохоронних органів та їх співробітництво з міжнародними спеціалізованими структурами у боротьбі з високонебезпечним явищем транснаціональної злочинності ускладнене, зокрема, відсутністю чіткого розуміння його змісту [3, с. 190].

За визначенням М. Г. Вербенського транснаціональна організована злочинність – це окремий вид організованої злочинності, який характеризується структурною системою високоорганізованих і ретельно законспірованих злочинних угруповань, що займаються міжрегіональною або, в ряді випадків, міжнародною злочинною діяльністю у вигляді промислу, спрямованого на систематичне отримання максимально високих прибутків і надприбутків, нерідко використовуючи у своїх інтересах як державні структури, так й інститути громадянського суспільства. За слушними висновками дослідника, транснаціональна злочинність сьогодні – це не модифікація давно відомої організованої злочинності, а її новий різновид, який загрожує стабільності цілих держав, перешкоджає їхньому економічному розвитку, підриває демократичні інститути. «За низкою ознак вона збігається із загальними характеристиками організованої злочинності, проте має глобальний масштаб операцій та перехід злочинної діяльності через національні кордони, про що свідчить відкриття нових ринків криміналітету на європейських теренах», – зазначає фахівець [4, с. 13–14]. А. Л. Репецька під транснаціональною організованою злочинністю розуміє здійснення злочинними організаціями незаконних операцій, пов'язаних із переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних та нематеріальних цінностей через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або кількох іноземних державах для отримання суттєвої економічної вигоди, а також для ухилення від соціального контролю за допомогою використання значних від-

мінностей в системах кримінального правосуддя різних країн і корупції. Вчена вважає, що лише аналіз характеру діяльності злочинної організації може свідчити про її транснаціональність [5, с. 34–38]. І. М. Баранник пропонує у кримінально-правовому аспекті розглядати транснаціональну організовану злочинність як сукупність злочинних формувань і співтовариств, що здійснюють злочинну діяльність у більш ніж одній державі, або вчиняють злочини в одній державі, але суттєва частина їх планування, підготовки та загального керівництва або контролю має місце в іншій державі, або вчиняється в одній державі організованою злочинною групою, яка діє у декількох державах, або її суттєві наслідки мають місце в іншій державі [6, с. 7].

Незважаючи на постійну, підвищену увагу міжнародної спільноти до проблем протидії транснаціональній злочинності, в т.ч. організованим її формам, в основному документі, який встановлює кримінально-правові наслідки поведінки особи – в Кримінальному кодексі України від 2001 р. – відсутнє поняття транснаціонального злочину. Єдине згадування про таку форму організованої злочинної діяльності міститься у ч. 5 ст. 143 КК («Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини»), в якій встановлено відповідальність за участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю, як вилучення у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації, незаконна торгівля органами або тканинами людини [7]. Водночас, порушення порядку трансплантації є лише одним з багатьох напрямів транснаціональної злочинної діяльності. До пріоритетних різновидів транснаціональних злочинів, боротьба з якими в умовах сучасного суспільного розвитку стала вкрай актуальною, належать також посягання у сфері високих технологій (кіберзлочинність); злочини, пов'язані з відмиванням грошових коштів (розкриття банківських таємниць, проникнення за допомогою сучасних технологій до системи охорони банків та інших фінансових структур); злочини корупційного характеру та низка інших.

Конституцією України (ст. 9) встановлено, а Законом України «Про міжнародні договори України» (ст. 19) деталізовано положення, за яким чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [8; 9]. У самому ж КК наголошено, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить цей кодекс, який ґрунтується на Конституції України та загально-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

визнаних принципах і нормах міжнародного права (ч. 1 ст. 3 КК), а також що закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, які містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч. 5 ст. 3 КК). Зазначені положення вимагають спиратися у формулюванні ознак транснаціонального злочину та транснаціональної організованої злочинності на чинні міжнародні угоди. Фундаментальним («базовим») договором в цьому напрямку є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, ратифікованої в Україні у 2004 році [10; 11]. Відповідні її положення дозволяють назвати такі обов'язкові ознаки злочину транснаціонального характеру: 1) він вчинений у більш як одній державі; 2) він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі; 3) він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш як одній державі; 4) він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі. Крім того, на підставі ст.ст. 2, 3 названої Конвенції дозволяє дійти висновку, що під транснаціональною організованою злочинністю розуміється діяльність організованих злочинних груп, що структурно оформлені в групу у складі трьох і більше осіб, функціонують протягом певного періоду часу та діють узгоджено з метою вчинення одного або декількох транснаціональних злочинів для одержання прямо або опосередковано фінансової або іншої матеріальної вигоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Житний О. О. Розвиток кримінального права України в умовах глобалізації (загальні тенденції та перспективи дослідження) [Електронний ресурс] / О. О. Житний // Форум права. – 2013. – № 1. – Режим доступу :<http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13gootpd.pdf>.
2. Жаровська Г. П. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків / Г. П. Жаровська // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Випуск 660 : Правознавство. – С. 111–117.
3. Скулиш Є. Д. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом / Скулиш Є. Д., Глушков В. О. // Право і суспільство. – 2012. – № 2. – С. 190–194.
4. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

- кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. Г. Вербенський. – Дніпропетровськ, 2010. – 40 с.
5. Репецкая А. Л. Транснациональная организованная преступность в сфере экономики и финансов России // Организованная преступность и коррупция: Исследования, обзоры, информация. Социально-правовой альманах. – 2000. – Вып. 1. – С. 34–38.
  6. Баранник И. Н. Транснациональная организованная преступность и сотрудничество правоохранительных органов российского Дальнего Востока и стран АТР в борьбе с ней (криминологические аспекты) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Владивосток, 2006.
  7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
  8. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
  9. Про міжнародні договори України : закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
  10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс] : Конвенція ООН від 15.11.2000 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
  11. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють : Закон України від 04.02.2004 р. № 1433-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 19. – Ст. 263.

Глущенко Сергій Анатолійович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Ольга Вікторівна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗГВАЛТУВАНЬ

Згвалтування, є найбільш небезпечним злочином проти статевої свободи і статевої недоторканості особи. Недопущення вчинення цього суспільно небезпечного діяння – одна з передумов фізичного й морального здоров'я нації й окремого громадянина.

Проблема насильства щодо жінок стосується всіх країн світу. Сьогодні, коли Україна активно включилась у процес побудови

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

демократичної, соціальної, правової держави, спостерігається загострення низки економічних, соціальних, політичних, правових і моральних проблем. Відбуваються зміни не тільки в суспільстві, а й у ставленні людей до певних цінностей. Нерідко статеве насильство залишається безкарним або взагалі не сприймається як злочин. Саме така позиція притаманна гвалтівникам, майже 100% яких становлять чоловіки (хоча Кримінальний кодекс України 2001 р. відніс до суб'єктів цього злочину і жінок). Жертви ж цього злочину у своїй більшості інакше сприймають учинене, тому що напад гвалтівника, як правило, залишає негативні фізичні, моральні, психологічні і психічні наслідки. Серед таких наслідків можна виділити: небажану вагітність, венеричні захворювання, страх перед можливістю повторного нападу, втрата довіри до чоловіків, депресія, а іноді – і самогубство. Іноді під час зґвалтування відбувається убивство потерпілої особи. Згідно статистики у 80 % випадків при вчиненні зґвалтування злочинець виявив жорстокість і застосовував грубе фізичне насильство; у 18 % винятково психічне насильство; у 2 % злочинець скористався безпорадним станом жертви[4, с.116].

Тему зґвалтувань досліджували в різні часи такі вчені, як П. П. Андрушко, Ю. М. Антонян, Л. М. Балабанова, В. І. Борисов, В. В. Голіна, Б. М. Головкін та ін. Висвітлювалася вказана проблематика і в роботах психіатрів та сексопатологів, серед яких Г. Є. Введенський, М. В. Дворянчиков, Р. Крафт-Ебінг, В. В. Кришталь, А. Нохуров та ін.

Зґвалтування – це вчинення статевого акту без добровільної згоди одного з партнерів, яке супроводжується застосуванням фізичного насильства чи погрозою його застосування, або використання безпорадного стану потерпілої особи.

Згідно з офіційними даними МВС на 2009 рік зареєстровано 1698 випадків зґвалтувань та замахів на зґвалтування у 2010 р. ця кількість знизилась до 1348 що на 20,6% менше, у 2011 р. ця цифра зменшилась до 1255 (-6,9%), а у 2012 р. кількість зареєстрованих злочинів становила 1232, що на 1,8% менше ніж в попередньому році. Слід враховувати й те, що на думку фахівців, дані офіційної статистики не відображають і десятої долі реальної картини зґвалтувань.

За статистикою, зґвалтування, поряд з іншими сексуальними злочинами, має тенденцію до зниження (понад 40 % за останні 10 років), що не може радувати через їх латентизацію. У зв'язку з цим статеві злочини можна віднести до високо латентних, де частка при-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

хованих – майже 90 %, яким притаманні усі види латентності за способом утворення. Найбільш криміногенна частина доби – ніч (39,5 %). Не встановлено абсолютного домінування дня тижня через безробіття понад половини гвалтівників. Найбільш криміногенний період – літо (31,7 %), найменш криміногенний – осінь (21,7 %).

Достатньо важливим питанням при кримінологічній характеристиці будь-якого злочину є характеристика осіб, які їх вчиняють. Так, майже 80 % засуджених за вчинення зґвалтування мають вік від 14 до 29 років. Кількість осіб більш старшого віку не є значною.

Неодруженими є 79,5 % гвалтівників. Про належність до певного соціального прошарку свідчать дані щодо зайнятості й роду занять: 57,4 % є безробітними; 28,6 % – працюють, при цьому більшість виконують низько або середньо кваліфіковану роботу [5, с. 112].

Найпоширенішою віковою категорією потерпілих (майже половина) є особи віком від 13–19 років, за нею йдуть особи від 20 до 32 років. Із загальної кількості потерпілих майже 80 % є неодруженими. Як і злочинці, більшість із них (39 %) мають неповну середню освіту. Проте (на відміну від гвалтівників) це пояснюється переважно шкільним віком великої кількості потерпілих. Середню і спеціальну освіту мають близько 35% і 15% осіб відповідно. До вчинення злочину 36,3% осіб знайомі з гвалтівником; близько 15% – є родичами; у 42% випадків ініціатором знайомства є злочинець [5, с. 114].

На думку М. М. Корчового чотири з кожних п'яти зґвалтувань вчиняються особами в стані наркотизму, тобто стані алкогольного сп'яніння, викликаного вживанням наркотичних засобів або психотропних речовин. Також, він зазначив, що стан наркотизму виступає як самостійна і як додаткова причина (умова) зґвалтувань[2, с. 228].

А. С. Лукаш в одній із своїх статей визначила, що перше місце де відбуваються зґвалтування посідають приватні квартири(31,3%), причому у 53% вони належать потерпілим, що є показником рівня довірливості між сторонами[3, с. 52].

М. Ю. Іванов досліджуючи жінку як об'єкт сексуальних посягань встановив, що високий рівень латентності пояснюється в першу чергу тим, що потерпілі не бажають заявляти про те що сталося через страх розправи або розголосу. Найчастіше про посягання не розповідають: заміжні жінки, чоловіки які мають традиційну сексуальну орієнтацію і потерпілі, які залежать від гвалтівника. Частіше заявляють особи до яких застосовувалась фізична сила, або було викрадено їхнє майно[1, с. 76].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Такі злочини мають високу латентність, особливо в сільських місцевостях і велика частка зґвалтувань припадає на період з травня до вересня, тому їм дуже важко протидіяти. В зґвалтуваннях багато залежить від дій потерпілих, тому дуже важливо проводити профілактичні роботи індивідуального характеру. Суб'єктами попередження можуть бути органи, установи, організації, підприємства, а також посадові особи (службовці) й окремі громадяни, на яких законом покладено завдання та функції із виявлення, усунення, послаблення, нейтралізації причин і умов, які сприяють існуванню та поширенню зґвалтувань, а також утримання від переходу на злочинний шлях та забезпечення ресоціалізації осіб, схильних до вчинення злочинів (рецидив).

Найбільш впливовими серед них я вважаю виховні заходи, серед яких спеціальні бесіди, заплановані шкільними навчальними програмами, які включені у навчальний процес, а також поліпшення віктимологічної обізнаності населення, доведення до відома населення інформації про шкідливість для суспільства й окремих осіб замовчування фактів зґвалтувань, пояснення суб'єктами попередження процедури повідомлення про них до правоохоронних органів. Корисними є захисні заходи, які мають застосовуватися на рівні міста, держави (зміна по можливості розкладу робочого дня жінок, планів містобудування тощо) й доведення до людей прийомів і способів захисту й самозахисту (наявність технічних приладів, правила поведінки в темний період часу, в компанії та ін.). Необхідність надання допомоги реальним жертвам зґвалтування є одним зі стратегічних напрямків профілактики злочинів. Указане має здійснюватися діяльністю жіночих та інших громадських організацій, юридичних, медичних закладів тощо.

Для успішного попередження зґвалтування потрібно враховувати особливості конкретної території. Особливо це стосується АР Крим, криміногенна ситуація в якій, зокрема щодо вчинення зґвалтувань, обумовлена географічним розташуванням та курортним статусом цього регіону. Особливості досліджуваного регіону повинні враховуватися як при розробці профілактичних заходів та їх впровадженні (наприклад, розміщення відповідної агітаційної інформації та посилення міліцейських патрулів в місцях відпочинку курортників під час курортного сезону, проведення відповідного інструктажу працівників міліції щодо особливостей стану злочинності під час курортного сезону, першочергових напрямків профілактики та заходів щодо мінімізації рівня „сезонних» злочинів тощо), так й при аналізі стану злочинності та окремих видів

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*
злочинів у регіоні, встановленні криміногенних факторів їх детермінації, прогнозування розвитку кримінологічної ситуації.

Отже, віктимологічна профілактика злочинів є доволі важливою діяльністю, як для правоохоронних, так і для громадських організацій, юридичних і медичних закладів. Спільними зусиллями можна досягнути зниження рівня зґвалтувань в Україні, а також збільшити кількість звернень потерпілих від цих злочинів. І таким способом досягнути зниження рівня латентності зґвалтувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Иванов М. Ю. Женщина как объект противоправных сексуальных посягательств [Текст] : особенности криминального насилия в отношении женщин / М. Ю. Иванов. // Закон и право. – 2012. – № 5. – С. 75–77.
2. Корчовий М. М. Діяльність органів внутрішніх справ з попередження зґвалтувань / М. М. Корчовий // Наук. вісн. Української акад. внутр. справ. – 1996. – № 2. – С. 228–231.
3. Лукаш А. С. Кримінологічна характеристика зґвалтування в Україні [Текст] / А. С. Лукаш // Право і Безпека. – 2006 р. – №1. – С. 48–54.
4. Чеханюк Л. В. Жінка як жертва злочинного посягання / Л. В. Чеханюк // Бюлетень Міністерства юстиції України . – 08/2007 . – N 8. – С. 115–121.
5. Кримінологія: Загальна та особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.

Годованець Валерія Валеріївна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шабалистий Володимир Вікторович,
начальник кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Безумовно, проблема насильства в сім'ї є досить гострою для України, як і для багатьох інших країн світу. Її небезпечність полягає в тому, що прояви насильства і жорстокості в сім'ї не лише руйнують гармонію і злагоду в родині, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Захист людини від жорстокого поводження в сім'ї починається, насамперед, з правового захисту на міжнародному рівні. Так, Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. прямо вказує на те, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання [1]. Ч. 2 ст. 28 Конституції України інтерпретувала дане положення Декларації в основу національного законодавства, що в свою чергу забезпечила людину та громадянина на захист від потерпання від насильства в сім'ї. Ст. 3 Конституції закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Положення відносно запобігання будь-якому з форм насильства містяться й у Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966) та інших. Головні положення зазначених міжнародно-правових актів пронизують головні засади – це абсолютні заборони на жорстоке поводження з особою.

На основі Конституції та на основі інших нормативних актів (в тому числі міжнародних) прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», предметом регулювання якого є попередження насильства в сім'ї та ліквідація його негативних наслідків, а також підстави для вживання заходів з попередження насильства в сім'ї. Попередження таких дій покладені на спеціальні органи та служби, одним з яких є служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей, котрі виявляють причини і умови що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення, беруть на профілактичний облік осіб схильних до вчинення насильства в сім'ї та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними, виносять захисні приписи взаємодіючи з прокурором та контролюють їх виконання, направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї до кризових центрів для проходження корекційної програми [3].

З часу дії Закону в державі було прийнято низку нормативно-правових актів, які безпосередньо чи опосередковано стосуються врегулювання проблеми протидії насильства в сім'ї, а саме закони України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року», «Про міліцію», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», та інші. Підзаконні нормативно-

правові акти: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу» із змінами, Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження заходів щодо виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» та примірного положення про центр медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї», Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» тощо [4, с. 21–23].

Аналізуючи чинне законодавство України слід вказати на відсутність окремих норм, які б встановлювали кримінальну відповідальність осіб, які вчинили насильство. Слід звернути увагу на той факт, що законодавство багатьох країн взагалі не передбачає відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, що гальмує процес розв'язання цієї проблеми. У деяких країнах відповідальність настає за вчинення лише окремих форм насильства. За наявними даними, в 79 країнах світу закони щодо протидії насильству в сім'ї або відсутні, або про них нічого не відомо; згвалтування в шлюбі визнається злочином лише в 51 країні світу; лише в 16 країнах чинне законодавство окремо класифікує злочини, пов'язані з сексуальною агресією, і лише в трьох (Бангладеш, Швеція і США) насильство щодо жінок виділяється в окрему категорію злочинів; у Болівії, Камеруні, Коста-Ріці, Ефіопії, Лівані, Перу, Румунії, Уругваї та Венесуелі насильник може уникнути покарання, якщо запропонує жертві одружитися та отримає її згоду [5].

Відсутній на сьогодні відповідний нормативно-правовий акт на законодавчому рівні в Російській Федерації, незважаючи на те, що перші спроби його прийняття були ще в 1996 році, коли в Державну Думу вносився законопроект «Про попередження насильства в сім'ї», а пізніше – проект федерального закону «Про основи соціально-правового захисту від насильства в сім'ї». Однак вони не розглядалися навіть у першому читанні. Основними причинами цього було названо юридичну недосконалість зазначених законопроектів та порушення конституційного права громадян на особисте життя. Крім цього опоненти законопроектів зазначали, що їх положення просто дублювали існуючі в національному законодавстві норми. При цьому посилалися на відповідні статті Криміналь-

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції
ного Кодексу Російської Федерації, Кодексу про адміністративні правопорушення та Сімейного кодексу [6, с. 205].

Аналізуючи кримінальне законодавство окремих країн, Колпакова Л. О. наводить основні підходи до регламентації відповідальності за насильство в сім'ї:

1. Спроби комплексного вирішення проблеми насильства в сім'ї здійснюються шляхом внесення різних доповнень і поправок до кримінального і цивільного законодавства (Іспанія, Перу, Франція), що стосуються санкцій за жорстоке поводження в сім'ї, а також прийняття спеціальних комплексних законів про протидію насильству в сім'ї на основі модельного законодавства.

2. Диференційований підхід до регламентації відповідальності за насильство в сім'ї виражається у виділенні в самостійні спеціальні склади злочинів, що здійснюються проти членів родини, зі встановленням нових меж відповідальності за вчинення цих діянь (Іспанія, ФРН, Данія та ін.), а також виокремлення як обтяжуючих і пом'якшуючих деяких обставин, що впливають із сімейних відносин (Японія, Литва, Молдова та ін.).

3. У світлі розвитку ідей відновного правосуддя в зарубіжному кримінальному законодавстві передбачаються більш широкі можливості для застосування альтернативних заходів кримінального переслідування. Концептуально розглядаються деякі західні моделі впливу на осіб, які вчинили нетяжкі насильницькі злочини в сім'ї, серед яких інститути пробації (Англія, Австрія, Німеччина), медіації (Англія, Німеччина), трансакції (Бельгія, Нідерланди, Франція), застосування спеціальних консультативних програм (США, Ірландія, Ісландія, Норвегія, Данія), «прощення винного потерпілим» (Іспанія) [7, с. 17–18].

Важливим етапом у сфері відповідальності за вчинення насильства у сім'ї є процесуальне забезпечення затримання особи, яка його вчинила. На нашу думку, позитивним для впровадження у вітчизняне законодавство є досвід країн Європейського Союзу та США, за яким застосовується підхід вилучення з сім'ї не жертви насильства, а особи, яка його вчинила. У цьому аспекті цікавим є досвід Бразилії, яка у 2006 році прийняла закон про сімейне насильство стосовно жінок. Відповідно до цього закону, працівникам правоохоронних органів дозволяється затримувати агресора не тільки за вчинення насильства в сім'ї, а й у випадках, коли в його діях існує реальна загроза для життя жертви цього насильства; створені спеціальні суди, основними повноваженнями яких є розгляд злочинів проти жінок за статевою ознакою [8]. Позитивним,

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

на нашу думку, є й те, що було збільшено терміни позбавлення волі (з 6 місяців до 3 років) за вчинення злочинів у сфері насильства в сім'ї, а також скасовано такий вид стягнення, як штраф.

Отже, проблема вирішення насильства в сім'ї є актуальною в будь-які часи і в будь-якій країні Світу, оскільки суть її у порушенні прав людини і прав члена родини у сім'ї. На підставі проведеного дослідження, можна вказати, що в деяких країнах світу (Російська Федерація) взагалі відсутні закони, що встановлюють правові та організаційні основи протидії насильству в сім'ї. Чинне українське законодавство має ряд неузгодженостей, що супроводжуються колізією в законодавстві, вчасності у вигляді адміністративних санкцій та відсутністю спеціальних норм, які встановлюватимуть кримінальну відповідальність за вчинення будь-яких з форм насильства в сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. Голос України від 10.12.2008. – № 236. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 р. 2789-III // Відомості Верховної Ради України, 2002. – № 10. – Ст. 70.
4. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001–2011 роки / кол. авт.: О. М. Бандурка, О. Ф. Бондаренко, В. О. Брижик, та ін.; заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко; вступ. слово О. О. Зарубінського. – Х. : Видавництво «Права людини», 2011. – 240 с.
5. Насилие в отношении женщин в фактах и цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nasiliestop.ru/inf_mat.php – Заголовок з екрану.
6. Коломоєць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї // О. Д. Коломоєць / Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 24 (63). № 1. 2011 г. С.202-208.
7. Колпакова Л. А. Насилие в семье : Виктимологический аспект, дифференциация ответственности и вопросы законодательной техники : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Л. А. Колпакова. – Казань, 2007. – 26 с.
8. Бразилия. Новый закон о домашнем и семейном насилии против женщин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.owl.ru/content/news/worldwide-2006/p70925.shtml>.

Горошко Володимир Володимирович,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

В наш час діяльність правоохоронних органів в Україні та в усьому світі спрямована на подолання корупції. Розуміючи головну проблему сучасності, завданням органів влади також є запобігання та протидія корупції. Створюючи загальну систему протидії корупції, держава забезпечує захист конституційних прав і свобод людини і громадянина та національної безпеки держави. Завдяки основним суб'єктам протидії корупції, які здійснюють нормотворче та правове регулювання протидії корупції, а саме Президент, Верховна Рада та Кабінет Міністрів України, здійснюється визначення внутрішньої і зовнішньої політики держави, загальною складовою яких є антикорупційна політика. Згідно ст. 85 п. 3 та 6 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить прийняття законів, визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку [1]. Головним кроком до подолання корупції в Україні стало прийняття Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 року. Саме цей Закон визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень, збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних юридичних осіб та інтересів держави [2].

Відповідно до ст. 102 Конституції України Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. В ст. 106 Конституції України закріплено, що Президент здійснює управління у сфері національної безпеки та забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави, очолює і призначає склад Ради національної без-

пеки і оборони України. Одним із основних суб'єктів протидії корупції у сфері виконавчої влади є Кабінет Міністрів України, який згідно ст. 116 Конституції України забезпечує здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави та здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, боротьби зі злочинністю, спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади. Головним правовим внеском цього суб'єкту є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 роки», метою якої є впровадження механізмів щодо зменшення рівня корупції в Україні [3].

Вагомим внеском у будівництво системи подолання корупції є створення в кожній сфері органів державної влади спеціального суб'єкта протидії корупції. В діяльності правоохоронних органів суб'єктами протидії корупції є: Міністерство внутрішніх справ [4], Служба безпеки України [5], Податкова міліція та органи Прокуратури [6]. В структурі Міністерства внутрішніх справ безпосереднім суб'єктом виступає такий підрозділ, як управління по боротьбі з організованою злочинністю, а в Службі безпеки України управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, які згідно ст. 6 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» запобігають та протидіють проявам організованої злочинності та корупції в державі [7]. Крім того, до таких суб'єктів відносяться підрозділи по боротьбі з економічною злочинністю та управління внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ України. Державний нагляд і контроль за законністю діяльності правоохоронних органів у сфері протидії корупції здійснює Генеральний прокурор і органи прокуратури. Діяльність даних органів регламентовані положеннями Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Законом «Про засади запобігання і протидії корупції». А отже, основними правовими функціями цих органів є запобігання, протидія та виявлення корупційних правопорушень. Розуміючи проблему наша влада вже побудувала міцну систему протидії корупції завдяки створенню і існуючим спеціальним органам протидії корупції, які керуються вже достатньо ефективною сформованою правовою основою достатньою для подолання корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України // Офіційний вісник України від 01.10.2010 – 2010 р., / № 72/1 Спеціальний випуск / стор. 15, стаття 2598.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

2. Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» // Відомості Верховної Ради України від 07.10.2011 – 2011 р., № 40, стор. 1750, стаття 404.
3. Про затвердження Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 р. № 1240 // Офіційний вісник України від 12.12.2011 – 2011 р., № 94, стор. 128, стаття 3431, код акту 59440/2011.
4. Закон України «Про міліцію» // Відомості Верховної Ради УРСР від 22.01.1991 – 1991 р., № 4, стор. 95, стаття 20.
5. Закон України «Про Службу безпеки України» // Відомості Верховної Ради України від 07.07.1992 – 1992 р., № 27, стаття 382.
6. Закон України «Про прокуратуру» // Відомості Верховної Ради України від 31.12.1991 – 1991 р., № 53, стаття 793.
7. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // Відомості Верховної Ради України від 31.08.1993 – 1993 р., № 35, стаття 358.

Домаскин Павло Іванович,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фіалка Михайло Ігорович,

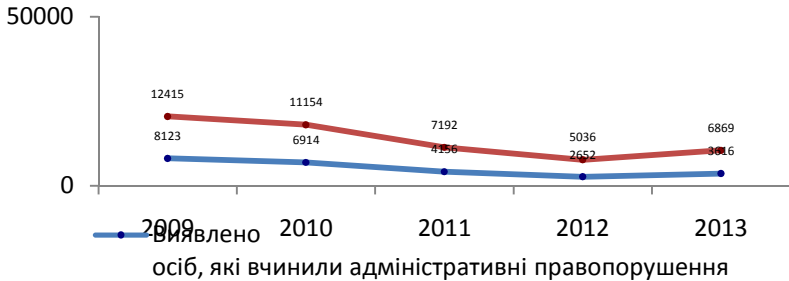
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ПРОСТИТУЦІЇ: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Найдавнішою професією в світі, згідно із відомим виразом, є проституція. Між тим вже в давнину на зайняття проституцією намагалися накласти заборону. Яскравим тому доказом є сьома (у католицькій і лютеранській традиції – шоста) заповідь, яка говорить: «Не чини перелюбу». За Біблією, разом з іншими заповідями пророк Мойсей отримав її від самого Бога приблизно в XV-XIII століттях до нашої ери.

Однак, незважаючи на всі заборони, проституція спокійно дожила до нашого часу і навіть була легалізована в тій чи іншій мірі у більшості західноєвропейських країн. На підставі інформації, що була отримана нами від Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України [1] в якій відображені відомості про виявлені адміністративні правопорушення та осіб,

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*
які їх учинили за ст. 181-1 КУпАП України «Заняття проституцією»
за період з 2009 року по 2013 рік, ми маємо можливість здійснити
невеликий аналіз стану проституції в Україні як явища.

На цьому графіку наглядно видно, що кількість виявлених адміністративних правопорушень в Україні до 2012 року суттєво знижувалась але в 2013 році почала зростати і майже досягла рівня 2011р., а якщо говорити про кількість виявлених осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, то тут спостерігається така ж ситуація як і в попередньому випадку.

Перед нами, як і перед іншими членами українського суспільства, постало питання: чи є можливість і взагалі потреба легалізувати проституцію як явище? Тому, в межах нашого невеликого дослідження, ми спробуємо дати відповідь на це запитання шляхом аналізу тих позитивних та негативних факторів, що неминуче будуть супроводжувати процес легалізації.

Перерахуємо причини, які, на наш погляд, є певними позитивними чинниками легалізації проституції:

1) у разі легалізації проституції частина учасників цього бізнесу не будуть об'єктами експлуатації сутенерів або тими, хто контролює їх заробіток, переміщення та проживання. Загальновідомо, що в кращому випадку жінки отримують близько 50% від прибутку, однак найчастіше вони мають не більше 30%, а то і зовсім змушені торгувати собою лише за їжу та одяг. Легалізуючи проституцію, можна буде більш успішно боротися з криміналом і корупцією які її оточують;

2) якщо легалізувати цей вид діяльності, то секс-працівниці будуть самостійно займатися підприємницькою діяльністю. Вони обов'язково стануть проходити медичну перевірку, що дасть можливість зберегти здоров'я, покращиться кримінальна обстановка,

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

нормалізуються трудові відносини і нарешті, з'являться певні права і можливість їх відстоювати;

3) незаперечний факт наявності проституції розумніше визнати офіційно, оскільки вона являється чималим джерелом доходів. Навіщо віддавати кошти представникам кримінальної економіки, якщо вигідніше обкласти цей бізнес податками, які суттєво поповнили б державну скарбницю, спрямовувалися б на соціальну сферу;

4) легалізація проституції і переведення її в сферу товарів і послуг виведе її із зони підвищеного ризику;

5) в Україні починає посилюватися тенденція зараження ВІЛ-інфекцією статевим шляхом: у деяких регіонах зазначений спосіб поширення ВІЛ досягає 30%. В основному розповсюдниками інфекції статевим шляхом є особи, які займаються проституцією. Легалізація значно призупинить цю тенденцію за допомогою заходів боротьби з нею якими служить постійний медичний і санітарно-гігієнічний контроль над повіями;

6) легалізація проституція як явища тягне за собою необхідність введення адміністративної (а у виняткових випадках і кримінальної) відповідальності за нелегальне заняття проституцією. Як найбільш характерні випадки такого ухилення можливо назвати наступні:

- ухилення від реєстрації у відповідних органах, регулярного медичного контролю та огляду;

- ухилення від сплати податків з доходів;

- заняття проституцією в заборонених для цього місцях або в заборонений час або особою, що не досягла повноліття [2];

7) боротися з цим явищем носить марний характер. Тобто виходячи з психології людини і суспільства взагалі воно було, є і буде.

Тепер, на нашу думку, необхідно наголосити на негативних чинниках легалізації проституції, а саме:

1) легалізована проституція демонструє несвободу жінки, її абсолютну соціальну незахищеність та відсутність у неї можливості вибору гідного способу існування. Проституція знищує людську гідність (це, насамперед, стосується тих, хто працює в публічних будинках чи під наглядом сутенерів, де про свободу взагалі говорить не доводиться);

2) легалізація проституції призведе до подальшого падіння моралі в суспільстві (особливо серед неповнолітніх та молоді),

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

згубно позначиться на сімейних відносинах, демографічних процесах, вихованні підростаючого покоління [3];

3) легалізація проституції усуне всі законні перепони, що заважають злочинним міжнародним спільнотам поставляти «живий» товар, сприятиме зростанню секс-торгівлі і може значно ускладнити реалізацію відповідних заходів щодо протидії купівлі-продажу секс-рабів;

4) держава, замість того щоб боротися з таким становищем, коли жінка в силу негативних соціально-економічних причин змушена продавати себе за гроші як річ, пропонує узаконити цей процес і виступає в якості колективного сутенера. Якщо повії будуть вважатися працівниками, сутенери – бізнесменами, а клієнти – споживачами послуг, уряд фактично зніме з себе відповідальність за нормальне працевлаштування учасників аморального бізнесу;

5) легалізація не захищає жінок, які займаються проституцією, від насильства. Сутенери вдаються до насильства з різних причин і з різною метою. Насильство використовується, щоб втягнути жінок у проституцію і зламати їх волю, змусивши тим самим здійснювати статеві акти;

6) легалізація проституції не сприяє жіночому здоров'ю. Легалізована система, при якій медогляди і сертифікати потрібні тільки від жінок і не вимагаються від клієнтів, носить дискримінаційний характер по відношенню до жінок за самою своєю суттю. Медичні огляди «тільки для жінок» не мають ніякого практичного сенсу з медичної точки зору, оскільки спостереження за повіями не захищає від ВІЛ/Сніду або захворювань, що передаються статевим шляхом: хвороби їм можуть передати і передають клієнти-чоловіки;

7) легалізація проституції не зміцнює соціальний вибір жінки. Більшість жінок, які займаються проституцією, свідомо не вибирали собі проституцію як вид зайнятості. Їх не осяяла думка, що вони хочуть стати повіями. Такий «вибір» було б краще охарактеризувати як «стратегію виживання». Це скоріше не згода, а намагання прилаштуватися під ті мізерні варіанти, що є у жінки-повії. Це підпорядкування продиктовано обставинами, що вимагають адаптації до умов нерівності, збудованим споживачами, які платять їй за виконання всіх своїх забаганок;

8) легалізація проституції і декриміналізація секс-індустрії сприяє зростанню проституції неповнолітніх.

Підводячи підсумок викладеному вище, ми не беремося судити про проституцію з моральної точки зору, але вважаємо, що бі-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

льшість осіб займається цим внаслідок певних проблем в своєму житті. Наша думка полягає в тому, що в найближчі роки чи навіть десятиліття навряд проституція в Україні перейде в якість легальних професій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про надання інформації: стосовно злочинів, передбачених ст. 303 КК України за 2003-2013 роки та про адміністративні правопорушення передбачені ст. 181-1 КУпАП України за 2003-2013 роки // Лист Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України від 10 квітня 2014 року № 16/2-80зі.
2. Сергеева А. В. Проституция как социальное явление // Агентство профессионального образования и науки Красноярского края. – 2007. – № 15.
3. Губанова О. В., Панов С. Л. Легализация проституции: «За» и «Против» / О. В. Губанова, С. Л. Панов // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2009. – Т. 22 (61), № 2. – С. 266–274.

Дюльгерогло Олександр Олегович,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної міліції Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**КОРУПЦІЯ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ
ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Корупція як соціальне явище пов'язана з багатьма соціальними процесами, у тому числі криміногенними. Насамперед, це стосується зв'язку корупції з організованою злочинністю.

Корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [1].

Якщо розглядати корупцію з точки зору організованої злочинності, то слід зауважити, що це не просто давання чи одержання хабара за надання будь-якої послуги, а «... постійний зв'язок посадових осіб з організованими злочинними угрупованнями».

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Організована злочинність у сфері економіки фактично не може існувати без підтримки і тісної взаємодії із владними структурами. В українських умовах це, значною мірою, обумовлено потребою легалізації значних сум грошей, здобутих організованими злочинними угрупованнями у процесі своєї злочинної діяльності. Визнаючи корупцію супутником організованої злочинності, її розглядають як засіб забезпечення кримінальним структурам «даху» за допомогою державних службовців, як форму взаємодії та зрощування політичної, економічної еліти зі злочинним світом [1]. Але на даному етапі розвитку організованої злочинності спостерігається тенденція проникнення представників організованої злочинності в органи державної влади.

Якщо ж характеризувати проникнення представників організованих злочинних груп до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, то слід зазначити, що воно переслідує такі цілі:

- ухилення керівників та членів організованих злочинних угруповань від кримінальної відповідальності, у тому числі за допомогою депутатської недоторканності;
- нейтралізацію слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів, що здійснюються правоохоронними органами щодо організованих злочинних угруповань чи окремих їх членів;
- забезпечення «даху» для подальшої злочинної діяльності;
- забезпечення можливостей для нарощування свого капіталу, отримання інших незаконних переваг тощо.

Для того, щоб більш чітко побачити зв'язок корупції і організованої злочинності слід проаналізувати статистичні дані викриття корумпованих діянь посадових осіб в Україні. Як приклад розглянемо наступні відомості. З початку 2014 року працівники ГУБОЗ МВС України викрили наступні корупційні діяння:

28.04.2014 На Рівненщині працівники управління по боротьбі з організованою злочинністю викрили учасників злочинної групи, які обікрали бюджет області на суму понад 10 мільйонів гривень. Встановлено, що до незаконних обладунків із державними коштами причетні директора підприємств, які виграла тендер із проведення будівельно-монтажних робіт на території регіону.

25.04.2014 р. «Губозом викрито незаконні обладунки на 4,5 мільярди гривень». Керівник підрозділу МВС розповів про найбільш резонансні справи з участю екс-високопосадовців та осіб, що були до них наближені, а також про «перезавантаження» самої служби.

Спецпідрозділи БОЗ активно працюють над викриттям корумпованих схем, створених колишніми очільниками держави, керівництвом центральних органів влади, а також керівниками приватних комерційних структур, які їх «обслуговували».

15.04.2014 р. УБОЗ спіймав на хабарі заступника головного архітектора одного з міст Одещини. На Одещині працівники управління по боротьбі з організованою злочинністю припинили утиск представника «малого бізнесу». Заступник начальника управління архітектури міськради одного з курортів області зажадав чималий хабар від приватного підприємця.

14.04.2014 р. УБОЗівці припинили діяльність потужного суб'єкта тіньової економіки. За 4 роки незаконної діяльності між-регіонального «конвертаційного центру» державі завдано збитків на суму понад 14 мільйонів гривень. Викрили учасників злочинної організації, які умисно спустошували державну казну працівники управління по боротьбі з організованою злочинністю в Дніпропетровській області.

Зловмисники створили цілу мережу фіктивних підприємств у Дніпропетровській, Черкаській, Харківській та Одеській областях та надавали підприємствам послуги із конвертації коштів. Такого роду фінансові операції дозволяють мінімізувати розмір податків, які сплачуються суб'єктами господарських відносин до державної казни. УБОЗівці встановили 14 чоловік, які в орендованих офісах забезпечували злочинну діяльність 39 фіктивних підприємств [2].

І це лише частина злочинів, які розкривають працівники УБОЗ. Але, нажаль, на противагу розкритим проявам організованої злочинності, створюються нові і більш потужні організовані злочинні угруповання.

Якщо говорити про боротьбу з організованою злочинністю, то слід приділити належної уваги проекту Комісії Європейського товариства і Ради Європи «Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови (Октопус)». Одним з основних положень цього проекту є боротьба з корупцією, як основним підґрунтям для розвитку організованої злочинності [3].

Підбиваючи підсумки, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку суспільства і держави корупція і організована злочинність це дві неподільні складові, які є раковими пухлинами в суспільстві. Вони руйнують наше суспільство і створюють нову ідеологію і новий світогляд, тому боротьбі з цими проявами анти-суспільної поведінки слід приділити, ще більшої уваги і зосередити

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ти усі сили на боротьбі з організованою злочинністю, в тому числі корупцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поняття корупції та відповідальність за корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією: Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://obljust.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=566>.
2. Прес-служба ГУБОЗ МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guboz.gov.ua/newsarchive/-2014/04/14/index.html>.
3. Спільний проект Комісії Європейського товариства і Ради Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_139.

.....
Карпінець Юлія Олексіївна,

студентка 3-го курсу Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Колесник Марина Олександрівна,
старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ

**ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ
ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ
(НА ПРИКЛАДІ США ТА ШВЕЙЦАРІЇ)**

Негативні тенденції правопорушень серед неповнолітніх є надзвичайно гострою проблемою в державі. Безперечно, правопорушення тісно пов'язані з процесами деморалізації суспільства, злочинність неповнолітніх є своєрідним показником загальної злочинності та рівня моральної культури суспільства. Незважаючи на зниження загального рівня впродовж останніх років, вона залишається гострою проблемою, яка не може не турбувати суспільство та державу, оскільки в цілому як коефіцієнт інтенсивності злочинності неповнолітніх у центральних регіонах та великих містах, так і коефіцієнт злочинної активності неповнолітніх залишаються досить високими [3, с. 152].

На даному етапі розробки форм, методів та заходів боротьби зі злочинністю неповнолітніх в Україні актуальним є використання досвіду зарубіжних країн, зокрема таких як США та Швейцарія.

У Сполучених Штатах існує три моделі превентивної діяльності: модель суспільних установ, модель безпеки індивідуума і модель впливу через навколишнє середовище. На федеральному і

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

місцевому рівнях реалізуються програми попередження злочинів. У деяких штатах участь громадян у зміцненні правопорядку дозволила знизити кількість пограбувань на 30 %. Тут використовується винагорода за інформацію, що має оперативно-профілактичне значення. Значна увага у практиці попередження злочинності у США приділяється усуненню причин й умов злочинів, припиненню актів вандалізму, превентивному вирішенню конфліктних ситуацій в сім'ї, формуванню довірчих відносин між поліцією і громадянами.

Значну роль у підвищенні ефективності попередження злочинів відіграє використання досягнень науки. Особливо перспективними визнаються застосування лазерної та іншої оптичної техніки з метою контролю за рухом транспорту, наркотиків, зброї тощо; удосконалення методик складання соціально-психологічного портрета злочинця за характерними ознаками злочину й обстановкою на місці його вчинення; підвищення рівня інформаційного забезпечення запобігання і припинення злочинів. Так, у США створені Національний центр інформації про злочини, уніфікована система обліку і реєстрації злочинів, автоматизована система ідентифікації відбитків пальців [4, с. 117].

Особливе значення для профілактики та превенції підліткової злочинності мають скоординовані зусилля державних органів влади, органів місцевого самоврядування та представників місцевих громад щодо створення програм зайнятості підлітків. Сюди ж належать усі заходи, які допомагають зайняти неповнолітніх громадян у вільний від відвідування школи час, а саме: створення спортивних та оздоровчих центрів, центрів і клубів самодіяльності, підтримка різних молодіжних рухів (зокрема, бойскаутського руху) тощо.

Проте, як свідчать дослідження, стовідсотково ефективних програм з попередження злочинності немає, однак деякі з них, на нашу думку, можна віднести до перспективних, зокрема:

- посилення та підтримка шкіл у прагненні до інновацій, таких як шкільні команди або інші організаційні стратегії розвитку для дітей, які знижують рівень злочинності та правопорушень;
- роз'яснення та доведення норм про поведінку за допомогою правил, укріплення позитивної поведінки та впровадження загальношкільних ініціатив (таких як програми проти насильства в школах), які знижують рівень злочинності та правопорушень і запобігають вживанню наркотичних та психотропних речовин;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

- навчальні програми з оволодіння соціальними навичками поведінки у суспільстві, навчання життєвим навичкам (LST), які вивчають протягом тривалого періоду часу, зокрема таким як управління стресом, вирішення проблем, самоконтроль, підвищення емоційного інтелекту;

- навчання навичкам критичного мислення молоді, яка перебуває у зоні ризику, моделюванням поведінки в різних ситуаціях або системи заохочень і покарань, що запобігає вживанню наркотичних та психотропних речовин;

- реабілітаційні програми для дорослих і неповнолітніх правопорушників з використанням спеціальних методик та індивідуального підходу, що відповідають факторам ризику.

Досвід подібної практики розробки та реалізації програм попередження злочинності неповнолітніх у США може бути використаний і в Україні [4, с. 118].

До спеціальних нормативно-правових актів міжнародної, у тому числі європейської, спільноти щодо розробки і, по суті, подальшого удосконалення практики запобігання підлітковій злочинності, відносяться так звані Ер-Ріядські принципи, прийняті на Восьмому конгресі ООН із запобігання злочинності і поводженню із правопорушниками у 1990 році. Цей документ містить багато фундаментальних положень теорії та відбиває конкретні дії різних суб'єктів із загально-соціального запобігання злочинності неповнолітніх. У розділі «Процеси підготовки до життя у суспільстві» підкреслено, що країнам необхідно приділяти більше уваги політиці із запобігання, яка б сприяла успішній підготовці до життя у суспільстві та інтеграції дітей і молодих людей, особливо через сім'ю, громаду, однолітків, школу, професійно-технічну підготовку, трудову діяльність, а також через добровільні організації. Таким чином, тут перелічено більшість сфер соціалізації підлітків, що сприяють (детермінують) або можуть сприяти протиправній поведінці неповнолітніх осіб [1, с. 117].

На прикладі Швейцарії можна продемонструвати вдалий синтез реалізації різними соціальними інститутами (сім'я, школа, громада та ін.) їх антикриміногенної і профілактичної функції. Швейцарія стала своєрідним острівцем безпеки у бурхливому морі стрімко зростаючої європейської підліткової злочинності. Дослідження західних кримінологів довели, що причинами, які перешкоджають зростанню злочинності неповнолітніх у цій країні, є: повільні процеси урбанізації (у Швейцарії немає міст із мільйон-

ним населенням); низька мобільність населення, домінування корінних жителів (тих, у кого кілька поколінь прожили в одному місці) із сталими традиціями поведінки й соціального контролю; в цій країні має місце високий рівень правосвідомості; поліція є децентралізованою й зорієнтована на інтереси громадян; суди обирають підліткам переважно альтернативні до позбавлення волі види покарань; заміжні жінки найменше в Європі зайняті професійною діяльністю, що дозволяє приділяти достатню увагу дітям; шкільне виховання виключає всездозволеність, містить багато заборон; у країні дуже низький рівень безробіття серед молоді; сімейне виховання має яскраво виражений патріархальний характер [2, с. 123–126].

Таким чином, необхідно, доцільно і корисно ретельно проаналізувати, узагальнити та запровадити в Україні кращий закордонний досвід попередження злочинності неповнолітніх, що полягає в розробці та реалізації моделей, форм, методів та програм, які ефективно використовуються в зарубіжних країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білоконь М. А. Зміст, значення та співвідношення загально-соціальних і спеціально-кримінологічних заходів запобігання й протидії злочинності неповнолітніх в країнах ЄС [Електронний ресурс] / М. А. Білоконь // Європейські перспективи. – 2013. – № 1. – С. 117-121. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_1_25.pdf.
2. Дідківська Г. Кримінологічні теорії зарубіжних країн у боротьбі із злочинністю неповнолітніх / Г. Дідківська // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 123–126.
3. Пашковська М. В. Соціально-психологічні чинники злочинності неповнолітніх / М. В. Пашковська // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 152–159.
4. Шендрик В. В. Особливості попередження злочинності неповнолітніх в США, Канаді та Україні / В. В. Шендрик, Ю. І. Лаптії // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 114–122.

Мартинюк Антон Григорович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Олішевський Олександр Володимирович,
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

В наш час, коли Україна стала на шлях Євроінтеграції, активізувалася законотворча діяльність, яка базується на запозиченні та впровадженні на законодавчому рівні нормативно-правових актів країн Європи. В багатьох випадках мова йде про банальне копіювання законодавства. Не обійшло стороною й питання запозичення законів ювенальної юстиції. Саме цьому питанню присвячені дані тези доповіді.

Ювенальна юстиція – правова основа західної моделі системи установ і організацій, що здійснюють правосуддя у справах про порушення, скоєні неповнолітніми [1].

Протягом тривалого часу в Україні за сприянням ЄС готували до введення так звану «французьку», «континентальну» модель ювенальної юстиції. Як завжди, її презентували як реформу з благородних цілей, а саме задля зменшення рівня злочинності серед молоді та покращення їхніх прав та інтересів. Практичний досвід показав, що рання соціальна реабілітація дітей, що перебувають у конфлікті з законом, є ефективним соціальним механізмом, який дає змогу відновити фізичний, психологічний і соціальний статус дитини із значною економією коштів.

Враховуючи складність демографічної ситуації в Україні, стабільне зростання дитячої злочинності і необхідність зміни цієї ситуації на краще, рання соціальна реабілітація дітей у конфлікті з законом сприятиме відновленню їх повноцінного соціального статусу, що в свою чергу сприятиме зменшенню соціальної напруженості у суспільстві та зміну на краще майбутнє нації [2, с. 112].

Однак, ювенальна юстиція приховує в собі три основних риси, які матимуть юридичну силу:

– по-перше, це буде насильне забирання дітей у батьків та позбавлення останніх батьківських прав;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

- по-друге, вбачається дискримінація прав і обов'язків батьків щодо виховування своїх дітей згідно моральних принципів;
- по-третє, це підриває відносини між дітьми та батьками, які, нібито, є найбільшими ворогами дитини.

По суті ювенальна юстиція знущується як над батьками так і над дітьми. Так, причиною вилучення дитини з сім'ї може бути: поганий догляд за дитиною (ваша дитина гуляє на дворі без нагляду або сама повертається зі школи); сліди побиття (синяк на коліні будь-якого походження. Наприклад, був такий випадок, коли в сім'ї N. органами ювенальної юстиції було вилучено сина лише через те, що в нього було виявлено синці на колінках, а батьків звинуватили в насильстві над дитиною. Органи юстиції не зупинили ні вмовляння батьків, ні чисельні докази свідків того, що хлопчик набив синці в дитячому садочку граючись зі своїми однолітками); погані життєві умови (ви робите ремонт і т.і.); антисанітарію (у вас є домашня тварина, або були розкидані на підлозі іграшки); експлуатація дитячої праці (мати привчає дитину мити посуд, прибирати, попросила винести сміття, піти до магазину); погане харчування (в холодильнику немає набору продуктів, який, на думку соціального працівника, повинен бути); безробіття батьків; «задушлива батьківська любов» теж є достатньою підставою для «конфіскації» вашої дитини, бо вона може, нібито, «пригнічувати розвиток її особи»; нестача в сімейному бюджеті коштів; заборона користуватися мережею Інтернет; дозволяєте переглядати фільми з епізодами грабежу, насильства, вбивства.

А вчителі та вихователі, які зобов'язані виконувати окрім освітньої функції ще й нагляд за дитиною під час її перебування в стінах навчального або виховного закладів не мають права підвищити голос на дитину, вимагати залишатися на своїх місцях (це може бути оцінено як тиск на дитину). Викладач (вихователь) не має права затримати дитину після завершення занять або дати домашнє завдання на канікули, оскільки це буде розцінено як порушення права дитини на відпочинок та багато іншого, за що можна сплатити великі штрафи, втратити роботу або взагалі бути позбавленим волі.

В європейському досвіді на сотні тисяч батьків за так зване «порушення прав дітей» були накладені штрафи, вони позбавлялися батьківських прав або взагалі були заарештовані та направлені до в'язниць. Лише у Франції було вилучено із сімей різних прошарків населення більше 2 млн. дітей. У Німеччині за 2013 рік

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

працівники ювенальної юстиції забрали більше 50 тис. дітей, причиною чого стало «недостатньо добре матеріальне забезпечення сім'ї». Уявіть собі, скільки тисяч дітей може бути забрано «за бідність» в Україні!?

У країнах ЄС дітей передають на деякий час до дитячих приютів, а згодом до прийомних сімей, які беруть на себе роль опікунів цих дітей. Держава, а особливо, рідні батьки стають зобов'язані платити їм великі гроші. Тому є вигідним забирати дітей з багатих сімей. Однак, ніхто не питає дітей: «Чи хочете ви виховуватись без рідних, біологічних батьків?». Таким чином, виходить, що держава бере на себе роль ката, який без суду та слідства «рубає» благополучні сім'ї.

Тому, якщо порівнювати вище описану систему захисту неповнолітніх з іншими, найкращим варіантом для України є нині діючий підрозділ – кримінальна міліція у справах дітей (КМСД), що є складовою частиною міліції громадської безпеки органів внутрішніх справ і створюється на правах самостійного підрозділу в головних управліннях Міністерства внутрішніх справ України в АР Крим, місті Києві, Київській області, управліннях Міністерства внутрішніх справ України міста Севастополя, областей, управліннях МВС України на транспорті та міністерстві внутрішніх справ.

Основними завданнями підрозділів КМСД є:

1) організація та здійснення заходів профілактики з дітьми в навчальних закладах, за місцем проживання з метою запобігання вчиненню ними адміністративних і кримінальних правопорушень;

2) організація та здійснення заходів індивідуальної профілактики з дітьми, що вчинили адміністративні та кримінальні правопорушення, були засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, звільненими зі спеціальних виховних установ;

3) ужиття заходів щодо недопущення рецидивної злочинності серед дітей;

4) установлення місцезнаходження дітей у разі їх безвісного зникнення;

5) розкриття кримінальних правопорушень, учинених дітьми;

6) виявлення та припинення фактів жорстокого поводження з дітьми, учинення стосовно них насильства, у тому числі батьками, законними представниками;

7) організація надання правової та психологічної допомоги дітям, які є потерпілими в кримінальному провадженні чи стали свідками кримінального правопорушення [3].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Отже, можна зробити висновок, що хоча ювенальна юстиція несе в суспільство благородну ідею неупередженого дотримання прав дітей, однак загрожує існуванню традиційної сім'ї, де батьки мають право і виховують своїх дітей, а діти це не «надлюди», а ті, хто має любити, поважати і підкорятися старшим.

Також слід зауважити, що держава не в змозі замінити рідних батьків своїми «інкубаторними» умовами життя. Я хочу задати питання: хто візьме на себе відповідальність не за дітей, яких майже насильницьким способом забирають із сімей, а за батьків яких без поважних причин позбавили батьківських прав? Бо як сказала Н., мати хлопчика якого вилучили із сім'ї лише за синці на колінках: «Мені нема для чого жити, в мене забрали єдину дитину».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зеленецький В. С. Ювенальна юстиція в Україні: коментар та аналіз діючого законодавств : наук.-практ. посіб. / Академія правових наук України ; Інститут вивчення проблем злочинності. – Х. : Страйд, 2006. – 778 с.
2. Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей. Тематична державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2003 року). – К., 2004. – 246 с.
3. Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей» №1176 від 19.12.2012.

Мартіросян Лілія Каренівна,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Ольга Вікторівна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРОСТИТУЦІЇ

Слово «проституція» у перекладі з латинської означає «виставлення на продаж». Під проституцією слід розуміти систематичне надання особою свого тіла для задоволення сексуальних потреб інших осіб за матеріальну винагороду. Традиційна кримінологія мало вивчає проблеми проституції, а робить це тільки з погляду взаємозв'язку зі злочинністю. Адже проституція та злочинність

значною мірою зумовлюють одне одного. Це пояснюється тим, що проституція як спосіб наживи, контролюється організованою злочинністю, існують тісні «економічні» взаємозв'язки між повіями, сутенерами, орендодавцями, утримувачами домів розпусти, торгівцями «живим товаром». Окрім того, повій широко використовують як співучасників злочинів. Адже повії дають «наводку» для крадіжок або розбійних нападів; просять водіїв підвезти до місця, де на них організовано засідку. Злодії у проститутках за частку ховають крадене. Повії і самі скоюють чимало злочинів стосовно клієнтів шляхом їх «відключення» алкоголем, підсиленням клофеліну тощо. Соціальний аспект проституції характеризується різким падінням суспільної моралі, духовної деградації, що вкрай шкідливо впливає на виховання дітей і молоді. Проституція підриває підвалини суспільного життя, руйнує сім'ю та, зрештою, і саму людину. Як наслідок, зростають жіноча злочинність, смертність, невиліковні захворювання, самогубства та, що найнебезпечніше, – послаблюється генофонд нації [1, ст. 176].

Причини й умови проституції часто тотожні причинам та умовам злочинності: низький рівень матеріального забезпечення, безробіття, зростання бездомності. Рівень проституції, що (як і злочинність) є постійним супутником суспільства, передусім, залежить від його морального стану, який сьогодні навряд чи можна визнати задовільним. Очевидні прорахунки в морально-етичному вихованні молоді, стрімке падіння авторитету сім'ї та школи. Повсюдно панує атмосфера вседозволеності, нав'язування еталонів контркультури, основними «цінностями» якої є насилля, тотальний секс і розбещеність, а головними героями убивці, повії, гангстери, статеві збоченці. Усе це призводить до спотворення уявлень про місце жінки в суспільстві, таких понять, як честь і гідність. Свій внесок у таку пропаганду вносять деякі засоби масової інформації, котрі «ненав'язливо» роз'яснюють, що проституція в усіх її проявах є одним із видів соціально припустимої поведінки. Звичайно, стимулює проституцію і різке розшарування суспільства, поява «скоробагатків», здатних витратити на повій великі гроші, а також пасивність правоохоронних органів у боротьбі з цим негативним явищем [2, ст. 264].

Осіб, які займаються проституцією, можна класифікувати таким чином:

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Путани – «працюють» у дорогих готелях, казино, саунах. Частина з них має вищу освіту, володіє іноземною мовою. Як правило, вони «контролюються» сутенерами і рекетирами.

Повії, які «працюють» за кордоном. Частина їх виїжджає сама, інших вивозять постачальники «живого товару». Перед цим проститутки проходять «передполітну підготовку»: їх навчають сучасним танцям, умінню користуватися косметикою, робити масаж і, зрештою, як найвигідніше продати себе. Деякі вивозяться обманним шляхом, але їх частка загалом, незначна. Інша справа, що багато молодих жінок не знають усіх тонкощів роботи за кордоном і, стикаючись з нею, не витримують навантаження. І все ж таки частина з них повертається з чималими грошима або «осідає» за кордоном, і це стимулює набір нових «жриць кохання».

«Організовані» повії знаходяться під контролем своїх зарубіжних сутенерів, «неорганізовані» діють – на власний ризик. Повій з України можна зустріти в усіх країнах світу.

Повії «за викликом» працюють у підпільних фірмах, що складаються з «хазяїна», диспетчерів, водіїв і охоронців. На телефонний виклик або за попередньою заявкою до клієнта виїжджає «секс-бригада», яка поставляє повію та забезпечує збір платні, захист від можливого її мордування тощо. Такі «фірми» отримують багатомільйонні (в доларах) прибутки і, як правило, мають «дах» у правоохоронних органах.

До нижчого сорту належать вокзальні повії і ті, що промишляють на автошляхах (так звані плечові). На найнижчому рівні перебувають вуличні повії (здебільшого бродяги, наркомани і алкоголіки). Поступово більшість повій, втрачаючи «товарний» вигляд, переходить на нижчі щаблі, аж до вуличних [3, ст. 332].

Говорячи про засоби запобігання проституції, не можна не зазначити, що вони лежать у площині профілактики всіх інших видів правопорушень. Ця профілактика буде ефективною лише тоді, коли проблеми сім'ї, жінки, дитини стануть головними у державі та суспільстві. Потрібні сучасні програми допомоги сім'ї, материнству, дитинству, відповідна законодавча база. Свого часу були прийняті важливі закони «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Реалізація цих законів сприятиме розв'язанню начальних проблем, але корінним змінам на краще завважає кризова соціально-економічна ситуація в Україні. Тим не менш, в основі профілактики проституції мають лежати саме зага-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

льносоціальні заходи покращення умов життя жінок та їх сімей [4, с. 83–91]. Одиноким матерям і багатодітним сім'ям слід надавати необхідну матеріальну допомогу. Для дітей, які з різних причин виховуються в інтернаті, має створюватися обстановка, максимально наближена до звичайної (наприклад, сімейні дитячі будинки). У зв'язку із зростанням безробіття варто розробити спеціальні програми з працевлаштування жінок, які виховують дітей, мають на утриманні батьків тощо. Для них повинні бронюватися робочі місця.

Отож є над чим задуматись – всім і кожному. А перейнявшись цією болючою проблемою, слід діяти і ще раз діяти задля її розв'язання, бо можна втратити найдорожче – майбутнє України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Курс кримінології: Особлива частина : підручник : у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін. ; за заг. ред. О. М. Джузи. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 480 с.
2. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джуза. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В, 2006. – 264 с.
3. Кримінологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. М. Джуза, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джузи. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
4. Александров Ю. В. Кримінологічна характеристика та попередження жіночої злочинності / Ю. В. Александров // Кримінологія і профілактика злочинів. – К., 2000. – С. 83–91.

Мусаєва Султаніє Сейтвелівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
транспортної міліції Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ОВС УКРАЇНИ НЕЗАКОННОМУ
ОБІГУ НАРКОТИКІВ**

Незаконний обіг наркотиків – надзвичайно складне, різнобічне і водночас суспільно небезпечне явище у сучасному світі. З одного боку, наркотики є корисними і необхідними медичними препаратами, а з іншого, – вони заподіюють величезну шкоду, яка

практично не піддається обрахунку та здебільшого виступають як основні чинники вчинення злочинів.

Будучи досить вигідним промислом, незаконний обіг наркотиків визнається суспільно – небезпечним та злочинним явищем як в Україні, так і в багатьох країнах Європи, де його окремі прояви розцінюються як тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Основними ознаками, які виступають підставами для вчинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, є:

- створення умов, що сприяють вступу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у незаконний обіг;

- вчинення незаконних операцій з наркотиками, що обов'язково включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- сукупність заборонених чинним законодавством суспільно небезпечних діянь, що виражаються у культивуванні наркомістких рослин, розробленні, виробництві, виготовленні, зберіганні, перевезенні, пересиланні, придбанні, збуті, ввезенні та вивезенні за територію України, транзиті через територію України, використанні, знищенні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- одержання прибутку від незаконних операцій з наркотичними засобами, психотропними речовинами та прекурсорами;

- наявність корумпованих зв'язків у правоохоронних органах. Особливо вони потрібні для успішної контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [1].

Однією зі складових державної профілактичної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків, є цілеспрямована діяльність служб і підрозділів органів внутрішніх справ, яка полягає у: здійсненні заходів, спрямованих на виявлення, нейтралізацію та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків; забезпеченні оперативно-профілактичного спостереження за особами, схильними до вчинення таких злочинів; здійсненні контролю над процесом законного виробництва, зберігання, транспортування, реалізації й використання наркотиків та ін. [4].

Насамперед, щоб розкрити сутність профілактики злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, варто визначити її правову основу, якою в даному випадку виступають як законодавчі акти на рівні України так і законодавства на регіональному рівні:

Конституція України

Конвенції, угоди та декларації ООН (Єдина Конвенція ООН про наркотичні засоби (1961р.); Конвенція ООН про психотропні речовини (1971р.); Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.) та інші.

Закони України («Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори»(1995р.); «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»(1995р.); «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»(1993р.).

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України («Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом» (ПКМУ-2009 р. № 589).

Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» (2002р. № 4); «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» (2005 р. № 8) [2].

Виявлення причин і умов, що сприяють розвитку попиту на наркотичні засоби та вчинення під їх дією різного виду злочинів, досягається спеціальними дослідженнями [2].

Загальна профілактика злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, що здійснюється органами внутрішніх справ, полягає у виявленні специфічних криміногенних обставин, що сприяють втягнення населення у немедичне вживання наркотичних засобів, і проведенні заходів щодо припинення або зменшення впливу цих факторів та скорочення незаконного обігу наркотиків у цілому. Основним завданнями такої діяльності є формування у населення стійкої суспільної думки про неприпустимість вживання наркотичних засобів і психотропних речовин, виявлення причин і умов, що сприяють зростанню попиту на наркотики і вчиненню злочинів, пов'язаних з їх вживанням.

Методами проведення органами внутрішніх справ загальної профілактики злочинів є:

– всебічний і глибокий аналіз оперативної обстановки на території, що обслуговується, об'єкті, у галузі народного господарства, за напрямками роботи. Вивчення тенденцій і особливостей зло-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

чинності (стану, рівня, динаміки, структури, характеру, географії, ціни), групування її за видами, місцем, способом і часом вчинення.

- виявлення у діяльності установ, підприємств та організацій причин і умов, що сприяють злочинам.

- систематичне обстеження розташованих на території обслуговування об'єктів, місць концентрації великої кількості громадян, звертаючи особливу увагу на ті, де найчастіше вчиняються правопорушення.

- правове роз'яснення й виховання населення [4].

Органи внутрішніх справ у межах встановленої компетенції самостійно або у взаємних контактах беруть безпосередню участь у реалізації таких заходів:

- запобігання, виявлення і припинення діяльності міжнародних центрів наркобізнесу, що здійснюють операції з незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин на території України.

- встановлення та відслідковування каналів контрабанди наркотичних засобів та їх ліквідація.

- участь у розробленні та реалізації державної програми щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків, а також сприяння та надання практичної допомоги у реалізації міжнародних програм щодо протидії наркобізнесу;

- забезпечення власної безпеки підрозділів, що вирішують завдання боротьби з незаконним обігом наркотиків, шляхом протидії спробам проникнення в оперативний і кадровий апарат правоохоронних структур [4].

Механізм організації роботи органів внутрішніх справ щодо загальної профілактики злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, складається з: надання інформації в органи державної влади, різні відомства, громадські організації; обстеження, перевірки, рейди і інших масових заходи щодо усунення негативних явищ у сфері економіки, культури й побуту.

Крім того, з метою комплексного використання можливостей і засобів щодо протидії розповсюдженню наркотиків і наркоманії, забезпечується підпорядкованість та належна взаємодія всіх суб'єктів антинаркотичної діяльності, здійснюється розроблення і реалізація міжвідомчих планів, які розробляються з урахуванням державних програм.

Для здійснення всіх форм індивідуальної профілактики і досягнення успіху працівники міліції ведуть пошук осіб, які схильні до

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

вчинення злочинів у межах своєї компетенції, на підставах і в порядку, передбачених законом безпосередньо вживають адміністративно-правові заходи примусу, які відіграють важливу роль у профілактиці злочинів. Караюча функція цих заходів сама по собі має певне виховно-профілактичне значення. Примус має супроводжуватися обґрунтуванням його справедливості, роз'ясненням того, що він є закономірним наслідком вчиненого діяння. Серед профілактичних заходів належне місце посідає роз'яснювальна робота серед населення про велику шкоду, яку спричиняє немедицинське споживання наркотиків, про необхідність дотримання антинаркоманії передбачене законодавством та якими є правові наслідки його порушення.

Профілактика злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків дає змогу знизити не тільки їх рівень, а й рівень смертності та хвороб населення, оптимізувати соціальну ситуацію у суспільстві, підвищити авторитет держави у світі. Саме тому держава зосереджує зусилля на профілактиці незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, покаранні осіб, винних у вчиненні таких злочинів, лікуванні та реабілітації наркоманів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Профілактика злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків 5.1. Поняття, ознаки, сучасний стан і тенденції злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків: // http://pidruchniki.ws/1016052049659/pravo/profilaktika_zlochiniv_povyazanih_nezakonnim_obigom_narkotikiv
2. Заходи профілактики злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків: // http://pidruchniki.ws/1278021249661/pravo/zahodi_profilaktiki_zlochiniv_povyazanih_nezakonnim_obigom_narkotikiv
3. Заходи профілактики негативних соціальних явищ, пов'язаних зі злочинністю: // http://pidruchniki.ws/1899100949692/pravo/zahodi_profilaktiki_negativnih_sotsialnih_yavisch_povyazanih_zlochinnistyu
4. Роль органів внутрішніх справ у профілактиці злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків: // http://pidruchniki.ws/1502111949662/pravo/rol_organiv_vnutrishnih_sprav_profilaktitsi_zlochiniv_povyazanih_nezakonnim_obigom_narkotikiv

Ніколаєнко Анастасія Сергіївна,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського
національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фіалка Михайло Ігорович,

доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

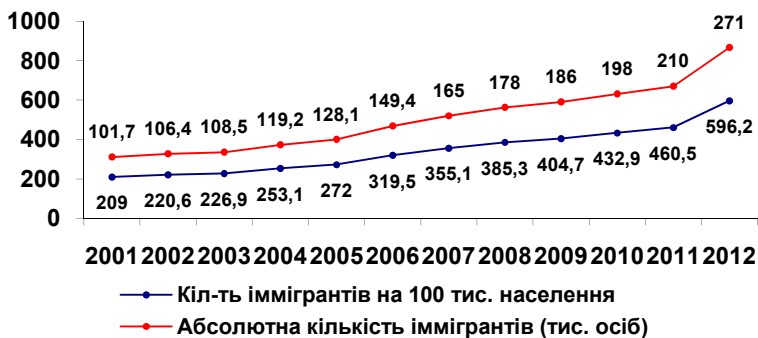
КСЕНОФОБИЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ

*Ксенофобія – виклик сучасності
чи нав'язливий, панічний страх людини?*

Бернард Шоу

Ксенофобія – (від. грец. *xenos* – чужий, и *phobos* – страх) – страх або ненависть до кого-небудь чи чого-небудь чужого, незнайомого, незвичного; сприйняття чужого як незрозумілого, неосяжного, і тому – небезпечного та ворожого [1, с. 239].

У сучасному світі ксенофобія є як соціальною, так і політичною проблемою. Кількість іноземців в Україні постійно зростає (Див. Мал. 1.).

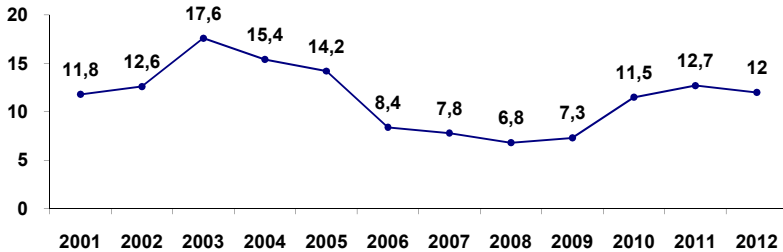

Мал. 1. Графічне зображення співвідношення абсолютних та відносних показників імміграційної динаміки в Україні

Сам факт проживання іноземців в будь-якій державі обумовлює виникнення проблем взаємодії з місцевим етносом (етносами). І як тільки погіршується соціально-економічна ситуація, взаємини з «чужими» набувають рис культурної, етнічної, мовної, релігійної або іншої ворожнечі.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до збільшення проявів ксенофобії (див. мал. 2). Причини цього явища полягають у зростанні соціальних та економічних проблем в суспільстві, неефективній політиці профілактики відповідних явищ у молодіжному середовищі.

Мал. 2. Графічне зображення рівня й динаміки потерпілих іноземців у розрахунку на 1 тис. іммігрантів

Дослідженню проблематики ксенофобії приділяється увага з боку вітчизняних та закордонних дослідників: Р. Парка, О. М. Майборода, Е. Сміта, Дж. Беррі, А.М. Круглашова, Н. В. Паніної, В. Паніотто та багатьох інших.

Проблему ксенофобії вперше в Україні стала вивчати доктор соціологічних наук Н. В. Паніна. В подальшому вона була продовжена О. А. Мартиненком та Д. О. Назаренком.

Метою нашої доповіді є дослідження причин існування і наслідків існування в Україні такої проблеми, як ксенофобія.

Що ж є причиною такої ворожості українського народу до іноземців? Як це пояснити? Теодор Адорно казав: «Нетерпимість є елементом авторитарної системи, яка пригнічує особистість і змушує людей шукати якийсь об'єкт для виміщення образ на нього». Але це лише припущення.

Українці є щирими патріотами своєї держави. Однак, часом цей патріотизм може видозмінюватись, ставати жорстоким. Варто розрізняти поняття любові до своєї країни і поняття ненависті до інших національностей. Це різні речі!

За останні п'ять років в Україні дійсно розвинулись різні неформальні групи з агресивними діями, що призводять до расової й національної ворожнечі. Це констатує Харківська правозахисна група. Виконавчий директор Української Гельсінкської спілки В. Яворський підтверджує, що активність таких груп зросла.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

«Це обмеження в правах або дискримінація в суспільстві. Коли людям відмовляють у послугах, з ними не розмовляють на вулиці, їх відмовляється везти водій таксі, їм не продають якісь товари чи не дають в оренду квартири. Це дрібні правопорушення, проти яких нічого не можна зробити, бо законодавством це прямо не заборонено», – пояснює правозахисник.

Вивченню ксенофобії як соціально-психологічного явища до недавніх пір була присвячена лише обмежена кількість спеціальних досліджень. Так, наприклад, А. А. Кельберг дає яскраве, образне визначення ксенофобії, що це – «опредметнена та упредметнена, матеріалізована, забезпечена ідеологічною концепцією ілюзія чужого та незнайомого, при усвідомленій безпорадності перед ним, коли з'являється той самий фантастичний страх, що звільняє від усякої відповідальності за напрям думок, а в крайніх екстремальних станах – і за образ дій». Інші автори вважають, що ксенофобія – це негативне, емоційно насичене, ірраціональне за своєю природою (але таке, що прикривається псевдо раціональним обґрунтуванням) ставлення суб'єкту до певних людських спільнот та їх окремих представників – «чужинців», «інших», «не наших». Вона виявляється у відповідних соціальних установках суб'єкту, заобонах і упередженнях, соціальних стереотипах, а також у його світогляді в цілому [2].

Як наголошує директор Київського міжнародного інституту соціології В. І. Паніотто, за результатами дослідження, 73% населення України не має ніяких екстремістських орієнтацій, під якими ми розуміємо схвалення насильницьких дій проти представників інших етнічних груп. Ще 19% проявляють деякі елементи екстремізму. Але близько 8% орієнтовані екстремістськи, з них у близько 1% дуже високий рівень екстремістської орієнтації.

На його думку, такі результати соціологічного дослідження мають насторожувати громадськість, оскільки 1% населення – це близько 400 тисяч людей. «Це люди, які можуть підтримувати організовані групи. Хоча це й не означає, що ці люди чинитимуть якісь екстремістські дії, оскільки залежність між реальною поведінкою та орієнтацією є достатньо складною», – додав соціолог.

З точки зору В. І. Паніотто, 52,7% опитаних позитивно сприймають надання можливості приїжджати й жити в Україні представникам тих етнічних груп, які традиційно проживають на її території. Водночас, зазначив він, 9% респондентів вважають, що Україна не повинна надавати дозвіл на проживання представникам

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

інших рас і національностей, а 19,4% – не надавати дозволу на-самперед представникам бідних неєвропейських країн [3].

«Ксенофобія стає проблемою, хоча вона не розвивається лише тоді, коли існує міграція. Це явище розвивається тоді, коли існуючі національні конфлікти й хуліганські напади на представників інших етнічних груп просто замовчуються. Основне завдання нашого моніторингу – показати суспільству, що в нас така проблема є. Завдання суспільства – не мовчати, завдання журналістів – про це повідомляти, завдання правозахисників – виводити на обговорення найбільшчі теми», – додав народний депутат України, засновник Інституту прав людини і запобігання екстремізму та ксенофобії О. Фельдман [4].

Підводячи підсумок викладеному вище, можливо наголосити наступне: аналіз проблеми показує, що на сьогодні в Україні, не дивлячись на те, що зроблені перші кроки у вирішенні проблеми протидії ксенофобії ще не достатньо відпрацьована ефективна система протистояння ненависті, агресії, ескалації екстремізму. Відбувається нарощування деструктивних процесів у суспільстві, існують підвалини для зіткнень на політичному, соціальному, національному та релігійному ґрунті. Необхідно розробити систему соціальних, педагогічних, пропагандистських, нормативно-правових та інших заходів, спрямованих на запобігання виникненню настроїв ксенофобії, а також попередження дій, які можуть цьому сприяти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам 6 монографія / Д. О. Назаренко. – Х. : Диска плюс, 2013. – 524 с.
2. Бореичук І. О. Соціально-психологічні детермінанти явища ксенофобії: історико-теоретичний аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppp/2009_9/boreichuk.htm.
3. Соціологи виміряли рівень ксенофобії в Україні [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://www.hreuc.com/ukr/news/news_500.html.
4. Мартиненко О. А. Расизм та ксенофобія в Україні – нові виклики у сфері захисту прав людини / О. А. Мартиненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php?do=print&id=12124927704>.

Онисечко Микита Іванович,

курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
транспортної міліції Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,
професор кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СУБ'ЄКТИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Головною метою боротьби з терористичною діяльністю в будь-якій державі світу є забезпечення національної безпеки, захист життя та здоров'я населення. Тероризм є суспільно-негативним явищем міжнародного характеру.

Згідно з офіційним визначенням, «тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [1, ст. 1]. Тероризм є реальною загрозою національним інтересам держави як складового елементу національної безпеки.

Стаття 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначає коло суб'єктів, які ведуть безпосередню боротьбу з даним явищем, такими є:

- Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Міністерство Оборони України;
- центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.

Служба Безпеки України є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю. Вона здійснює визначений законом комплекс оперативно-розшукових захо-

дів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, в тому числі міжнародної. Зокрема СБУ співпрацює з іншими державними органами з метою припинення терористичної діяльності та в сфері обміну інформації стосовно неї.

Міністерство внутрішніх справ України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом:

- запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою;
- надання Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби;
- забезпечення їх ефективного використання під час проведення антитерористичних операцій.

Міністерство Оборони України, органи військового управління, з'єднання, військові частини Збройних Сил України забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів Збройних Сил України, зброї масового ураження, ракетної і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що знаходяться у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організовують підготовку та застосування сил і засобів Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил Збройних Сил України в разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави із-за меж України.

Центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, підпорядковані їм органи управління у справах цивільної оборони та спеціалізовані формування, війська цивільної оборони здійснюють заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та органи охорони державного кордону здійснюють боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення спроб перетинання терористами державного кордону України, незаконного переміщення через державний кордон України зброї, вибухових, отруйних, радіоактивних речовин та інших предметів, що можуть бути використані як засоби вчинення терористичних актів; забезпечують без-

пеку морського судноплавства в межах територіальних вод та виключної (морської) економічної зони України під час проведення антитерористичних операцій; надають Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби під час проведення антитерористичних операцій на території пунктів пропуску через державний кордон України, інших об'єктів, розташованих на державному кордоні або у прикордонній смузі.

На підставі Концепції боротьби з тероризмом було затверджено План заходів щодо її реалізації, згідно якому, на СБУ сумісно з іншими державними органами було покладено ряд завдань, одними з яких є:

- проведення аналізу поширення тероризму на території України,
- виявлення причин та умов, що сприяють його розростанню;
- профілактичні заходи роботи інформаційно-роз'яснювального характеру з населенням;
- інформування громадськості актуальні питання боротьби з тероризмом, про результати антитерористичної діяльності.

Зокрема одними з пріоритетних завдань згідно даної Концепції є розробка критеріїв віднесення об'єктів незалежно від форм власності до переліку об'єктів можливих терористичних посягань та створення державного реєстру об'єктів можливих терористичних посягань[2, п. 1–9].

Суб'єкти, які залучаються до боротьби з тероризмом, у межах своєї компетенції здійснюють заходи щодо:

1. Запобігання, виявлення і припинення терористичних актів та злочинів терористичної спрямованості;
2. Розробляють і реалізують попереджувальні, режимні, організаційні, виховні та інші заходи;
3. Забезпечують умови проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що належать до сфери їх управління;
4. Надають відповідним підрозділам під час проведення таких операцій матеріально-технічні та фінансові засоби, засоби транспорту і зв'язку, медичне обладнання і медикаменти, інші засоби, а також інформацію, необхідну для виконання завдань щодо боротьби з тероризмом.

Можна виділити ряд суттєвих ознак, притаманних управлінню в сфері боротьби з тероризмом. Насамперед державне управління в сфері боротьби з терористичною діяльністю має комплексний характер. Воно ґрунтується на чіткій скоординованій взає-

модії всіх державних органів спеціального призначення та органів загальної компетенції. Особливу увагу слід приділити співпраці органів СБУ з населенням та громадськими об'єднаннями, як з носіями оперативної інформації. Але важливим недоліком є недостатня розробленість методів та способів такої співпраці. Плановий характер управління в сфері боротьби з тероризмом виражається в розробці цілей, завдань та напрямів діяльності в цій сфері; визначення відповідальних уповноважених органів; реалізації профілактичних заходів та антитерористичних операції згідно визначених методів боротьби. Суттєво важливою ознакою управління в сфері боротьби з тероризмом є моніторинг терористичної діяльності, проведення якого покладено на СБУ.

Отже, для подальшого удосконалення роботи спеціальних органів у сфері боротьби з тероризмом пріоритетним визначається остаточне впровадження світових стандартів безпеки, посилення співпраці у боротьбі з терористичною діяльністю, введення суворого контролю за діяльністю служб у сфері боротьби з тероризмом, удосконалення існуючих форм і методів протидії тероризму та механізмів його попередження, розробка гарантії захисту населення від терористичних операцій, а також збільшення фінансування антитерористичних заходів тощо. А на території України підвищення рівня функціонування Антитерористичного центру при Службі Безпеки України та розширення його повноважень щодо найкращого результату по боротьбі з тероризмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 // Відомості Верховної Ради, 2003. – №25. – Ст.180. Редакція від 16.03.2014, підстава 877-18:// <http://zakon1.rada.gov.ua/-laws/show/638-15>.
2. Про Концепцію боротьби з тероризмом : Президент України; Указ, Концепція від 25.04.2013 № 230/2013, поточна редакція – прийняття від 25.04.2013:// <http://zakon1.rada.gov.ua/-laws/show/230/2013>.

Орлов Володимир Сергійович,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ БОРОТЬБИ З КОНТРАБАНДОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Контрабанда є одним із головних чинників дестабілізації економічної системи України. Ввезення на територію нашої держави контрабандних товарів сприяє неконтрольованому насиченню внутрішнього ринку продукцією іноземного виробництва та витісненню українських товарів. У результаті цього значних збитків зазнають вітчизняні підприємства, в першу чергу легкої та переробної промисловості, продукція яких стає не конкурентоспроможною, а контрабандисти виводять у тіньовий обіг значні суми коштів, призначених для сплати митних платежів [4, с. 118].

Зважаючи на актуальність проблеми боротьби з контрабандою, різні її аспекти були предметом дослідження у працях вітчизняних фахівців, також і на монографічному рівні [1, с. 23; 2, с. 45; 3, с. 55], проте сучасні тенденції її розвитку та заходи протидії, на нашу думку, не достатньо досліджені, що ускладнює розроблення її запобіжно-профілактичних заходів, а також сучасних методик її оперативного-розшукового документування та досудового розслідування.

Сучасна контрабанда в Україні давно вже «переросла» свої ранні, класичні форми і сьогодні має такі ознаки: вона є однією зі складових економічної злочинності і тісно пов'язана з іншими видами злочинності (так для певної частини населення, яка проживає у прикордонних районах, контрабанда набула характеру «промислу»); контрабанда набуває дедалі більш витончених та організованих форм (контрабанду дедалі частіше вчинюють не окремі особи, а організовані злочинні угруповання; координація контрабанди, наприклад, у галузі наркобізнесу, відбувається на транснаціональному рівні); контрабанда нерозривно пов'язана з корупцією в органах влади і управління, правоохоронних і судових органах, банківських структурах тощо і, насамперед, в органах

митної служби; схеми контрабанди є доволі гнучкими, правопорушники постійно коригують механізми і тактику протиправної діяльності відповідно до зміни правил оформлення ввезення на територію України і вивезення з неї товарів; контрабандисти розробляють нові заходи протидії правоохоронним органам у виявленні та документуванні контрабанди [5, с. 18].

На мою думку, однією з головних причин, що найбільш суттєво впливає на загальний рівень контрабанди є корупція. Основні чинники, які обумовлюють існування контрабандної діяльності: низький рівень забезпеченості населення, високий рівень безробіття в країні та прикордонних регіонах, де контрабанда для значної частини мешканців перетворилася на основне джерело доходів; недосконалість митного та податкового законодавства; висока прибутковість цього виду злочинного бізнесу; «прозорість» державного кордону з країнами СНД; недостатньо ефективний рівень митного та прикордонного контролю; недосконалість державної системи контролю за походженням і реалізацією продукції та сплатою податків [4, с. 119].

Діяльність держави у сфері забезпечення раціонального харчування має бути сконцентрована на виконанні таких завдань:

- вивчення стану фактичного харчування населення;
- проведення моніторингу стану інфекційної та неінфекційної захворюваності, пов'язаної з харчуванням;
- забезпечення систематичного перегляду норм фізіологічних потреб населення в основних харчових речовинах та енергії;
- розширення пропаганди серед населення принципів раціонального харчування;
- підвищення рівня культури харчування з урахуванням національних традицій і світового досвіду.

У Європейському Союзі діє система контролю на всіх етапах виробництва та переміщення продуктів харчування. Така продукція підлягає жорсткому контролю та відповідному маркуванню, що відповідає її належній якості, а відсутність маркування на товарах призводить до недопущення їх на споживчий ринок і є обов'язковим для всіх суб'єктів діяльності Європейського Союзу.

На відміну від європейських країн, норми безпеки в Україні, які повинні міститися в державних стандартах залишаються незмінними вже тривалий час. Тому, для підвищення ефективності діяльності державного контролю необхідно запровадити принципово нові вимоги та стандарти якості продукції з метою припи-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

нення ввозу на територію України товарів сумнівної якості, або таких, які заборонені за їх хімічним складом до споживання в інших країнах світу.

Законом України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 08.09. 2005 р. визначено правовий порядок забезпечення безпечності й якості харчових продуктів, що виробляються, знаходяться в обігу, імпортуються, експортуються [8].

Політична воля керівництва держави в послідовній реалізації заявленого курсу на боротьбу з корупцією службовими зловживаннями є головною умовою ефективності діяльності правоохоронних органів у боротьбі з контрабандою.

Поряд із цим, боротьба з контрабандою передбачає поєднання регуляторних та економічних важелів регулювання з організаційними і правовими, що дозволить:

- мінімізувати втрати коштів Держбюджету України з причин заниження митної вартості товарів, недостовірної класифікації товарів та визначення країн їх походження;

- отримати додаткові кошти для проведення соціально-економічних реформ;

- утворити надійні бар'єри для надходження на споживчий ринок продукції без сплати визначених чинним законодавством податків і зборів; стимулювати розвиток національного виробництва, економічно підтримати українського виробника;

- зменшити загальний рівень злочинності в Україні [5, 20].

Ураховуючи те, що контрабанда не належить до злочинів проти національної безпеки, передбачених розділом I Особливої частини КК України, а є злочином у сфері господарської діяльності (розділ VII КК України), вона повинна належати до повноважень ОВС та митних органів. Належність її до компетенції СБ України – це рудимент радянської доби.

Висновки. У зв'язку зі зміною повноважень у сфері боротьби з контрабандою, повинно бути посилено інформаційно-аналітичне та методичне забезпечення митних органів та ОВС щодо оперативно-розшукового документування та досудового розслідування контрабанди. У цих відомствах повинні бути створені підрозділи інформаційно-аналітичної (стратегічної і тактичної) розвідки для забезпечення інформацією підрозділів, що здійснюють ОРД та досудове розслідування, які б давали можливість виявляти, а в деяких випадках і прогнозувати контрабандну діяльність. У зв'язку із проблемою якості та безпеки продуктів харчування дер-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

жава повинна вирішити такі завдання у сфері забезпечення продовольчої безпеки та побудови вітчизняної системи раціонального харчування: здійснювати постійний контроль за станом харчування дитячого і дорослого населення; активізувати пропаганду серед населення принципів раціонального харчування; на законодавчому рівні здійснити перегляд фізіологічних норм з урахуванням результатів вивчення стану харчування, проведення щорічного моніторингу відповідності показників фактичного споживання за основними групами харчових продуктів раціональним нормам харчування, прискорення прийняття законопроекту «Про загальну безпеку продукції» від 28 листопада 2008 р. № 3421, який розроблено в контексті входження України до Світової організації торгівлі та ЄС з метою впровадження в національне законодавство вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради ЄС 2001/95/ЄС «Щодо загальної безпеки продукції» від 3 грудня 2001 р. А також обмеження поширення контрабанди продуктів харчування можливе шляхом подальшого вдосконалення існуючої системи контрольно-наглядових та правоохоронних органів, перегляд їх завдань і повноважень, покращення механізму взаємодії та співпраці між ними. Я вважаю, що необхідно на державному рівні стимулювати розвиток вітчизняного агропромислового сектору економіки. Вирощувати та реалізовувати на власному ринку, за помірними цінами, тільки якісні і безпечні для життя та здоров'я продукти харчування. Це сприятиме розширенню виробництва, створенню нових робочих місць, підвищенню заробітної плати персоналу, що, у свою чергу, супроводжується зростанням платоспроможності попиту і сприятиме інвестуванню вітчизняних підприємств харчової промисловості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Костін М. І. Контрабанда. Доказування обставин вчинення злочину на досудовому слідстві: Монографія. – К. : ДІА, 2003./185 с.
2. Шевчук В. М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики : монографія. – Х. : Гриф, 2003. / 280 с.
3. Калугін В. О. Виявлення та особливості розслідування контрабанди, що вчинена на морському кордоні : монографія. – Одеса : ОДУВС, 2007. – 203 с.
4. Кравчук С. Й. Економічна злочинність в Україні. Курс лекцій : навч. посіб. – К. : Кондор, 2009. – 282 с.
5. Погорецький М. А. Підвищення ефективності боротьби з сучасною контрабандою // Південноукраїнський правничий часопис. – № 1. – 2009. – С. 1821.

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Ольга Вікторівна,
викладач кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЛАТЕНТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Однією з найгостріших проблем сучасності, що має вплив на всі сторони суспільного життя є зростання злочинних проявів, розростання організованої злочинності та корупції. Це змушує актуалізувати зусилля, що проводяться правоохоронними органами, спрямовані на забезпечення контролю над злочинністю, її попередження. Однак необхідною передумовою для цього слугуватиме знання справжніх масштабів злочинності, а не тільки тієї частини, яка знайшла відображення в офіційних даних кримінальної статистики.

Кримінологічні дослідження свідчать, що розрив між кількістю реально скоєних злочинів та відомостями про них (статистичний облік злочинів), досить значний.

Прихована злочинність чинить серйозний вплив і на соціально-психологічний клімат у суспільстві. Вона породжує у громадян недовіру в здатність державної влади гарантувати їх безпеку, створити сприятливі умови для реалізації конституційних прав і свобод, ефективно вести боротьбу зі злочинністю, забезпечити невідворотність відповідальності винних осіб за правопорушення.

Слід враховувати і ту обставину, що латентна злочинність в певній мірі сприяє прояву найгірших сторін соціального наслідування. Безкарність, зокрема, економічних злочинів та корупційних діянь, рівень яких у структурі прихованої злочинності високий, робить украй негативний вплив на осіб, у яких ще недостатньо стійкі життєві позиції. Такі особи, прагнучи відповідати зразкам «красивого життя» від злочинного світу, не обтяжують себе турботою про законність вибору засобів і методів досягнення поставленої мети.

Про ознаки, поняття і визначення латентної злочинності в юридичній літературі єдності думок не має. Латентна злочинність та її розміри обумовлюють викривлене, неповне уявлення про

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

злочинність в цілому і тому мають вивчатися для отримання більш адекватного уявлення про фактично вчинену кількість злочинів. У науковій юридичній літературі розрізняють латентність трьох видів: природну, штучну та пограничну(суміжну).

Природна латентність – це сукупність тих випадків, коли факт злочину був, але він не став відомим правоохоронним органам, представникам адміністрації підприємств, установ, окремим громадянам. Про злочинну подію знають тільки винний та його співзасуджені, які, зрозуміло, не зацікавлені у розголошенні відомостей про це. Наприклад, неповідомлення потерпілих про злочин.

Штучна латентність становить великий масив злочинів, які хоча і відомі посадовим особам, але з різних причин вони не інформують про них правоохоронні органи, які не ставлять їх на облік.

Також виділяють латентну злочинність пов'язану з порушенням законності. Іноді її позначають «граничні ситуації». Вона являє собою групу тих злочинів, інформація про які стала відома правоохоронним органам, але їх конкретний представник помилково, сумлінно помиляючись або не маючи достатньої професійної підготовки, дав неправильну юридичну оцінку діянню.

Погранична латентність – злочин стався, але потерпілому не відомо про це, або факт його вчинення не сприймається чи не усвідомлюється потерпілим як злочин (приміром, підпали, кишенькові крадіжки).

Проміжну категорію становлять так звані напівприховані злочини або «сіра злочинність», тобто діяння, зареєстровані правоохоронними органами, але не розкриті або такі, що розкриті, однак підозрювані звільняються від відповідальності за недостатністю доказів вини [1, с. 177–179].

В кримінології виділяють три рівні латентності: низький, середній та високий. Низьким є рівень латентності умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень, тобто найбільш тяжких злочинів; а високим – у злочинів невеликої тяжкості (побоїв і мордування, легких тілесних ушкоджень, порушення правил, норм і стандартів, що стосується забезпечення дорожнього руху тощо). Масштаби прихованої злочинності точно невідомі. В Україні, на відміну від багатьох зарубіжних країн, встановлення рівня латентної злочинності на загальнодержавному рівні не здійснюється. Тому висновки про її розміри можна робити тільки за результатами вибіркового кримінологічного дослідження. Так, українські та російські експерти вважають, що співвідношення зареєстрованих і латентних

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

злочинів становить приблизно 1:3 або 1:5, а то й навіть 1:10. За даними зарубіжних дослідників, для злочинів, які вчиняються професійними злочинцями, «таємне число» складає 1:100, а в середньому для злочинності – 1:300 [2, с. 47].

В. Панкратов одним з перших намагався сформулювати поняття латентної злочинності. На його думку, прихована злочинність – це сукупність злочинів, невиявлених органами міліції, прокуратури та суду і, відповідно, не знайшли відображення в обліку кримінально караних діянь [3, с. 102].

А. С. Шляпочников і Г. І. Забрянський висунули своє визначення прихованої злочинності, згідно з яким, латентними слід вважати злочини приховані від одного з органів, яким за законом надано право розслідувати чи розглядати справи про вчинені злочини. До них автори відносять суд, органи прокуратури та міністерства внутрішніх справ, товариські суди і комісії у справах неповнолітніх. Нині цими органами по праву можна вважати органи податкової поліції, митні органи та ін. При цьому, очевидно, слід було б виділяти спеціальні органи, для яких виявлення правопорушень, боротьба зі злочинністю виступають як важливі напрямки їх професійної діяльності, від інших органів, покликаних сприяти в боротьбі з правопорушеннями [4, с. 99].

Для визначення А. С. Шляпочникова і Г. І. Забрянського характерно те, що автори, ігноруючи ознаку «неврахованих» злочинів, залишають деякий простір для визнання частини прихованих від обліку злочинів не латентними. Було б помилково вважати, що виявлені або встановлені правоохоронними органами злочини автоматично потрапляють у розряд легальних. Таке стало б можливим, якщо, зокрема, не брати до уваги далеко не поодинокі випадки необґрунтованих відмов у порушенні кримінальних проваджень, незаконних або необґрунтованих їх припинень.

У діяльності органів, що ведуть облік злочинів, є випадки, коли з причини недоліків системи обліку злочинів, переважно це проявляється при обліку множинності злочинів або, в силу посадовим помилкам або зловживання, певну кількість злочинів не знаходить відображення в зведених даних кримінальної статистики. Такого роду факти можуть значно спотворити достовірність даних про стан і структуру злочинності в регіоні, що, в свою чергу, позначається і на ефективності засобів боротьби з нею.

Незаявлені злочини в основному пов'язані:

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

- з недовірою громадян та жертв злочинів до правоохоронних органів;
- з невір'ям до здатності правоохоронних органів розкрити злочин і захистити заявника;
- з небажанням зв'язуватися з правоохоронними органами;
- з побоюванням помсти з боку злочинців;
- з небажанням розголошу факту посягання, наприклад, зґвалтування;
- з укладенням компромісної угоди із злочинцем;
- з тим, що особа не цілком усвідомлює себе жертвою злочину, та іншими причинами.

Існує ряд методів, що дозволяють отримати непрямі дані про ступінь поширеності видів злочинності з підвищеною латентністю. Одним з них є опитування передбачуваних потерпілих у спеціальній анкеті. На основі даних цього опитування можна, наприклад, визначити співвідношення між виявленою і латентною злочинністю в досліджуваному регіоні, встановити мотиви приховування злочинів від правоохоронних органів. При аналізі результатів опитування слід мати на увазі, що їх не можна прямо зіставляти з даними кримінальної статистики, оскільки в процесі опитування виявляється число потерпілих, а не кількість злочинів та злочинців. У той же час анкетування дозволяє зіставити загальну кількість потерпілих з тими з них, хто звертався до правоохоронних органів, і тим самим виявити питому вагу латентних злочинів.

Дуже корисні результати можна отримати шляхом зіставлення даних кримінальної статистики та статистики адміністративних і дисциплінарних правопорушень, цивільно-правових деліктів. Якщо показники статистики свідчать про зниження кількості фактів обману споживачів, а за даними торговельної інспекції їх кількість, навпаки, зростає, значить, є підстави вважати, що зростає латентність цього виду правопорушень.

Одним з методів виявлення латентної злочинності є аналіз заяв, скарг, повідомлень про злочини, що надійшли до правоохоронних органів, в засоби масової інформації, інші державні органи, і зіставлення отриманих результатів з даними кримінальної статистики. Якщо громадяни найчастіше скаржаться на погане обслуговування в сфері торгівлі, факти хабарництва, а за даними

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

кримінальної статистики не спостерігається зростання названих ними злочинів, значить, відбулося збільшення їх латентності.

Добре зарекомендували себе на практиці локальні методи вивчення латентності. Наприклад, відомості про кількість фактів заподіяння шкоди здоров'ю, отримані в поліклініках, лікарнях, можна зіставити з даними органів міліції, прокуратури, суду.

Досить ефективним методом виявлення латентності є її експертна оцінка. З її допомогою можна отримати достовірні відомості про співвідношення між виявленими і прихованими злочинами[5, с. 85–90].

Отже, латентна злочинність досить серйозно впливає на стан суспільства в цілому. Не дивлячись на те, що держава та уповноважені на те органи застосовують різні методи виявлення та боротьби із даною категорією злочинності, латентність все одно існує і, на жаль, буде існувати, оскільки скоєння злочинів викоринити повністю не можливо, а лише зводити до мінімуму. Тому вивчення і дослідження проблем латентної злочинності необхідно продовжувати для того, щоб на основі отриманих теоретичних знань і практичних умінь можна було проводити профілактичні заходи з виявлення та боротьби з прихованою злочинністю в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 712 с.
2. Кримінологія. (Загальна частина) : навч. посіб. / кол. авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2010. – 240 с.
3. Панкратов В. Методологія і методика кримінологічних досліджень / Панкратов В. – М. : Юридична література, 1972. – 302 с.
4. Шляпочников А. С., Забрянский Г. И. Выявление латентной преступности [Текст] / А. С. Шляпочников // Сов. гос. право. – 1971. – № 5. – С. 97–102.
5. Кудрявцева В. М., Емінова В. Є. Кримінологія : підручник / за ред. акад. В. Н. Кудрявцева, проф. В. Є. Емінова. – М. : МАУП, 1997. – 512 с.

Сирота Олена Володимирівна,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Северин Оксана Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

На шляху розвитку правової держави велику роль відіграє боротьба зі злочинністю взагалі і в місцях позбавлення волі зокрема. В умовах значної концентрації осіб, засуджених за вчинення різних, в тому числі тяжких та особливо тяжких злочинів, існує велика вірогідність того, що, відбуваючи покарання в місцях позбавлення волі, ці особи знову вчинюватимуть злочини. І задля здійснення ефективної політики держави з виправлення злочинців актуальним є питання попередження та протидії цих негативних проявів у пенітенціарних закладах.

Вказані питання розглядалися багатьма науковцями, серед яких О. В. Беца, І. Г. Богатирьов, А. П. Гель, Т. А. Денисова, А. В. Кирилюк, В. О. Корчинський, О. В. Лисодід, В. О. Меркулова, А. П. Оника, О. І. Осауленко, В. П. Петков, В. М. Синьов, А. Х. Степанюк, Г. О. Радов, В. М. Трубников, М. П. Черненко, І. С. Яковець, О. Н. Ярмиш та ін.

Проте, проблеми боротьби зі злочинністю в місцях позбавлення волі є й досі актуальними і такими, що потребують подальших пошуків їх вирішення.

Перш за все, необхідно відмітити, що ст. 50 Кримінального кодексу України ставить за мету покарання не тільки кару, а й виправлення засуджених, загальну і особисту превенцію [1], але, вбачається за необхідне також сприяти формуванню у засуджених почуття відповідальності та навиків, які дозволять їм реінтегруватися у суспільство, допоможуть дотримуватися вимог законності та задовольняти свої життєві потреби власними силами після звільнення, за умови збереження здоров'я та гідності засуджених. Саме такі вимоги поставлені за мету європейського законодавця і передбачені п. 3 ч. 1 Європейських пенітенціарних правил, прийня-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ятих у 1987 р. в рамках Ради Європи [2]. Тож, можливо, варто закріпити цю мету покарання на законодавчому рівні.

Зрозуміло, що попередження злочинності має здійснюватись як на загальносоціальному, так і на спеціально-кримінологічному рівнях. Але хочеться, все ж, більш уважно поглянути саме на останній рівень, адже велике значення має особистість злочинця. Як вказується у літературі, основними факторами, що детермінують злочинність у місцях позбавлення волі є досить активний криміногенний склад засуджених (переважна більшість з них вчинювали насильницькі злочини), тому в роботі персоналу пенітенціарних установ важливим є перехід від кримінально-репресивного впливу на особу до виправно-ресоціалізаційного та запобіжного з метою недопущення вчинення нових злочинів засудженими.

Необхідно також пам'ятати, що найважливішими соціально-психологічними факторами злочинності у місцях позбавлення волі є пригнічений, депресивний психічний стан позбавленої волі особи, нервові напруження, загострене почуття недовіри, ображеність, звинувачення інших осіб у власних негараздах, невірноваженість, що часом переходять в агресивну поведінку; несприятливе одностатеве оточення, постійна гнітюча атмосфера у відносинах; агресивне ставлення (щодо адміністрації установи позбавлення волі, інших в'язнів, суду, решти суспільства), що з плином часу набуває перманентного характеру, тощо. Крім того, при роботі з засудженими потрібно не тільки враховувати ці фактори, а також звертати увагу на психологічний тип засудженого. В цьому сенсі, цікавою є робота М. Ю. Валуйської «Урахування психологічних якостей особистості при попередженні злочинності в місцях позбавлення волі», у якій наводиться класифікація злочинців, що побудована у відповідності до критеріїв ступеня психічної активності, сили, стійкості та динамічності її зовнішніх та внутрішніх проявів. Автор класифікує засуджених на: розважливих егоїстів, лицемірів, апатичних, непристосованих, безладних, афективних, зосереджено жорстоких, енергійно озлоблених та надає характеристику кожному із названих типів злочинців. На думку автора, особливості моральних і психічних рис зазначених типів можуть бути покладені в основу розробки тактики і стратегії корекційного та виправного впливу на засуджених [3].

Отже, при вирішенні питань протидії так званої «вторинної» злочинності в місцях позбавлення волі необхідно пам'ятати, що метою покарання є не тільки кара та виправлення особи, а й ство-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

рення умов для формування у засудженого моральних якостей, які дозволять вести правослухняний спосіб життя після відбування покарання. Крім того, потребує подальших змін робота психологів та інших працівників пенітенціарних установ, яка має орієнтуватися на особливості психології кожного засудженого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page2>
2. Європейські пенітенціарні правила [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_032.
3. Валуйська М. Ю. Урахування психологічних якостей особистості при попередженні злочинності в місцях позбавлення волі/Актуальные проблемы криминологии и криминальной психологии: збірник статей. – 2007. – С. 119–122.

Смірнов Юрій Володимирович,

курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Олішевський Олександр Володимирович, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

**ВПЛИВ ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ В СУСПІЛЬСТВІ РАСОВОЇ,
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ
ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ**

Сучасне суспільство перетворилося на інформаційне. Останнє визначають як теоретичну концепцію постіндустріального суспільства, історична фаза можливого еволюційного розвитку цивілізації, в якій інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному просторі.

Характерними рисами інформаційного суспільства, є:

- збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства;
- зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями і виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті;
- зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних та господарських відносинах;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

– створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг [1].

На сьогоднішній день інформування суспільства про події, які відбуваються в Україні та світі, у більшій мірі здійснюється через засоби масової інформації, такі як телебачення, Інтернет тощо. Саме від цих джерел та від того яким чином вони висвітлюють ті чи інші події залежить ставлення суспільства до цих подій. Не є виключенням у цьому питанні й інформація, яка стосується насильства, жорстокості, расової, національної чи релігійної нетерпимості та дискримінації. Часто трапляються ситуації, коли ЗМІ, висвітлюючи певні події, роблять негативний акцент на представників тієї чи іншої расової, національної чи релігійної групи. В результаті чого у представників інших етнічностей формується негативне ставлення до людей, які відносяться до окремих національностей, рас, релігій. Такі ситуації є недопустимими.

Стаття 24 Конституції України проголошує: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних релігійних та інших переконань, статті етнічного та положення, майнового стану, місця проживання за мовними або іншими ознаками» [2]. Обмеження у правах за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань означає дискримінацію і вимагає правового захисту особи і встановлення принципу рівноправ'я. Порушення цього конституційного принципу врешті-решт призводить до виникнення конфліктів, людських жертв, масових заворушень і дестабілізації громадського порядку та безпеки. На жаль, у нашій багатонаціональній державі склалася саме несприятлива обстановка, атмосфера нетерпимості й розділення суспільства. За останній час в Україні виявлення расової, національної чи релігійної нетерпимості та дискримінації не спостерігалось, до представників національних меншин ставилися мирно та досить доброзичливо. Взагалі, українці завжди вирізнялися доброзичливістю та чуйністю до людей. Але все ж таки подібні інциденти періодично відбуваються.

Розповсюдження матеріалів, які у своєму змісті містять відомості, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію є кримінально караним діянням, передбаченим ст. 300 Кримінального ко-

дексу України [3]. Окрім розповсюдження дана стаття передбачає також ввезення та виготовлення подібних творів. Даний злочин посягає на суспільні відносини, що забезпечують основні принципи суспільної моралі у сфері духовного і культурного життя суспільства. Твори, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію – це твори, які у своєму змісті містять відомості, що прославляють застосування грубої сили, безжалісність, жорстокість та (або) зневагу до осіб в зв'язку з їх приналежністю до певної раси, національності чи релігії. Розповсюдження подібних творів полягає у пропаганді їх у електронних та інших засобах масової інформації або фізична передача для використання, перегляду, тиражування в результаті чого вони стають доступними іншим особам. Ввезення має місце у випадку фактичного переміщення зазначених творів через митний кордон України. Виготовлення – це створення таких творів заново, як у випадку їх авторського створення, так і їх технічного розмноження: аудіо-, відеозапису, фото- чи ксерокопювання тощо.

Для запобігання поширенню творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію правоохоронні органи та держава в цілому мають більш детально відноситися до аналізу інформації, яку поширюють ЗМІ. Не варто недооцінювати злочин, передбачений статтею 300 «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію» Кримінального кодексу України. Окрім того, що дані діяння вже є самостійним злочином і несуть у собі значну суспільну небезпеку, вони тягнуть за собою вчинення й інших злочинів таких як «Умисне вбивство» (стаття 115), «Умисне тяжке тілесне ушкодження» (стаття 121) тощо. Оскільки значна кількість вище вказаних злочинів вчиняються саме на расовому, національному чи релігійному підґрунті.

Таким чином, ЗМІ мають дуже значний вплив на формування свідомості громадян, їх погляди на ті чи інші факти, події. Цю можливість ЗМІ держава зобов'язана спрямовувати на формування в Україні суспільства з високим рівнем моралі та правосвідомості. Цих результатів можна досягти шляхом:

- здійснення детального державного контролю та моніторингу інформації, яку поширюють ЗМІ;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

– притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у злочинах передбачених статтею 300 Кримінального кодексу України;

– здійснення політики пропаганди всезагальної рівності та єдності в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.
2. Конституція України [Електронний ресурс] : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : за станом на 05.04.2001 № 2341-III // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Сухарева Наталья Александровна,

курсант 4-го курса факультета подготовки специалистов
для подразделений милиции общественной безопасности
и криминальной милиции по делам детей Харьковского
национального университета внутренних дел

Научный руководитель: Качинская Марьяна Александровна,
старший преподаватель кафедры административной
деятельности ОВД Харьковского национального
университета внутренних дел,
кандидат юридических наук

НАСИЛИЕ НАД ДЕТЬМИ В СЕМЕЙНО-БЫТОВОЙ СФЕРЕ

О фактах жестокого обращения с детьми и их эксплуатацией известно к сожалению уже давно. Так, в истории разных стран мира зафиксировано много примеров насилия над детьми – физическое и моральное издевательство, сексуальное надругательство и иногда ритуальное убийство. Причинами указанного является то, что до середины XVIII ст. дети были лишены прав, а их правовой статус не законодательном уровне не был определен. Ребенок в средневековые времена был определен как недвижимость, вещь, над которой отец (владелец) имел абсолютный контроль. Последний

имел право распоряжаться жизнью несовершеннолетнего, мог его по своему усмотрению продать или отдать в займы (рабство) [1].

На сегодняшний день в Украине обеспечение и реализация основных прав и свобод человека и гражданина являются наивысшей социальной ценностью [2]. Защита детей, их прав и законных интересов от противоправных посягательств есть одной из важнейших задач милиции [3]. Так, статья 28 Конституции Украины закрепляет право каждого лица, в том числе ребёнка, на уважение к его достоинству и указывает, что никто не может быть подвергнут пыткам, жестокому, нечеловеческому или такому, что унижает его достоинство, обращению или наказанию [2].

Закон Украины «Об охране детства» выступает ключевым специальным актом законодательства в отрасли защиты прав ребёнка и противодействию всем формам насилия над ним [4]. Этот закон определяет охрану детства в Украине как стратегический общенациональный приоритет и с целью обеспечения реализации прав ребёнка на жизнь, охрану здоровья, образование, социальную защиту и всестороннее развитие, устанавливает принципы государственной политики в этой сфере.

Обращая внимание на особенности деятельности милиции в сфере борьбы с насилием над детьми в семейно-бытовой сфере, необходимо отметить, что данное правонарушение носит высокий латентный, скрытый характер. Это обусловлено традициями и стереотипами касательно насилия в семье. Данный вид правонарушения рассматривается как личное, закрытое дело каждой семьи, которое не подлежит публичному обсуждению и соответственно жертвы не обращаются за помощью в правоохранительные органы (как правило, это женщины, дети) . Указанная ситуация делает невозможным выявить правонарушения касательно несовершеннолетних при первых случаях насилия над ними. Большинство нарушений на момент их выявления носят уже систематический характер и иногда имеют летальный исход.

Рассматривая, причины латентности насилия над детьми, необходимо отметить физическую неспособность потерпевших обратиться за помощью к окружающим. Так, в случае насилия над несовершеннолетним-старшеклассником, у него есть возможность обратиться за помощью в милицию, к учителям или окружающим. У младенцев и детей дошкольного возраста, в силу их физического и психологического развития, такой возможности нет. Факты насилия над последней категорией потерпевших, как

правило, виявляються за донесенням посторонних лиц (воспитатели в детских садах, учителя в школе, медицинские сотрудники и др.), которые стали свидетелями насилия или выявили последствия травм (синяки, переломы и др).

Для повышения эффективности выявления правонарушений над детьми в семейно-бытовой сфере и за ее границами правоохранительные органы, службы по делам несовершеннолетних и другие уполномоченные государственные органы исполнительной власти имеют право проводить рейды, проверки.

Среды нормативно-правых актов которые регламентируют деятельности государственных органов в сфере противодействия насилию в семье необходимо указать Приказ Государственного комитета Украины по делам семьи и молодежи, Министерства внутренних дел Украины, Министерства образования и науки Украины, Министерства охраны здоровья Украины №5/34/24/11 от 16 января 2004 года Об утверждении Порядка рассмотрения обращений и заявлений по поводу жестокого обращения с детьми или реальную угрозу его возникновения. Согласно положений этого документа должностное лицо которое получило информацию о насилии от потерпевшего ребенка, по желанию последнего, имеет право не разглашать его фамилию, место учебы или работы.

Как вывод следует отметить, что насилие над детьми в семейно-бытовой сфере носит международный характер, оно было зафиксировано на различных этапах развития человечества. Сегодня в Украине за осуществление насилия над детьми предусмотрена административная и уголовная ответственность. Одним из главных направлений деятельности правоохранительных органов, органов судебной и исполнительной власти является защита прав и законных интересов детей от противоправных посягательств.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Сутність поняття сімейно-побутове насильство над неповнолітніми : офіційний сайт Головного управління юстиції у м. Києві [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://justicekyiv.gov.ua/show/962>.
2. Конституція України : зі змінами та доповненнями: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради 28 черв. 1996 р.]. – Х.: Весна, 2008. – 48 с.
3. Про міліцію України [Електронний ресурс] : закон України від 20 грудня 1990 р. №565-XII Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=565-12>.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

4. Про охорону дитинства [Електронний ресурс]: закон України від 26 квітня 2001 р. №2402-III Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
5. Левченко К. Ставлення населення України до насильства в сім'ї. – В дзеркалі громадської думки. Збірник наукових праць. – К., 2007.
6. Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення [Електронний ресурс] : наказ Державного комітету у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України № 5/34/24/11 від 16 січня 2004 року Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0099-04>

Трофіменко Максим Юрійович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Черевко Кирило Олександрович,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

АБОРТ ЯК ПРОБЛЕМА В СУСПІЛЬСТВІ ТА ДЕРЖАВІ

Ставлення суспільства і держави до абортів змінювалось в різні періоди історичного розвитку в залежності від політичних, економічних і соціальних умов життя.

Всі релігійні конфесії стверджують, що Божа заповідь «Не вбивай!» поширюється не лише на народжених, а й на людей від моменту їхнього зачаття. Людина не має права позбавляти життя іншу особу, незалежно від стадії розвитку.

Навіть індуїзм, який все ж таки вважає аборт допустимим в деяких випадках, прирівнює його до умисного вбивства. Ізраїль не являється країною, яка повністю заборонила аборти. Штучне переривання вагітності дозволене в тих випадках, коли вагітність ставить під загрозу здоров'я жінки. Аборт дозволений жінкам молодше 17-ти і тим, яким вже більше 40 років, а також, якщо вагітність наступила в результаті зґвалтування, кровозмішення, поза сімейного зв'язку або коли існує небезпека неправильного розвитку плоду.

В православ'ї штучне переривання вагітності вважається одностороннім вбивством вже розпочавшогося життя. VI Вселенський

собор постановив: «Жен, дающих врачевства, производящие недо-
ношение плода во чреве, и приемлющих отравы, плод умерщвля-
ющие, подвергаем епитимии человекоубийцы»

3 позиції медичної етики здавна заведено, що кожен лікар дає клятву Гіппократа (V-IV ст. до н.е.), яка містить зобов'язання: «Я ніколи не дам жінці абортіваного засобу». Аборт є осквернен-
ням та спотворенням високого покликання лікаря, завдання якого – лікувати і рятувати життя людини, а не нищити його прямим втручанням.

3 позиції філософської антропології людина є особою, тобто істотою, яка наділена розумом, почуттями та свободою волевияв-
лення, істотою, що здатна свідомо здійснювати своє буття, «воло-
діти собою» та визначати своє ставлення до себе та до оточуючого
світу. Через це вона має гідність та недоторканні, непорушні пра-
ва. Отже, якщо доросла актуалізована людина є особою, то вона є
нею від початку, тобто – від зачаття, і вже від цього моменту їй
притаманна специфічно особова гідність та недоторкані основні
права – точно такі, які притаманні дорослій людині. Саме тому
людина має недоторканне право на життя – від початку свого іс-
нування і до його природного (біологічного) закінчення.

3 погляду історії. Якщо від моменту легалізації абортів Ми-
китою Хрущовим у 1955 році і дотепер число абортів в УРСР та в
незалежній Україні сягало в середньому від 400 до 900 тисяч на
рік, то за останні 50 років народ України втратив, в середньому,
тридцять два з половиною мільйони своїх громадян, що утричі
перевищує число жертв голодомору.

3 позиції економічної теорії та національної безпеки дов-
готривалий та стабільний ріст економічних показників можливий
лише там, де є додатній демографічний приріст: ріст виробництва
і добробут залежать від народження дітей. Це майбутні молоді
працівники, зміна на робочих місцях людей пенсійного віку, спла-
ти в пенсійний фонд, соціальне забезпечення...

3 погляду теорії права легальне проведення абортів є узако-
неним запереченням права на життя – першого й головного з усіх
основних й невідчужуваних прав людини; звуженням гарантова-
ного Конституцією України «права кожної людини на життя».

3 погляду політичної теорії завданням держави є дбати про
спільне добро своїх громадян та боротися зі злом, незважаючи на
ступінь його поширення. Якщо держава погоджується зі злом та
легалізує його тому, що через його поширення неспроможна з ним

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

боротися, то вона ототожнює себе з цим злом, стає на його бік і, відповідно, втрачає свій сенс буття державою, перетворюючись у злочинне формування.

В нашому суспільстві повинна проводитись соціальна робота з населенням, спрямована на захист майбутнього життя, для того, щоб люди розуміли те, що ми живемо не тільки заради себе і для задоволення своїх потреб. І проводити цю політику слід не в лікарському кабінеті, де безпосередньо проводяться операції по здійсненню штучного переривання вагітності, а набагато раніше. Як відомо, всі людські якості формуються у людини з дитинства. Тому саме в сім'ї, в школі навіть в дитячому садку закладаються підвалини гуманного ставлення до оточуючого нас світу. Все це в комплексі закладе основи відповідальності за свої вчинки та наслідки, які від них виникають.

Узун-Куртогло Вікторія Ігорівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ В УКРАЇНІ

Актуальність політико-правового регулювання механізмів попередження політичного екстремізму обґрунтовується цілою низкою чинників. Саме екстремізм на сьогодні у своєму гранично вираженому вигляді – проголошено мало не першорядним ворогом цивілізованого людства. Боротьба з яким набуває пріоритетного значення і ефективність її вимагає вжиття відповідних заходів на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

Екстремізм – будь-яке діяння, спрямоване на насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади, а також на насильницьку зміну конституційного ладу держави, а одно насильницьке посягання на громадську безпеку, в тому числі організація в вищевказаних цілях незаконних збройних формувань або участь у них, і переслідувані в кримінальному порядку відповідно до національного законодавства Сторін [1].

На визначенні поняття «політичний екстремізм» зосередили увагу чимало зарубіжних та вітчизняних вчених. Як зауважує Е. Паїн, більшість спроб урегулювати на рівні закону протидію політичному екстремізму зазнали невдачі через розбіжності в тлумаченні цього явища. Тому проблема наукового визначення цього явища залишається актуальною, особливо якщо взяти до уваги, що більшість понять такого способу політичної діяльності уже визначені [2, с. 114].

В Україні серед законопроектів визначення поняття «екстремізм» було запропоновано в проекті Закону «Про протидію екстремізму» [3]. В політичних дослідженнях також не має ґрунтовного однозначного визначення екстремізму. Під ним розуміють схильність до крайніх дій, але немає розуміння що таке «крайні дії». Тому не дивно, що таким поняттям властиві елементи маніпуляції, зокрема, в «тоталітарних державах боротьба за дотримання прав людини розглядалась як екстремістська підривна діяльність» [4]. Якщо виходити з того, що екстремізм є протиправним явищем, то основний тягар в протистоянні екстремізму має взяти на себе кримінальне право. Йдеться про незаконні дії з екстремістськими матеріалами (їх виготовлення, збут, розповсюдження), а також за заклики до будь-яких проявів екстремістської діяльності, їх фінансування і будь-яке забезпечення. За своїм змістом екстремістська діяльність включає в себе прояви політичної дискримінації, заклики до насильницької зміни державного ладу, територіальної цілісності України, суверенітету держави. Також мова йде про посягання на такі права, свободи та інтереси людини, як честь і гідність за ознаками расової, національної, політичної, релігійної, соціальної чи мовної приналежності. Але застосування цієї норми у судовій практиці теж є проблематичною, оскільки суду необхідно довести умисність дій, що при визначенні проявів екстремізму є досить складним завданням. Низка міжнародних організацій вже заявляють, що попередженню проявів екстремізму гальмує відсутність судових рішень, якими могли б керуватись юристи-практики [4].

Таким чином, правове регулювання протидії екстремізму є складним і неоднозначним. Відсутність єдиного підходу до однозначного визначення екстремізму на міжнародному рівні сприяє маніпулюванню цим поняттям в рамках національного законодавства. Однак, через загострення соціально-політичної ситуації, екс-

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

тремізм може стати тим явищем який не лише символічно, але й практично впливатиме на політичні процеси в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом (Заключена в г. Шанхае 15.06.2001) – (п.3 ч. 1 ст. 1) // <http://www.zaki.ru/pagesnew.php?id=1031>.
2. Паин Е. А. Социальная природа экстремизма и терроризма / Еміль Абрамович Паин. // Общественные науки и современность. – 2002. – № 4. – С. 113–124.
3. Проект Закону України «Про протидію екстремізму» № 3718 від 02.12.2013// <http://ua.convdocs.org/docs/index-117485.html>
4. Краснов М. А. Политический экстремизм и права человека.// http://www.terralegis.org/terra/lek/lek_1.html.

Шабатура Марія Ігорівна,

курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ОРГАНИ І СЛУЖБИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРОФІЛАКТИКУ
ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Проблема жорстокості й насильства в нашому суспільстві стає дедалі актуальнішою. Сьогоденна ситуація в Україні характеризується соціально-економічною і політичною нестабільністю, зниження моральних норм, зростання злочинності, в тому числі серед неповнолітніх. Згідно із щорічними статистичними даними МВС України, кількість виявлених правопорушень з боку неповнолітніх стрімко зростає, при цьому вік правопорушень стабільно знижується, про що говорять статистичні дані відносно фактів притягнення батьків до адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків щодо виховання дітей за ч.ч. 3,4 ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення – далі КУпАП (випадки вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено КУпАП, а також діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним Кодексом України).

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Необхідною умовою побудови демократичної правової держави є забезпечення прав і свобод людини, особливо дитини, чітке правове визначення статусу неповнолітніх, як суб'єктів адміністративної відповідальності, підвищення ефективності заходів, спрямованих на надійне забезпечення їх правового захисту, підвищення ефективності діяльності державних органів щодо попередження правопорушень серед цієї категорії осіб [1].

Історичний досвід діяльності установ та організацій, які займалися профілактикою злочинності неповнолітніх, засвідчив, що за складних умов відбудови держави після світової війни, революції, голоду та розрухи, на тлі колосального збільшення кількості сиріт та безпритульних дітей, й, відповідно, зростання кількості злочинів, які вчиняли неповнолітні, необхідно було створювати дієву та економічну систему роботи, створювати відповідні організації та установи, які б займалися запобіганням підліткової злочинності.

До основних державних установ, які займалися профілактикою злочинності неповнолітніх нині належать органи внутрішніх справ, а саме: відділ кримінальної міліції у справах дітей та відділ дільничних інспекторів міліції. Також профілактикою цього негативного явища займаються інші державні та громадські організації, чисельність яких зростає з кожним роком.

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», прийнятий Верховною Радою 24 січня 1995 року, виходячи з Конституції України та Конвенції ООН про права дитини, визначає правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли 18-річного віку.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, дітей та молоді, уповноважений орган влади Автономної Республіки Крим у справах сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей здійснюють: соціальний захист дітей та організацію роботи із запобігання дитячій бездоглядності, контроль за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, бездоглядності, вживають заходів із запобігання вчиненню правопорушень щодо їх усунення.

Кримінальна міліція у справах дітей є складовою кримінальної міліції органів внутрішніх справ і створюється на правах само-

Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції
стійного підрозділу, зобов'язана: проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей.

Суди розглядають справи щодо неповнолітніх, які вчинили злочини, адміністративні правопорушення у віці від 16 до 18 років, про поміщення правопорушників, які не досягли 18 років, до приймальників-розподільників для дітей.

Спеціальні установи для дітей: приймальники-розподільники для дітей, до яких можуть бути доставлені діти віком від 11 до 18 років на термін до 30 днів, якщо вони: вчинили правопорушення до досягнення віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, за потреби – негайно ізолювати їх; згідно з рішенням суду направляються у спеціальні установи для дітей; ті, хто самовільно залишив спеціальний навчально-виховний заклад, де перебував; перебувають у розшуку.

Нагляд за додержанням і правильним застосуванням Закону України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами відповідно до Закону України «Про прокуратуру»[2].

Таким чином, лише тісна взаємодія зазначених вище органів, служб та установ у профілактиці правопорушень серед дітей забезпечить ефективний виховний вплив в рамках застосування заходів виховного характеру та заходів впливу, в залежності від галузі юридичної відповідальності. Адже відомо, що «хворобу легше попередити, аніж лікувати»[3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Покотило М. І. Ефективність застосування до неповнолітніх заходів виховного та профілактичного характеру // Вісник ЛДУВС. № 1. Спец. вип. №1 «Реформівання адміністративного права: реалії та перспективи». – 2011. – № 1. – С. 243–252.
2. Покотило М. І. Ефективність застосування до неповнолітніх заходів виховного та профілактичного характеру // Вісник ЛДУВС – №1. – Спец. вип. №1 «Реформування адміністративного права: реалії та перспективи». – 2011. – № 1. – С. 243–252.
3. Багаденко І. П. Заходи профілактики правопорушень серед неповнолітніх // Вісник Луганського держ. ун-ту №2, Спец. вип. «Оперативна обстановка...». – 2011. – № 2. – С. 149–154.
4. Протидія злочинності неповнолітніх: досвід та сучасні проблеми. – Кіровоград: Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2011. – 194 с.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

5. Мірошніченко І. С. Теоретичні та прикладні аспекти профілактики правопорушень неповнолітніх // Науковий вісник ЛьДУВС. Сер. Юридична. – 2011. – № 4. – С. 268–280.
6. Вайда С. М. Профілактичні зустрічі з працівниками правоохоронних органів як технологія запобігання насильству серед неповнолітніх (учнів загальноосвітніх шкіл) // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 3. – С. 316–319.
7. Косаревська О. В. Роль і функції структурних підрозділів ОВС України у взаємодії з іншими державними органами й громадськими об'єднаннями у сфері профілактики правопорушень та злочинів серед неповнолітніх // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 3.

Юрковський Олександр Олександрович,

курсант 2-го курсу факультету з підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Ольга Вікторівна,

викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

НАДАННЯ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ЗЛОЧИНУ

Відповідно до чинного законодавства, потерпілий не завжди може розраховувати на швидке й повне відновлення за рішенням суду його порушених прав. Є чимало випадків, коли заподіяна майнова шкода не відшкодовується через те, що винуватий, у її вчиненні злочину, не має для цього відповідних коштів. Реальне їх стягнення з засудженого, що відбуває покарання, як правило, розтягується на довгі роки і буває нерегулярним. Особливо дана проблема актуальна у кримінальних провадженнях, де особу, яка вчинила злочин не встановлено і потерпілий позбавлений можливості пред'явити цивільний позов. Не краще його положення якщо особа, яка вчинила злочин встановлена, але ухиляється від слідства і оголошений розшук обвинуваченого не дає бажаного результату.

Отже, слід виробити оптимальні форми участі держави, суспільства, самого злочинця у процесі ліквідації чи пом'якшенні наслідків злочину для його жертви. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми може бути створення спеціального компенсаційного фонду в системі страхування, тим кращим якщо буде його бюджетне фінансування. [1, с. 97]

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

З ініціативи віктимологів у багатьох країнах були прийняті закони про відшкодування державою матеріального збитку потерпілим від злочинів, незалежно від того чи затриманий злочинець, чи ні. [2, с.30]

Перший у світі закон про відшкодування державою збитків жертвам злочинів було ухвалено 1963 року в Новій Зеландії. Згодом у багатьох країнах сформувався громадський рух на захист прав жертв. У США під впливом *Національної організації допомоги жертвам злочинів* для них у стислі терміни створено систему соціальної допомоги. Згідно із законодавством було започатковано федеральну систему допомоги і сформовано фонд федерального фінансування для розширення сфери послуг жертвам, а також виплати потерпілим державної компенсації за збитки, заподіяні злочинами. Аналогічні форми допомоги існують і в Канаді (Федеральний фонд допомоги жертвам), Німеччині, Великій Британії, Франції (Державний фонд допомоги жертвам злочинів), Польщі (Фонд допомоги жертвам злочинів), Австрії.

В Японії у 1980 р. був прийнятий Закон про «Грошові виплати жертвам злочинів» відповідно до якого потерпілі, а також члени їхніх сімей у разі заподіяння їм шкоди можуть одержати грошові компенсації від держави, якщо вони не отримали їх від злочинців або не користуються якимось іншим видом державної допомоги. Його особливість проявляється в тому, що якщо злочинець і потерпілий є членами однієї родини або потерпілий заслуговує на осуд за те, що сам спровокував злочин, дія названого закону на нього не поширюється. [1, с. 98]

Генеральна Асамблея ООН 1985 року ухвалила Декларацію «Про основні принципи здійснення правосуддя стосовно жертв злочинів та зловживання владою». В ній викладено стандарти поведінки з жертвами, надання їм соціальної допомоги і правового захисту, положення про відшкодування збитків [3].

Якими є сучасні вітчизняні реалії в питаннях відшкодування шкоди потерпілому, дослідив Комітет сприяння захисту прав дитини (громадська організація), котрий за допомогою міжнародного фонду «Відродження» реалізував проект із захисту прав жертв. Над ним працювали три групи фахівців: правова, психолого-педагогічна і медична. Як поінформувала Наталія Максимова, керівник проекту, професор соціології та психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, його метою було визначити, наскільки ця категорія відчувається захищеною. Поте-

рпілі могли адресувати свої розповіді на скриньку довіри. Їм гарантували юридичну допомогу і психологічну підтримку, а також заохочували до спілкування обіцянкою врахувати їхній досвід під час підготовки змін до законодавства у цій сфері.

Висновки виявилися невтішними: чи порушити кримінальне провадження проти зловмисника чи ні, вирішує начальник райвідділу міліції й часто небезкорисливо. Якщо справу таки ініційовано, злочинця засуджено і навіть зобов'язано відшкодувати збитки, то, враховуючи мізерну зарплату, яку він отримуватиме в місцях позбавлення волі (коли працюватиме), замість отримання коштів на реабілітацію, це перетворюється на довгостроковий період виплати коштів, які по суті справи, не зможуть виконати своє основне призначення (придбання ліків, пошкодженого майна, відновлення психічного здоров'я тощо). У межах проекту проводили опитування пересічних громадян: що ви робитимете, якщо вас поб'ють або зґвалтують? Більшість відповіла, що не звертатиметься в міліцію, адже це тільки зайвий клопіт, даремна витрата часу [3].

Відповідно до ст. 1 Конституції України, Україні є соціальною та правовою державою, тобто людина визнається найвищою соціальною цінністю, держава надає соціальну допомогу індивідам, які потрапили у важку життєву ситуацію, з метою забезпечення кожного гідного рівня життя, перерозподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної справедливості і своє призначення вбачає в забезпеченні громадського миру і злагоди в суспільстві. В українському законодавстві вже йдеться про відшкодування шкоди, а саме в ЦК (Стаття 1206 Відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від злочину) та в КПК (Стаття 127 Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому), але згідно з вище наведеною інформацією дана правова норма не в змозі регулювати відповідну сферу суспільних відносин, тобто виникає явище під назвою «правовий нігілізм», тобто, сама «держава» усвідомлено ігнорує вимоги закону, цінності права (в теорії закріплено відшкодування шкоди, а на практиці повна відсутність реалізації даної норми). Це підтверджується тим, що відповідні органи нашої держави вже проводили роботу щодо створення Державного фонду допомоги потерпілим від злочинних посягань в Україні відповідно до Постанови Верховної Ради України від 26 січня 1993 р. «Про стан виконання законів і Постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходів по посиленню боротьби зі злочинністю» Кабінету Міністрів України було доручено розглянути питан-

ня, про створення Фонду відшкодування шкоди громадянам, які потерпіли від злочинів.

Положення, які стосуються організації Державного фонду допомоги потерпілим від злочинів, містяться у розпорядженні Президента України «Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією та організованою злочинністю» від 10 лютого 1995 року. У розпорядженні Президента України було вказано на необхідність координації роботи над створенням проекту положення про Державний фонд допомоги потерпілим від злочинних посягань. Координацію цієї роботи покладено на МВС України. Але вирішення питання про створення державного фонду застигло через відсутність коштів у Державному бюджеті та було заблоковано Міністерством фінансів України. А народ, в свою чергу, «не звертати-меться в міліцію, адже це тільки зайвий клопіт».

Отже, на мою думку, для вирішення даної проблеми, необхідно здійснити декілька кроків:

Прийняття Закону про «Допомогу потерпілим від злочинних посягань». До цього пункту слід віднести дуже делікатно, спираючись на досвід інших країн, наприклад, Франції, Німеччини чи Японії. Також слід звернути увагу на Європейську конвенцію про компенсацію шкоди жертвам кримінальних злочинів (1983 р., Страсбург) та Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою (Генеральна Асамблея ООН, 1985 р.)

Створення «Фонду відшкодування шкоди громадянам, які потерпіли від злочинів»

Особливості цього пункту можуть полягати в тому, що:

Бюджет фонду може формуватися із загальної суми надходжень до державного бюджету коштів від штрафів, застав, державного мита, різних зборів і т.д.;

Встановлення «меж» компенсації потерпілому;

Необхідно дотримуватися принципу індивідуалізації. Тобто в залежності від злочину, різні виплати та строки компенсації.

Разом із фондом, створити спеціалізований орган для психологічної підтримки потерпілих, адже відповідно до ст. 55 КПК, потерпілим є той, кому внаслідок кримінального правопорушення завдано моральної, фізичної або майнової шкоди. Тобто тих, хто буде займатися психологічною роботою з потерпілими та їх родинками;

Видавати матеріальну допомогу з державного фонду тільки тим потерпілим, які зазнали серйозних фізичних чи моральних травм.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Злочинець повинен відшкодувати завдану ним шкоду власними коштами (в тому разі, якщо він має таку можливість).

Задекларувавши принцип верховенства права, Україна повинна привести національне законодавство у відповідність до зобов'язань, взятих під час ратифікації міжнародних угод із захисту прав і свобод людини в кримінальному судочинстві. Тобто, необхідно створити ті умови, що зазначені в законодавстві для того щоб полегшити участь потерпілого в кримінальному провадженні. Адже правова система влаштована таким чином, що необхідно покарати злочинця і все, а на подальше життя потерпілого уваги не звертають. На мою думку, така риса не є ознакою правової держави. Для підтвердження важливості даної теми, можна привести наступний приклад, ч. 3 ст. 152 КК – зґвалтування неповнолітньої. В санкції даної статті зазначено покарання у виді позбавлення волі на строк від 7 до 12 років, і жодного слова про відшкодування шкоди. В результаті, злочинця ув'язнять, а займатися підтримкою родини, що зазнала такого горя, ніхто не збирається. Отже, необхідно створити певні компетентні органи для підтримки потерпілого та їх сімей. Основними завданнями яких, буде компенсація завданих збитків та інші функції, наприклад, психологічна робота з потерпілим на протязі часу необхідного для відновлення психологічного здоров'я. Таким органом може бути й компенсаційний фонду в системі страхування, але кращим виходом все ж таки є його бюджетне фінансування [1, с. 97].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінологія : підруч. для студ. вищих навч. закл. / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
2. Кримінологія : підручник / за заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. – К. : Національна академія управління, 2010. – 496 с.
3. Климковська Н. / За бідну жертву замовте слово. Потерпілі від кримінальних діянь залишаються на «узбіччі» судочинства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dua.com.ua/>.

РОЗДІЛ 3

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Болюбаш Світлана Ігорівна,

студентка 4-го курсу Коледжу морського і річкового флоту
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного

Науковий керівник: Шапортова Ніна Іванівна,

доцент кафедри кримінального права Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРИСЯЖНИХ ДО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

28 червня 1996 року новоприйнята Конституція України в пункті 4 статті 124 та частині 1 ст. 127 закріпила можливість здійснення правосуддя судом присяжних [1]. Проте в жодному законодавчому акті не був встановлений ані порядок вибору та призначення присяжних, ані процесуальні особливості розгляду кримінальних справ за їх участі. Лише прийнятий 13 квітня 2012 року Кримінальний процесуальний кодекс України остаточно закріпив впровадження інституту присяжних в українське судочинство [2]. Це зумовило зміни і в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», проте не вирішило остаточно проблеми реформування судової влади, адже не до кінця врегулювало організаційні та процесуальні питання багатьох нововведень, зокрема інституту присяжних в Україні [3]

Слід звернутися до історичних засад запровадження інституту присяжних. Інститут присяжних був введений на території Російської імперії імператором Олександром II судовою реформою 1864 року. Проте в Україні судова реформа здійснювалась поступово: найперші суди присяжних з'явилися в губерніях, які знаходились ближче до центру імперії, в 1867 році. Таким чином судова влада була відокремлена від адміністративної, що сприяло неупередженості прийняття судових рішень. Після встановлення більшовицького режиму всі діючі судові органи були знищені і держава знову повернулася до «інквізиційної» форми судочинства[4, с. 110].

На даний момент в світі існує дві моделі суду присяжних – європейська та англо-американська. Європейська модель полягає в

тому, що питання правової кваліфікації і факту вчинення кримінального правопорушення підсудним вирішують судді-професіонали разом з представниками народу. Присяжні беруть активну участь в розгляді справи, а керує процесом професійний суддя. Така модель застосовується в Німеччині, Франції, Данії, Італії, Швеції, Австрії та інших країнах Європи. В Англо-американській системі присяжні в нарадчій кімнаті після розгляду справи по суті вирішують чи був факт вчинення кримінального правопорушення, чи ні. Питання права вирішує професійний суддя. Ця модель широко застосовується в країнах англосаксонського права. Україна ж імплементувала європейську модель судочинства [4, с. 113].

Повернення інституту присяжних в незалежній Україні породжує суперечки серед науковців, адже містить як позитивні, так і негативні риси. Так, неможливо не погодитися, що розгляд справ судом присяжних і справді сприяє підвищенню соціальної активності громадян, породжує довіру до суду, проте постає питання: чи є доцільним існування такого інституту саме в тій формі, яка встановлена на даний момент діючим законодавством? Чи не вплинуть наявні проблеми на функціонування суду присяжних на теренах нашої держави? Наведемо деякі з існуючих проблем.

Насамперед, найбільшою проблемою є порядок вибору суду присяжних. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям КПК України» визначені організаційні аспекти функціонування суду присяжних. Відповідно до статті 59 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» **присяжним** може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку, постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду і дав згоду бути народним засідателем[3]. Проте жоден нормативно-правовий акт не визначає, яким чином особа повинна надати згоду бути народним засідателем. Немає ніякої чітко встановленої форми запиту щодо цього.

Також сумнівною є можливість реалізації мети інституту присяжних через таку незначну кількість присяжних. Відповідно до ч. 3 ст. 31 КПК кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого-судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних. В той час як в інших країнах світу кількість присяжних коливається від 3 до 15 осіб (Наприклад, в Англії, США, Росії – 12, Франції – 9, Австрії – 8, Італії – 6 [5, ст. 442]). Тим паче, що рішення приймається шляхом

простої більшості, що не може не впливати на об'єктивність винесеного вердикту. На мою думку, раціонально було б введення суду присяжних в кількості 9 осіб, але щоб рішення приймалися не простою більшістю, а одноголосно. Це сприяло б більш детальному вивченню доказів та матеріалів провадження.

На мою думку, необхідно також розширити перелік справ, які розглядаються судом присяжних, і включити до них всі кримінальні справи, щодо вчинення кримінальних правопорушень, за вчинення яких передбачено позбавлення волі, за клопотанням обвинуваченого. Це зумовлене тим, що в статті 21 Конституції України закріплено, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах [1]. То чому ж одні мають право на неупереджений розгляд справи судом присяжних, а інші підсудні – ні? Також, я вважаю, що суд присяжних має застосовуватися в судах апеляційної інстанції, а не тільки першої.

Ще одною проблемою цього нововведення є відсутність спеціальної особи, яка має займатися викликом кандидатів в присяжні (цим займається секретар судового засідання), що спричиняє затягування процесуального часу, адже необхідно попідкуватися про перевірку кожного з 7 кандидатів на відсутність причин для відводів, відправити підтвердження на роботу. Це попри те, що необхідно займатися безпосередньою підготовкою судового засідання. Більш доцільним, на мою думку, було б створення спеціального державного органу або певної посадової особи, які займалися саме інститутом присяжних, при Міністерстві юстиції України.

Та найактуальнішою проблемою інституту присяжних в Україні залишається його фінансування. Адже через брак коштів в державному бюджеті суд присяжних не може бути закріплений як постійно діючий орган. Присяжним засідателям мають відшкодовуватися витрати на проїзд, наймання житла, виплачуватися добові, а також винагорода в розмірі їх середньомісячного заробітку. Ці виплати здійснюються територіальними управліннями Державної судової адміністрації за рахунок коштів Держбюджету [2, ст. 211]. Для повноти реалізації здійснення правосуддя судом присяжних, на мою думку, необхідно за приклад брати Канаду, в якій здійснюється фінансова підтримка, компенсації та гарантії для реальної участі у судах присяжних всіх громадян, незважаючи на фізичні обмеження, піклування про сім'ю чи родичів, які перебувають під опікою, свої прибутки та роботу, для сприяння зосередженню власне на виконанні роботи члена журі та обставинах справи.

Таким чином, судочинство в Україні стало на шлях реформування. Хочеться вірити, що найближчим часом всі недоліки будуть

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

усунуті і інститут присяжних дійсно буде функціонувати в повному обсязі. Адже протягом періоду існування суду присяжних в Україні за його участі була розглянута лише одна справа. Для реалізації принципів інституту присяжних необхідно узгоджувати досвід високорозвинених держав з вже існуючою судовою системою України. Адже суд присяжних покликаний сприяти демократизації судової гілки влади, некорумпованому і справедливому здійсненню судочинства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс від 13.04.2012 р. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010р. № 2453-VI <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
4. Марочкін І. Є. Організація судових та правоохоронних органів – К. : Право, 2014 – 385 с.
5. Юридична енциклопедія. – К. : Право, 2012 – 672 с.

Витковская Алина Сергеевна,

курсант 4-го курса факультета подготовки специалистов
для подразделений милиции общественной безопасности
и криминальной милиции по делам детей Харьковского
национального университета внутренних дел,

Савич Дмитрий Валериевич,

курсант 4-го курса факультета подготовки специалистов
для подразделений милиции общественной безопасности
и криминальной милиции по делам детей Харьковского
национального университета внутренних дел

Научный руководитель: Качинская Марьяна Александровна,
старший преподаватель кафедры административной
деятельности ОВД Харьковского национального
университета внутренних дел,
кандидат юридических наук

**АДМИНИСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
УЧАСТКОВЫХ ИНСПЕКТОРОВ МИЛИЦИИ
ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ**

Демократическое и социальное развитие нашего государства невозможно без надлежащей защиты основных прав и свобод граждан. Семья – это маленькая, но важная составляющая каждого общества. Нарушение прав граждан в семье ставит под сомнение

развитие Украины как правового государства. Следовательно, главной задачей правоохранительных органов является защита лица от любых насильственных действий в семье. Указанное обусловливает актуальность нашего исследования.

Указанная проблематика получила широкое научное развитие благодаря достижениям таких ученых-административистов, как А. М. Бандурка, А. А. Бандурка, В. Б. Аверьянов, Е. В. Джафарова, Р. С. Мельник, А. Д. Коломоец, А. Т. Комзюк и других. Однако, существуют вопросы, которые требуют дальнейшего выяснения, что и является целью нашего исследования.

Насилие в семье – это любые умышленные действия физической, сексуальной, психологической или экономической направленности одного члена семьи по отношению к другому члену семьи, если эти действия нарушают конституционные права и свободы члена семьи как человека и гражданина и наносят ему моральный вред, вред его физическому или психическому здоровью [1].

Целью административно-юрисдикционной деятельности участковых инспекторов милиции является обеспечение конституционных прав и свобод человека и гражданина, соблюдения права человека на свободное развитие своей личности.

Неутешительными являются статистические данные о совершении насилия в семье за прошлые годы. Так, за 2012 год в милицию поступило 138000 обращений о совершении насильственных действий одного члена семьи по отношению к другому члену семьи. В течение указанного периода составлено 102 тыс. административных протоколов по факту совершения насилия в семье. Работниками правоохранительных органов за 2012 год, вынесено более 88 тыс. официальных предупреждений, 5 тыс. – защитных предписаний. Обращая внимание на гендерную стратификацию насилия в семье, следует отметить, что потерпевшими от данного правонарушения могут быть и женщины, и мужчины. Так, например, согласно статистическим данным, в Украине 70% женщин, 7–10% мужчин страдают от любой формы насилия в семейно-бытовой сфере [3].

Административно-юрисдикционная деятельность участкового инспектора милиции является одной из важных составляющих частей ее административной деятельности в целом. Она направлена на реализацию определенных законодательством полномочий по борьбе с административными правонарушениями. Указанная деятельность заключается в выявлении административных правонарушений, сборе и проверке доказательств, оформлении необходимых процессуальных документов, рассмотрении подве-

домственных дел и вынесении соответствующих постановлений, направлении отдельных дел для рассмотрения по подведомственности и исполнения постановлений по делу [5, с. 242–246].

Принципы производства по делам об административных правонарушениях закреплены в многочисленных правовых нормах и непосредственно вытекают из задач административно-юрисдикционной деятельности участкового инспектора милиции. Важнейшими из них являются: 1) обеспечение законности; 2) достижение истины; 3) обеспечение права на защиту; 4) презумпция невиновности; 5) равенство граждан перед законом; 6) гласность производства; 7) широкое участие общественности [4].

К числу субъектов, уполномоченных рассматривать дела об административных правонарушениях и выносить постановления о наложении административных взысканий, закон относит судебные органы, органы государственной исполнительной власти и др. В ст. 222 Кодекса Украины об административных правонарушениях [2] определено, что участковые инспекторы милиции рассматривают и принимают решения в делах об административных правонарушениях, предусмотренных ст. 177 (Приобретение самогона и иных крепких спиртных напитков домашнего производства), ч. 1, 2 ст. 178 (Распитие спиртных напитков в общественных местах и появление в общественных местах в пьяном виде) данного документа [2].

Полномочия участковых инспекторов милиции по предупреждению насилия в семье состоят в: выявлении причин и условий, что способствуют проявлениям насилия в семье, принятии в пределах своих полномочий мер по их устранению; осуществлении профилактического учета лиц, склонных к совершению насилия в семье; работе с семьями, члены которых состоят на профилактическом учете; вынесении официального предупреждения членам семьи о недопустимости совершения насилия в семье; принятии и рассмотрении в своей компетенции, определенных законом, заявления и сообщения о насилии в семье или о реальной угрозе его совершения; применении соответствующих мер по прекращению насилия в семье; информировании членов семьи, где возникает реальная угроза совершения насилия в семье или где было совершено насилие в семье, о правах, мерах и услугах, которыми они могут воспользоваться; предоставлении информации по вопросам предупреждения насилия в семье по запросу уполномоченных органов; осуществлении иных полномочий по предупреждению насилия в семье, предусмотренные законодательством [1].

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Административно-юрисдикционная деятельность участковых инспекторов милиции по исполнению законодательства о борьбе с насилием в семье носит усеченный характер, то есть, участковый инспектор милиции составляет административный протокол, формирует административное дело, собирает все необходимые документы для последующего принятия решения, но непосредственно принятия решения отнесено к полномочию суда.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Про попередження насильства в сім'ї: закон України від 15 листопада 2001 року № 2789-III [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2789-14>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-X [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Повідомлення заступника начальника управління дільничних інспекторів міліції Департаменту громадської безпеки МВС України Юрій Лубенський // Відомості [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://vidomosti-ua.com/ukraine/62137>
4. Панов І. П. Адміністративно – юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://mydisser.com/ru/catalog/view/6/352/2273.html>
5. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові реалії : монографія / А.Т. Комзюк; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ «Істина», 2008. – 336 с.

Горецька Аліна Олегівна,

курсант 4-го курсу факультету податкової міліції Національного університету Державної податкової служби України

Науковий керівник: Параниця Сергій Павлович,

доцент кафедри управління, адміністративного права і процесу та адміністративної діяльності Національного університету Державної податкової служби України

ПРИНЦИПИ ОРД ЯК РЕГУЛЯТОРИ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Матеріалістичний підхід до принципів у будь-якій галузі людської діяльності припускає розгляд останніх як ідей, що мають об'єктивну підставу, які є результатом перетворених у свідомості людей тих реальних умов, у яких вони живуть і діють.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

ОРД, як будь-якому іншому виду юридичної діяльності, властиві відповідні принципи, закріплені в нормах закону, ухвалах уряду, відомчих нормативних актах, які повинні дотримуватися працівниками правоохоронних органів. Ці принципи є відображенням специфічних закономірностей у сфері боротьби зі злочинністю, яка ведеться за допомогою оперативно-розшукових сил, засобів і методів [1, с. 36].

Під принципами оперативно-розшукової діяльності слід розуміти закріплені в законодавчих та інших нормативних актах і напрацьовані оперативно-розшуковою практикою керівні ідеї, основні засади, а також моральні уявлення суспільства відносно суті, цілей і задач організації і тактики застосування оперативно-розшукових сил, засобів та методів.

За своєю суттю принципи ОРД носять імперативний, владно-наказовий характер і містять обов'язкові приписи, виконання яких забезпечується всім арсеналом оперативно-розшукових засобів [2, с. 12].

Кожен принцип відображає певні закономірності суспільного життя, поєднує в собі комплекс однорідних властивостей і ознак, сукупність яких, відрізняючись однорідним характером, набуває обрисів того чи іншого вихідного положення ОРД. Натомість, кожен принцип ОРД неминуче повинен впливати на систему її керівних начал, а система в своїй цілісності в загальному вигляді виражати сутність, соціальну та юридичну природу. Під системою, розуміється об'єднання деякого різноманітності в єдине і одночасно чітко розчленоване ціле. В системі повинно бути в наявності така кількість принципів, яка в повній мірі сприяє виконанню функцій і вирішенню завдань, що стоять перед суб'єктами ОРД. Кожен принцип системи за змістом має бути відносно незалежний.

Принципи ОРД – керівні ідеї, основні засади, які напрацьовані практичною діяльністю оперативних підрозділів, закріплені в нормативно-правових актах, регулюють суспільні відносини в сфері ОРД між її учасниками [3, с. 21].

Принципи ОРД повинні в своїй сукупності [1, с. 37]:

- відображати соціальний і правовий характер ОРД;
- сприяти пізнанню її сутності;
- сприяти вдосконаленню її правового регулювання;
- знаходити закріплення і відображення в чинних нормативних актах;
- підкреслювати самостійний і специфічний характер ОРД;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

- відображати її місце і співвідношення з іншими видами правоохоронної діяльності;
- гарантувати дотримання прав і свобод особистості при проведенні ОРД;
- служити базою при виявленні основних напрямків вдосконалення ОРД.

Значення принципів полягає в тому, що вони виражають суть державної юридичної діяльності, якою є ОРД. Виходячи з принципів суб'єкти ОРД оцінюють свою поведінку в різних ситуаціях. Окрім того, спираючись на принципи, повинні заповнюватись прогалини правового регулювання ОРД. При цьому необхідно відмітити, що правотворчість у галузі ОРД не встигає за новими суспільними відносинами, які потребують правового регулювання. У такому випадку принципи ОРД виконують роль регулятора тих відносин, які ще не охоплені правовим регулюванням [4, с. 114].

Отже, принципи ОРД – це основоположні начала, основні засади здійснення ОРД. Принципи ОРД: а) є вихідними положеннями і керівними началами даного виду правоохоронної діяльності і в силу свого характеру відображають її призначення, внутрішні закономірності, тобто особливості ОРД; б) зумовлюють значимість ОРД, її юридичну природу і легітимність як самостійного виду правоохоронної діяльності; в) гарантують дотримання прав і свобод особистості в ОРД, а також виконання громадянами їх юридичних обов'язків; г) створюють передумови формування концепцій кожного її основного положення або всієї її системи в цілому, забезпечуючи тим самим вдосконалення різних аспектів оперативно-розшукової роботи; д) будучи закріпленими в юридичних нормах законодавчих актів, що регламентують ОРД, мають визначальне значення для регулювання суспільних відносин, що складаються в її сфері, а також для оперативно-розшукової практики, забезпечуючи правильне застосування правових норм, прийняття обґрунтованих і законних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основы оперативно-розыскной деятельности в Украине : учеб. пособие / [Э. А. Дидоренко, Б. И. Бараненко, В. А. Глазков, Н. И. Курочка, В. А. Силуков, А. Г. Цветков] ; под. ред. Э. В. Виленской. – К. : Центр учеб. лит-ры, 2007. – 264 с.
2. Лекція з курсу «Оперативно-розшукова діяльність» – Поняття, завдання та принципи ОРД / підг. Д.Г. Мулявка – Ірпінь, 2010. – 24 с.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

3. Оперативно-розшукова діяльність з схем (загальна частина) : Конспект лекцій – К. : 2012. – 50 с.
4. Антонов К. В. Проблемні питання окремих положень Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. – 2007. – Спец. Вип. № 1 (№ 36) «Актуальні питання протидії злочинності». – 364 с.

Крюкова Юлія Ігорівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,
професор кафедри адміністративного права

та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ
В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Виходячи з інформаційного суверенітету України та загальноновизнаних принципів міжнародного порядку в сфері інформації, Україна вживає заходів щодо засекречування й охорони певної інформації у сфері оборони, економіки, науки й техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку з метою захисту життєво важливих інтересів України.

В умовах глибокого реформування, періоду соціально-економічних, політичних та інших реформ у нашій державі спровокував якісні зміни в сучасній криміногенній ситуації в Україні як за масштабами злочинних проявів, так і за ступенем її руйнівного впливу на розвиток суспільства, побудову правової держави, забезпечення конституційних прав і свобод людини тощо. Імовірність викриття злочинної діяльності, як би вона не була замаскована, спонукає організовані злочинні формування вишукувати шляхи й засоби свого захисту, вживати заходів, що виключають пряме втручання в їхню протиправну діяльність правоохоронних органів. Мають місце випадки, коли лідери організованих злочинних формувань намагаються схилити до співробітництва працівників правоохоронних органів, використовуючи компрометуючі матеріали, підкуп, також застосовуються залякування, дискредитація і найбільш жорстокий захід – фізичне знищення працівників або їх близьких, родинних, дружніх, інших зв'язків. Дуже небезпе-

© Крюкова Ю. І., 2014

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

чною для органів внутрішніх справ є протиправна діяльність організованих злочинних формувань, спрямована на викриття сил і засобів органів внутрішніх справ, виявлення запланованих і оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ), що вже проводяться, слідчих дій, створення всіляких завад при їхньому здійсненні, а також вироблення контрзаходів, спрямованих на зрив здійснення оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності взагалі. Мають місце випадки, коли якимось чином спеціальні документи, які безпосередньо регламентують організаційні основи оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) правоохоронних органів, надходять до відкритих джерел засобів масової інформації, що дискредитує діяльність правоохоронної системи. До того ж треба мати на увазі, що статус України як багатой на природні ресурси держави активізує розвідувальну діяльність іноземних спеціальних служб стосовно нашої країни, спрямовану на заволодіння військовими, економічними та науково-технічними секретами; проникнення у державні установи, на важливі стратегічні об'єкти; отримання інформації, що становить державну таємницю, тощо.

Питання, що пов'язані із визначенням проблем збереження державної таємниці при проведенні оперативно-розшукової діяльності, постійно знаходяться в полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Різні аспекти цієї проблеми досліджували такі науковці та практики, як В. Ю. Артемов, С. Л. Бервенко, А. В. Білий, В. Г. Грищенко, О. Ф. Долженков, В. П. Захаров, І. М. Зубач, Д. В. Куценко, В. П. Меживой, В. В. Макаренко, П. В. Матвієнко, А. І. Марущак, В. А. Ніколайчук, О. В. Новиков, О. І. Нізельник, В. Д. Пчолкін, С. П. Пекарський, С. А. Панасюк, І. О. Попов, Е. В. Рижков, О. М. Роїна, Г. С. Севрюгова, Б. В. Стрілець, В. О. Черков, М. Ю. Черкова, М. М. Юнаков, Г. О. Шлома та ін. Однак зазначені питання досліджені недостатньо глибоко, підтвердженням чому є висока кількість кримінальних справ, порушених стосовно витоку таємної інформації у сфері правоохоронної діяльності [4, с. 7–11].

Стаття 1 Закону України «Про державну таємницю» визначає державну таємницю (далі також – секретна інформація) як вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні

державою. Віднесення інформації до державної таємниці – процедура прийняття (державним експертом з питань таємниць) рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього.

Інформація вважається державною таємницею з часу опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, до якого включена ця інформація, чи зміни до нього у порядку, встановленому цим Законом [1].

Стаття 8 цього закону визначає інформацію, що може бути віднесена до державної таємниці. У сфері державної безпеки та охорони правопорядку це інформація: про особовий склад органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність; про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять таку діяльність; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; про організацію та порядок здійснення охорони адміністративних будинків та інших державних об'єктів. Конкретні відомості можуть бути віднесені до державної таємниці за ступенями секретності «особливої важливості», «цілком таємно» та «таємно» лише за умови, що вони належать до категорій, зазначених у частині першій цієї статті, і їх розголошення завдаватиме шкоди інтересам національної безпеки України.

У ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності [3]. Відповідно до ч. 10 ст. 9 Закону про ОРД забороняється передавати і розголошувати відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під захист, нерозкриті злочини або такі, що можуть зашкодити слідству чи інтересам людини, безпеці України [3]. Підрозділи, що використовують автоматизовані інформаційні системи в оперативно-розшуковій діяльності, повинні забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів розслідування, прокуратури, суду. У місцях зберігання інформації повинна бути гарантована її достовірність та надійність охорони.

Відповідно до ч. 12 ст. 9 Закону про ОРД одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберігання не підлягають і повинні бути знищені. Відомості, одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності, щодо підготовки до терористичних актів чи їх вчинення окремими особами та групами, зберігаються до 5 років. Відповідно до ч. 13 ст. 9 Закону про ОРД не підлягають передачі і розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини. За передачу і розголошення цих відомостей працівники оперативних підрозділів, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини. Цікавим в аспекті дослідження є прийнятий на десятому пленарному засіданні міжпарламентської асамблеї держав – учасниць СНД в 1997 р. рекомендаційний документ – Модельний закон про оперативно-розшукову діяльність держав – учасниць СНД [5]. Не виключено, що згодом цей документ може певною мірою вплинути на уніфікацію внутрішньодержавного законодавства країн СНД. У ст. 12 цього Закону визначається захист відомостей про проведення оперативно-розшукової діяльності. Відомості щодо використання при проведенні негласних оперативно-розшукових заходів сил, засобів, планів й результатів ОРД, про осіб, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання, про штатних негласних співробітників, які здійснюють ОРД, про осіб, що співпрацюють з ними на конфіденційній основі, а також про організацію і тактику проведення ОРЗ складають державну таємницю й підлягають захисту в порядку, передбаченому національним законодавством. Оприлюднення відомостей про осіб, які сприяють викриттю організованого злочинного угруповання, про штатних негласних співробітників органів, що здійснюють ОРД, а також про осіб, які співпрацюють на конфіденційній основі, може бути здійснено лише за їх власною згодою в письмовій формі та у випадках, передбачених національним законодавством. Судовий чи прокурорський дозвіл на право проведення оперативно-розшукового заходу й матеріали, які ста-

ли підставою для такого рішення, зберігаються тільки в органах, що здійснюють ОРД. Оперативно-службові документи, що відображають результати ОРД, можуть бути представлені органу дізнання, слідчому, судді, іншим органам, що здійснюють ОРД, в порядку і випадках, які встановлені національним законодавством. Аналогічно до Модельного закону про ОРД сформульовані положення забезпечення державної таємниці в ОРД в законах Російської Федерації (стаття 12 «Захист відомостей про органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність») та Республіки Беларусь (стаття 17 «Захист відомостей про оперативно-розшукову діяльність») [9, с. 144; 346–347]. Закон про ОРД, зазначивши в ст. 1, 6, 7, 8, 10, що матеріали ОРД можуть бути використані в інтересах кримінального судочинства, не містить жодної норми, яка б визначала порядок надання таких матеріалів оперативними підрозділами суб'єктам кримінального процесу. До того ж і в чинному КПК України немає спеціальної норми, яка б встановлювала такий порядок [10, с. 292–293].

Підсумовуючи, можна зазначити, що практична діяльність оперативних працівників ОВС, яким надано право проводити оперативно-розшукову діяльність, невідривно пов'язана з використанням інформації, яка становить державну або службову таємницю, складанням, зберіганням і використанням документів, що містять таку інформацію. Захист державної таємниці забезпечується сукупністю правових і організаційних засобів, безпосередньо практичною реалізацією принципів конспірації, поєднанням гласних і негласних заходів в оперативно-розшуковій діяльності, обмеженням на представлення відомостей об'єктам, щодо яких проводиться оперативно-розшукова діяльність, про отримання щодо них інформації оперативними підрозділами, але з дотриманням положень закону «Про інформацію» [2], а також вимог конспірації, при умові виключення самої можливості розголошення державної таємниці. Захист відомостей, що належать до державної таємниці у сфері ОРД, також забезпечується чітко визначеним законом порядком допуску та доступу осіб до таких відомостей. На керівників оперативних підрозділів ОВС покладена персональна відповідальність за забезпечення належного додержання режиму секретності у підпорядкованих їм підрозділах, за своєчасну розробку та практичне здійснення заходів захисту державної таємниці від витоку та розголошення. Крім цього, на керівників оперативних підрозділів покладено обов'язок здійснення наряд із режиму секретності

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

та контролю за додержанням режиму секретності у відповідному підрозділі, що здійснюється шляхом проведення планових та позапланових перевірок. Спеціальні нормативні акти передбачають диференційовану відповідальність за порушення вимог режиму секретності. Ми визнали, що загроза цих порушень об'єктивно велика і має суспільну небезпеку. Законом України «Про державну таємницю» визначені підстави юридичної відповідальності за недотримання державної таємниці. Особи, винні у порушенні вимог режиму секретності, несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про державну таємницю : закон України від 21.01.1994 р. // ВВР. – 1994. – № 16. – Ст. 93. Редакція від 18.01.2013, підстава 4212-17// Відомості Верховної Ради України від 19.04.1994 – 1994 р., № 16, стор. 422, стаття 93.
2. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 р. // ВВР. – 1992. – № 48. –Ст. 650 // Редакція від 10.08.2012, підстава 5029-17 // Відомості Верховної Ради України від 01.12.1992 – 1992 р., № 48, стаття 650.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. // ВВР. – 1992. – № 22. – Ст. 303 // Редакція від 11.08.2013, підстава 406-18 // Голос України від 27.03.1992.
4. Панасюк С. А., Ніколайчук В. А., Стрілець Б. В., Попов І. О. Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» станом на 01.05.2011 р. / за заг. ред. Мацюка В. Я. – К., 2011.
5. Об оперативно-розыскной деятельности: Модельный закон: Принят на XX пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ (пост. № 10-12 от 6 декабря 1997 г.) // Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ. – М., 1998. – № 16. – С. 222-240 // http://base.spininform.ru/-show_doc.fwx?rgn=30969.
6. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 // Редакція від 06.12.2013, підстава z1969 13 // Офіційний вісник України від 09.09.2005 – 2005 р., № 34, стор. 172, стаття 2089, код акту 33414/2005.
7. Севрюкова Г. С. Особливості секретного діловодства під час оперативно-розшукової діяльності // Бюлетень з обміну досвідом. – 2008. – № 175. – С. 168-174.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

8. Режим секретності в ОВС : навч. посіб. для курсантів та слухачів навч. закл. системи МВС. – Донецьк, 2010.
9. Оперативно-розшукова діяльність та додержання державної таємниці в країнах СНД : зб. законів про оперативно-розшукову діяльність та державну таємницю / уклад.: Кириченко О. В., Зубач І. М., Новиков О. В та ін. – К., 2008.
10. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. – Х., 2007.
11. Теория оперативно-розыскной деятельности : учебник / под ред. К. К. Горяинова, Г. К. Сенилова. – М., 2009.

Наперковська Діана Вікторівна,

курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ
БЕЗПЕКИ МВС УКРАЇНИ**

За сучасних умов роль міліції громадської безпеки МВС України кардинально змінюється. Неодноразово наголошувалося, що саме працівники підрозділів міліції громадської безпеки (передусім, дільничні інспектори міліції, працівники патрульної служби, державної автомобільної інспекції) є офіцерами «першого контакту», які, з одного боку, формують уявлення про правоохоронні органи в цілому, а з іншого, мають потенціал для найбільш тісної взаємодії з населенням щодо профілактики правопорушень. Основними документами, які регламентують діяльність міліції громадської безпеки є: Положення про Міністерства внутрішніх справ України від 06.04.2011 р., Положення про Департамент громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ України від 31.05.2012 № 492, Положення про підрозділи ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 02.04.2008 № 306, Постанова Кабінету Міністрів України «Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ» від 14.04.1997, №341 (редакція 06.09.2013), Постанова Кабінету Міністрів «Про

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

затвердження Положення про Дозвільну систему» від 12.10.1992 № 576, Наказ МВС України Про затвердження Положення про Управління кримінальної міліції у справах дітей Міністерства внутрішніх справ України від 22.05.2012 № 456, , Наказ МВС України «Про затвердження положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон»» від 19.11.2003 № 1390, Наказ МВС України «Про затвердження положення про департамент Державної служби охорони при МВС України» від 13.10.2005 № 878, Наказ МВС України «Про затвердження положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС України» від 11.11.2010 №550, Наказ МВС України «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби « від 28.07.1994 №404.

Міліція громадської безпеки входить до складу органів внутрішніх справ України. Відповідно до Конституції України завдання та функції, що стоять перед нею, є надзвичайно важливими й вимагають від особового складу постійного контакту з населенням і керівництвом відповідного регіону, оскільки стосуються захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина. Основні завдання міліції громадської безпеки [1]:

- забезпечення особистої безпеки, прав, свобод і законних інтересів громадян;
- запобігання правопорушенням і їх припинення; охорона та забезпечення громадського порядку й громадської безпеки;
- виявлення та розкриття злочинів, у справах яких провадження попереднього слідства не обов'язкове; забезпечення безпеки дорожнього руху;
- захист власності від злочинних посягань.

Міліція громадської безпеки виконує профілактичні, адміністративно – проваджувальні та кримінально-процесуальні функції. Так, профілактичні функції полягають у запобіганні найпоширенішим загальнокримінальним злочинам та адміністративним правопорушенням (таким, як хуліганство, крадіжка, злочини та правопорушення, що вчиняються на ґрунті повсякденних негараздів, тощо), а також у виявленні причин, умов вчинення злочинів і правопорушень та вжитті заходів щодо їх усунення [2].

З метою виконання основних напрямків діяльності міліції громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ України використовує методи адміністративної діяльності, які являються способами цілеспрямованого впливу на поведінку громадян, а також діяльність підприємств і організацій в інтересах забезпечення

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

громадського порядку. Вони покликані забезпечити високу ефективність діяльності працівників міліції, їх злагоджену роботу.

Основними методами адміністративної діяльності органів внутрішніх справ є: переконання та примус [3].

Переконання становить комплекс виховних, роз'яснювальних та заохочувальних засобів, які здійснюються з метою підвищення організованості, дисципліни громадян, добровільного виконання ними законів. Саме переконання формує правосвідомість, внутрішню готовність до прийняття й виконання загальнообов'язкових правил.

У свою чергу адміністративний примус – різновид державного примусу, який за своєю суттю є втручанням у сферу правових інтересів правопорушника, інших суб'єктів права, включає заходи припинення адміністративних правопорушень, адміністративного попередження та адміністративного стягнення.

Складовими підрозділами міліції громадської безпеки є: Департамент громадської безпеки; Департамент Державної автомобільної інспекції; Відділ ветеринарної міліції; Управління кримінальної міліції у справах дітей [4].

Департамент громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ України є структурним підрозділом апарату Міністерства внутрішніх справ України (та головним підрозділом системи Міністерства внутрішніх справ України) з питань охорони громадського порядку, громадської безпеки та профілактики правопорушень.

Департамент громадської безпеки здійснює контроль за організацією роботи та діяльністю підрозділів патрульної служби [5], спеціальних установ, підрозділів конвойної служби міліції, спеціальних підрозділів судової міліції «Грифон»[6], дільничних інспекторів міліції [7], дозвільної системи [8], ліцензування та державного охоронного нагляду[9]. Систематично надає зазначеним підрозділам організаційно-методичну і практичну допомогу та здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення керівництва МВС і органів державної влади про стан вирішення питань, що належать до компетенції Департаменту громадської безпеки [10].

Державна автомобільна інспекція МВС України є головним органом, на який покладається забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні, що входить до системи органів Міністерства внутрішніх справ України [11].

Основними завданнями Державтоінспекції МВС України є: реалізація в межах своєї компетенції державної політики щодо за-

безпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за додержанням законів, інших нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу авто транспортних засобів; удосконалення регулювання дорожнього руху з метою забезпечення його безпеки та підвищення ефективності використання транспортних засобів; виявлення та припинення фактів порушення безпеки дорожнього руху, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.[12].

Управління кримінальної міліції у справах дітей МВС України, основними завданнями якого є участь у реалізації державної політики з питань захисту прав і законних інтересів дітей, а з цією метою – проведення профілактичної роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, дорослими особами, які втягують дітей в антигромадську діяльність, а також запобігання правопорушенням у дитячому середовищі, виявлення і розкриття злочинів, учинених дітьми та стосовно них, установлення місцезнаходження дітей у разі їх безвісного зникнення [13].

До повноважень підрозділів ветеринарної міліції належить надання практичної допомоги державним органам ветеринарної медицини в організації та здійсненні контролю і нагляду за виконанням вимог ветеринарно-санітарних заходів щодо профілактики, локалізації та ліквідації карантинних хвороб тварин шляхом: забезпечення проведення заходів, спрямованих на ліквідацію спалахів інфекційних хвороб тварин; перевірки дотримання правил видачі та оформлення ветеринарних документів, а також документації, пов'язаних з безпекою продуктів тваринного походження, станом здоров'я тварин [14].

Отже, основними напрямками діяльності міліції громадської безпеки є: діяльність спеціально уповноважених органів та їх посадових осіб, спрямована на упорядкування діяльності підрозділів органів внутрішніх справ, на які покладено функції у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, профілактики правопорушень, взаємодії з населенням за даними напрямками та в інших сферах правоохоронної діяльності, віднесених до компетенції міліції громадської безпеки.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF>.

9. Про затвердження положення про департамент Державної служби охорони при МВС України наказ МВС України від 13.10.2005 № 878 [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1321-05>
10. Про затвердження положення про Департамент громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ України наказ від 31.05.2012 N 492/ [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-departament-gromadskoyi-b-doc101700.html>.
12. Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ постановою Кабінету міністрів України від 14.04.1997 (редакція 06.09.2013), №341[Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-97-%D0%BF>
13. Структура Департаменту ДАІ МВС України [Електронний ресурс] Режим доступу:<http://www.sai.gov.ua/ua/structure.htm>.
14. Про затвердження Положення про Управління кримінальної міліції у справах дітей Міністерства внутрішніх справ України накази МВС України від 22.05.2012 № 456/[Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-upravlinnja-kriminalnoyi--doc101738.html>.
15. Положення про підрозділи ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.04.2008 р. № 306 [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/395-2002-%D0%BF>.
16. Положення про Міністерства внутрішніх справ України від 06.04.2011 р.
17. Ратушняк В. І. Поняття та завдання управління міліцією громадської безпеки // Вісник ХНУВС. – 2013.

Примачук Яна Віталіївна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної міліції Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ МИСЛИВСЬКОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ГЛАДКОСТВОЛЬНОЇ ЗБРОЇ

У розвитку цивілізації людина створила надзвичайно велику кількість різних видів зброї, починаючи від палиці, каменя і лука зі стрілами аж до сучасної зброї масового ураження. Особливий інтерес сьогодні викликають найсучасніші види зброї. Арсенал зброї, сконструйований і накопичений людством, включає в себе великий асортимент різних видів. У всі часи розвитку світової цивілізації зброя асоціюється з силою, а тому викликає у одних людей захоплення, впевненість, мужність, а в інших – небезпеку, жах і трагедію: все залежить від того, як і з якою метою використовують зброю.

У ст. 1 Закону України «Про зброю» (проект) зазначено перелік визначень спеціальних термінів:

Зброя – пристрої, прилади і предмети, спеціально виготовлені, конструктивно призначенні і технічно придатні для ураження живої або іншої цілі, подачі звукового чи світлового сигналу, які не мають іншого виробничого чи господарсько – побутового призначення.

Вогнепальна зброя – зброя, в якій снаряд приводиться в рух миттєвим вивільненням хімічної енергії заряду пороху чи іншої пальної суміші.

Гладкоствольна вогнепальна зброя – це вид вогнепальної зброї з гладкими стволами, гладкоствольні рушниці із свердловиною «парадокс» із нарізами 100 – 140 мм на початку або в кінці ствола, гладкоствольні рушниці із свердловиною «сюпра» [1].

Таким чином, вогнепальну зброю можна класифікувати за певними критеріями:

– стрілецька вогнепальна:

а) за конструкцією пристрою: рушниці, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети, пістолети, револьвери;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

б) за сферами використання: військова, цивільна, мисливська, поліцейська, спортивна, навчально-тренувальна, навчальна;
– артилерійська:

а) за наявністю нарізів у каналі ствола: гладкоствольна, нарізна, комбінована, «парадокс»;

б) за ступенем автоматизації: автоматична самострільна, автоматична самозарядна, неавтоматична;

в) за довжиною ствола: довгоствольна, короткоствольна;

г) за кількістю стволів: одноствольна, багатоствольна.

Щодо мисливської вогнепальної зброї – це мисливські карабіни, гладкоствольні рушниці з отворами, «парадокс» з нарізами 100–140 мм на початку і в кінці ствола, мисливські рушниці з отворами «сюпра», комбіновані рушниці, що мають разом із гладкими нарізні стволи, а також мисливські дрібнокаліберні гвинтівки. Довжина стволів гладкоствольних рушниць повинна бути не менш ніж 450 мм, а загальна довжина зброї – не менш ніж 800 мм [2].

Вона поділяється на вогнепальну (гладкоствольна, нарізна, комбіноване), металеву (луки, арбалети) і пневматичну. За кількістю стволів мисливська зброя поділяється на одноствольну зброю, двоствольну зброю («вертикалки» і «горизонталки»), трьохствольну зброю (трійники) і багатоствольну зброю (вкрай рідко зустрічається). За принципом роботи розрізняються рушниці переломні, самозарядні, болтові, помпові. При цьому самозарядні рушниці поділяються за принципом роботи на газовідвідні, газовідвідні з можливістю перезарядки в ручному (помпові) режимі, перезаряджаються за допомогою інерційного затвора і за можливістю ручного перезарядження (помпової). Всі дробові рушниці поділяються за калібрами – від 4 до 410, найбільш затребуваними для мисливських цілей є 12 (12/70, 12/76, 12/89), 16 (16/70), 20 (20/70, 20/76). Калібр дробових рушниць, за винятком 410, показує яка кількість круглих куль, по діаметру відповідних діаметру каналу ствола, виходить з одного фунта свинцю (для 410 калібру – діаметр каналу стовбура в частках дюйма 0,410 x 25,4 мм = 10,414 мм). Сучасні виробники серійно випускають 12 і 20 калібр, німецькі фірми виробляють також 16 калібр, а для американського ринку виробляється зброя 10 калібру («Гусятиниці»). Традиційним мисливською рушницею дробовим є двоствольна «переломка» з вертикально або горизонтально спареними стовбурами, цю зброю як не можна краще підходить для полювань з під собаки. Для полювання на перельотах (гуси, качки) часто використовуються самозарядні одностовбурні рушниці, тому що вони

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

дозволяють зробити поспіль більше 2-х пострілів, наприклад: Сафарі ПН-01, Hatsan Escort, Mossberg 590, Remington 870, Benelli SuperNova, напівавтоматичні рушниці з фіксованим підствольним магазином: Benelli M2, Benelli Vinci, Beretta Ulrika, Mossberg 930, та напівавтоматичні рушниці з від'ємним коробчатим магазином: Вепр-12, Сайга-12, Молот-12 [3].

Згідно з наказом МВС «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» №622 від 21.08.1998 року, придбання цього виду зброї дозволено громадянам України з 21-річного віку [4].

Отже, враховуючи специфіку даного виду зброї, держава встановила контроль за процесом реалізації зброї. Забезпечуючи належний громадський порядок у країні, заборонено цивільний обіг зброї, за винятком мисливської. Законодавством та іншими нормативно-правовими актами врегульовано порядок її придбання, зберігання та використання, передбачені заходи контролю за дотриманням відповідних правил обігу мисливської вогнепальної зброї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про зброю: закон України (проект). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [proekt](#)
2. Словник законодавчих термінів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.6776.0>
3. Алгоритм придбання зброї [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.strilets.org/zbroya/algoritm-pridbannya-zbroji>.
4. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Міністерство внутрішніх справ // Наказ № 622 від 21.08.1998 р. - 2013. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>

Проценко Валерія Олександрівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної міліції Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шаблистий Володимир Вікторович,
начальник кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ МІЛІЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У зв'язку з активним процесом інтеграції нашої країни до європейської спільноти постає нагальна потреба в узгодженні вітчизняного законодавства з міжнародною правовою системою.

На сьогоднішній день головні принципи роботи правоохоронних органів вже закріплені законодавством, але проблема полягає в тому, що й до теперішнього часу постають проблеми в способах їх реалізації і тому потребують особливої уваги з нашого боку. А особливо хотілося б звернути увагу на реалізацію такого головного принципу як гуманізм та розглянути діяльності вітчизняної міліції в умовах євроінтеграції. Бо саме міліція є чи не найближчим до громадян органом виконавчої влади, на яку покладено основний тягар із забезпечення порядку в країні.

На сьогоднішній день ситуація виглядає таким чином: принцип гуманізму тлумачиться неоднозначно, а тому часто втрачає межі.

Гуманізм – це система ідей, поглядів, що розглядають людину як найбільшу цінність, підносить на вищий щабель її гідність та честь. На нашу думку, нормальні відносини в суспільстві не можливі без існування цього принципу. В кримінальному праві він поширюється у рівній мірі як на злочинця, так і на потерпілого, свідка тощо [1, с. 21].

Російський вчений В. В. Мальцев у своїх працях говорить про широке та вузьке значення принципу гуманізму. У широкому розумінні він пов'язаний із забезпеченням гуманістичних засад суспільства та держави, захистом прав та свобод людини та громадянина. У вузькому розумінні принцип гуманізму пов'язаний із гуманним ставленням до потерпілої від злочину особи та злочинця [2].

В принципі гуманізму помітне лояльне ставлення держави в першу чергу до гідності людини. Ч. 2 ст. 28 Конституції України

проголошує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Як доказ цьому, кримінальний закон включає жорстокі покарання по відношенню до особи, що вчинила злочин, а має на меті перевиховати її, повернути її до суспільства, відновити її попереднє положення в ньому. Зазначимо, що ступінь покарання відповідає скоєному суспільно небезпечному винному діянню. Згідно з ст. 51 Кримінальним кодексом України (далі – ККУ), за злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки, можуть бути застосовані більш м'які санкції, не пов'язані з ув'язненням [3].

Законодавство передбачає надання пільг певним категоріям суб'єктів злочину. Вагітні жінки та жінки, які мають дітей віком до семи років, звільняються від відбування покарання з випробуванням (ст. 79 ККУ). Кримінальне законодавство встановлює пільгові умови кримінальної відповідальності неповнолітніх (розділ XV ККУ). По відношенню до них гуманізм виявляється в тому, що суд може застосувати замість покарання примусові заходи виховного характеру (ст. 97, 105 ККУ) [3].

З позицій справедливості кожен злочинець повинен понести покарання за скоєне. Але існують такі відомі інститути в кримінальному праві, як давність в скоєнні злочину, амністія і помилування, що дозволяють звільнити винного від покарання повністю або частково. Але це може спричинити формування в суспільній свідомості, особливо у потенційних правопорушників, почуття вседозволеності і безкарності за скоєне [4, с. 492].

Тепер щодо гуманізму в діяльності міліції. Хотілося б зазначити той факт, що на сьогоднішній день спостерігається певне відчуження громадян від даного правоохоронного органу. Напевне, це спричинено тим, що дуже часто саме міліція не може налагодити контакт, діалог з суспільством.

Згідно з результатами опитування населення, проведеного в 2011 р. Центром Разумкова, було встановлено, більшість громадян (57%) не підтримують діяльність міліції. Загалом же громадяни України частіше сприймають міліцію як чинник небезпеки, а не захисту [5].

Сучасні закони, що регулюють роботу органів публічної служби, посилаються головним чином на принцип гуманізму. Він, та ще інші принципи, в роботі якими користується вітчизняна міліція закріплені в ч.1 ст. 3 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 р.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

На думку О. С. Проневича, правові принципи організації та діяльності поліції (міліції) – це основні ідеї (положення), що мають характер безумовних вимог, закріплюються в законодавчих актах або ж впливають зі змісту конкретних норм права та є керівними засадами для органів і посадових осіб, уповноважених на охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки [6, с. 194].

Незалежно від расової чи національної належності, статті, віку, політичних вподобань, майнового становища працівник міліції повинен завжди в першу чергу захищати права людини. Тому крім вище зазначеного закону, міліціонер керується в своїй діяльності ще й різноманітними внутрішньовідомчими наказами, зокрема одним з таких являється Кодекс поведінки працівника органів внутрішніх справ від 05.11.2011 р. № 825.

Цікавою є думка В. С. Шулінгова, який вважає, що працівники правоохоронного органу не можуть застосовувати будь-які методи для досягнення поставлених перед ними цілей, для них неприйнятний постулат «мета виправдовує засоби» [7, с. 4, 9].

Отже, роблячи висновок, хотілося б зазначити про значимість гуманізму як для кримінального права в цілому, так і для діяльності міліції. Правовий гуманізму закріплений в юридичних нормах, що регулюють відносини в суспільстві. Звичайно, що він забезпечується покаранням, примусом, маючи на меті в першу чергу перевиховання винної особи. Міра покарання завжди у такому випадку залишається справедливою як по відношенню до суб'єкта злочину, так і до потерпілого від нього.

У зв'язку з гуманізацією законодавства в цілому змінюється направленість роботи правоохоронних органів. Вітчизняні законодавці намагаються перейняти все те корисне, що пропонує нам досвід європейського суспільства. Звісна річ, що для повної адаптації наших законів до міжнародних принципів повинен пройти деякий час. А на даний момент від нас, молодого покоління, потрібно лише створити міцний фундамент для подальшої розбудови правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Уголовное право. Общая часть : [учебник] / отв. ред. И. Я. Козаченко, З. А. Незамова. – М. : Юрист, 1999. – 516 с.
2. Мальцев В. В. Принципы уголовного права. – Волгоград, 2002. – С. 266.
3. Принцип невідворотності кримінальної відповідальності та гуманізму

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

http://pidruchniki.ws/10870704/pravo/printsip_nevidvorotnosti_kriminalnoyi_vidpovidalnosti_gumanizmu

4. Принцип спарведливості та гуманізму в кримінальному праві
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Almpr/2012_3/01_107.pdf.
5. Українці низько оцінюють роботу міліції – опитування
<http://khp.org/index.php?id=1320946416>.
6. Проневич О. С. Принципи діяльності поліції (міліції) в поліцейському праві сучасних зарубіжних держав / О. С. Проневич // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 2. – С. 191–205.
7. Шилингов В. С. Гуманистические основы деятельности милиции : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / В. С. Шилингов. – К., 1992. – 20 с.

Хашинський Олександр Ігорович,

курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

З прийняттям нової Конституції України особливе значення набувають питання подальшого зміцнення громадської безпеки. Забезпечення в країні належної громадської безпеки, яка відповідає вимогам сучасного періоду, є однією з функцій держави, в здійсненні якої важлива роль відводиться органам внутрішніх справ, для яких у відповідності з їх правовим положенням забезпечення громадської безпеки в країні є головною метою.

Розгляд діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню громадської безпеки, визначення шляхів, засобів і методів успішного вирішення цієї задачі передбачає необхідність визначення сутності громадського порядку.

В існуючій юридичній літературі досі не склалась єдина думка щодо поняття громадської безпеки. Одні автори ототожнюють її з поняттям громадського правопорядку, порядком суспільних відносин, інші – розуміють під громадською безпекою певну поведін-

ку людей в громадських місцях, треті – пов’язують це поняття з громадянськими відносинами, які забезпечують створення нормальних умов для діяльності громадян, підприємств, установ, організацій [5, с. 141].

На підставі аналізу широкого спектру прав, які надає Конституція України кожному своєму громадянину, є можливість стверджувати, що в Україні кожен громадянин має право на вільний розвиток своєї особистості. Розділ II Конституції України «Права, свободи та обов’язки людини і громадянина» визначає рівні конституційні права і свободи. Проте реалізація цих прав і свобод можлива лише за певних умов, зокрема, при забезпеченні громадської безпеки, а дана Конституція не покладає обов’язку по забезпеченні громадської безпеки на державу та не визнає цей обов’язок своєю важливою функцією.

Особливе значення має ст. 39 Конституції України, яка передбачає що громадяни мають право збиратися мирно (така можливість була надана учасникам масових урочистих зборів), без зброї і проводити збори, мітинги, походи, пікети і демонстрації [1, ст. 39].

Свої ж повноваження міліція виконує відповідно до Закону України «Про міліцію» ст. 2 якого визначає її основні завдання:

- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів;
- запобігання правопорушенням та їх припинення;
- охорона і забезпечення громадського порядку;
- виявлення кримінальних правопорушень;
- участь у розкритті кримінальних правопорушень та розшуку осіб, які їх вчинили, у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством;
- забезпечення безпеки дорожнього руху;
- захист власності від злочинних та кримінально протиправних посягань;
- виконання адміністративних стягнень;
- участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов’язків [2, ст. 2].

Згідно зі ст. 10 Закону України «Про міліцію» основним обов’язком міліції є забезпечення безпеки громадян і громадського порядку, а відповідно до ст. 11 працівникам міліції для виконання покладених на них обов’язків надається право вимагати від

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

громадян і службових осіб, які посягають на громадську безпеку, припинення правопорушень та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень міліції, в разі невиконання законних вимог застосувати передбачені законом заходи примусу; затримувати і тримати у спеціально відведених місцях для цього приміщеннях (ст. 5): осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, для складання протоколу або розгляду справи по суті; осіб, які виявили непокору законній вимозі працівника міліції.

Відповідно до своєї компетенції міліція має право тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти з метою забезпечення громадської безпеки, громадського порядку, охорони життя і здоров'я людей.

Силові заходи працівники міліції застосовували у відповідності зі ст. 13 даного Закону, яка передбачає, що заходи фізичного впливу, в тому числі рукопашного бою, вони мають право застосовувати, якщо інші не забезпечили виконання покладених на міліцію обов'язків[2].

Спеціальні засоби з цією метою застосовувались згідно із ст. 14 Закону «Про міліцію» і «Правил застосування спеціальних засобів при забезпеченні громадської безпеки в Українській РСР», затверджених Постановою Ради Міністрів УРСР №49 від 27 лютого 1991 року. Відповідно до цих документів працівники міліції мають право застосовувати наручники, гумові кийки, засоби зв'язування, слезоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини, та інші спеціальні і транспортні засоби, а також використання службових собак у таких випадках: для захисту громадян і самозахисту від нападу та інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю; для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку; для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби, незалежно від їх належності, або їх звільнення у разі захоплення; для затримання і доставки в міліцію або інше службове приміщення осіб, які вчинили правопорушення, а також для конвоювання і тримання осіб, затриманих і підданих арешту та взятих під варту; для припинення інших дій, що посягають на громадський спокій, життя і здоров'я людей; для припинення опору працівникові міліції та іншим особам, які виконують службові обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю [3, с. 3].

Також поняття громадської безпеки виражено у двох нормативно-правових актах України:

1). Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» у ст.1 сформовано таку трактовку цього поняття:

Громадська безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, від джерел небезпеки природного або штучного характеру під час підготовки та проведення футбольних матчів, за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння шкоди такими джерелами небезпеки.

2). Наказі МВС України «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» це поняття виражене дещо по іншому:

Громадська безпека – стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміям та іншими надзвичайними подіями[4, с. 264].

Отже, на мою думку, забезпечення громадської безпеки ОВС України визначається як комплекс заходів щодо підтримання морально-правового стану суспільства, при якому компетентні органи виконавчої влади шляхом нагляду забезпечують безпеку і правомірну поведінку громадян у громадських місцях, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядкування в громадських місцях, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку громадян. Таким чином, громадська безпека постає як певно стійка система взаємопов'язаних і утворюючих цілісну єдність ознак – елементів, основу якої становлять безпека та правомірна поведінка громадян у громадських місцях, громадський благоустрій, охорона громадської безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 06.04.2010 р. № v011p710-10. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Закон України «Про міліцію»Верховна Рада УРСР; Закон від 20.12.1990 № 565-ХІІ-Документ 565-12, чинний, поточна редакція – Редакція від 02.02.2014, підстава 732-18.

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

3. Механізм адміністративно-правового регулювання діяльності міліції громадської безпеки у сфері охорони громадського порядку та профілактики правопорушень (на прикладі взаємодії з громад. формуванням): метод. рек. / Г. А. Головін, І. А. Копотун, О. Г. Пелагеша, І. Г. Саліта, Е. В. Чеботарьов. – К., 2008. – 40 с.
4. Організація діяльності міліції громадської безпеки : навч. посіб. / за заг. ред. Олефіра В. І. – К. : КНТ, 2010. – 264с.
5. Права людини у діяльності міліції : посібник з активних методів навчання. Видання друге, доп./ кол. авт. – Х. : Харківський інститут соціальних досліджень. 2008. – 141 с.

Щербюк Христина Вікторівна,

курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
міліції громадської безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна,

професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ АВТОМОБІЛЬНОЇ ІНСПЕКЦІЇ МВС УКРАЇНИ

Безпека дорожнього руху стала однією з найактуальніших соціально-економічних проблем нашого часу. Щодня на українських автошляхах реєструються дорожньо-транспортні пригоди, що вимагає оперативної та ефективної діяльності служби ДАІ. Завдяки заходам, які здійснювалися Державтоінспекцією в 2013 році, забезпечена позитивна динаміка зниження не тільки кількості дорожньо-транспортних пригод з потерпілими, а й загиблих і травмованих учасників дорожнього руху.[1]

На тлі нинішнього кардинального реформування органів публічної адміністрації найбільший інтерес, як провідний суб'єкт забезпечення безпеки дорожнього руху, становить Державна автомобільна інспекція МВС України. За роки незалежності її статус зазнавав неодноразових змін: 1993 рік – створення у складі ДАІ Дорожньої міліції на автомагістралях (розширення штатної структури); 1998 рік – скорочення відділів Дорожньої міліції, утворення стройових підрозділів ДПС з обслуговування доріг державного значення (скорочення штатної структури); 2005 рік – реорганізація всіх територіальних підрозділів ДАІ міськрайвідділів та створення міжрайонних відділів ДАІ при обласних управліннях (відді-

лах) ДАІ, скорочення стройових підрозділів ДПС та передача функцій підрозділам патрульної служби міліції (скорочення штатної структури); 2007 рік – скорочення міжрайонних відділів ДАІ та створення відділів (відділень) ДАІ з обслуговування міст, районів області та автомобільно-технічної інспекції, підпорядкованих обласним управлінням (відділам) ДАІ (розширення штатної структури); 2011 рік – оптимізація структури та штатної чисельності ДАІ, повернення територіальних підрозділів ДАІ у склад міськрайвідділів, розтастування підрозділів МРЕВ ДАІ (скорочення штатної структури).[2]

З огляду на численні реформування організація діяльності всіх підрозділів ДАІ потребує перегляду та приведення до європейського рівня, що має бути зроблено шляхом: удосконалення системи нормативно-правового регулювання діяльності ДАІ як органу державного контролю у сфері забезпечення БДР; розроблення чіткого механізму прийняття оптимальних управлінських рішень у системі ДАІ, кінцевою метою яких має бути підвищення рівня захищеності всіх учасників дорожнього руху; удосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності ДАІ ; розробки методики й тактики дій усіх категорій співробітників ДАІ з урахуванням передового вітчизняного і зарубіжного досвіду; доведення ресурсного забезпечення служби, передовсім технічними засобами, комп'ютерною технікою і системами інформаційної безпеки, до встановлених норм; зміцнення та розвитку ділової співпраці з усіма суб'єктами, уповноваженими формувати й проводити на території України державну політику у сфері забезпечення БДР, розширення взаємовигідної міжнародної співпраці; підвищення рівня підготовки кадрів, забезпечення високого професіоналізму і виховання співробітників ДАІ в дусі непримиренності до правопорушників, що умисно створюють загрозу життю і здоров'ю учасників дорожнього руху, й водночас уважного ставлення до громадян, надання їм усебічної допомоги [3].

Удосконалення системи підготовки водіїв та підвищення дорожньої культури населення небезпідставно мають розглядатись як важливий превентивний захід забезпечення безпеки дорожнього руху. Адже більшість автомобільних аварій трапляються саме з вини водіїв – через брак водійської майстерності й тотальний нігілізм у питаннях дисципліни руху.

Прийняття в останні роки Типової програми з навчання населення Правил дорожнього руху, затвердження Порядку підготов-

ки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, Порядку державної акредитації закладів, що здійснюють таку підготовку, стали підґрунтям для побудови та функціонування послідовної і цілеспрямованої системи навчання населення правил безпечної поведінки на дорогах та вулицях. Наступним кроком має стати моніторинг системи підготовки водіїв з одночасним посиленням контрольних заходів у цій сфері [4].

Важливе значення має нині підвищення конструктивної безпеки та технічної надійності транспортних засобів. Велика кількість автомобілів експлуатується з порушеннями вимог технічної характеристики, з грубими порушеннями правил переобладнання, без проведення належного технічного огляду тощо. Навіть заміна державного технічного огляду транспортних засобів на обов'язковий технічний контроль викликала більше запитань, аніж відповідей. Адже й досі законодавчо не окреслено процедурних аспектів здійснення останнього. У цьому контексті доцільним вбачається: ухвалення загальноприйнятих стандартів державного контролю за технічним станом автотранспортних засобів, що створить організаційно-методичну основу діяльності контрольних органів; належне матеріально-технічне забезпечення органів державного контролю за технічним станом автотранспортних засобів; посилення відповідальності посадових осіб, які допустили випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан і обладнання яких не відповідає вимогам стандартів, правилам дорожнього руху та технічної експлуатації [6].

Отже, викладене зайвий раз переконує у важливості сфери безпеки дорожнього руху як інтегральної складової національної безпеки. Запобігти дорожньо-транспортному травматизму в країні можна, лише налагодивши постійну взаємодію всіх зацікавлених міністерств, відомств, організацій. А головне – на державному рівні вести політику безпеки дорожнього руху. Складовими розв'язання цієї проблеми є:

- створення системи державних стандартів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху з урахуванням міжнародних вимог і угод;
- поліпшення координації діяльності органів виконавчої влади в цій сфері;
- приведення заходів адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення ПДР у відповідність до суспільної небезпеки цих порушень;

*Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології
у світлі реформування кримінальної юстиції*

- удосконалення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху;
- удосконалення технічного регулювання на автомобільному і міському громадському транспорті для забезпечення конструктивної та експлуатаційної безпеки транспортних засобів;
- розвиток і поліпшення стану вулично-шляхової мережі, удосконалення засобів організації дорожнього руху;
- прищеплення дітям дошкільного та шкільного віку стійких навичок правильної поведінки як учасників дорожнього руху;
- підвищення рівня вимог до організацій, що навчають майбутніх водіїв керувати автомобілем;
- технічне вдосконалення залізничних переїздів;
- розвиток і вдосконалення механізмів страхування для гарантованого відшкодування збитків від ДТП;
- здійснення комплексу наукових заходів, спрямованих на оптимізацію досліджень найактуальніших проблем безпеки дорожнього руху в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статистичні дані. – [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.sai.gov.ua>.
2. Стратегічне реформування державної політики безпеки дорожнього руху: від причин до конкретних заходів . – [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.viche.info/journal/2979>
3. Матійко С. А. Підходи у сфері державного регулювання транспорту / С. А. Матійко // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Державне управління інноваційним розвитком» : Серія «Державне управління». [зб. наук. пр.]. Т. ІХ. Вип. 115. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – С. 108-112
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Закон України від 24.09.2008 № 586-VI
5. Струс В. М. Наукова стаття «Зміст та форми взаємодії підрозділів ДАІ МВС України з громадськими формуваннями правоохоронної спрямованості». – [Електронний ресурс]. Режим доступу – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvlduvs/2012_3/12svmfps.pdf.
6. Наукова концепція правового забезпечення підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні в контексті світових тенденцій боротьби зі смертельними наслідками ДТП. – [Електронний ресурс]. Режим доступу – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vdu/ekon/2007_1/tom%202/.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ
У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Міжнародної науково-практичної конференції
23 травня 2014 року

Том II

Українською та російською мовами

Формат 60х84/16. Ум.-друк. арк. 15,2. Обл.-вид. арк. 14,5.
Тираж 300 пр. Зам. №

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.